

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

©COPYRIGHT 2022, ERZURUM KÜLTÜR
EĞİTİM KİTAP KIRTASIYE

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Erzurum Kültür Eğitim Kitap ve
Kırtasiye'ye aittir. Yayınevinin izni
alınmadan kitabın tümü ya da bölüm-
leri, kapak tasarımı, mekanik, elekt-
ronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da
başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basıla-
maz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı band-
rolü ile satılmaktadır.

Erzurum Kültür Eğitim Kitap
Kırtasiye Yay. Elektronik İnş.
Taah. San. Tic. Ltd. Şti.
Cum. Cad. Özel İdare Tic. Sit. No:20
Yakutiye/Erzurum
Tel: (0442) 235 23 23
Fax: (0442) 235 15 15

Bütün Eserleri: 4

Bediüzzaman ve Tasavvuf
Mehmed KIRKINCI

Editör / Tasarım
Nurgül DERE

Kapak Tasarımı
Hatice UÇAR

ISBN
978-605-80341-9-8

1. Baskı
Temmuz 2022

Basım yeri
Zafer Medya Grup
Muratpaşa Mh. Yenikapı Cd.
Yakutiye/ERZURUM
0 442 234 22 85
Sertifika No: 49883

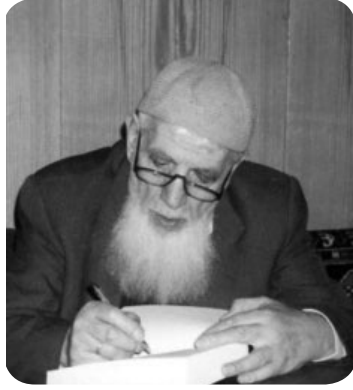
BEDİÜZZAMAN VE TASAVVUF

MEHMED KIRKINCI

kültür eğitim
kitap ve kırtasiye

Erzurum 2022

MEHMED KIRKINCI HOCA EFENDİ

1928 yılında Erzurum ili, Aziziye ilçesinin Güllüce (Eski ismi Paşaki) Köyü'nde doğdu. Babası Celal Efendi, oğullarını okutmak üzere 1940'da Erzurum'a yerleşti. Kardeşi merhum Hacı Musa Efendi ile birlikte baba dostu Serçemeli Mustafa Necati Efendi'den Arabî ilimleri okumaya başladı. 1941'den 1946'ya kadar tedrisatına onun yanında devam etti.

Merhum Mustafa Necati Efendi'nin Medine-i Münevvere'ye hicret etmesi üzerine, Erzurum'un Tifnik Köyü'nden büyük bir mütefekkir olan ve hem ulum-u aklîye hem de ulum-u nakliyyede fevkalade salâhiyet sâhibi bir âlim bulunan Hacı Faruk Bey'in yanında tahsiline devam etti. İlk icazetini bu büyük âlimden aldı.

Hacı Faruk Bey'in 1953'de dâr-ı bekâya irtihal etmesi üzerine, Mısır Ezher Üniversitesi'ne gitmeye karar verdiyse de, bu durumu istişare için mektup yazdığı Mustafa Necati Efendi'nin yönlendirmesi ile Alvarlı Efe Hazretlerini ziyaret etti. Efe Hazretleri kendisini bir mektupla Ağrı'daki halifesi, hem dinî ilimlerde, hem de takvâ ve hüsn-ü ahlâkta mümtaz

bir zât olan büyük âlim merhum Molla Nadir Efendi'ye gönderdi. İki seneden fazla Nadir Efendi'den ders aldı.

İkinci icazetini aldığı Molla Nadir Efendi'nin yanında askere gidene kadar kalan Hoca Efendi, askerlik dönüşünde kırk senelik Erzurum müftüsü Solakzâde lakabıyla mâruf M. Sâdık Efendi'den ders almaya başladı. 1955-1960 yılları arasında beş yıl kendisinden Mantuk, İlm-i Kelâm ve Usûl-ü Fıkıh dersleri aldı.

İlk defa Hocası Nâdir Efendi'den “Münazarat” isimli eserini edindiği Üstad Bediüzzaman'ı 1955 senesinde Isparta'da ziyaret etti ve duasını aldı. Bu ziyaret kendi ruh dünyasında büyük bir çığır açtı ve bu büyük dâvâ adamının dâvâsı, onun dâvâsı oldu. Kalan bereketli ömrünü bu uğurda bezletti. Birçok insanın îman ve Kur'ân dâvâsını tanımmasına vesile oldu.

Çarpıcı zekâsı, dehâsal temsilleri, çıkmazları çözen yorumları, insânî tavırları ile üniversite hocaları ve öğrencilerini etkiledi. Etrafında –tâbir-i câizse– bir akademi oluştu.

Dâvâsı için birçok defa çilelere giriftar olan hocamız, 1960 darbesinde ve 1973'de “Medrese-i Yusufiye”ye girdi.

Güçlü mantığıyla getirdiği misallerle birçok îman hakikatinin açılımına vesile olan Hoca Efendi, iktisab ettiği ilmî ölçüler, kazandığı verimli feyizler sebebiyle çok değerli kitaplar yazmış, kıymetli eserleri istifademize sunmuş, en gi-rift ilmî mevzuları inceleyip kaleme almıştır. Zaman zaman dergi ve gazetelerde çeşitli yazıları neşredilmiştir.

Evli olup, çocuğu olmayan Kırkıncı Hocamız, 88 senelik bereketli bir ömür sonrasında böbrek ve akciğerlerindeki rahatsızlıktan dolayı tedavi gördüğü hastanede 24 Şubat 2016 tarihinde dar-ı bekâya irtihal eyledi.

Eserleri

- 1- Hikmet Pırıltıları
- 2- Nükteler
- 3- Kader Nedir?
- 4- Ruh Nedir?
- 5- Nasıl Aldanıyorlar?
- 6- Dâr'ül Harb Nedir?
- 7- İslâm'da Birlik
- 8- Alevilik Nedir?
- 9- Gönül Damlaları
- 10- Fikir Damlaları
- 11- Nasıl Bir Maarif?
- 12- İctihat Nedir?
- 13- İnsan, Millet ve Devlet
- 14- Rahman'ın Misafiri İnsan
- 15- Siyasette Ölçü
- 16- Anadolu'dan Türkistan'a Selam
- 17- Peygamber Efendimiz
- 18- İslâm Birliği ve Yavuz Sultan Selim
- 19- Merak Edilen Sorulara Cevaplar
- 20- Kırk Soru Kırk Cevap
- 21- Bediüzzaman'ı Nasıl Tanıdım?
- 22- İrşad Sahasında Bediüzzaman
- 23- Cihad Sahasında Bediüzzaman
- 24- Bediüzzaman ve Tasavvuf
- 25- Hayatım Hâtıralarım

İçindekiler

Takdim	11
Mukaddime	17

I. BÖLÜM

SUALLERLE TASAVVUF VE TARİKAT / 23

S-1) Tasavvuf ve tarikat nedir?.....	25
S-2) Tasavvufun mevzuu ve gayesi nedir?	26
S-3) Tasavvufun menşei nedir? İslâm’dan önce de tasavvuf var mıydı?	28
S-4) Cenâb-ı Hakk’ın emirlerine itaat ve yasaklarından içtinap her mü’min için farz olduğu hâlde, bir tarikata veya bir mürşide intisaptan gaye nedir?.....	30
S-5) “Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır.” sözü ne anlama gelir?	34
S-6) Bir kimse bir silsileye mensup olan bir mürşid-i kâminden izin almadan kendi başına tarikat kurabilir mi?36	
S-7) Tarikat düşmanlığı perdesi altında mukaddesat aleyhtarlığı yapıldığına şahit olmaktayız. Buna ne dersiniz?.....	38
S-8) Bazı dindar kimselerin de tarikat ve tasavvufa soğuk baktıklarını hatta karşı çıktıklarını görüyoruz. Bu hususu nasıl değerlendirirsiniz?.....	40

S-9) Tarikatlar ve hizmetleri hakkındaki görüşünüz nedir?	43
S-10) Tarikatlarda zikre çok önem verilmesinin sebebi nedir?	49
S-11) Şerîat, tarikat ve hakikat terimleri hakkında bilgi verirsiniz?	58
S-12) Günümüzde bazı insanların şerîatı yanlış değerlendirdiklerini görmekteyiz. Bu hususta ne dersiniz?	63
Akl-ı Selim Kur’ân’ın Hükümlerine Muhalefet Edemez	68
İki İlâhî Sıfattan İki Ayrı Şerîat	69
Bir Başka Açıdan Şerîat	70
S-13) Bazı mutasavvıflar, kendi müşidlerinin ehli bâtın olduklarını ileri sürerek, tarikatta sülûk etmeyen diğer ulemâyı, zâhir ulemâsı diye adlandırıp onları eksik görüyorlar. Böyleleri hakkında ne dersiniz?	72
S-14) Bâtınîlikten maksat nedir?	77
S-15) Müşid-i kâmil kimdir? Kendisinde olması gereken şartlar nelerdir?	81
S-16) Tarikatta seyr-ü sülûk nedir?	88
S-17) Râbta ne demektir?	91
S-18) Kerâmet nedir?	101
S-19) Tarikatta biat nedir?	104
S-20) Tarikatta murâkabe nedir?	107
S-21) Tarikatlarda ilâhî ve gazel söylemenin, mûsikî dinlemenin hakikati ve hükmü nedir?	109
S-22) Vahdet-i Vücut hakkında ne dersiniz?	113
S-23) Şefaât ve tevessül ne demektir? İslâm’daki yeri nedir?	120
S-24) Vehhabîlik nedir?	127
S-25) Hak tarikatların mümessil ve müşidlerini kısaca tanıtabilir misiniz?	132

II. BÖLÜM

RİSALE-İ NUR VE TARİKAT / 143

S-1) Bediüzzaman Hazretlerinin tarıkata bakışı nasıldır?.	145
Risale-i Nur'un Tarıkata Bakışı.....	149
Birinci Telvih	151
İkinci Telvih	151
Üçüncü Telvih.....	152
Dördüncü Telvih	154
Beşinci Telvih	155
Altıncı Telvih	156
Yedinci Telvih	157
Sekizinci Telvih	159
Dokuzuncu Telvih.....	160
S-2) Bediüzzaman Hazretleri, tarikatın fayda ve hikmetlerini çok hâkimane bir üslupla kaleme aldığı hâlde, niçin “Zaman tarikat zamanı değil, belki îmanı kurtarmak zamanıdır.” diyerek mesleğini tarikat üzerine bina etmemiştir?	161
S-3) Bediüzzaman Hazretleri, Risale-i Nur'un meşrebini “acz, fakr, şefkat, tefekkür tarîkı” olarak tarif ve izah ediyor. Bazı kimseler bu cümleden dolayı Risale-i Nur'u tarikat şeklinde yorumlamaya çalışıyorlar. Bu husustaki kanaatiniz nedir?.....	174
Acz ve Fakr.....	181
Şefkat	182
Tefekkür	187
Sünnete Tâbi Olmak	190
Risale-i Nur'da İttiba-i Sünnet	200
Bibliyografya	211
İndeks.....	215

Takdim

Bismillâhirrahmânirrahîm

Allah’a hamd, Peygamber (s.a.v) ve âli ve ashâbına salât ve selâm olsun.

Günümüzde iki kavram vardır ki, bilir bilmez birçok kimse o kavramları konuşur. Hakkında çeşitli fikir üretir, münakaşasını yapar. Oysaki bu herkesin sahası değildir. Bunu ehline bırakmak lazımdır. Ama öyle olmuyor, bunun sebebi ya bilgisizlik yahut da İslâm’a karşı yürütülen düşmanlıktır. Son ihtimal daha kuvvetli görünüyor. Özellikle zamanımızda İslâm’ın düşmanları alenen İslâm’a açıkça hücum ediyor. Bütün imkânlarını kullanarak İslâm’ı lekelemeye ve tahrif etmeye çalışıyor. Söz konusu olan iki kavram, biri sünnet-i seniyye, diğeri de tasavvuftur. Elimizdeki kitap bu iki kavramı ele alıp dikkatle inceliyor. Ve birçok şüpheleri bertaraf ediyor. Allah yazandan razı olsun. Bununla beraber bu kitap okuyucusuna zemin hazırlamak amacı ile onların hakkında kısa malumat vermek istiyorum:

Sünnet; lügatte yol, âdet ve kanun mânâsına geliyor. Istilahta ise Peygamberin söz, fiil ve takriridir. Yani huzurunda söylenen sözü ve yapılan işi onaylamasıdır. Kur’ân-ı Kerim İslâm’ın birinci kaynağı ve ana direğidir. Sünnet de ikinci kaynağı olup onun şerh

ve tefsiri mesabesindedir. Binaenaleyh Allah'ın kitabına îman edip uymak zarurî olduğu gibi, Peygamberin sünnetine de îman edip uymak zorunluluğu vardır ve her ikisi de haktır. Onlara sarıldığımız müddetçe yoldan sapma olmayacaktır.

Bununla ilgili birkaç âyet-i kerime meâli arz ediyorum:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

“Siz şayet Allah'ı seviyorsanız, Bana tâbi olunuz, o zaman Allah da sizi sevecektir.”¹ Bu âyet-i kerime Peygamberin söz ve fiiline tâbi olmanın lüzumlu olduğunu ifade ediyor.

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ediniz.”² Bu âyet-i kerime de hem Allah'a hem de O'nun Rasûlü'ne itaat etmeyi emrediyor. Yani Peygamber ne diyor ve ne emrediyorsa doğrudur ve itaat etmek gerekir.

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ

“İnsanlara indirilmiş olanı açıklaman için sana Kur'an'ı indirdik.”³ Bu âyet-i kerime, Peygamberin (s.a.v) kendisine inmiş olan vahyi beyan edip açıklaması için görevlendirildiği ve Peygamberin beyanının ila hak olduğunu ifade ediyor.

¹ Âl-i İmrân, 3/31.

² Âl-i İmrân, 3/132.

³ Nahl, 16/44.

Bilindiği gibi Peygamberin iki ciheti vardır:

Birincisi insanlık cihetidir: Bu yönüyle yer, içer, uyur, acıkır, hasta olur, şifâ bulurdu:

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ

“De ki, ben de ancak sizler gibi bir insanım.”⁴

İkinci ciheti Peygamberlik yönüdür: Bu yön ile Allah’a dönük olup direktifi ondan alır. Ne söylerse ve ne yaparsa doğrudur. Aldığı bu direktif ve talimatın ismi ise hadistir.

Kur’ân-ı Kerim her şeyi açıklamaz. Çoğu zaman bir kural beyan etmek için bir misal verir. Bu misal ile kuralın altında bulunan fûruatın hükümlerine işaret eder.

Başka bir ifade ile mücmel bir şeyi söyler. Tafsilatını vahyi gayri metlûv –yani hadisler– ile Peygamberin vasıtasıyla belirtiyor. Mesela; Kur’ân-ı Kerim “namaz kılınız” buyuruyor. Amma günde kaç tane namaz vardır, her namaz kaç rekâttır, her rekâtta kaç rûkû ve secde vardır, bütün bunlar açıklanmıyor. Ancak vahyi gayri metlûv (hadis) vasıtasıyla belirtilip Müslümanlara aktarıyor. Yine Cenâb-ı Hakk “Zekât veriniz” buyuruyor. Amma hangi mallar zekâta tâbidir, nisabı ne kadar, kaçta kaç zekât verilecektir beyan etmiyor; bunu Peygamber beyan ediyor.

Peygamberin (s.a.v) hadis-i şerifleri asr-ı saadette –tümü değil– kısmen yazılmıştır. Fakat samimi olarak

⁴ Kehf, 18/110.

İslâm'a ve onun Peygamberine inanan ashâb-ı kiram büyük bir itina ile bu hadisleri ezberleyip birbirine, sonradan gelen tabiin de sonrakilere aktardılar. Yani Peygamberin (s.a.v) mütevâtîr ve sahih hadisleri senedi sahih ile ve güvenilir kimselerin vasıtasıyla İmam Mâlik, Buhârî ve Müslim gibi hadis derleyen muhaddislere ulaşmıştır, bunların aracılığı ile bize gelmiştir. Son zamanlarda bazı iç ve dış İslâm düşmanları Peygamberin sünnetini, hadisini devre dışı bırakmak çabasıındadırlar. Bu sinsice bir davranış olup din ve İslâm'ı yıkmaya matuf bir saldırdır. Sünnet ve hadis olmazsa İslâm da olmaz. Demin de belirtildiği gibi, o olmazsa nasıl namaz kılınacak, nasıl zekât verilecektir, nasıl hac ibâdeti ifâ edilecektir, tavaf nasıldır, kaç devre ve kaç tavaf vardır. Say nasıldır ve ne kadardır? Alışveriş durumu nasıldır? Faiz nedir ve ne gibi hâllerde faiz olur? Bütün bunları Kur'ân-ı Kerim değil de hadis-i şerifler bildirmiştir. Binaenaleyh sünnet, yani hadis İslâm'ın ikinci ana umdesidir. Ona dil uzatan Müslüman değildir.

Tasavvuf Nedir?

Tasavvuf kelimesi hangi kökten alınmıştır? Suf'tan mıdır, Suffa'dan mıdır, Safa'dan mıdır? İhtilaf vardır. Kesin bir şey söylemek zordur. Istılahta ise tevbe, ihlâs, zikir, fikir, zühd, tevâzu ve merhamet gibi kalp ve iç âleme yönelik olan İslâmî konuları ele alan ve mü'minlerin bu mânevî süzgeçten geçmesini sağlayan ve olgunlaşmasına vesile olan bir bilim dalıdır. İslâm inancını konu eden ilme kelam, ibâdet ve muamelatı konu eden ilme de fıkıh ismi sonradan verildiği gibi, tasavvuf ismi de yukarıda zikredilen şeyleri konu eden bilime sonradan verilmiştir.

Şatahat, semâ, dönüp dolaşma ve teveccüh gibi şeylerin tasavvufu alâkası yoktur. Tasavvuf; adı geçen konuları işlediğine göre İslâm'ı yaşayan herkes mutasavvıftır ve tasavvufun sâlikidir. Ve o hiç kimsenin inhisarı altında veya tekelinde değildir. Bazı Müslümanlar tasavvufu inkâr etse de, muhtevasını inkâr edemez. Ancak ismini inkâr eder. Yani tasavvuf, zikredilen konulardan ibaret değildir diyebilir. Tasavvuf hayatını yaşayan nice insan var ki, İslâm'a büyük hizmet verip olgunlaştığı gibi, başkasının olgunlaşmasına da vesile olmuşlardır, ancak son zamanlarda tasavvuf, ehl-i cehlin ve menfaat peşinde koşanların eline düştüğü için tanınmaz bir hâle gelmiş, mecrâsını değiştirmiştir.

Aziz okuyucu, ilim ve takvâ sâhibi olan muhterem Mehmed Kırkıncı Hocaefendi kardeşimiz çok hassas olan sünnet ve tasavvuf konularını ele alarak Risale-i Nur'un ışıǵı altında dikkatle ve güzelce izah etmekle büyük hizmet vermiştir. İnşâallah Müslümanlar bu eserden faydalanacaktır. Allah kendisinden razı olsun. Daha nice böyle güzel eserler vermesini Cenâb-ı Hakk'tan niyaz ederiz.

Halil Gönenç
Ekim 1998, İstanbul

Mukaddime

İnsan, biri beden diğeri ruh olmak üzere iki esastan mürekkeptir. Bedenin maddî ihtiyaçları yanında rûhun da mânevî ihtiyaçları vardır ki, ancak onların temin edilmesiyle tatmin olur ve huzur bulur. Ruh ve kalbin en büyük ihtiyacı ise inançtır. Bu ihtiyaç, beşerle beraber doğmuş ve yine beşerle beraber devam edecektir. Zira inanmak, insanın en derin ve en esaslı ihtiyacıdır. Vaktiyle dağ ve derelerde, bedeviyetle yaşayan insanlar bile bu ihtiyaçtan müstağni kalamamışlardır. Tarihin nüfuz edebildiği en uzak ve en karanlık devirlerden beri beşeriyet mâneviyatsız yaşamamıştır.

Hiçbir semâvî dine tâbi olmayan, hak bir peygamberi bilmeyen insanlar bile ulûhiyet fikrini kabul etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki; tasavvuf, tarikat ve mistik hâller, bütün asırlarda değişik şekiller ve farklı telakkilerde yaşanmıştır. Başta İsrâkiyyun olmak üzere birçok insan bu ulûhiyet fikrini gönülden gönüle şevk ve cezbeyle yaşatmak için bir sistem tesis etmişlerdir ki, tarihlerin kaydettiğine göre ‘mistik’ mânâda ilk ekol de

budur. Milattan takriben beş yüz sene önce tesis edilen İshrâkiyyun hikmetinin hülasası “Nefsi tekmil etmektir ki, bunu iki mertebeye ayırmışlardır. Birincisi kötülükten arınıp soyunmak, ikincisi güzel ahlâk ile bezenmektir. Bundan sonra istiğrak, yani vuslât-ı ilallahıdır ki, insaniyetten gaye de budur.” Demek ki, hissiyat-ı diniyye insan fıtratından ayrı düşünülemez; bu onun ezeli bir vasfı ve mahiyetinin zarurî bir lâzımıdır.

Malumdur ki, İslâmiyet’i tebliğ vazifesi, hepsi de Kur’ân-ı Kerîm’den kaynaklanan muhtelif tarz ve şekillerde icra ve îfâ edilmiştir. Bunlardan birisi de ümmetin seciye ve faziletlerinin, îman ve ubûdiyetlerinin inkişafına vesile olan ve onları muhafaza eden tarikatlardır.

İslâm’ın rûhuna uygun olan bu müesseselerin senelerden beri milletimizin îmanını, ahlâkını ve mânevî kemâlatını takviye ve terakki ettirdiği tarihî bir hakikattir. İçtimâî hayatın huzur ve asayişini temin edecek en büyük esasın Allah korkusu olmasına binaen, ferdî ve içtimâî terbiye ile meşgul olan hak tarikatlar, gönül ve vicdanlar üzerinde bu noktayı esas tutmuşlardır. Kendilerine intisab edenleri takvâ ile teçhiz etmiş ve onları feyzden saadete, saadetten kemalâta erdirmişlerdir. Bunun için hak tarikatlar, hem birer fazilet membaı hem de âsâyîşin birer mânevî bekçisi olmuşlardır.

İlim ve irfanın inkişaf mahalli olan tekke ve zâviyelerden ne kadar feyyaz mürşidler yetiştiğine tarih şâhittir. Evet, tarihin yaprakları çevrildiğinde; milletin fazileti, ahlâkı

ve irfanı için çalışan sayısız mürşid-i kâmiller görülecektir. Tarikat düşmanlığı yapan bazı mihrakların iddia ettiği gibi, tarikatların aslî rûhunda bidâtlar ve hurafeler olsaydı, bu caddede, Bağdat'ta Abdülkadir Geylanîler, Buhara'da Şâh-ı Nakşibendîler, Anadolu'da Mevlânâ ve Yunuslar, Orta Asya'da Yesevîler, İstanbul'da Akşemseddinler yetişebilir miydi? Tarih bu gibi irşad ve irfan erbabını pek parlak bir sûrette tasvir ederek yazmaya mecbur kalır mıydı?

Hakikaten, ulvî sırların ilhamına mazhar olan, Hasan-ı Basrîler, Cüneyd-i Bağdadîler, Bâyezîd-i Bistamîler, Ahmed-i Bedevîler, Rabiâtü'l-Adeviyyeler ne kadar faziletperver ve necib sîmâların yetişmesine vesile olmuşlardır. İrfan âleminin bir sultanı olan Mevlâna Celâleddin'in bu millete yaptığı hizmetleri ifade için ciltlerle kitap yazmak lâzımdır. Mevlâna Câmî hazretleri, onun ne kadar feyyaz ve büyük bir mürşid olduğunu ifade sadedinde: "O peygamber değildi, ama kitap sâhibiydi." demiştir.

İşte bu necip sîmâlar, vaktiyle tesis ettikleri müesseseler, açtıkları tekkeler ile insanları terbiye ederek, sayılamayacak kadar hassas ruhlar, fâzıl dimağlar ve ateşin kalpler yetiştirmişlerdir.

Bazı çevrelerin, tarikatların kısaca özetlediğimiz bu değerli hizmetlerini göz ardı ederek, mürşitlik taslayan bazı ehliyetsiz belki de kasıtlı kimselerin birtakım yanlış sözlerini ve hareketlerini bahane ile, tasavvuf ve tarikat aleyhtarlığına girdiklerine üzülenek şâhid oluyoruz.

Tarikat aleyhtarlarını iki grupta mütâlaa etmek gerektir. Birinci grup; gerçekte mâneviyat düşmanı oldukları hâlde, bu gayelerini saklamakta ve tarikatlar içerisinde kendilerince tespit ettikleri bazı noksanlıkları ve hataları bahane ederek tarikata saldırmakta, mâneviyat düşmanlıklarını bu perde altında icra etmektedirler. İkinci grup ise; güya dinin asliyetini muhafaza niyetiyle tarikat düşmanlığı yapmakta ve bilmeden birinci grubun gizli emellerine hizmet etmektedirler. Bu her iki grup içinde de akademik kariyeri olan bazı kişilerin bulunması ilim adına acı bir vaki'dir.

Ben, îfâ edegeldiğim hizmetim itibariyle, herhangi bir tarikata müntesip değilim. Ancak, vicdanımdan gelen bir hamiyet ile bu hak tarikatlara gelen itham ve itirazlara cevap vermeyi dinî bir vecibe ve vicdanî bir vazife telakki ettim. Bu eseri kaleme almaktaki diğer bir maksadım da, Risâle-i Nur hizmetini tarikat gibi göstermek isteyen bazı çevrelere karşı, Risâle-i Nur'un meslek ve meşrebini izah etmek, ayrıca nur talebeleri ile tarikat mensubu mü'minler arasına ihtilaf sokmak isteyen gizli müfsitlerin oyunlarını akim bırakmaktır.

Sual ve cevaplardan meydana gelen bu eserin birinci bölümünde tasavvuf ve tarikata ait temel bilgiler açıklanmış, tasavvuf ve tarikatın mahiyeti, hakikati anlatılmaya çalışılmış ve râbîta, biat, murakabe ve şefa'at gibi bazı mefhumların izahı yapılarak tarikat ve tasavvuf hakkında bilinmesi lâzım gelen temel bilgiler mücmel bir şekilde okuyucuya takdim edilmiş, tarikatlara

yapılan haksız hücumlara cevap sadedinde bu ithamların nereden kaynaklandığı hakkında deliller serdedilmiş ve tarikatların tarihte İslâm dinine yaptığı hizmetlerin değerlendirilmesi yapılmıştır. İkinci bölümde ise, Bediüzzaman hazretlerinin tarikat ve tasavvuf hakkındaki tespit ve değerlendirmeleri incelenmiş ve asr-ı hâzır insanının idrakine sunduğu îman, ihlâs ve mârifet boyutlu hizmetinin değerlendirilmesi yapılarak, “Zaman tarikat zamanı değil, îmanı kurtarmak zamanıdır.” ifadesi de izah edilmiştir.

Mehmed Kırkinci
Eylül 1998 - Erzurum

I. BÖLÜM

**SUALLERLE TASAVVUF
VE TARİKAT**

Suallerle Tasavvuf ve Tarikat

S-1) Tasavvuf ve tarikat nedir?

Mutasavvıflar, tasavvufu kendi meşreplerine göre farklı şekillerde tarif etmişlerdir. Onlardan bazıları aşağıda takdim edilmiştir:

Tasavvuf, farz ve vâcipleri hakkıyla edâdan sonra nâfilelerle mânevî makamatta kat-ı merâtib ile Allah’a yakınlık kesp etmektir.

Tasavvuf, kitap ve sünnete tam ittiba ile ahlâk-ı İlâhîye ile taalluk; yani Kur’ân ahlâkıyla ahlâklanmak, mâsivayı terk ederek rıza-i Bârî’yi tahsile müteveccih olmak ve bu âlî makama ermek için âdî huyları terk ederek yüksek ahlâka bürünmek ve Allah’ın iradesine tam teslim olmaktır.

Tasavvuf, hayatı nefis nâmına değil, Hak hesabına yaşamak, özü su gibi duru, kalbi elmas gibi şeffaf ve düşünceleri bulutsuz hava gibi berrak olmaktır.

Tasavvuf, İslâm’ı derûnî bir şekilde yaşamak, şekilden mânâyâ geçmektir.

Tasavvuf, şerîata riayetle hakikate vusuldür.

İmam Gazâlî tasavvufu: “Kalbi Hakk’a bağlayıp mâsiva ile ilgiyi kesmektir” diye tarif eder.

Cüneyd-i Bağdadî’ye göre ise tasavvuf: “Hakk’ın seni sende öldürmesi ve kendisiyle ihyâsıdır.”⁵

Tarikat: Arapça’da “yol” mânâsına gelmektedir. Tasavvuf literatüründe ise; Allah a yakın olmak ve O’nun rızâsını kazanmak maksadıyla takip edilmesi gereken yol demektir.

Hicrî III. asırda Cüneyd-i Bağdadî, Ebû’n Nasr es-Serrac et-Tusî, tasavvufu fikri hayata sistemli bir şekilde intikal ettirmişlerdir. Tarikatların fiilen teşekkülü de böylece tahakkuk etmiştir.

S-2) Tasavvufun mevzuu ve gayesi nedir?

Tasavvufun mevzuu, insanın nefsini tezkiye, rûhunu tasfiye etmek ve ahlâkını güzelleştirmektir. Gayesi ise kısaca:

– Hazreti Peygamberin gösterdiği yolu takip ederek mânen tekâmül ile O’nun gerçek vârisi olmanın yolunu göstermek, yani; O’nun ahlâkıyla ahlâklanmaktır.

– Rûhun bedene gâlip olmasını temin etmektir.

– İnsanları hak yola vâsıl edebilecek mürşitler yetiştirmektir.

– İnsan rûhunda gizli olan İlâhî sırları keşfetmektir.

⁵ Kuşeyrî, Kuşeyrî Risâlesi, Terc. Süleyman Uludağ, İstanbul 1978, s. 392.

- İnsana Elest Bezm’indeki akdini hatırlatmaktır.
- Nefs-i emmareyi öldürerek, insanı “Ölmeden önce ölünüz.” hakikatine erdirmektir.
- İslâm dininin yüce emirlerini yerine getirmek, yasaklarından sakınmak ve İslâmî edeplere bütünüyle riâyet etmekle Allah’ın rızâsına nâil olmaktır.

İmam Rabbanî Hazretleri bu hususta şöyle buyurur: “Tarikattan maksat, ihlâsı elde etmektir.”⁶ Tasavvufun gayelerinden biri de; Peygamber Efendimizin (s.a.v) “Allah’ı görüyor gibi ibâdet etmek”⁷ şeklinde tarif ettiği ihsan mertebesine ulaşmaktır. Bir kısmını aktardığımız bu meşhur Cibril hadisinde, Cebrâîl (a.s)’ın, îman, İslâm ve ihsan hakkındaki sorularına Peygamberimizin verdiği cevaplar yer almaktadır. İslâm âlimleri îman akaidin, İslâm fıkhnın, ihsan da tasavvufun ilgi alanıdır demişlerdir.

Her yolculuğun bir başlangıcı ve bir de son noktası vardır. İmanî ve İslâmî bir tefekkür yolu olan tasavvufî yolculuk da böyledir. Bu mevzuda Sühreverdî şöyle diyor: “Tasavvufun başı ilimdir, ortası ameldir, sonu mevhibedir. Yani, Allah’ın hususî bir ihsanıdır.”⁸

Tasavvuf ve tarikattan beklenen en mühim netice; şerîatın emirlerini, ubudiyetin hakikatini, ihlâs ve takvânın ehemmiyetini kişinin idrak edip hayatına tatbik

⁶ İmam Rabbanî, Mektûbat, Terc. Abdulkadir Akçipek, Çile Yayınları, İstanbul, 1981, c. I, 266. Mektûb.

⁷ Buhârî, Sahih, İman, 37, el-Mektebetü’l-İslâmîyye, İstanbul, trs, c. I, s. 18.

⁸ Aynî, Mehmet Ali, Tasavvuf Tarihi, Kitabevi, Yayın No: 7, İstanbul, 1992, s. 221.

etmesidir. Şerîatın herhangi bir meselesine muhalefet eden kimsenin velayet dâvâsı aldatmacadır. Barigâh-ı İlâhiyeye ancak şerîata ittiba ile gidilir, rıza kapıları bu yolun sâlik ve âriflerine açılır, esrâr-ı velayet bu yol ile hâsıl olabilir ve böylelikle îmanın zevkine, irfanın feyzine, müşâhedenin şevkine vâsıl olunabilir. Bu mevzuda şu kısas mânidardır: “Bâyezîd-i Bistamî Hazretleri, zamanında şöhret bulan ve velâyetle mevsuf bir zâtın ziyaretine gitmiş. O zâtın, edeb dışı (kıbleye karşı) tükürmesini gördüğünde, şerîatın âdabını muhafaza edemeyen biri nasıl olur da esrâr-ı velâyete mazhar olabilir?” diye rek, selâm bile vermeden geriye dönmüşlerdir.”⁹

S-3) Tasavvufun menşei nedir? İslâm’dan önce de tasavvuf var mıydı?

İnsanın yaratılışında hakkı arama sevdası vardır. Bu sevdâ ve bu aşk, onun rûhuna, ihsân-ı İlâhî olarak nakşedilmiştir. O bakımdan, insan ezeli ve ebedî bir Mâbud-u Hakikî’yi aramaktadır.

Evet, riyâzet yoluyla hakka tâlip olan münzevîler Hindistan’da, Mısır’da ve Yunanistan’da değişik şekillerde tezâhür etmişlerdir. Fakat bunlar bir nebinin tâlim ve tedrisinde bulunmadıklarından hakikî irfâna erememiş, hakikate tam mânâsıyla vâkıf olamamışlardır. Yani, ulûhiyeti ve onun esrârını hakkıyla idrak edememişlerdir. Çünkü bunlar Mabud-u bilhak olan Allah’ı bilmede vahye dayanmadıkları için bir nevi hayal âleminde

⁹ Kuşeyrî, Kuşeyrî Risalesi, Bab-u Velâyet, s. 137.

kalmışlardır. Onun için bunların gittikleri yola, açtıkları ekole tasavvuf değil; mistisizm denilmiştir.

İslâm'daki tasavvufa gelince; bunun esas membaı ve me'hazi Kur'ân-ı Kerîm ve hadis-i şeriflerdir. Evliyâ ve müridler Kur'ân ve hadisten aldıkları feyz ile İslâm tasavvufunu vücuda getirmişler ve bu sahada birçok kitaplar yazmışlardır. Kuşeyrî'nin Risâle'si, Ebû Nasr'ın el-Lüma'ı Sühreverdî'nin Avarifü'l-Maârif'i, İmam Rabbanî'nin Mektubat'ı, İmam Gazâlî'nin İhya-ü Ulûmi'd-Dîn'i bunlardan sadece birkaçıdır.

Elhâsıl, İslâm tasavvufu, İslâmiyet'ten önceki milletlerden intikal etmiş değildir. Bilakis İslâm tasavvufunun kaynağını, Kur'ân'da zikredilen zühd, takvâ, zikir, fikir, verâ gibi insanın rûhunu terakki ettiren ve kalbini tasfiye eden güzel hâller teşkil etmiştir. Bu temel kaynağı, Hazreti Peygamberimizin ve Sahabe-i Kiram Efendilerimizin hayatları takip eder. İslâm'daki tasavvuf, bazılarının zannettiği gibi, şerîattan ayrı bir şey de değildir.

Ahmed er-Rifâi Hazretleri'nin dediği gibi: "Tasavvuf ayn-ı şerîattır. Şerîat da ayn-ı tasavvuftur. İkisinin arasındaki fark sadece lafzîdir. Maddeten ve mânen neticesi birdir.

Tasavvuf kitaplarında, hak ve hakikati arayan kişiler şöyle tasnif edilmiştir: Eşyanın hakikatini bilmeye tâlip olanlardan, semâvî bir din ile mütedeyyin olanlara millîler, semâvî bir din ile mütedeyyin olmayanlara feylesoflar denilir. Filozoflardan eşyanın hakikatini delil yolu ile araştıranlara meşşâiyyun, rûhî tasfiye vasıtasıyla, yani nefs-i emmarenin terbiyesiyle meşgul olanlara işrâkiyyun denildiği gibi, millîlerden eşyanın

hakikatini delil ve hüccet yoluyla tahsile sa'y edenlere mütekellimler, mânevî cihad ile kalbi terbiye edenlere de sofîyye denilir.

S-4) Cenâb-ı Hakk'ın emirlerine itaat ve yasaklarından içtinap her mü'min için farz olduğu hâlde, bir tarikata veya bir mürşide intisaptan gaye nedir?

Cenâb-ı Hak, hikmetinin muktezası olarak, her şeyi bir sebebe bina etmiştir. Hastanın ilaç ve tabibi vesile bilip şifâyı Allah'tan beklemesi gibi, mürid de şeyhini ve mürşidini bir vesile ittihaz edip hidâyeti, Hâdi-i Hakikî olan Cenâb-ı Allah'tan bekler. Evet, hidâyet ancak Allah'tandır. Fakat Allahu Teâlâ bu büyük ihsanına, başta peygamberler olmak üzere, mücedditleri, müçtehidleri, evliyalrı, mürşitleri ve derecelerine göre bütün âlimleri vesile kılmıştır.

Bir mürid, mürşidinin himâyesi altında ihlâs ve sadakat ile zikir ve virdine devam ederken, tevfiik ve hidâyeti daima Allah'tan bilecektir. Yani, mü'min muvaffakiyetin ancak Allah'tan olduğuna itikat eder. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın inâyeti olmadıkça arzu edilen şeye ulaşmak mümkün değildir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm hidâyetin ancak Cenâb-ı Hakk'ın dilemesiyle olabileceğini şu âyet-i kerîme ile ders vermektedir:

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ
أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

“Ey Rasûlüm! Sen arzu ettiğin hiçbir ferdi hidâyete nâil edemezsin. Ancak Allahu Teâlâ istediğini hidâyete erdirir.”¹⁰

Evet, tarikatlardan maksat, esmâ-i İlâhînin zikrine devam ile mânevîyat sahasında rûhen tekâmül ve terakki etmek, Şerîat-ı Muhammediye ve Sünnet-i seniyyenin ihyâ ve ibkasına gayret göstermektir. Bu terakki ve tekâmüle vesile ise tarikat pirlерinin himmetleri yani, müridlerini salâhat ve takvâ ile teçhiz etmeleridir. Hak tarikatlar müteselsilen Hazret-i Peygambere vâsıl olur. Şimdiye kadar ne kadar evliyâ ve mürşid gelmişse, terakki ve tekâmüllerinde bir feyz membaı olan Peygamber Efendimizin (s.a.v) koyduğu düsturlardan istifade etmişlerdir. Çünkü her türlü hareket ve amellerde en mükemmel rehber ancak O’dur (s.a.v).

Evet, insaniyet ve İslâmiyet’in en ehemmiyetli gâyesi olan ebedî saadete nâil olmak için bir mürşid-i kâmilin elini tutup O’na biat etmek elbette müstahsen-dir. Hakk Celle ve Âla Hazretleri:

اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَا بَنِي اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ اِنَّهُ لَكُمْ
عَدُوٌّ مُّبِينٌ

“Ey benî Âdem! Şeytana ibâdet etmeyiniz diye sizden ahid almadım mı?”¹¹ buyuruyor. Demek ki şeytan, zikirden gâfil mü’minleri kendine itaat ettirerek, Allah’a itaatten men edebiliyor. Şeytan gibi amansız

¹⁰ Kasas, 28/56.

¹¹ Yâsîn, 36/60.

ve hannas bir düşmanla mücâhede her mü'minin kârı olamayacağından, mü'minin:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ

“Ey îman edenler! Allah’tan korkun ve sâdıklarla beraber olun.”¹² emrine uyarak bir hisara sığınıp, bir kuvvete dayanması icap ediyor. O hisar ve o kala ise Kur’ân ve Sünnet’i kendine rehber edinen kâmil mürşitlerdir.¹³

Ekser insanların ilim tahsil ederek doğrudan doğruya Kur’ân ve Sünnetle muhatab olmaları mümkün olmadığından, böyle kişiler noksanlarını sünnet-i seniyye dairesindeki bir tarikatla telâfi edebilirler. Zaten, mürşidin en önemli vazifesi, müridini Kur’ân ve Sünnet daire-sinde yaşatmasıdır. Şu tesbit bu mânâyı mükemmel bir tarzda izah etmektedir: “İmam Rabbanî Ahmed-i Fârûkî (r.a) demiş ki: ‘Ben seyr-i rûhânîde kat-ı merâtib ederken, tabakat-ı Evliya içinde en parlak, en haşmetli, en letafetli, en emniyetli; Sünnet-i seniyyeye ittibai, esas-ı tarikat ittihaz edenleri gördüm. Hatta o tabakanın âmî evliyaları, sair tabakatın has velilerinden daha muhteşem görünüyordu.’ Evet, müceddid-i elf-i sâni İmam Rabbanî (r.a) hak söylüyor. Sünnet-i seniyyeyi esas tutan, Habibullah’ın zıllı altında makam-ı mahbubiyete mazhurdur.”¹⁴

¹² Tevbe, 9/119.

¹³ Bu mevzuda geniş bilgi için, Bediüzzaman’ın Lem’âlar isimli eserinden 13. Lemaya müracaat edilebilir.

¹⁴ Nursî, Said, Lem’alar, RNK Neşriyat, İstanbul 2020, s. 56.

Evet, Seyyidü'l-Mürselin Efendimizin şerefi en âli bir mertebede olduğu gibi, sünnetinin şânı da o nispette yüksektir. Mü'min o sünnete ittiba ederek Efendimizin (s.a.v) rûhâniyatından feyz alabilir.

Kur'ân-ı Kerîm'de:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ
أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

“And olsun insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz. Ve biz ona şah damarından daha yakınız.”¹⁵ buyurulmaktadır. Demek ki kullarının bütün hâlleri daima Cenâb-ı Hakk'ın murakabesinde-
dir. Bundan dolayıdır ki insanlar dua ve istiğfarlarını doğrudan doğruya Allahu Teâlâ'ya takdim edebilirler, araya başka bir vesilenin girmesi şart değildir. Zira mü'minin kalbi her zaman nazargâh-ı İlâhîdir. Mürşidin maksadı Allah ile kulun arasına girme değil, hocalar talebe arasındaki münasebet gibi, mürîdine tarikatın âdabını ve mâneviyat âleminde ait sırları tâlim etmekle onu Allah'a yakın kılmak ve O'na dost etmektir. Mürîd, mürşidinin mânevî yardımıyla, O'ndan aldığı zikirlerle, kendi âlemini ve kalbini meşgul ederek 'vesvâs' hannasın şerrini defedip kendini vesveselerden muhafaza edebilir. Zira şeytan zikirle hakkıyla meşgul olan kalplere yanaşamaz. İşte bu gibi hikmet ve hakikatlere binaen bir mürşide intisab ederek, onun telkin ve tâlim ettiği zikir ile kalbini ihyâ etmek, şeytanın şerinden, hile ve tuzaklarından kendini muhafaza etmek

¹⁵ Kâf, 50/16.

bir mürîd için en büyük bir gayedir. Mürîd, bilhassa istikrarsız ve huzursuz anlarında, mürşidinin himmetine muhtaçtır. Bu gibi hâllerde mürşidi, onun için en büyük bir istinad noktasıdır.

S-5) “Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır.” sözü ne anlama gelir?

Bâyezîd-i Bistamî Hazretlerine isnad edilen bu sözün asıl mânâsı avam-ı nassın anladığı gibi değildir. Zira Sahabe-i Kiram’da tarikat tarzı bir hizmetin görülmemesi, fukaha-i îzam hazretlerinin de büyük çoğunluğunun tarikata girmemeleri bu iddiayı reddeder. Hadd-i zâtında tarikat hiçbir zaman umumun caddesi de olamamıştır. Yani, tarihte Müslümanların bütünüyle tarikata girdikleri bir dönem görülmemiştir. O hâlde bu söz, tasavvuf yoluna rehbersiz girilemeyeceğini ve o yolda mürşidsiz seyr-ü sülûk olamayacağını ifade içindir. Tarikattaki silsile hâricinde, bir mürşide biat etmeksizin, kendi heva ve hevesine göre yeni bir yol açanlar elbette ki şeytana talebe ve maskara olurlar. Bu mânâyı şu hakikat güzel bir şekilde ifade etmektedir: “Bu sözle şeyhsizlikten maksat, tasavvuf ilminin şeyhsiz öğrenilip uygulanamayacağıdır.”¹⁶

Hiçbir zaman hatırdan çıkarılmaması gereken bir hakikat de şudur ki; İslâm adına söylenen bir sözün veya yapılan bir fiilin hak olup olmadığının ölçüsünü

¹⁶ Yılmaz, H. Kâmil, İslâm Tasavvufu, (el-Lüma’) Altınoluk Yayınları, İstanbul, 1996, s. 480.

belirleyen yegâne miyâr ve terazi; Edille-i Şeriyye, yani Kur’ân-ı Azîmü’ş-Şan, Ehadis-i Şerife, İcma-î Ümmet ve Kıyas-ı Fukahadır.

Yukarıdaki sözü veya iddiayı destekleyecek ne bir âyet, ne bir hadis olmadığı gibi, bu hususta ne ulemânın bir icmaı, ne de fukahânın bir hükmü vardır. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v): “Size iki şey bırakıyorum. Onlara temessük etseniz necat bulursunuz. Biri Kitabullah, biri Âl-i Beytim”¹⁷ buyurmaktadır. Bu hadis-i şerifte geçen Âl-i Beyt kelimesinin hakikatini Bediüzzaman Hazretleri şöyle değerlendirmektedir: “Âl-i Beyt’ten, vazife-i Risaletçe muradı: Sünnet-i Seniyyesidir. Sünnet-i Seniyyeye ittibâı terk eden, hakikî Âl-i Beyt’ten olmadığı gibi, Âl-i Beyt’e hakikî dost da olamaz.”¹⁸ İşte bu iki emanete ve bu iki mürşide uymayanların şeyhi, rehberi elbette ki şeytandır veya şeytanın aveneleridir.

Bu vesileyle şunu da ifade edeyim ki, Şerh-i Makasıd’ın mukaddemesinde, “Üstadı olmayanın üstadı şeytandır.” şeklinde bir ifade de vardır. Bundan maksat şöyle olması gerektir ki; bir kimse, mezhep imamlarına fukaha-i izama müracaat etmeden kendine göre indî fikirler ortaya atar, âyet ve hadisi kendince yorumlar, hevâ ve hevesine göre fetvalar verirse, elbette

¹⁷ Sahih-i Müslim 4/1874, Müsned-i Ahmed 3/14, 17, 26 ve 59, Müstedrek-ül Hâkim 3/147.

¹⁸ Nursî, Lem’alar, s. 26.

ki o insan “heva ve hevesini ilah edinmiş”¹⁹ ve şeytanı üstâd kabul eylemiştir.

S-6) Bir kimse bir silsileye mensup olan bir mürşid-i kâminden izin almadan kendi başına tarikat kurabilir mi?

Peygamberimize (s.a.v) kadar ulaşan tarikat silsilesine sahih bir mensubiyeti olmadan kurulan tarikat, tasavvuf sahasında bid’attır. Şeklen bir tarikat olsa bile iddiadan ibaret kalır; bereketsiz ve feyizsiz olur. Her türlü günahattan uzak kalan, hatta şüpheli şeyleri terk eden, bütün ibâdetlerde ruhsat yerine azimetini tercih ederek namazlarını huzur ve huşû içerisinde yerine getiren, Allahu Teâlâ Hazretlerine ömür boyu kalp huzuru ile ibâdet eden kâmil bir mürşidden irşad icâzeti almak şarttır. Bu şartlara uymayan bir kimsenin şeyhliği bâtıldır, dalâlettir. Zira sülûk edilen mânevî bir yolda yürümek için evvela yol, sonra da ehil bir rehber lâzımdır.

Nefsini, terbiye, tezkiye ve tasfiye etmeden, mutmainneden geçip nefis-i râdiye makamına ulaşmadan şeyhlik dâvâsında bulunan kişi, Bediüzzaman’ın ifadesiyle “sabiyy-i müteşeyyihtir.”²⁰ Yani şeyhlik özentisine kapılmış bir çocuktur.

İmam Nesefî, ‘Zübdetü’l-Hakayık’ında diyor ki: “Zamanımızda bazı meşayihler peyda oluyor ki, mürşidlik ve şeyhlik iddiasıyla kurduğu tarikata insanları

¹⁹ Furkân, 25/43.

²⁰ Nursî, Münâzarât, RNK Neşriyat, İstanbul 2020, s. 25.

dâvet ediyor. Kendi nefsinı rezil etmekle kalmayıp, hak tarikatlara da su-i zan kapısını açarak onlara zarar veriyor, isimlerini de müptezel ediyor, değerdan dü-şürüyor.”

İmam Nesefi, bu gibi şeyhlere uyanlara, şeyhlerindan daha rezil diyerek şöyle devam ediyor: “Meşayih-i mütekaddimine 20-30 sene hizmet edilmedikçe, tam bir müritlik mânâsına liyâkat kazanılmaz. Nerede kaldı ki hiç o kapıya uğramadan, onlardan icazet almadan, onlara hizmet etmeden irşad sahasına çıkılabilsin?”

Bu mevzuda Ömer Ziyâuddin Dağistanî Hazretleri, Fetvalar adlı kitabında şöyle demiştir: “Tarıkatta sahîh bir mensubiyeti olmayan kimse, bilmediği ve ehli olmadığı işi yapan kimse gibidir. Böyle birinin mürşidlik dâvâsına kalkışarak irşada başlaması asla câiz değildir. Ancak tarikat âdabını kâmil bir şeyhten öğrendikten, intisâb ile girdiği seyr-ü sülûku başarı ile bitirip icazet aldıktan sonra câizdir. Tarıkatta Cenâb-ı Hakk’ın celâl ve cemâl tecellilerine erdikten sonra o zâta, selevin takip ettiği usûl üzere zikir telkini ve irşâd iznine dair açık bir icazet verilir. ‘İsnad dindendir.’ denmiştir. Eğer silsile yoluyla intisab zincirini Rasûlullah’a (s.a.v) kadar ulaştırmak olmasaydı, dileyen dilediğini söyler, canının istediği gibi davranırdı. Bu sebeple ‘İsnâd mü’minin silahı ve selevin sünnetidir.’ denmiştir.” Hülâsa; tarikat kurmanın veya belli bir tarikat nâmına irşada girmenin, silsile ve icazet gibi iki mühim şartı vardır.

Bu şartlara uymayanlar hakkında İmam Rabbanî Hazretleri şöyle buyuruyor: “Nakıs kimse; yolları, değişik istidatları ayrıntıları ile bilemediği için, uygun olmadığı hâlde birini sülûk yoluna sokar, yoldan saptırır;

tıpkı kendisi saptığı gibi.”²¹ Yine bir başka mektubunda: “Pir-i nakıs, talibi saptırır.” buyurmaktadır.

Hazreti Mevlânâ da bu sahte şeyhlerden muzdariptir. Ve bu ıstırabını şöyle dile getirir: “Her biri ‘Mûsâ’yım’ diye eline bir sopa almış, her biri ‘Îsâ’yım’ diye ahmaklara üfürmeye kalkmıştır.”

Bu mevzuya, asrımızın büyük ulemâ ve meşâyihından Seyyid Abdulhakim Arvasî Efendi’nin şu güzel tesbi-tiyle son verelim: “Son zamanlarda, tekkeler câhillerin eline düştü. Dinden, îmandan haberi olmayanlara şeyh denildi. Din düşmanları da bu şeyhlerin sözlerini oyunlarını ele alarak ‘dine hurafeler karışmıştır, İslâm dini bozulmuştur’ dedi. Hâlbuki bozuk tarikatçıların sözlerini, işlerini din sanmak, bunları tasavvuf büyükleri ile karıştırmak çok yanlıştır. Dini bilmemek, anlamamaktır. Dinde söz sâhibi olmak için ehl-i sünnet âlimlerini tanımak, o büyüklerin kitaplarını okuyup iyi anlayabilmek ve bildiğini yapmak lâzımdır. Böyle bir âlim bulunmazsa din düşmanları meydana boş bulup din adamı şekline girer, vaazları ile, kitapları ile gençlerin îmanını çalarak, millet ve memleketi felâkete götürürler.”²²

S-7) Tarikat düşmanlığı perdesi altında mukaddesat aleyhtarlığı yapıldığına şâhit olmaktayız. Buna ne dersiniz?

Tarihin o şanlı devirlerinde ecdadımızın, millî ve fikrî hayat üzerinde büyük tesir icra eden, milletin irşad

²¹ İmam Rabbanî, Mektûbat, c. I, 287. Mektûb.

²² Yeni Rehber Ansiklopedisi, İhlas Gazetecilik, İstanbul 1993, c. I, s. 73.

ve tenvirinde fevkalâde gayretler gösteren ve mâzimize şeref bahşeden tarik erbabının, o irfan ve hamiyet ehlinin hizmetlerine bakmayarak, ehliyetsiz birtakım kimselerin hatalarını nazara vermek elbette en büyük bir basiretsizliktir. Bu durum gelecek nesiller için faydadan ziyâde zararlı olur, gençlerin rûhunu esasından sarsar, seciyelerini ifsad eder, mazi ile istikbâlin bağlarını kopararak nesli feyizsiz, bereketsiz bırakır.

Tarikatların o yüksek hizmetlerini silip süpürme hevesine kapılarak bu feyiz membâlarını kurutmaya çalışanların, gelecek nesillerin huzurunda mahcub ve mes'ûl olacakları muhakkaktır. Bu adamlar fazilet gibi ulvî hisleri bu milletten soyacak ve milleti edeb, hayâ gibi hislerden mahrum ve üryan bırakacak kadar bir idraksizliğin içine düşmüşlerdir.

Bazı gâfillerin zannettiği gibi, Müslümanları dünya saadetinden mahrum bırakan ve terakkiye engel olan sebep, hak tarikatlar ve din duygusu değildir. Zira ahlâkın en yüksek prensiplerini ihtiva eden bir din, beşeriyetin tekâmülünden, huzur ve saadetinden başka ne gaye takip edebilir?

Gerçekte bilim terakki ve tekâmülümüzü engelleyen asıl sebep ve tehlikeler Garb'dan gelmiştir. Zira Batılıların ülkemize Haçlı seferleriyle başlayan hücumları, daha sonraları ilim ve kültür alanında devam etmiştir. Gerek Batılılar, gerekse içimizdeki Garb hayranları büyük bir gayretle ve akla hayale gelmez planlarla güzel seciyelerimizi tahrip ve talan etmişlerdir. İçimizde açtıkları kolejler ve diğer vasıtalarla şehamet-i millîyemizi çürütmeye, kanımızı kurutmaya, ahlâk ve inançlarımızı imha etmeye çalışmışlardır ve hâlen de çalışmaktadırlar.

Yeni nesillerin dimağlarına dinî ve millî şahsiyetlerimizin bedeline, bazı ahlâksız romancıların ve artistlerin muhabbetlerini nakşettiler. İşte fikrimizi kayıtlayan, dimağımızı bağlayan bu içtimâî felâketimizin yegâne sebebi bu müfsidlerdir. Ve yine onlardır ki, terakki rûhunu milletimizin ruh ve kalbinden söküp aldılar; zinde dimağ ve kabiliyetleri ekseriyetle körelttiler. Bunların insafsız tokatları altında ezile ezile, felâketten sefâlete, sefâletten inkıraza sürüklenip gittik.

S-8) Bazı dindar kimselerin de tarikat ve tasavvufa soğuk baktıklarını hatta karşı çıktıklarını görüyoruz. Bu hususu nasıl değerlendirirsiniz?

Tarikatların gerçek mahiyetini insafla inceleyen zâtlar, şu istifhamla karşılaşır: Temeli güzel ahlâka bina edilen, fazilet ve istikameti, insaf ve merhameti îmanın kemâlinden sayan, ferdin tekâmül ve saadetine, cemiyetin ahenk ve intizamının muhafazasına hizmet eden, beşeriyetin muhabbet ve uhuvvetini temin eden bu müessese nasıl olur da bazı kimselerin kusurlarıyla mahkûm edilebilir?

Tarikata intisab ettiği iddiasında bulunan bazı şahısların hatalarıyla hak tarikatlar lekedare edilemez. Bu gibi insanların kusurlarını nazara alarak, tarikatları mahkûm etmeyi akıl da, vicdan da reddeder. Bu yanlış hareketler araştırılırsa hak tarikatlar ile hiçbir münasebetlerinin olmadığı açıkça görülür. Bu yanlışlıkların, bu bid'atların sebepleri, tarikatların aslında değil; tarikata birtakım dünyevî maksatlar için giren ve şeyh libasına

bürünen, ilim ve faziletten habersiz bir kısım ehliyetsiz veya kasıtlı kişilerin hareketlerinde aranmalıdır. Böylelerin hataları ile, ‘Hak için hareket’ eden dervişleri, dimağı ilim ve irfan ile tenevvür etmiş hakiki müridleri, faziletli âlimleri, kalbi envâr ile dolu şeyhleri ittiham etmek hakikat ve insaf ile asla bağdaştırılmaz.

Ehliyetsiz bazı tabiplerin hataları yüzünden, tıp ilmine cephe almak insaf ve mantıktan ne kadar uzak ise; ilim ve irfandan habersiz birtakım kimselerin sözlerini ve davranışlarını bahane ederek tarikatlar hakkında yanlış hükümler vermek de o kadar büyük bir hatadır.

Tarikat aleyhtarlığı ile en azından vakit kaybeden, bugünün bir kısım ilim ve fikir adamından, bu milletin beklediği asıl hizmetler şunlardır:

Bu zâtlar, sefâhatin, cehâletin meydan aldığı bir ortamda, dalâlet ve bid’atlerin revaç bulduğu bir zamanda, fazilet ve irfanın kapılarını kapatan, parlak zekâların, ulvî istidatların inkişafına mâni olarak bu milletin selâmet ve saadetine sed çeken cehâlet, sefâhat ve ihtilafla cihad etmelidirler. Bunun yolu, dimağları düşünmekten, fikirleri ilimden men eden, akıl ve muhakemeyi tazyik altına alan sefâhat ve rezâletle şuurlu ve sistemli bir şekilde mücadele etmektir. Her adımda dalâlete biraz daha saplanan, kıvrandıkça inkıraz ve hüsrana daha fazla gömülen neslimizin elinden ancak böylece tutulabilir.

Yine bu kimseler, namus şakilerinin ve din düşmanlarının yılan dişli kalemleriyle milletimizin şeref ve haysiyetlerini soymalarına karşı, elmas kılıncı hükümündeki kalem ve fikirleri ile cihad yapmalıdırlar.

Bunlara düşen bir başka vazife de, ehl-i sünnet ve cemaati, bâtl mezheplerin yanlış ve hurafe itikatlarından muhafaza etmek için ilmî çalışmalar yapmaktır.

Bu gibi ferdî ve içtimâî dertlerimiz o kadar elim, o kadar acı, o kadar çeşitlidir ki, bunları gören bir fikir ve ilim adamının, endişe ve teessür içinde yanıp kavrulmaması mümkün değildir. Bu dertlerimiz bugün tedavi edilmez ve mânevî yaralarımız vaktinde sarılmazsa, hastalığımız müzminleşir, cemiyeti teşkil eden âzâlar kangren olup kullanılmaz hâlde âtıl kalabilir.

Gerçekte şuurlu Müslümanları rahatsız eden, hak tarikatlar ve hakiki mürşidler değil; akıl ve şerîata uymayan, esassız birtakım hurafe ve safsataları, İsrailiyattan alınan hikâyeleri biçare halkımıza telkin eden sahte dervişlerdir. Elbette ki, kusur ve hataları saklamak da yanlışları doğru göstermek kadar hatalıdır. Buna binaen, bazı tarikat mensuplarındaki hata ve noksanları tamir ve tedavi etmek vücut derecesinde bir zarurettir. Bu vazife ise tenkid ve tahrip yoluyla değil, ilim ve irfan ile yapılmalıdır.

Şu hakikati de nazara almakta zaruret vardır: Nevilere ayrılan mahlûkatın her bir ferdinin mükemmel olması lâzım gelmediği gibi, zıtlarla karışık bu imtihan dünyasında mümkün de olamıyor. Bu hakikati Bediüzzaman Hazretleri şöyle ifade etmektedir. “...Eşyada kusursuz ve her ciheti hayırlı şeyler, meşrepler, meslekler az bulunur. Âlaküllihâl bazı kusurlar ve su-i istimalat olacak. Çünkü ehil olmayanlar bir işe girseler, elbette su-i istimal ederler. Fakat Cenâb-ı Hak âhirette muhasebe-i a'mâl düsturuyla, adalet-i Rabbaniyesini, hasenat ve seyyiatın muvazenesiyle gösteriyor. Yani,

hasenat racih ve ağır gelse mükâfatlandırır, kabul eder; seyyiat racih gelse cezalandırır, reddeder.”²³ Bu düstura binaen, ilim adamları da, tarikatların asırlardan beri bu dine yaptıkları büyük hizmetleri takdir ve tahsin etmeli, varsa hatalarını ıslah cihetine gitmelidir.

S-9) Tarikatlar ve hizmetleri hakkındaki görüşünüz nedir?

Tarikatların tarihimizde; âlem-i İslâm’ın her tarafında hizmetleri olmuştur. Bilhassa; Hindistan’da, Afrika’da, Anadolu’da ve Orta Asya’da dinî ve millî birliğin muhafazasında mühim rolleri görülmüştür.

Tarikatların ferdî ve içtimâî hayatımızda derin izleri vardır. Bu asla inkâr edilemez. Tarîkatlar, ahlâka, ubûdiyete ve İslâm kardeşliğine dair son derece mühim hizmetler ifâ etmişlerdir. Bu dinî ve ahlâkî müessese taa asr-ı saadete kadar dayanır. O tarihten beri dinî ve millî hayatımız üzerinde fevkalâde güzel tesirleri olmuştur. Fertler arasında uhuvvet ve muhabbeti âhenkli bir sûrette takviye etmişler, milletin terbiye ve tenvirinde, iffet ve ahlâkında pek büyük rol oynamışlardır. İslâmî hayatın tekâmül ve intizamında; Bâyezîd-i Bistamî, Cüneyd-i Bağdadî, Şâh-ı Geylânî, Ahmed-i Bedevî, İmam Rabbanî, Şâh-ı Nakşibendî, Ahmed Yesevî ve emsalî müridlerin büyük hisseleri vardır.

Bu mutasavvıflar tasavvufta nihaî mertebe olan fenâfillah, bekâbillah mertebesinde bile hiçbir zaman şer’î ölçüleri aşmamış, yanlış anlamalara meydan

²³ Nursî, Mektubat, RNK Neşriyat, İstanbul 2018, s. 495.

vermemişler; mü'minlerin kalplerini feth, gönüllerini şâd ve nefislerini terbiye etmişlerdir.

Bunlar hakkında değerli bir fikir adamımız şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Onların asıl önemli ve büyük tarafları, insanın iç hayatına muazzam bir zenginlik kazandırmaları ve îmanın tam mânâsıyla yaşanması hususunda bize bir çeşit öğretmenlik yapmış olmalarıdır. Bu noktadaki hizmetleri hiçbir şekilde küçümsemez. Onlar bu hizmetleriyle İslâm’ın gösterdiği istikamete tam mânâsıyla uymuşlardır. Çünkü İslâm iç ve dış diye iki türlü hayat tanımaz; îman sâhibi olan, varlığını bütünüyle bu îman içinde eritmek mecburiyetindedir.”²⁴

Yine aynı yazar bu zâtların hizmetleri hakkında şu tespiti yapmıştır: “İslâm cemiyetinde dünya ile âhiretin bu kadar yan yana ve iç içe olmasının en önemli sebeplerinden biri de herhâlde dervişlerin propagandasının (hizmetlerinin) tesiridir. Bu adamlar yüzlerce yıl Müslümanların uyanık vicdanı gibi daima âhireti, Allah’ı, dünyanın ötesindeki gerçek âlemi hatırlatmışlardır. Onların sayesinde görünen dünya ile görünmeyen dünya arasındaki mesafe iyice ortadan kalkmıştır.”²⁵

Tarikat, Müslümanlar arasında ittihat râbitalarını temin eden en kudsî ve en metin bir bağıdır. Zira bir Medineli ile bir İstanbullu, bir Buharalı ile bir Bağdatlı arasındaki samimî muhabbet ve daimî uhuvveti hiçbir felsefî cereyan temin edemez. Muhabbet ve uhuvvetin te’sisinde olduğu gibi, İslâmiyet’in neşr ve tami-

²⁴ Güngör, Erol, İslâm Tasavvufunun Meseleleri, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1996, s. 170.

²⁵ Güngör, a.g.e., s. 90. (Not: Parantez içindeki izahlar müellife aittir.)

minde de tarikatların büyük payı olmuştur. Bu husus ecnebilerin bile dikkatini çekmiş ve onları hayrete düşürmüştür.

Bu konuda, dar'ül-fünun müderrislerinden Muhammed Ali Aynî, hülâsaten şu satırları naklediyor: “Bidâyetten beri din-i mübin-i Ahmediye'nin neşr ve tamiminde, sûfîyenin ne büyük hizmetleri geçmiş olduğunu, 19. asrın en yüksek bir müsteşriki olan Massignon şöyle ifade ediyor: ‘Din-i İslâm'ın, âlemşümûl bir din olmasında ehl-i tasavvufun hizmeti büyüktür. Şöyle ki; Çeştiye, Şattariye, Nakşibendiye dervişleri Hindistan'a ve Mala Adaları'na giderek ahali arasında İslâmiyet'i neşretmişlerdir.’”

Bilhassa Abdulkadir Geylanî, Ebu'l Hasan-ı Şazelî, Ahmed-i Ticânî ve Sunusî Hazretleri Afrika'nın ortasına kadar İslâmiyet'i neşretmişlerdir. Afrika'daki, Hıristiyan misyonerlerinin çalışmalarının, sûfîlerin gayretleri sayesinde nasıl akim kaldığını ve tarikatın içtimâî hayatta ne kadar faydalı hizmetler yaptığını, Maury Moret adlı müsteşrik Afrika'da İslâmiyet ve Nasraniyet adlı kitabında şöyle yazmaktadır:

“Tarikatlar, Anadolu ve Asya'da hiçbir zaman, meslek-i umumî olmamıştır. Afrika'da ise durum bilâkis olup, hayat-ı içtimâîye üzerindeki tesiri azımdır. Orada dinî ve içtimâî vazifelerin cümlesi tarikatlar tarafından îfâ edilirdi. Zaviye demek, mekteb, yetimhâne, dâr'ül-aceze, teâvün ve şefkât merkezi, hastahane demek anlamına gelirdi. Herkesin dinî, siyasî ve içtimâî merkezi tekkelerdi. Zaviyeler, bir cihetten adalet mahalliydi, mahkemeler oralarda görülür, ihtilâflar oralarda hâlle edilirdi. Hayat mücadelesinde mağlub olup

da kalbi kırılan biçareler, o zaviyelerde tescil edilirdi. Sahraları kat ederek bir köye, bir kasabaya can atabilen seyyahlar, zaviyede kemâl-i şevk ve uhuvvetle ağırlandı.”²⁶

Mutasavvıflar, İslâm dininin bilhassa Anadolu’ya ve Balkanlar’a yayılmasında, devletlerin kuruluş ve yükselişinde fevkalâde müessir olmuşlardır. Memleketin her yerinde câmilere, tekkelere ve zaviyeler açarak, milleti İslâm’ın ziyâsı altında toplamışlardır. Müslümanları dış tehlikelere karşı daima uyanık tutarak gazi dervişleriyle içte ve dışta asayiş muhafaza etmişler, devlet güçlerinin yanında milis kuvvetler te’sis ederek vatan, din ve namusun muhafazası için mal ve canlarını feda etmişlerdir. Millî birliğin muhafazasında hatta esnaf ve sanatkârların teşkilatlandırılmasında, meselelerin tanziminde içtimâî ve iktisadî sahalarda büyük gayretleri olmuştur. Sulhta mürşid, muharebe zamanında mücâhid olmuşlardır.

Bir kısım tarikat mensupları da din, millet ve memleketlerinin muhafazası hususunda ehl-i suffayı örnek almışlardı. Bidâyet-i İslâm’da Mescid-i Nebevî’de teşekkül eden bir mücâhidler grubu vardı ki, bunlara Ehl-i Suffa denilirdi Bunlar, eğitim ve askerî sahada İslâmiyet’in hazır kıtası hükmündeydiler. Ehl-i tarikata tekkeleri de bir cihetten tekâmül etmiş birer kışla, diğer bir cihetten birer medrese hükmündeydi ki, burarlardan mânevî gönül sultanlarının yanı sıra; Fatih, Yavuz, Selahaddin-i Eyyubî gibi sultanlar da yetişmişlerdir. Bu gibi zâtlar bizzat tasavvufa intisab etmiş veya

²⁶ Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi, Tarih-i İslâm, Hikmet Matbaası, İstanbul 1326, s. 558-559.

bu müesseseye maddî-mânevî yardımlarını esirgemişlerdir. Bu sûfiler dillerinde zikir, ellerinde kılıç olduğu hâlde, gâh nasihatle insanları sırat-ı müstakime sevk ve dâvet ederler, gâh da şecaâtleriyle düşmanlarına hadlerini bildirirlerdi. İ'lâ-yı kelimetullahın korku ile olmayacağını bilen bu mücâhidler, ordunun muzafferiyetinde büyük bir pay sâhibiydiler. Ve yine bunların nazarında en büyük fazilet, şecaat; en denî rezilet de korkaklıktı. Yine bunların en büyük zevkleri meydan-ı celâdette ya şehid ya da gazi olmaktı. Bu İslâm kahramanları, askerî mücâhededen hâli kaldıkları vakitlerde ise efdal-i ibâdet ve ekber-i cihad olan mücâhade-i nefis ile meşgul olurlardı.

Tarikatların belki en büyük hizmetlerinden biri de âlem-i insaniyet ve İslâmiyet'e ölümsüz sîmâlar hediye etmesidir. İnsanımız, yetiştirdiği büyük kumandanlar ve Fatihlerle nasıl iftihar ediyorsa, mâneviyat âleminin sultanlarıyla da daha ziyâde müftehir olması lâzımdır. Zira engin tarihimizde akılları hayrette bırakan, beşeriyete ışık tutan nice azametli ve ihtişamlı, âlicenap feyyaz mürşidler ve hidâyetperver rehberler mevcuttur. Onlar Hazret-i Peygamber'in hakikî vâris ve vekilidirler. Bütün himmet ve gayretleriyle, zulüm, sefahat ve îmansızlık ile mücâdele etmişlerdir. Bu zâtlar, Cenâb-ı Hakk'ın kullarına birer mevhibe-i İlâhîyesi, birer fazl-ı Sübhaniyesidir. Allahu Teâlâ, onlara had ve hesaba gelmeyen lütuflarda bulunmuştur. Onlar, Cenâb-ı Hakk'ın Zât'ından başkasına kalblerini bağlamamış ve yine muhabbetlerini de ancak Allah'a hasretmişlerdir. Şüpheli şeylerden kaçtıkları gibi, mübahlarda bile sınırlı ve ölçülü davranmışlardır. İlâhî inayete müstağ-rak bir ruh, dünyevî cereyan ve ihtiraslardan uzak bir

kalp ile verilen nasihatın ne kadar müessir ve ne derece nâfiz olacağı düşünülürse, böyle zâtların ehemmiyeti ve lüzumu daha iyi takdir edilebilir.

Büyük müşidler, Allah'ın kullarına sırat-ı müstakimi gösteren birer hidâyet yıldızıydılar. Zamanlarının en hayırlı ve en bereketli insanları onlardı. Bunların tesis ettiği tarikatların feyz ve bereketi günümüze ışık tuttuğu gibi, inşâallah kıyâmete kadar da devam ve teâlî edecektir.

Elhâsıl, tarikatlar bütün insanlık karşısında kendilerine düşen vazifeleri hakkıyla yerine getirmişler, tarihin şerefli levhalarında hak ettikleri yüksek mevkiyi ihraz etmişlerdir. Hak tarikatlar İslâm âleminin hemen hemen her tarafında mühim vazifeler yapmışlardır. Bu hizmet ve himmetleri sadece dinî sahada kalmayıp, askerî, içtimâî, ahlâkî ve kültürel alanları da kuşatmıştır. O hizmetlere bugünün değil o günün şartlarıyla bakmalı, muhakemeyi bu noktadan yürütmeliyiz. Bir zamanlar tarikatlar İslâm dininin en büyük şubesiydi. Tarikatların, Anadolu'nun kültür ve medeniyet müesseseleriyle imar edilmiş bir vatan hâline gelmesindeki hizmetleri, bilhassa Osmanlı Devleti'nin asırlarca yaşamasındaki payları büyüktür.

Tarikatların, dinî, ahlâkî, içtimâî ve askerî hizmetlerini bir kenara atmak, insanlık âleminde ve medeniyet alanında yaptığı hizmetleri gizlemek acaba mümkün müdür? Bugünün varlığında dünün payı yok mudur? Elbette ki zamanlarımızdan uzak olmalarına sebep olamaz. Tasavvufun zevkini alan ve onu yaşayanlar her devirde olduğu gibi, zamanımızda da mevcuttur. Asırlardan bu yana, ruh ve kalplere sinen bu neşe ve neşve

kolay kolay silinemez, perdelenemez, perdelense bile koparılıp atılamaz.

S-10) Tarikatlarda zikre çok önem verilmesinin sebebi nedir?

Zikrin lügat mânâsı, bir şeyi kalben veya lisanen huzura getirmektir ki, Türkçede buna anmak denilir.²⁷ Tarikatların hepsinde ittihaz edilen üssü'l-esas zikir-i İlâhîdir. Tarikatları birleştiren müsterek râbîta da budur. Şu hâlde tarikatların umdesi zikirdir. Zikir-i İlâhî, durgun ve yorgun zihinlere zevk ve neşe verir, kasa-vetli kalplere inşirah ve ferah, hasis insanlara sehâ ve mertlik, korkaklara şecaat ve cesaret, sert ve heyecanlı insanlara letafet ve sükûnet bahşeder.

سَبِّحَ اللَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

“Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah’ı tesbih etmektedirler.”²⁸ âyet-i celîlesinden anlaşılıyor ki, her mevcut daimî bir sûrette Hak Teâlâ Hazretlerini zikreder. Akıl sâhibi olanlar hem lisanen hem de hâlen, akıl sâhibi olmayanlar ise lisan-ı hâllerini ile Allah’ı tesbih ederler. O’nu bütün noksanlardan tenzih ve takdis edip, varlığını ve birliğini ikrar ve itiraf ederler.

وَلَذِكْرِ اللَّهِ أَكْبَرُ

²⁷ Aynî, Tasavvuf Tarihi, s. 239.

²⁸ Hadid, 57/1.

“Allah’ı anmak en büyük ibâdettir.”²⁹ sırınca efdal-i ibâdetten biri de zikrullahtır. Yine Allahu Teâlâ Hazretleri:

وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Allah’ı çok zikredin ki felâha eresiniz.”³⁰ âyetinde olduğu gibi, birçok âyetiyle de kullarının zikre devamını teşvik etmektedir.

Allahu Teâlâ Hazretleri bir kulunun başına velâyet tâcını giydirmek istediğinde evvela ona zikir kapılarını açar, kalp ve rûhuna zikir neşesi ve zevkini verir. Bu zevk ile zikre devam ettiğinde ona yakınlık kapıları açılır ve o kul, oradan ünsiyet ve ülfet sarayına alınır. Sonra tevhid kürsüsüne çıkarılır, esrar perdeleri birer birer kendisine açılır ve Allah, artık o kuluna Cemâl ve Celâl sıfatlarıyla tecelli eder.

Evet, Allahu Teâlâ’nın kulunu zikretmesine en büyük vesile, ibâdettir. İnsan her nevi ibâdeti her an yapmadığından, yani her zaman huzurda kalamadığından ubûdiyetin devamı için zikir en güzel bir vesiledir. Cenâb-ı Hakk, Kur’ân-ı Kerîm’de zikreden kullarını şöyle metheder:

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ
فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا
سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

²⁹ Ankebut, 29/45.

³⁰ Enfâl, 8/45.

“Ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yata-
rken (her vakit) Allah’ı zikrederler. Semâvat ve arzın
yaradılışını tefekkür ederler.”³¹

Evet, zikir insanın hem kalbine, hem rûhuna, hem
vicdanına tesir eder ve nefis-i emmârenin tecavüzâtına
sed çeker. İmam Rabbanî Hazretleri bu hususta şöyle
buyurmaktadır: “Sülûke başlayan kimsenin hâline
münâsip olan zikirdir... Şirkten ki temizlendi; âfâkî ve
enfûsî ilahlardan ki hür oldu. İşte o zaman, zikrin ye-
rine Kur’ân okumaya hak kazanır; tilâvet devletine de
terakki eder.”

Evet, Kur’ân en büyük bir zikirdir. Nitekim Kur’ân-ı
Kerîm’in bir ismi de zikirdir. İmam Rabbanî Hazret-
leri mektubunun devamında tefekkürün de büyük bir
zikir olduğunu şöyle ifade buyurur:

Herhalde şu hadis-i şerifi duymuş olacaksınız: “Bir
saat tefekkür, bir sene ibâdetten hayırlıdır. Veya yet-
miş sene.” Tefekkür, bâtıldan hakka intikaldir. Ebrar
ile mukarrebın arasındaki fark, o ibâdetle bu tefekkür
arasındaki farktır.” Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi
tefekkür etmek ve ona vesile olan eserleri okumak da
en büyük bir zikirdir.

Yine İmam Rabbanî Hazretleri bu mevzuda: “Şerîata
uygun olan her amel zikirdir.” buyurmaktadır.

Ruh ve vicdanın rahat ve necatı zikirdedir. Allahu
Teâlâ’yı tenzih ve takdis edenlerin ecir ve sevabı ır-
maklar gibidir. Zikir, insanı gam ve kederden sâlim kı-
lar, zulûmattan nûra çıkarmaya vesile olur.

³¹ Âl-i İmrân, 3/191.

Ehl-i hakikat nazarında, zikir ve tesbih yalnız şuurlu, canlı varlıklara has değildir:

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

“Hiçbir şey yoktur ki, O’nu övüp O’nu tesbih etmesin.”³² sırrınca, zâhiren câmid görünen mevcudata da şâmildir. Mahlûkatın her birinin birer tesbihi, birer zikri ve birer vazifesi vardır. Bu hakikati Bedi-üzzaman Hazretleri şu veciz ifadesiyle dile getirmiştir: “Hakaik-ı eşyanın Esmâ-i İlâhiyyeye dayandığını ve istinad ettiğini, belki hakikî hakaik, o Esmânın cilveleri olduğunu ve her şeyin çok cihetlerle, çok dillerle Sâniini zikir ve tesbih ettiğini anla.”³³

Evet, ehlullah-ı î’zam hazretleri, eşyadan sudur eden ve âmî insanlar nazarında hiçbir mânâ ifade etmeyen sesleri bile büsbütün ayrı bir kulakla dinlerler ve o sesler onlara farklı hakikatleri ilan ve izhar eder. İşte kalb ve vicdanları o kadar hassas bir dereceye terakki eden, basar ve basiretini mevcudatın en gizli noktalarına nüfuz edebilecek kadar latifleştiren bu nûranî zâtlar, her şeyde hak ve hakikatin izini, yüzünü ve özünü görebilirler.

Efendimiz (s.a.v): “Zikir ve ilim meclisinde bulunmak, bin rekât namazdan, bin hastayı ziyaretten ve bin cenazeyi teşyiden efaldır.” buyurunca: “Yâ Rasûlallah, Kur’ân okumaktan da üstün müdür?” diye sorulduğunda: “Kur’ân ancak ilim ile fayda verir.”³⁴ buyurmuştur.

³² İsrâ, 17/44.

³³ Nursî, Sözler, RNK Neşriyat, İstanbul 2020, s. 696.

³⁴ (İbni Cevzî, Mevzuat’ta Ömer’den), İmam Gazâlî, İhyâu Ulûmi’-d-Dîn, Bedir Yayınevi, İstanbul 1975, c. I, s. 92.

Âlimlerden biri de şöyle haber veriyor: “Allahu Teâlâ buyuruyor ki: “Kullarımın kalbine bakarım, kalbinde beni zikir tarafı gâlip olan kulumun sevk ve idaresini elime alır, onun arkadaşı ve dostu olurum.”

Hasan-ı Basrî (r.a) şöyle diyor: “Zikr iki nev’idir: Birinci nev’i zikir, hârice sezdirmeden kalbin ve rûhun ile Allah ı hatırlayıp zikretmendir. Bu zikrin çok büyük bir mükâfatı vardır. İkincisi ve daha makbulü, Allahu Teâlâ’nın haram kıldığı şeyleri irtikab anında Allah’ı hatırlayıp onlardan vazgeçmektir.”

Muaz bin Cebel (r.a) buyuruyor: “Cennet halkının tek bir hasreti vardır. O da hayatta Allah’ı zikretmek-sizin geçirdikleri vakitlerdir.”³⁵

Yine bir hadis-i şerifte zikir meclisleri şöyle tavsif edilmektedir: “Nerede bir cemaat toplanır ve Allah’ı zikrederlerse, melâikeler onları kuşatır, etraflarında döner. İlâhî rahmet onları kaplar ve Allahu Teâlâ kendi katında olanlara onları anlatır.”³⁶

Risâle-i Bahaiye’de zikir hususunda şu cümleler yer almaktadır: “Allahu Teâlâ indirdiği kitaplarında beyan eylediği, sâlih ameller ve güzel ibâdetler çok tarikler üzeredir. Buna binaen denildi ki: “Et turuk-u ilallahi bi âdedi enfası’l halaık (Allah’a götüren yollar mevcudatın nefesleri kadar çoktur.) Lâkin bu tariklerin arasında, rûhun terbiyesine en münasib ve vusûl-ü Hakk’a en yakın olan yol; tarik-i zikirdir. Zira Hazreti Ali (k.v) Rasûlullah’tan (s.a.v) Hak Teâlâ’ya en yakın bir tarik talep eylediğinde, Rasûlullah: ‘Allah’a en ya-

³⁵ İmam Gazâlî, İhyâu Ulûmi’-d-Dîn, c. I, s. 850-851.

³⁶ Müslim, Ebû Hureyre’dan.

kın yol tarik-i zikirdir.” buyurdular. Ve yine buyurdular ki: “Âdemoğlu üzerine zikirsiz bir an geçse, o insan cennete girse bile o anı için teessür eder ki, niçin Allahu Teâlâ’yı zikretmedim.” Allahu Teâlâ zikrin kesretini istedi çünkü kullarının zikrini kendi zikrine sebep etti ve buyurdu ki:³⁷

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ

Yani: “Beni zikrediniz, ben de sizi zikredeyim. Bana şükredin, inkâr ve isyanla nimetlerime karşı nankörlük etmeyin.” mealindeki âyetin tefsirinde Elmalılı Muhammed Hamdi Efendi zikrin mahiyet ve hakikatini harikulâde bir vukufiyetle şöyle ifade etmiştir:

Zikir de, şükür gibi ya dille, ya kalble veya bedenle olur.

Dil ile zikir; Allah Teâlâ’yı en güzel isimlerle anmak, hamd etmek, tesbih ve tenzih etmek, kitabını okumak ve dua etmektir. Kalp ile zikir; gönülden anmaktır ki, başlıca üç çeşittir.

1. Allah’ın varlığını gösteren delilleri düşünmek, şüpheleri atarak Allah’ın isim ve sıfatlarını tefekkür etmektir.

2. Allah’ın koyduğu hükümleri, (kulluk vazifelerimizi) yani Allah’ın emir ve yasaklarını, vadini, tehdidini ve bunların delillerini tefekkür etmektir.

3. Enfüsî ve âfâkî mahlûkatı, bunlardaki yaratılış sırlarını seyredip düşünmekle zerrenin kutsal âleme bir ayna olduğunu görmektir. Bu aynaya gereği gibi

³⁷ Risâle-i Bahaiyye, Bahriye Matbaası, İstanbul 1306, s. 5.

bakanların gözüne celâl ve cemâl âleminin nurları yansır. Bir anlık hisler bundan alınacak olan müşahede zevkinin, bir göz kırpacak kadar süren parıltısı bile dünyalara değer. Bu zikir makamının hiç nihayeti yoktur. Bu noktada insan kendinden ve dünyadan geçer, bütün hisleri Hakk’a bağlanır. Hatta zikirden ve zâkirden bir isim ve eser kalmaz da hissedilen yalnız zikredilenden ibaret olur. Gerçi bu makamın sözünü edenler çoktur, fakat buna erenlerin lafla alâkası yoktur.

Peygamber (s.a.v) Efendimiz “Li maallahi vaktun la yeseuti fihi melekün mukarrebun vela nebiyyun mürselün” (Benim Allah ile bir vaktim vardır ki, o vakitte bana ne mukarreb bir melek ne de gönderilmiş hiçbir peygamber yanaşamaz.” buyurmuştur.

Bedenle zikir: Bedenin organlarından her birinin vazifesiyle meşgul ve dopdolu olması, kendilerine yasaklanan şeylerden boş ve uzak bulunmasıdır. Şükür de bu mertebelerden her biriyle yerine getirilir. Ancak bunların şükür olması için, şakirin kendisine ulaşmış olan nimeti hissetmesi ve bunları o nimete karşılık bir tazim olarak yapması şarttır. Zikir ise, nimetin ulaşmasına bağlı olmaksızın mutlak bir muhabbetin ve kâmil bir aşkın eseridir. Şu hâlde şükrün zikre atıf yoluyla bağlanması, esasen atfı’l-has ale’l âm (özelı genelle atfedip bağlama) demektir. Fakat her ikisi de nimet kaydından sonra söylenmiş bulunduğundan, bu atıf, burada tefsîre cinsinden bir atıf olur. Böyle olması için şükrün, örfî şükür mânâsında yorumlanması daha uygundur ki, o da verilen nimetlerin hepsini, yaratılış gayesine uygun olarak harcamaktır. Buna göre her ilerleme adımında zikir başlangıç, şükür bir sonuçtur.

Sonsuz yolculukta bunlar peşi peşine birbirlerine girift olarak giderler.

Elmalılı Hamdi Efendi, kulun Allah'ı zikretmesini bu değerli ifadelerle izah ettikten sonra, Allah'ın kulunu zikretmesi hususunda da şöyle buyurur: “Allah Teâlâ, bu zikir çeşitlerinden hangisiyle zikredilirse, o da ona lâıyk bir vecihle kendisini zikreden kimseyi zikredip anacaktır. Bu noktayı anlatmak için, bu âyet çeşitli tâbirlerle açıklanmıştır. Bu cümleden olarak:

– Beni, bana itaatle zikrediniz, ben de sizi rahmetimle zikredeyim.

– Beni dua ile zikrediniz, ben de sizi duanızı kabul ve ihsanla zikredeyim. اَدْعُونِي اَسْتَجِبْ “Bana dua ediniz ki, duanıza cevap vereyim.”³⁸

– Beni senâ ve itaatle zikrediniz, ben de sizi senâ ve nimetle zikredeyim.

– Beni refahınız, rahatınız zamanında zikrediniz, ben de sizi belâ ve musibete uğradığınız zaman zikredeyim.

– Beni ibâdetle zikrediniz, ben de sizi yardımla المعونة (meunetle)³⁹ zikredeyim.

– Beni, benim yolumda mücahede ile zikrediniz, ben de sizi hidâyetimle zikredeyim.

Kısaca, kulluğun başı zikir, sonu ise şükürdür.

³⁸ Mü'min, 40/60.

³⁹ Herhangi bir mümine yardımcı olmak üzere Allah tarafından yaratılan olağan üstü durumlar anlamında terim (TDV İslâm Ansiklopedisi).

وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

âyet-i kerimesi, “Onların dualarının sonu âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamd olsun.” demektir.

İşte Cenâb-ı Hak bütün kullarını, hülâsa olarak, başlangıcı ve sonucu içine alan bu iki vazife ile görevlendirmiştir. Bu vazifeler güzel bir şekilde yerine getirildikçe, o nimet de ulaşacağı yere ulaşacak, tamamlanacaktır...

Keza, Allah’ın nimetleri sonsuzdur. Meselâ bir nefeste içli dışlı iki nimet vardır. Demek ki, sadece her nefeste iki şükür vâciptir. Bu durumda şükürü hakkıyla edâ etmek de mümkün değildir. “Mâ abadnake hakka ibâdetike.” “Sana lââyık olduğun şekilde kulluk yapamadık.”

Demek ki bu İlâhî hitap karşısında ilk duyulan şey, âcizlik ve yaratıcının kudretine teslim olmaktır. Gerçekten îman ve İslâm’ın başı bu anlayıştır. En güzel zikir de Lâilâhe illallah “Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur.” kelime-i tevhididir.⁴⁰

Yine, Kur’ân-ı Kerîm’de Yûnus Aleyhisselâm hakkında geçen:

فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ
لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

⁴⁰ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur’ân Dili, Azim Dağıtım, İstanbul 1992, c. I, s. 442-447.

“Öteden beri çok tesbih edenlerden olmasaydı, ba’s olunacakları güne kadar elbette onun (balığın) karnında kalırdı.”⁴¹ beyanı da zikrin ehemmiyetini en güzel bir şekilde ortaya koyar.

S-11) Şerîat, tarikat ve hakikat terimleri hakkında bilgi verir misiniz?

Malumdur ki; şerîat, Allah Teâlâ’nın, kullarına peygamberleri vasıtasıyla gönderdiği dinî hükümlerdir. Kulun, bütün fiil, hâl ve sözlerinin bu dinî hükümlere muhtabık olması için, birçok müridler değişik yollar ortaya koymuşlardır. Bu yolların tamamına tarikat denilmektedir. Tarikat, müridi veya kulu şerîat mecrasına getirmek ve o yolda yürütmek içindir. Yani tarikat şerîatın hizmetindedir. İsminden de anlaşılacağı gibi, tarikat şerîata götüren hususî bir yoldur ve ona basamaktır. Zaten tarikat, şerîatın hizmetinde olduğu sürece makbul ve muteberdir.

Hakikat ise şerîatın hükümlerini hakkıyla yerine getirmek ve onlardaki esrarı keşf ve müşahade etmektir. Erbab-ı ilim ve irfan, hakikati iki cihetle ele almışlardır. Bunlardan birisi mahlûkatın yaratılışındaki esrar ve hikmetlere aittir. Diğeri ise; Zât-ı Kibriya’ya ait olan hakikatlerin ve dolayısıyla O’na müteveccih olan mârifetin nihayeti yoktur. Zira; O’nun, şuhud ve huzuruyla müşerref olan Ekmelü’r-Rüsûl Peygamber Efendimiz (s.a.v) dahi: “Subhaneke mâ arefnake hakka mârifetike, ya mârûf!” demekle Allah’ın sonsuz azamet ve izzeti

⁴¹ Saffât, 37/143-144.

karşısında hayretini ifade etmiştir. Halık-ı Zülcelâl'e ait olan hakikati tadad edip ortaya koymak, ne âriflerin o bedî ve vasî hayalleri ile ne de asfiyanın o umman gibi engin irfan ve idrakleriyle mümkündür. Fakat İlâhî bir lütuf olarak da bizleri bu hakikatten büsbütün hissesiz bırakmamış, inzal ettiği kitap ve gönderdiği peygamberlerle ve peygamber vârisi olan büyük zâtların vesilesiyle bu ilahî hakikatlerden mü'minleri de derecelerine göre birer nebze haberdar etmiştir.

Mâlumdur ki, insanın en büyük vazifesi mârifetullaha ait hakikatlerin tedkik ve tahkikidir. Zaten, insandaki had altına alınmayan istidad ve kabiliyetler de bu hikmete binaen kendisine ihsan edilmiştir. İnsanın şerefi, kıymeti ve ind-i İlâhîyedeki itibarı ise Hakk'a ait hakikatleri keşf ve müşahade etmesindedir.

Âriflerimiz, şerîat ve hakikat arasındaki münasebet hakkında çok güzel tespitlerde bulunmuşlardır. Bunlardan bir kısmını takdim ediyorum:

“Şerîat, Allah'ın dâveti ise, hakikat de ihlâs ve muhabbet ile Allah'a yaklaşmaktır.”

Kulun “iyyake na'budu” ile Allah'a ibâdet etmesi şerîattır; bu ibâdetin neticesinde yardımı da “iyyake nestaîn” ile yalnız Allah'tan dileme makamına ermesi ise hakikattir.”

“Allah'ın emirlerini yerine getirmek şerîat, bu ibâdeti de yine Allah'ın yardım ve ihsanı ile yaptığını bilmek hakikattir.”

“İbâdetlerde ruhsat yerine, azîmetle amel etme yönünü tutmak şerîat; ibâdetlerin sırrına erip huzur ve hushunun zevkini tatmak ise hakikattir.”

Bu vesileyle, İmam Rabbanî Hazretlerinin tarikat, hakikat ve şerîat hususunda şu güzel tespitini de nakletmek isterim: “Dil ile yalan söylememek, şerîattır. Yalanı hatırdan ve gönülden silip atmak ise, tarikat ve hakikattir. Eğer yalanı silip atmak işi bir zorlama ve bir ameliye ile oluyorsa tarikat; gayet kolay oluyorsa bu hakikattir.”

Evet, şerîat, her şeyin evvelini, âhirini, zâhirini ve bâtınını bilen Allahu Azîmüşşân’ın vahyinin mahsûlû olduğu için zâhiri ve bâtınî bütün ilimleri, îmanî, İslâmî ve kevnî bütün hakikatleri ihtiva eder. Her mü’min, îmandaki kuvveti, ilim ve mârifetteki rütbesi, ihlâs ve takvâdaki derecesi, isti’dât ve kabiliyeti miktarınca, Cenâb-ı Hakk’ın lütfuna mazhar olur ve şerîatın o yüksek hakikatlerini keşfe, anlamaya ve kavramaya başlar. Böylece herkes, derecesine göre, şerîattan bir mârifet elde eder. Bunun dışında kalan sözler, bu hakikatleri kavrayamamaktan kaynaklanır ve bunlara itibar edilmez.

İkinci binin müceddidi unvanına hakkıyla mazhar olmuş bulunan İmam Rabbanî Hazretleri şöyle buyuruyor: “Arkadaş bil ki Şerîat’ın ilim, amel ve ihlâs diye üç cüzü vardır. Bu üç cüzün hepsi elde edilmedikçe, Şerîat tam olarak yerine getirilmiş olmaz. Şerîat tam olarak yerine getirildiğinde Hakk’ın rızası kazanılmış olur. Hakk’ın rızası da, dünya ve âhiretin bütün saadetlerinin üstündedir. Allah’ın ufak bir rızası bile çok büyüktür.

Şerîat dünya ve âhiretin bütün saadetlerini tekeffül etmiştir. Şerîatın haricinde aranacak, kendisine ihtiyaç duyulacak bir maksat kalmamıştır. Sûfîlerin imtiyazının

sebebi olan “Tarikat, Hakikat, Şerîat”ın bir cüzü olan ihlâsın kazanılmasına hizmet ederler. Bundan başka gayeleri yoktur. Tarikatta sülûk esnasında sûfîlerde görülen hâller, vecdler, bilgiler ve mârifetler esas maksat değillerdir. Bunlar tarikata ilk girenlerin terbiyelerine vesile olan geçici ve önemsiz hâllerdir. Esas maksat, bunlardan geçerek ‘Rıza makamı’na ermektir.”⁴²

Yine aynı mevzuda İmam Rabbanî Hazretleri şöyle buyurmaktadır: “Şerîat üç cüzdür: İlim, amel ve ihlâs. Tarikat ve hakikat, ihlâs cüzünün olgunlaşması anında şerîata hizmet ederler. İşin hakikati budur; lakin herkesin zihni bu hakikati kavrayamaz. Âlem halkının pek çoğu, uyku ve hayallerle tatmin olup, cevizle muzla yetinmektedirler. Bunlar, bu hâlleriyle, şerîatın kemâlatını nasıl idrak edebilirler! Tarikatın ve hakikatin gerçek yüzüne nasıl ulaşabilirler? Şerîatı kabul, hakikati de öz sanırlar, ama muamelenin hakikatini bilemezler. Sûfîyenin zevkli sözleri ile yetinip kalırlar. Hâllerde ve süflî makamlarda fitneye düşerler.”

Bu vesileyle, İmam Rabbanî Hazretlerinin şu sözlerine de yer vermek istiyorum:

– Bir farzı yapmak bin sene nâfile ibâdet yapmaktan efdaldır. Hiçbir kimse hiçbir vakitte şerîata uymaktan müstağni kalamaz. Şerîata kıl ucu kadar muhalefet mevcut ise ahval ve mevâcid dahi zuhur eylese istidraçtır. Bütün fesatların aslı ve maddesi, şerîata muhalefettir.”⁴³

⁴² İmam Rabbanî, Mektubat, c. I, 36. mektup.

⁴³ İmam Rabbanî, a.g.e., c. I, 114. mektup.

Bu mevzuda, Bediüzzaman Hazretleri ise şöyle buyurmaktadır: “Şerîat, doğrudan doğruya gölgesiz, perdesiz, sırr-ı Ehadiyet ile Rububiyet-i Mutlaka noktasında hitab-ı İlâhî’nin neticesidir. Tarikatın ve hakikatin en yüksek mertebeleri, şerîatın cüzleri hükmüne geçer, yoksa daima vesile ve mukaddime ve hadim hükmündedirler. Neticeleri, şerîatın muhkematıdır. Yani, Hakaik-ı şerîata yetişmek için, tarikat ve hakikat meslekleri, vesile ve hadim ve basamaklar hükmündedir. Git gide en yüksek mertebede, nefs-i şerîatta bulunan mânâ-yı hakikat ve sırr-ı tarikata inkılap ederler. O vakit, şerîat-ı kübranın cüzleri oluyorlar. Yoksa bazı ehl-i tasavvufun zannettikleri gibi, şerîatı zâhiri bir kışır, hakikati onun içi ve neticesi ve gayesi tasavvur etmek doğru değildir. Evet, şerîatın, tabakat-ı nassa göre inkişafatı ayrı ayrıdır. Avam-ı nassa göre zâhir-i şerîatı, hakikat-ı şerîat zannedip, havassa münkeşif olan şerîatın mertebesine hakikat ve tarikat nâmı vermek yanlıştır. Şerîatın umum tabakata bakacak merâtibi var.

İşte bu sıra binaendir ki, ehl-i tarikat ve ashab-ı hakikat ileri gittikçe, hakaik-ı şerîata karşı incizabları, iştiyakları, ittibaları ziyâdeleşiyor. En küçük bir Sünnet-i Seniyyeyi, en büyük bir maksad gibi telakki edip, onun ittibasına çalışıyorlar; onu taklid ediyorlar. Çünkü: Vahiy ne kadar ilhamdan yüksek ise; semere-i vahiy olan âdâb-ı şeriyye o derece semere-i ilham olan âdâb-ı tarikattan yüksek ve ehemmiyetlidir. Onun için, tarikatın en mühim esası Sünnet-i Seniyyeye ittiba’ etmektir.”⁴⁴

⁴⁴ Nursî, Mektubat, s. 502-503.

Evet, her mü'min, her gün belki her an, itikad, ibâdet, ahlâk çizgisinde şerîatle iç içedir. Bu bakımdan şerîat, umum mü'minlerin caddesidir. Şerîat, umumî ve fıtrî bir kanundur. Her asrın ihtiyacına kâfi bir hazinedir. Tasavvuf ve tarikat ise; kalbin ahvali ile alâkalı ahkâm-ı şer'iyyenin bir cüzüdür. Tasavvuf ve tarikat-tan gaye ise kalb ve rûhu, nefsin bütün kötü huylarından temizleyip, zühd, takvâ, zikir gibi ibâdetler ve meşru olan güzel seciyelerle tezyin etmektir. Bu yolla elde edilen ilme tasavvuf ilmi denilmektedir. Bu ilim, şerîatın umum hüküm ve meselelerinden sadece bir bölümdür. Yani tasavvuf, şerîatın bir şubesi, bir meyvesi, bir fakültesidir. Şu hâlde tasavvuf ve tarikat, şerîatten ayrı düşünülmemeyen, şerîatın hizmetinde olan birer vesile ve birer basamaktırlar. Evet, şerîattan gelen feyz umumîdir. Bütün insanlık bu feyzen istidat ve derecesine göre istifade edebilir.

S-12) Günümüzde bazı insanların şerîatı yanlış değerlendirdiklerini görmekteyiz. Bu hususta ne dersiniz?

Her nasılsa, insan bilmediği bir meselede, ya ifrat ya da tefrit ile kendini hatadan bir türlü kurtaramaz. Böyle bir hataya düşmemek için öncelikle o şeyin mahiyetini ve hakikatini tahkik etmek icap eder.

Şerîat, Cenâb-ı Hakk'ın kulları için vaz'ettiği dinî ve dünyevî hükümlerin tamamıdır. Diğer bir tâbir ile, 'Allahu Teâlâ Hazretlerinin beşer âlemine inzal buyurduğu en son ve en kâmil kitap olan Kur'ân-ı Kerim ve O'nun tefsiri olan hadis-i şeriflerle bu iki temel kaynağa

dayanan icma ve kıyasların tümüne birden Şerîat' denir. Bu itibar ile şerîat din demektir, İslâmiyet demektir.

Şerîat, hem itikadî hükümleri hem de fer'î ahkâm denilen ibâdet, ahlâk ve muamelatı ihtiva eden engin ve zengin, fitrî ve içtimâî bir müessesedir. Yâni, vahy-i İlâhîden sudur ile, hem Hukukullah'ı, hem kul hakkını, hatta hayvanat ve nebatatın hukuklarını bile nazara alan İlâhî bir kanundur.

İslâm dini, fazilet ve hikmet üzerine kurulmuştur. Aklen, mantıken ve örfe faydalı ve güzel olan her şey onun dairesi içindedir. O öyle bir habl-i metin, yani kopmaz sağlam bir ipdir ki, O'na sıdk ile tutunan fert ve cemiyeti, dünya ve âhiret saadetine nâil eyler. Bediüzzaman Hazretleri bu mevzuda şöyle buyurur: “İnsandaki kuvve-i şehevîyye, kuvve-i gadabîyye, kuvve-i akliyye, Sâni' tarafından tahdid edilmediğinden ve insanın cüz'î ihtiyarisiyle terakkisini temin etmek için bu kuvvetler başıboş bırakıldığından, muamelatta zulüm ve tecavüzler vukua gelir. Bu tecavüzleri önlemek için, cemaat-i insaniyye, çalışmalarının semerelerini mübadele etmekte adalete muhtaçtır. Lakin her ferdin akli, adaleti idrakten âciz olduğundan, küllî bir akla ihtiyaç vardır ki; fertler, o küllî akıldan istifade etsinler. Öyle küllî bir akıl da ancak kanun şeklinde olur. Öyle bir kanun, ancak şerîattır.”⁴⁵

İslâmiyet, bütün insanların fikir ve hâllerine, fiil ve sözlerine istikamet ve itidal getirmiştir. Evet, bir fikir ve bir hâl ancak Kur'ân'ın hükümlerine uyduğu sürece mâkul ve makbuldür. Onun haricine çıkıldığı

⁴⁵ Nursî, İşaratü'l İ'caz, RNK Neşriyat, İstanbul 2020, s. 161.

takdirde ifrat ve tefrit ile sırat-ı müstakimden uzaklaşılır. Şu hâlde hak ve hakikat, emniyet ve selâmet ancak Kur'ân'ın koyduğu hükümlerdedir.

Kur'ân-ı Kerim, insanın hidâyet ve faziletine, necat ve saadetine vesile olacak bütün hikmetleri muhtevîdir. Ciddi bir nazar ve insaflı bir muhakeme ile tahkik edilirse, ihtiyac-ı beşerî ile İslâm dini arasında, ruh ile cesed gibi sıkı bir münasebetin var olduğu görülür. Elbette ki, şerîat-ı Rabbanîyenin, insanların hâl ve istidatlarıyla mütenasib ve idraklerinin ihtiyaçlarına muvafık olması hikmet-i İlâhîyyenin muktezasındandır.

İnsanlık âlemi maddeten ne kadar terakki ederse etsin, yine Kur'ân'ın hükümlerine uymaya muhtaçtır. Zira maddî ve mânevî, ferdî ve içtimâî hakikatlerin hakiki tertib ve tanzimi hep ondadır. Evet, Kur'ân her iki âlemin saadetini temin için nâzil olmuştur. Hakikî huzur ve ciddî saadet O'ndadır. O, nizam ve ahengin temelidir; şüphe ve hileden münezzeh ve müstağnidir. İnsanlara hayır ve şerri bildirerek, onları akıl ve hikmetin dairesine dâvet eder.

Şer'î hükümler çok şubeleri ihtiva eden bir küllîyedir. Bu şubelerden biri: İtikadî ve îmanî hükümlerdir ki, şerîatın temel ve esasıdır. Bir diğeri: İbâdet ve muamelelata ait hükümlerdir. Bir diğer şubesi de: Güzel ahlâktır ki, huzur ve saadetin temelidir; bunların her birisi hakkında ciltler dolusu kitaplar yazılmıştır.

Bediüzzaman Hazretleri, “Şerîat, yüzde doksan dokuz ahlâk, ibâdet, âhiret ve fazilete aittir, yüzde bir nisbetinde siyasete mütealliktir; onu da ulûlemirlerimiz

düşünsünler.”⁴⁶ buyurmaktadır. Burada Bediüzzaman Hazretlerinin siyasetten maksadı devlet yönetimine taalluk eden şer’î hükümlerdir. Bu hükümlerin tatbiki ise devletin vazifesidir; bu noktada fertlere bir mesuliyet terettüp etmez.

Zaten devletin vazifesini fertlerin icraya kalkışmaları anarşiyi doğurur. En büyük bir âlim bile olsa ancak Kur’ân’ın hükmünü insanlara tebliğ etmekle mükelleftir; yoksa o hükmü bizzat icra etmeye kalkışamaz. Zira bu vazife, devlete ve onun vazifelendirdiği kimselere aittir. Onlar bu vazifeyi icra etmezlerse mesuliyet kendilerine ait olur.

Şer’atın yüzde doksan dokuzunu teşkil eden îman, ahlâk, ibâdet ve fazileti yaşamak idareci olsun olmasın her Müslüman üzerine farzdır. Müslümanların bu emirleri yerine getirmelerine devletin müdahale etmesi din ve vicdan hürriyetine bir tecavüz olacağından milleti huzursuz kılar ve millî birlik ve beraberlik üzerinde menfî tesir icra eder. Dinini sırf Allah’ın emri olarak yaşayan Müslümanlara devletin karşı çıkması şöyle dursun, yardımcı olması icab eder. Diğer taraftan, devletin vazifesi olan yüzde birlik kısmı, fertlerin bizzat icraya kalkışmaları da halkın devlet yönetimiyle karşı karşıya gelmesine yol açar. Her iki davranış da doğru değildir; huzuru bozucu ve anarşiyi teşvik edicidir. Bu noktada çok dikkatli ve çok hassas olmak icab eder.

Bu vesileyle çok önemli gördüğüm bir noktaya da değinmek istiyorum: Îman, itikad, ibâdet, ahlâk, adalet ve hukuk gibi mefhumlar, İslâm dininin ayrı birer

⁴⁶ Nursî, Tarihçe-i Hayat, RNK Neşriyat, İstanbul 2020, s. 63.

şubesidir. Allah’a îman ve O’nu tasdik etmek, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, haccı îfâ etmek şerîatın birer emridir. İçtimâî hayatın âhenk ve huzurunu temin eden, hürmet ve merhamet de şerîattandır ve yine Allah’a, Peygambere ve ûlu’l-emre itaat de şerîatın emirlerindendir. Komşusunu incitmemek, onun namus ve şerefini lekedar etmemek, devletine itaat etmek, milleti sevmek, asayiş muhafaza etmek, insanlara güzel muamele edip güler yüz göstermek ve onlara yardım etmek, kısacası bütün ulvî hasletler de şerîattandır. Bu gibi dinî vazife ve vecibelerden birisini yerine getiren bir insan şerîatı tatbik ediyor, onunla amel ediyor demektir. Ayrıca, nikâh akdetmek, cenaze, cum’â ve bayram namazlarını kılmak da şerîatın emirlerindendir. Demek oluyor ki, şerîata bilmeden karşı çıkanlar da, şerîatın en azından bir kısmını yaşamaktadırlar. Bir insan Müslüman olduğu hâlde şerîata karşı olduğunu söylemekle: “Ben ibâdete karşıyım. Güzel ahlâka karşıyım. Zinanın, içkinin haram olmasına karşıyım...” demiş oluyor. Bu ise apaçık bir tezattır.

Evet, her kötülük gibi şerîat düşmanlığının da temeli cehâlettir. Cehâletten ise zulümat fışkırır. Cenâb-ı Hak indinde cehâlet kadar menfur ve merdud bir şey yoktur. Zira bir insan cehâletin mahkûmu ve esiri olursa onun gönlünde basiret nûru parlamaz ve o insan nurdan, hakikatten hoşlanmaz, hele teklif-i İlâhî altına girmeyi hiç istemez. Daima akıl ve hikmetin dairesi haricinde dilediği gibi hareket etmek ister. Artık o insan en açık hakikatleri bile kabullenemez, hatta akıllara hayret veren ulvî hakikatlerden bile zevk alamaz olur. Akıl ve mantığa uygun hareketlerde bulunamaz. İfrat ve tefrit ile ölçüyü kaçar; sağını solunu bilemez hâle gelir.

Böyle adamların herhangi bir meseleyi inkâr etmelerinin, akl-ı selim yanında hiçbir değeri yoktur.

Akl-ı Selim Kur'ân'ın Hükümlerine Muhalefet Edemez

Bediüzzaman Hazretleri: “Zaman ihtiyarlandıkça, Kur'ân gençleşiyor; rumuzu tavazzuh ediyor”⁴⁷ buyurmuştur. Evet, ilâhî hükümlere dayanmayıp sırf insanın akıl ve mantığına istinad eden kanunlar hiçbir zaman beşerin saadet ve selâmetini teminat altına alamamış, umumî saadeti temin edememiştir. Ferdî planda sefahat ve dalâleti, cemiyet bünyesinde ise zulüm ve anarşi gibi acı ve zehirli meyveleri netice vermiştir. Kur'ân'ın getirdiği hakikatler, beşerin kısa nazarıyla yaptığı ve az bir zamanda yıpranan hükümlerle mukayese edilemez. Kur'ân-ı Kerim'in ferdî ve içtimâî hayata bahşettiği prensip ve kanunlar her zaman hayattardır. Hiçbir zaman tazeliğini kaybetmemiştir, etmeyecektir de. İrade sıfatından gelen şerîat gibi kelam sıfatından gelen şerîat için de bir eskime ve bir çatlaklık söz konusu olamaz. Çünkü insanı yaratan Allah elbette ki onun selâmet ve saadetini en iyi bilendir ve bu hikmete binaen Kur'ân-ı Kerim'i inzal buyurmuştur. Demek ki insanın hakiki selâmet ve tekâmülü ancak Cenâb-ı Hakk'ın inzal ettiği hakikatlerle mümkündür.

Toplumun içtimâî hayatıyla alâkadar olan birtakım sosyolog ve filozoflar, maalesef, hakkı bâtıldan, hayrı şerden ayırt edememiş, Kur'ân'ın hikmet ve güzelliğini, hakikat ve faydalarını anlayamamışlardır. Hâlbuki

⁴⁷ Nursî, Mektubat, s. 530.

Kur'ân'ı Kerim her devrin ilim ve fikir adamlarınca feyz ve irfan membai olmuştur. Hem Kur'ân'ın nazarı muhittir, zira ilm-i ilâhî'den nâzil olmuştur. O'nun ziyâsı altına giren insan dünya ve âhiret saadetine ait her hakikati keşf ve müşahede edebilir. Çünkü İlâhî kanunlar insanın akıl ve vicdanına tesir eder, kalb ve rûhuna hükümran olur.

İlâhî hükümler, taa Asr-ı Peygamberîden bu yana yüzlerce müctehid, binlerce ilim ve fikir erbabının tasdikine mazhar olmuştur. Bu zâtların meslek ve meşrepleri muhtelif, zaman ve mekânları ayrı olduğu hâlde Kur'ân'ın ulviyetinde ittifak etmişler ve O'nu akıllarının sertâcı, gönüllerinin mahbubu eylemişlerdir.

İki İlâhî Sıfattan İki Ayrı Şerîat

Cenâb-ı Hakk'ın iki çeşit şerîatı vardır. Biri irâde sıfatından gelip kâinatın nizam ve devamını temin eden tekvinî şerîattır. Diğeri, kelâm sıfatından gelen Kur'ân-ı Kerim'dir ki, insanın hâl ve fiillerini tanzim eder. Kur'ân hakikatleri, Peygamberimizin bize en şerefli ve en yüce bir mirasıdır. Asr-ı saadetten intikal ede ede taa ebede kadar teâlîye devam edecektir.

İslâmî hükümlerde akıl ve hikmete zıt düşen hiçbir mesele bulunmaz. Kur'ân'ın çizdiği daire aklın haricinde değildir. Zaten şerîatın emrettiği hangi hüküm var ki akl-ı selim onu kabul ve teslim etmesin?

Kur'ân'ın hükümleri nihayet derece âlî, sonsuz derece engin ve her hakikatin de hazinesidir; O'nu inkâra kalkışmak bütün meziyet ve faziletlerle, insanî vecibe ve İslâmî emirlere karşı çıkmak demektir. Ferdî ve

içtimâî nizamı bütün incelikleriyle ders verip en esaslı bir sûrette tanzim eden bu hükümlere karşı çıkanlar, kendi siyasî gayeleri, yalnız şahsî menfaatleri hesabına İslâm'a dil uzatanlar, ancak kendi basiretsizliklerini ve ihatasızlıklarını ilan etmiş olurlar.

Bir Başka Açıdan Şerîat

Kur'ân-ı Kerim, insanlık âlemine İlâhî bir hediyedir. Onu hakkıyla tatbik eden her milletin tekâmülüne vesile olmuştur. Nitekim tarih bize gösteriyor ki, İlâhî hükümlerin hâkim olduğu devirlerde Müslümanlar daha çok terakki ve tekâmül etmişlerdir. Asr-ı Saadetten sonraki asırlarda Kurtuba, Endülüs, İstanbul, Buhara ve Bağdat gibi ilim-irfan merkezleri tesis eden ecdadımız, cihanda ilim ve hikmetin yegâne hâkimi olmuşlardır. Asr-ı Saadetten sonra, Kur'ân-ı Kerim'i düstur itti-haz edip kemaliyle yaşayan ecdadımızın kısa zamanda nâil olduğu saltanata cihanda başka hiçbir devlet erişememiştir. Din-i İslâm'a karşı hakaretvari hücum etmek, bin dört yüz seneden beri İslâm âlemini, bilhassa ecdadımızı idare eden kanun ve düsturlara en azından bir saygısızlıktır. Evet, O necib ecdadımızın o ulvî seçiye ve o engin faziletlerinden bizleri geri bırakan sebep, İlâhî ferman olan Kur'ân-ı Kerim midir; yoksa ona karşı sergilediğimiz soğuk tavırlarımız ve muhalefetimiz midir? İşin bu yönünü iyi mütalaa etmek gerekir. Gerçekten de dün ecdadımızı maddî, mânevî terakki ettiren, zaferden zafere koşturan, şan ve şerefini yücelten Şerîat-ı İlâhî nasıl olur da bugün sefalet ve meskenetin sebebi olabilir? Hakikatlerin zıtlarına inkılâbı mümkün müdür?

İşte, tarih ortada; insanlık âlemi cehâlet dumanlarıyla boğulduğu bir zamanda Kur'ân'ın nûru tecelli ederek zulüm ve küfrün en kesif tabakalarını parçaladı. O'nun ulviyeti gözleri kamaştırdı, bahsettiği hakikatler akılları hayrete düşürdü, mukaddes sadâsı kulakları doldurdu, hidâyetiyle kalpleri tenvir ve tatmin etti ve cihanda hidâyet meşalesini yakarak yeryüzünü ve mevcudatı nurlandırdı. Bu hakikati Üstad Bediüzzaman Hazretleri şöyle izah ediyor: “Ümmî bir Zât'ta (s.a.v) zuhur eden o şerîat; on dört asrı ve nev-i beşerin humsunu, âdilâne, hakkaniyet üzere, müdekkikane, hadsiz kanunlarıyla idare etmesi emsal kabul etmez. Hem ümmî bir Zât'ın (s.a.v), ef'al ve akval ve ahvalinden çıkan İslâmiyet; her asırda üç yüz milyon insanın rehberi ve mercii ve akıllarının muallimi ve mürşidi ve kalplerinin münevveri ve musaffisi ve nefislerinin mürebbisi ve müzekkisi ve ruhlarının medar-ı inkişafatı ve maden-i terakkiyatı olması cihetiyle, misli olmaz ve olamamış”⁴⁸ ve şunu da beyan ediyor ki: “Akıl ve ilim ve fen hükmettiği istikbalde, elbette bürhan-ı aklîye istinad eden ve bütün hükümlerini akla tespit ettiren Kur'ân hükmedecek.”⁴⁹

İnşâallah istikbâlde, beşerin ferdî ve içtimâî ıstıraplarını ve keşmekeşliğini gören münevver ve mütefekkir ilim adamları, Kur'ân'ın hakikatlerini tahlil ve terkip edip neticede beşeri O'nun yoluna yani, îmana, ibâdete sevk edecek, beşerin saadet ve selâmetini temine vesile olacaklardır. Böylece insanlık âleminde ciddi bir uyanış ile umumî bir sulh temin edilecek, İslâm dini

⁴⁸ Nursî, Şuâlar, RNK Neşriyat, İstanbul 2020, s. 128.

⁴⁹ Nursî, Emirdağ Lâhikası, RNK Neşriyat, İstanbul 2020, II/148.

ile insan terbiyesi ve tekâmülü arasında tam bir irtibat olduğu hakkıyla tavazzuh edecektir.

S-13) Bazı mutasavvıflar, kendi mürşidlerinin ehli bâtın olduklarını ileri sürerek, tarikatta sülûk etmeyen diğer ulemâyı, zâhir ulemâsı diye adlandırıp onları eksik görüyorlar. Böyleleri hakkında ne dersiniz?

Önce şunu önemle belirtelim ki, hiçbir tasavvuf büyüğünden böyle bir iddia zuhur etmemiştir. Bu zâtların hayatlarına ve eserlerine baktığımızda her birisinin büyük bir şerîat âlimi olduklarını görürüz. Bir önceki soru alin cevabından da anlaşılacağı gibi tarikat da, hakikat da şerîatın hizmetindedir. Bu zâtlar bütün ilim ve irfanlarıyla şerîata hizmet etmişler ve her biri dört mezhep imamından birine iktida etmiş, onları bu vadiye üstâd kabul etmişlerdir. Meselâ; İmam Gazâlî, Şâfiî mezhebine, Abdulkadir Geylânî Hazretleri ise Hanbelî mezhebine mensuplardı. O zâtlar böyleyken, onların izinden gittiklerini iddia eden bazı kimselerin böyle bir iddia ile fukaha-i izam hazretlerini ihmal etmeleri ve zâhirî ulemâ diye onları aşağı ve eksik görmeleri en azından bir cehâlettir.

Bu meselede Bediüzzaman Hazretleri, “Başta müçtehidin-i izam imamları mı efdal, yoksa hak tarikatların şâhları, aktaabları mı efdaldır?” sorusuna şöyle cevap vermiştir: “Umum müçtehidîn değil; belki Ebû Hanife, Mâlik, Şâfiî, Ahmed İbni Hanbel; şâhların, aktaabların fevkindedirler. Fakat hususi faziletlerde Şâh-ı Geylanî

gibi bazı harika kutuplar, bir cihette daha parlak makama sâhiptirler. Fakat küllî fazilet imamlarıdır.”⁵⁰

Malum olduğu üzere Peygamberimizin risalet ve velâyet diye iki cenahı vardır. Fukaha-i izam hazretleri risâlet cenahının, meşayih-i kiram hazretleri ise velâyet cenahının vârisleridir. Birisi; ahkâm-ı ilâhîyenin tefhim ve tebliğini deruhte etmiştir; diğeri kalbî ve rûhî hastalıkların defedilmesine hizmet etmiştir. Ehl-i tasavvufun yaptığı irşad hizmetlerinin temeli, ahkâm-ı Kur’ân’ın icrasına müsteniddir. Şu hâlde bunların, ehl-i zâhir ulemâsıdır diye ihmal edilip eksik görülmeleri hatadır. Hepsi hakkında hüsn-ü zan beslenmelidir.

Mürşid-i kâmillere hürmet eden ve ta’zimde bulunanlar, bu saygı ve hürmetlerini daha fazlasıyla fukaha-i îzam hazretlerine göstermelidirler. Zira İslâm’ın emirleri mücerreb birer tiryak, fukaha-i izam da hâzık birer hekimdir. Fıkıh âlimleri, ilahî birer sefinedirler; halk onların riyâsetinde Hakk’a vâsıl olur. Onlar, şerîatın mümessilleridirler. “Allah, bir kimse hakkında hayır dilerse, onu dinde fakih kılar.”⁵¹ hadis-i şerifi de onların şanlarının azametini ve büyüklüklerini ifade eder.

Evet, şerîat, Fahr-i Âlem Efendimizin bütün ümmetini içine alıyor. Mutasavvıfların açtığı yol ise husûsîdir, herkes o yolda gidemez. Tarikat ehli olsun olmasın herkesin fukahaya hürmet etmesi lâzımdır. Kaldı ki, tarikatta kat-ı meratib etmenin ve tasavvufun meyvelerine vâsıl olmanın şartı, en küçük âdabına varıncaya kadar şerîatın bütün emirlerine riâyet etmekle yani, fukahanın

⁵⁰ Nursî, Mektubat, s. 307.

⁵¹ Buhârî, İlim, 10; Müslim, İmâre, 175; Tirmizî, İlim, 4.

yolundan gitmekle mümkündür. Kur'ân'ın hükümlerine muhalif olan ibâdet ve zikirden bir fayda, bir semere hâsıl olmaz. Meselâ; bir adamın, şerîatın emirlerine, kanun ve kaidelerine muhalif bir sûrette, câhilane bir tarzda yüzlerce rekât namaz kılması, ibâdetle meşgul olması; bir âlimin, bir fakihin âdab-ı şerîata uygun olarak kıldığı iki rekât namazın yerini tutamaz.

İbâdet ve muâmelata ait meselelerde, mürşidlerin emir ve tavsiyelerinden evvel fukaha-i izam hazretlerine müracaat edilmelidir. Ancak, bunların içtihat ve istihraçları ile hak, bâtıldan; hayır, şerden temyiz ve tas-hih edilebilir. İmam Âzam, İmam Şâfiî, İmam Mâlik, İmam Ahmed Hazretlerinin vereceği hükümler daha ehemmiyetlidir. Bir tarikat erbabı, Şeyhinin tavsiyelerine uymadığı takdirde sadece fazilet ve sevap noktasından bir derece mahrum kalır. Fukahanın emirleriyle hareket etmediği takdirde ibâdetleri tehlikeye düşer. Çünkü müctehidlerin hükümleri şerîat nâmıdır.

Meselenin diğer bir veçhesi de şudur ki; İslâmiyet öyle cami' bir dindir ki, zâhirî ve bâtınî ilimleri cem ve tevhid etmiştir. Tasavvuf ve tarikatta hak ve hakikat nâmına hangi bir şey vardır ki, Şerîat-ı Muhammediye onu emretmiş olmasın?

Zâhir ve bâtın arasını tefrik etmek azîm bir hatadır. Çünkü kalpsiz vücut, vücutsuz kalp olmaz. Bâtın zâhirin içindedir, zâhir de bâtının zarfıdır. Zâhir-i şerîat olmasaydı, tarikatlara ait âdab ve muamelatın değil muhafazası, vücudları bile mümkün olmazdı. Zâhir-i şerîata uymasalardı, evliya ve mürşidlerde hiçbir keramet ve keşfiyat vücuda gelmezdi.

Fukaha-i îzamı nâkıs görmekten, onlarda hata aramaktan, onlara su-i zan etmekten, akıl ve ruhları nûr-u hakikatle tenevvür eden zâtları tân etmekten sakınılmalıdır. Zira onların gıybetleri zehirlidir, insanı mânen öldürür. İşi ehline teslim etmek, akıl ve insafın, hukuk ve hikmetin gereğindendir. Zira Cenâb-ı Hak:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا

“Emaneti ehline verin.”⁵² buyurmaktadır. Her meydan ve saha için ayrı ayrı rical ve her rical için de çeşit çeşit hâl ve tavırlar vardır. İslâm dininde, evvela enbiyâya, daha sonra sahabe, müçtehid ve mürşidlere tazim ve hürmet bir vecibedir.

Bâtına ulaştım diye şerîatın zâhiri terk edilmez. Mesela; namazda, kıyamda durup el bağlamanın hakikati huzur, secdeye varmanın hakikati ise tevazudur. “Ben zaten huzurun ve tevazuun mahiyetine, hakikatine ulaştım, huzurum, ihlâsım var, namaz kılmama, secde etmeme gerek yok” diyen bir kimse şerîatı anlamamıştır. Çünkü Peygamberimizin (s.a.v) bütün farz ve vâcibleri en ileri bir hassasiyetle yerine getirmekle kalmayıp, bir hayli nâfile namaz kılması, bazı gecelerini tamamen ibâdetle ihyâ etmesi bu gibi asılsız iddiaların doğru olamayacağına en güzel bir delildir. Bunun yanında, zâhiren şerîata uyup, hakikatini yaşamayan bir insan da şerîatın hikmetini, esrarını kavrayamamıştır.

Ömer Nasuhî Bilmen Hazretleri de bu mevzuda “tasavvuf erbabının büyüklerinden,” diye tavsif ettiği

⁵² Nisâ, 4/58.

Seyyid Ahmed-i Rifâî Hazretlerinin el-Bürhanü'l-Müeyyed isimli kitabından, şu cümlelere eserinde yer vermiştir: “Şerîatın reddettiği her hakikat, zındikiyettir.” “Efendiler! Devamlı olarak, Ebû Yezid böyle dedi, Hâris şöyle söyledi, Hallaç bu sözlerde bulundu deniliyor. Bu nasıl sözdür? Böyle lakırdılardan evvelce; İmam Şâfiî, İmam Mâlik, İmam Ahmed, İmam Numan ne dedi? Onlara bakmalıyız. Kulluk muamelatını bunların dedikleriyle tashih etmeliyiz. Bundan sonra, makulat-ı zaide (nâfile namaz, zikir gibi) ile tefekküh edebilirsiniz. Ebû Hâris ve Ebû Yezid’in sözleriyle bir şey artıp eksilmez.”⁵³

Bu mevzuğu tamamlamadan önce önemli bir hususu da izah etmek icab ediyor. Muhyiddin-i Arabî gibi bir kısım evliyânın âyet-i kerimelere, işarî mânâlar sayılabilecek bâtınî mânâlar vermelerini, İran’da teessüs eden ve biz âyetlerin mânâlarına vâkıf olmuşuz” diye bütün zâhirî ibâdetleri terk eden bâtınîlik mezhebiyle karıştırmamak icab eder.

İzmirli İsmail Hakkı Hazretleri bu mevzuda şöyle buyurmaktadır: “Bâtınîyece tasavvufun ancak bâtını maksuddur, bâtını umdedir, bâtını hakikâttir. Zâhiri metruktür. Mutasavvıfça hem zâhirî hem de bâtını maksuddur. Nihayet, zâhirî haktır, bâtını da hakikattir. Nitekim Gazâlî böyle diyor.”⁵⁴

⁵³ Bilmen, Ömer Nasuhî, Muvazzah İlm-i Kelâm Dersleri, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul 1342, s. 42.

⁵⁴ İsmail Hakkı İzmirli, İlm-i Kelâm, c. I, s. 164.

S-14) Bâtınîlikten maksat nedir?

Şerh-i Mevakıf'ta bâtinîye fırkalarının teşekkülüne dair şu malumat verilir: "Aslen Mecusî olan Abdullah İbn Meymun kendi riyâsetinde bir meclis kurarak, İslâmiyet'i nasıl yıkacaklarını aylarca müzakere ettiler. Dediler ki, Müslümanlar memleketimizi zapt edip saltanat ve hükümetimizi mahvettiler. Artık anlaşılıyor ki, bizim onlara harb ile kılıç ile galebe etme imkânımız kalmadı. Şimdi bize düşen vazife; onların arasına tefrika ve nifak sokmaktır. Bunun için onların mensub olduğu Kur'ân'ı, tatbik ettikleri Şerîatı tahrif ve te'vil etme maharetini göstereceğiz. Eğer biz onların inandığı dini çığırından çıkartmazsak, kıyâmete kadar Müslümanların tahakkümünden kurtulamayız."⁵⁵

Gerçekten de bu saltanat fikri İranlıların dimağlarında hiç eskimedi ve daima yaşadı. Bu ideallerini Şîîlik kisvesi ve Bâtınîlik perdesi altında sakladılar. Nihayet bu hâl Erdebil şeyhinin evlatlarından İsmail Safevî'nin gayretleriyle ortaya çıkarak teessüs etti.

Bâtınîler, câhil Müslümanları iğfal ederek, onlara mecusiliğin ahkâmını İslâm'ın hükümleriymiş gibi telkin etmeyi en kârlı bir yol olarak seçtiler. Bu sûretle hem Araplardan intikam alınmış, hem de Sasanî âyin ve akîdeleri ibka edilmiş olacaktı. Bâtınîlik sadece Abdullah İbn Meymun'un kurduğu kadarıyla kalmadı, aynı menhus gayenin tahakkukunu temin için Huruffîlik, İbahîyye, Sabbahîlik gibi birçok bâtıl tarikatlar ayrı ayrı beldelerde kuruldu. Bunların hepsi de Kur'ân-ı

⁵⁵ Sa'di Teftâzânî, Şerh-i Mevakıf, c. III. İmamet (Şîa) bahsi, s. 289 ve müteakibi.

Kerim'in tahrifi noktasında müttetikler. Onlara göre esas olan Kur'an'ın bâtın mânâsıdır. Çünkü zâhirî mânâ kışır, bâtınî mânâ ise lübdür, elbette ki bademin içi kabuğuna tercih olunur diyerek, akıl mantık dışındaki kendi bâtıl dâvâlarını ve indî mütalaalarını câhil insanlara İslâm'ın özü olarak takdim ettiler.

İslâmiyet'in imhasını hedef ittihaz eden bu hurafeperest insanlar; Kur'an-ı Azîmüşşanın nurlu ahkâmını, Peygamberimizin açtığı sırat-ı müstakimi, Ashâb-ı Kiram'ın takip ettikleri hidâyet yolunu acîb ve garîb safsatalarla lekedâr ederek yüzbinlerce insanın din-i Hak'tan ayrılmasına ve hurafelerin esiri olmalarına sebep oldular. Kur'an ve Şer'atı istedikleri tarzda tefsir ve tafsil ederek o kudsî değerleri tahrib ve tahrif ettiler. Zaten muhit de hurafelerin inkişafına pek müsaitti. Çünkü oradaki insanlar İslâm'la henüz yeni tanışıyorlardı. İslâm'dan evvelki eski inanç ve âdetlerini unutmamış, İslâmiyet'i de hakkıyla anlamamış olan bu cahil insanları kolayca maksatlarına âlet edebildiler ve onlara akıl ve vicdanın ihata edemeyeceği birçok hezeyanları rahatça telkin edebildiler.

Güya bunlar, Kur'an'ın bâtınını idrak etmiş, fikirleri inkişaf etmiş ve ona muhatap olma seviyesine yükselmiş kimselerdiler. Bunların namaz, oruç gibi zâhir ibâdetle meşgul olmalarına da lüzum yoktu. Haramlardan kaçınma ve ibâdet yapma Kur'an'daki bâtınî mânâyı bilmeyen ve bu idrakten mahrum olan avam içindi. Kur'an'ın mânâ-i bâtınîsini de ancak kendi imamaları anlayabilirlerdi.

Onlara göre bâtınî mânâları idrak eden biri için ibâdet mükellefiyeti kalkar; içki, zina gibi haramlar helâl olur;

Kur'ân'daki cennetten maksat da budur. Cehennem ise ibâdetlerin teklifine girmekle meşakkat çekmektir. Esas mü'min bâtınîyeye giren bir kimsedir.

Bu tarikatları tesis edenlerin vicdanları tamamen çürümüştü. Zâhırde Müslüman görünseler de, hakikatte içlerinden İslâm'a karşı derin bir kin besliyorlardı ve bunların en birinci idealleri de şevket-i İslâmiye'yi sarsmaktı. Hakikatte bunların Şîîlikle de alâkaları yoktur. Hatta zâhir âyetlere bile kendi nefislerince mânâ vererek, muhkemata müteşabih; müteşabihata da muhkemat dediklerinden dolayı da ehl-i İslâm'dan ayrıldılar. Tarihte İbahiyye, Hurufiyye, Noktaviyye, Karamete diye bilinen fırkalar da hep bâtınîliğin kollarıdır. Bunlar İslâm'ın rûhunu bozdular, hurafelerle memzuç bir acube şekline getirdiler, akıl ve mantığa sığmayacak safsatalar söylediler. Meselâ; bunların bir kısmı, Cenâb-ı Hak nurdan bir insan sûretindedir, başında nurdan bir taç vardır dediler. Bir kısmı da; Allah ne vardır, ne de yoktur, ne âlimdir ne de câhildir, ne âcizdir ne de kâdirdir gibi hezeyanlara saptılar. İslâm'a uymayan acîb hikâyeleri, garib hurafeleri, korkunç fikirleri ve mülevves akideleri dine soktular.

Bâtınîler, kurdukları bozuk tarikatların arkasına saklanarak Kur'ân'ın hakikatlerini, ilim ve irfanın nurlarını söndürmeye ve tahrip etmeye gayret etmeselerdi; bugün Asya kıtası maddî mânevî terakkinin madeni ve membaı olacak, âlem-i İslâm dünyanın nazarını kendine celbedecek ve onlara her alanda üstadlık yapabilecekti. Gerçekten de İran'da zuhur eden bu bâtıl mezhep ve tarikatlar yüzünden Müslümanlar, hurafat ve sefâhatın, zulüm ve cehâletin, anarşi ve nifakın altında asırlarca

kıvrandılar. Bu fitnenin zuhur ettiği ülkelerde İslâm aslî necâbetini kaybetti. Oraları kan deryaları hâline getiren büyük bir tufan oldu. Hatta bazı tarihçilerimiz: “Bunların yüzünden akıtılan kanlar Bahr-i Hazar’a dökülseydi; koca denizi kızıl renge boyardı.” demişlerdir.

İslâm tarihi mütalaa edildiğinde, İslâmiyet’i engelleyen sebeplerin başında bâtınîlerin geldiği göze çarpar. Zira Şark’ı senelerce ezen, ihtilafları körükleyen, Asya’nın bu korkunç anarşistleridir.

Bâtınîler bütün kuvvet ve şiddetleriyle dimağları uyuşturup, kudret-i fikriyeyi mahvedip basiretleri körleştirdiler, mensuplarının mâneviyatını esasından sarsıtılar; mallarını talan, canlarını helâk, ırz ve namuslarını da lekedâr ettiler. Müslümanların ahlâk ve itikadına ilk darbeyi vuran bu bâtınîlerdir. Müşahhas bir misal verelim: Bâtınîlerin Karamete koluna mensup Hasan Sabbah, Alamut Kalesi’ne sığınıp orayı canilere mesken ittihaz ederek iki asra yakın, âdetâ bir dervişler çetesi ve bir eşkıya saltanatı kurdu. Yetiştirdiği anarşist ruhlu müntesibleriyle, içlerinde Nizamü-l Mülk’ün de bulunduğu, nice âlimleri ve dirayetli kişileri katletti. Bu şiddet ve hücumun hedefi, doğrudan doğruya İslâmiyet’i tahripti. Müslüman milleti, hatta melikleri havf ve haşyet içinde bıraktı. Pek çok insanın can ve mallarını gârat etti, insafsız katliamlar icra eyledi. İçkinin, zinanın hatta livatanın mübah, belki de faydalı olduğuna inanıyordu. O insanlık için müdhiş bir kasırğa ve büyük bir yüz karasıdır. İslâm’a vurduğu darbe ve lekelerin izleri hâlen devam etmektedir (Suriye’deki Nusayrî’ler gibi). Bu kasırğa, “Zâlim Allah’ın kılıncıdır...” hükmüne masadak olan Hülâgü’nün bu Alamut

Kalesi'ni tahribine kadar, vahdet-i İslâmiye'yi zir ü zeber etti.

Şâyân-ı şükrandır ki, ehl-i sünnete mensup âlim ve müşidler ve dehâ derecesindeki mütefekkirler, tesis ettikleri ilim ve irfan membaı medreselerde ve tekelerde ilmî bir cihad açarak, tarihimize şeref bahşeden ulemâ ve füzalayı yetiştirmekle bu bâtil faaliyetleri ve menhus emelleri engellediler, hile ve desiselerini ortaya koydular. Dâru'l-irfanlarda ulûm-u âliye ve fûnun-u medeniyenin huzmelerini her tarafa neşrettiler. Bu sayede ümmeti ehl-i dalâletin hurafe ve safsatalarından kurtardılar. Hidâyet ve mârifet güneşini setreden küme küme cehâlet bulutlarını Şark'ın semâsından temizlediler. Onların bu husustaki gayret ve fedakârlıkları her türlü sitayişin fevkindedir.

S-15) Müşid-i kâmil kimdir? Kendisinde olması gereken şartlar nelerdir?

Suhreverdi, müşid-i kâmilin vasıflarını sayarken, müşidin sabır, şükür, sehâ, vefa, kanaat, hilm, tevazu, sıdk, hayâ, vakar ve akl-ı selim gibi hasletler ile müzeyyen olmasının yanında, şu üç şart üzerinde hassasiyetle durur:

Birincisi; sağlam bir silsile ile Hazreti Peygambere dayanan tarikat pirlerine merbut olması.

İkincisi; âlim olması.

Üçüncüsü; dünya sevgisinden tecerrüt etmiş olması.

Yine Suhreverdi aynı mevzûya devamla, hakikî mürşidler hakkında şöyle der: “Onlar, Peygamberimizin envârından birer nur, birer meşâledir ki, ancak bu gibi selahiyetli mürşidlere iktida edilebilir. Şayet, marifet ve muhabbet-i Îlâhiye’ye îsal edecek bir mürşid-i kâmil bulabilirsen, her şeyinle ona hizmetkâr ol, ona teslim ol, gösterdiği istikamette daim ol. Velâkin bunlar nâdire-i vücuddur. Allahu Teâlâ da ‘Sâdıklar ile olun.’ diye emretmektedir. Hadis-i Şerifte de vardır ki: ‘Allah’la beraber olunuz. Buna güç yetiremezseniz, Allah’la beraber olan sâlihlerle olunuz ki; onların bereketi sizi Allah’la beraber olmaya ulaştırsın.”⁵⁶

Demek ki, mürşid hadd-i zâtında, irşada ehil, vazifeyi îfâyâ lâyük, enva-i kemalâtı cami’, her türlü azamet ve kibir libasından âri olmalıdır.

Mürşid-i kâmilin sıfatlarını Halid-i Bağdadi Hazretleri, Risâle-i Halidiye’sinde şöyle anlatır: “Onun zâhiri erbâb-ı zâhirle, bâtını da ehl-i kalp iledir. Halk ile meşgul olması O’nu Hakk’tan berî edemez. O’nun terbiyesini derûhte ve tekeffül ettiği bütün müridler, kalbinde bir hardal tanesi gibidir, hareketleri hikmetten neş’et eder. Şefkati güneş gibi bütün Müslümanları, hatta tüm insanlığı ihata eder. Eskiden sâdik müridler böyle mürşidleri kapı kapı gezerek aralar ve onları canlarından, mallarından, evlatlarından daha ziyâde sever, insan-ı kâmil derecesine gelinceye kadar mürşidlerinin kapısında uzun seneler bekler, her fedakârlığa katlanır, hatta çilehânelerde günlerce riyâzet yaparlardı.”

⁵⁶ es-Seyyid Muhammed Hakkı, Hazinet-ül Esrâr, 1315, s.179.

Evet, mürşid-i kâmil, hak ve hakikati anlayıp almada ziyâdar bir yıldız gibi olmalıdır. İnsanlara şefkatli olmalı, fertler arasında muhabbeti temin etmeli, kötü ahlâklardan içtinâbla beraber, söz ve fiillerinde Kur'ân ve Sünnet üzere hareket ederek, kalbini ve latifelerini muhabbet-i İlâhiyye ile tezyin etmelidir. Rehber olduğu müntesiblerini, mârifet-i İlâhiyyede terakki ettirmenin usûl ve âdabını çok iyi bilmelidir. Yani, Şerîat-ı Muhammediye'den iktibas ettiği nur ile, etbaini makamdan makama yükselterek onları en âli derece olan muhabbet-i İlâhîye'ye îsal eylemelidir.

Ehlullah-ı İzam Hazretleri buyurmuşlardır ki, mürşid-i kâmiller, makam-ı muhabbetedirler. Huzur-u Hak'tan gaflet etmezler, kalp ve gönülleri Hak ile meşguldür. Onlar için kahır da hoştur, lütuf da hoştur. Onların ahlâkları nezih, seciyeleri lâtif, meşrebleri şeriftir. Gönülleri aşk ve şefkat deryasıdır. Kalpleri ise birer sır hazinesidir.

Evet, her akıl ve izan sâhibi bilir ki, insan biri cisim, diğeri rûh olmak üzere iki mahiyyetten mürekkeptir. O yalnız maddesi itibariyle düşünülürse, kıymet ve değeri de âdi bir madde derekesine düşer. Bu nokta-i nazardan İslâm dini, asıl ehemmiyeti insanın rûhuna ve mâneviyatına vermiştir. Binaenaleyh insan, sadece cisim ve maddesiyle değil, ruh ve kalbiyle birlikte bir ehemmiyeti haizdir. Şu hâlde mânen zengin, rûhen temiz olan şahsiyetlerin birçok İlâhî esrâr ve envârın tecellilerine mazhar olması, Rahmet ve Rububiyet-i İlâhîyenin müktezasındandır. İlâhî feyz umumî ve nihayetsizdir. Her fert, istidadına göre bu feyzen istifade edebilir. Nefsini günahlardan temiz tutmakla

kalp ve rûhunu ihlâs ve ibâdetle tezyin eden herkes bu füyûzâta, Allahu Teâlâ'nın izniyle, istidadı derecesinde mazhar olabilir. Cenâb-ı Hak, bazılarını insaniyete mahsus olan bu makamın en yüksek mertebesine çıkmaya tam ve kâmil bir istidat bahşeder. Onların kalpleri, İlâhî hakikatlerin açık bir sûrette tecelligâhı olur. Yani, âlem-i melekûtta mâneviyatın bazı esrarı o seçkin zevatta inkişaf eder. Cenâb-ı Hakk'tan kendilerine ihsan olunan hakikatlere, insanları dâvet etme vazifesini deruhte ederler.

Peygamberler, nübüvvete ait vazifelerini vahiyle icra ettikleri gibi, mürşid-i kâmillerde irşada taalluk eden tasarruflarını Cenâb-ı Hakk'ın ilhamıyla îfâ ederler. Kur'ân-ı Kerim, vahiy ve ilhamın mânâsını o kadar tamim ve teşmil ediyor ki, arılarda bile vâki olduğunu:

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ

“Rabbin bal arısına ilhâm etti.”⁵⁷ âyetiyle beyan bururuyor. Hayvanata ilham vâki olunca mahlûkatın en şerefli olan insana ilhamın tecellisi nasıl kabul edilmez, nasıl akıldan uzak görülür?

İlhamın keyfiyet ve vukuunu en büyük âlim ve feylosoflar müttefikan kabul ve itiraf ediyorlar. Meselâ; felâsife-i mütekaddiminden olan Sokrates birtakım esrâr-ı subhaniyenin ilham yoluyla insan vicdanında tecelli ettiğine inanmaktadır. Felâsife-i müteahhirinden ilhâmiyyun denilen zümre de bu görüştedir. Ancak Arnas

⁵⁷ Nahl, 16/68.

ve Hegel gibi maddeden başka bir şey görmeyen bazı filozoflar ilhamı kabul etmiyorlar. Hâlbuki mâneviyata ait hakikat ve hâdiseleri inkâr eden bu feylesofların iddiaları hiçbir delile istinad etmemektedir.

Bediüzzaman Hazretleri bu hakikati şöyle ifade etmektedir. “Her şeyi maddede arayanların, akılları gözlerindedir, göz ise mâneviyatta kördür.”⁵⁸ Mümkünattan olan yani muhal olmayan herhangi bir şeyi inkâr etmek, ya cehâletten ya da inattan kaynaklanır. Hâlbuki ilhamın mânâsı, Allahu Teâlâ Hazretlerinin dilediği kulun kalbine birtakım esrâr ve mânâları ilka ve ihtar etmesidir. Kerâmet ve ilhamın vukuatı sayılamayacak kadar çoktur. Bu gibi azim harikaların tarihi bir hakikat olduğunu, tasavvuf tarihini inceleyen zâtlar itiraf ediyorlar. Tarihin şehâdetini inkâr etmek ise hikmet ve hakikate zıttır.

Büyük müşidler, keramete pek ehemmiyet vermezler, onların en büyük maksat ve gayeleri, cehâleti izale ederek insanların dünya ve âhîret saadetlerini temin etmektir. “Tasavvufî eğitimini tamamlayan, tekrar insanlar arasına döner, onları irşad etmeye, kalp ufuklarını açmaya başlar.”⁵⁹ Allah’ın kendisine ihsan ettiği feyz ve lütuftan başkalarının da istifade etmeleri için gayret gösterir.

Onların bütün hayatları âdetâ ılık gölgeli bir yaz hükmündedir. Bunun içindir ki; kendilerine Evliyâullah denilen bu muhterem zâtlar, Allah dostları ve ehlullah

⁵⁸ Nursî, Mektubat, s. 527.

⁵⁹ Kara, Mustafa, Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, Dergâh Yayınları, İstanbul 1995, s. 349.

olarak sevilirler; bozulmamış gönüllerin sevgilisi olurlar. Bunları sevenler de sevilir ve Allah'ın rızasına ererler. Sevmeyip dil uzatanlar sevilmezler ve bu mübârek zâtların feyizlerinden mahrum kalırlar. Allah dostlarını istismara kalkışanlar, onları gözden düşürmeye çalışanlar, ya da düşmanlık edenler mutlaka cezalarını bulurlar. Allah dostları olan ârifleri, Kur'ân-ı Kerîm bize şöyle tanıtıyor:

آلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ . الَّذِينَ
آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ . لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي
الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“İyi bilin ki, Allah'ın dostlarında korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır. Onlar, Allah'a inanmış ve O'na karşı gelmekten sakınmışlardır. Dünya hayatında da, âhirette de müjde onlarıdır. Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur. İşte bu büyük kurtuluşun kendisidir.”⁶⁰

Bu hadis-i kudsîde şöyle bildirilir: “Kulum bana farz kıldığım ibâdetlerden daha sevgili bir şeyle yaklaşamaz. Nâfilelerle de bana yaklaşır. Taa ki onu seversim, onu sevdiğim vakit, onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum.”⁶¹

Mürşid-i kâmilin vazifesi, insanın zilletine sebep olabilecek kin, garaz, intikam, adavet, hıyanet gibi fena ve zararlı huyları kalp ve ruhtan temizleyip, on-

⁶⁰ Yûnus, 10/62-64.

⁶¹ Buhârî, Rikâk, 38.

ları sabır, şükür, muhabbet, tevazu, hayâ gibi güzel seciyelerle tezyin etmek, insanı hem kendine hem de diğer insanlara faydalı bir hâle getirmektir. Evet, insanın, cismanî âleminden ayrı bir mânevî âlemi vardır ki, o âlemin ulviyeti, îman ve mârifet üzerine bina edilir. Demek ki insan kendi zâtında kendine has bir âlem inşâ edebilir.

Mürşid-i kâmilin üzerinde hassasiyetle durması gereken diğer bir konu ise, mürîdlerinin istidadlarını daima göz önünde bulundurması ve her birisine kabiliyet ve idrakine göre vazife tevdi etmesidir.

Mürşid-i kâmiller ve evliyâ-i izam hazretleri tarikat-ı Muhammediyenin nurlarıyla kalplerini tenvir ettikleri gibi, mürîd ve müntesiblerini dahi o nurlardan istifade ettirerek irşadlarına vesile olurlar.

Bununla beraber kendi kusur ve noksanlarını tefiş etmekten de hiçbir zaman gâfil olmazlar. Zira onlar kendi nefislerini daima muhasebe ve murâkabe altında tutarlar. “İlim öğrenmek her Müslümana farzdır.”⁶² hadis-i şerifine imtisalen zamanlarını ilim ve irfanda, mârifet ve fazilette teâlî ve tekâmül ile geçirirler.

Mürîdlerinin çoğalması hâlinde nefislerinin haz ve zevk duymasından şiddetle korkarlar. Bu hususta, İmam Rabbanî Hazretleri şöyle buyurur: “Bilhassa mürîdlerin gelişiyse senden bir ferah ve sürûr hâsıl olursa; işte

⁶² İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, es-Sünen, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trs. Mukaddime, 17, c. I, s. 81; İbn Abdi'l Berr, Câmiu Beyânî'l-İlm ve Fadlihi, Daru'l-Kütübi'l-Hadise, Kahire, 1975, s. 1-5.

o zaman, bu hususta kendini alçaltarak yalvarma ve sığınma yoluna girmelisin.”

Şu da unutulmamalıdır ki, hakikî mürşidlerin nice insanların hidâyetine ve mânen terakkilerine vesile olmalarının yanında, şeyh kıyâfetine giren bazı bedbahtlar da nice safdil insanları aldatmışlar ve şerîata uymayan bir yola sevk etmişler, hatta dalâlete kadar götürmüşlerdir. Bu gibi sahte insanların peşinden gidenler, Bâyezîd-i Bistamî Hazretlerinin şu tespitinden habersiz olduklarından aldanmışlardır. ‘Bir adam suyun üzerine seccade serse, gökyüzüne bağdaş kurup otursa, şerîatın emir ve nehiy çizgisindeki tavrını görmedikçe ona aldanmayın.’⁶³ Bu konudaki acı misaller tarihte olduğu gibi maalesef günümüzde de mevcuttur. Bunların hatalarını bahane ederek mürşid-i kâmilleri itham veya inkâr etmek en azından insafsızlıktır.

S-16) Tarikatta seyr-ü sülûk nedir?

Seyr-ü sülûk, tarikat âdabında, kâmil bir mürşidin murâkabeti altında Cenâb-ı Hakk’a kurbîyet için rûhânî ve mânevî bir seferdir. Malumdur ki; Efendimiz, velâyetiyle mi’rac mucizesine mazhar olmuş, kemalatta mertebeler kat ederek kab-ı kavseyn makamına ulaşmıştır. Her seyr-ü sülûkta da bu ulvî seferden bir ziya, bir nur vardır. Her mü’min namazında, her veli sülûkunda derecesi nisbetinde bu nurdan hisse alır. Bütün evliyâullahın seyr-ü sülûkleri, Rasûlullah’ın mi-racının gölgesinde ilerlemek ve böylece O’nun küllî

⁶³ Yılmaz, H. Kâmil, İslâm Tasavvufu (el-Lüma’), s. 316-317.

mânâda mazhar olduğu İlâhî tecellilere, kendi kabiliyetlerine göre ayna olmaya çalışmaktır.

Bir başka ifadeyle, seyr-ü sülûk, bir mürşidin terbiyesine girip onun vesilesiyle hakikate ermek, esrar ve envâra nâil olmaktır. Nitekim Rûhu'l Beyan sâhibi:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ

“Ey îman edenler! Allah’tan korkun ve O’na yaklaştırmaya yol arayın...”⁶⁴ âyetinin tefsirinde vesile kelimesini ulemâ-i hakikat ve meşâyih-i tarikat diye tefsir etmiştir. Muhakkıklar ise; vesileden murat, mürşid-i kâmil ve ibâdetdir, buyurmuşlardır.

Bir müridin, sülûkünde yolunu şaşırmadan yürüyüp maksada vâsıl olabilmesi için, bir mürşidi rehber ittihaz etmesi şarttır. “Evvel refik, sonra tarık.” cümlesi de bu hakikati ifade eder. Nitekim Efendimizin (s.a.v) mi’rac yolculuğunda da Cebrâil (a.s) kendisine rehberlik etmişti.

Seyr-ü sülûka giren bir zâtın maksada ulaşabilmesi için, kalbini kibir ve ucuptan, hased ve riyâdan, hırs ve tamâdan; dilini yalan ve gıybatten temizleyip, ilim, hilm, hayâ, iffet, ihlâs, sadakat, muhabbet gibi meziyetlerle tezyin etmesi lâzımdır. İlmi Kelam imamlarından Sa’d-ı Teftâzânî Şerhu’l Makasid’inde bu meseleyi şöyle açıklıyor: “Salikin seyr-u sülûku, vuslat nime-tiyle son bulursa, tevhid ve irfan denizinde kendisini gark eder. Allah’tan başka her şey onun gözündeki fena bulur. O’ndan başkasını gözü görmez, gönlü duymaz,

⁶⁴ Mâide, 5/35.

aklı düşünmez olur. Mevcudatın varlığını değil, yaratınını görür. Bu seviyedeki salikin durumuna fena fi't tevhid adı verilir.”⁶⁵

Hace-i Azam Bahaeddin Nakşibend Hazretlerine (k.s): “Sülûkten maksad nedir?” diye sorulunca, şu cevabı vermişlerdir: “Bundan maksad, icmal yollu olan mârifeti tafsile dökmektir; istidlâli olanı da keşfe getirmektir.”⁶⁶

Seyr-ü sülûk mevzuunda Bediüzzaman Hazretleri de şöyle buyurmaktadır: “Tarıkatta, seyr-i enfüsî ve seyr-i âfâkî tâbirleri altında iki meşreb var: Enfüsî meşrebi nefisten başlar, hariçten gözünü çeker, kalbe bakar, enaniyeti deler geçer, kalbinden yol açar, hakikati bulur, sonra âfâka girer. O vakit âfâkı nûranî görür. Çabuk o seyri bitirir. Enfüsî dairesinde gördüğü hakikati, büyük bir mikyasta onda da görür. Turuk-u hafiyenin çoğu bu yol ile gidiyor. Bunun da en mühim esası; enaniyeti kırmak, hevayı terk etmek, nefsi öldürmektir.

İkinci meşrep; âfâktan başlar, o daire-i kübra-nın mezhahirinde cilve-i esmâ ve sıfatı seyredip, sonra daire-i enfüsiyeye girer. Küçük bir mikyasta, daire-i kalbinde o envârı müşahede edip, onda en yakın yolu açar; kalp âyine-i samed olduğunu görür, aradığı maksada vâsıl olur.

İşte birinci meşrepte sülûk eden insanlar, nefsi emmareyi öldürmeye muvaffak olamazsa, hevayı terk

⁶⁵ Sa'di Teftâzânî, Şerh-i Makasid, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1989, c. 4, s. 59.

⁶⁶ İmam Rabbanî, Mektubat, c. I, 84. mektup.

edip enaniyeti kırmazsa; şükür makamından, fahr makamına düşer, fahirden gurura sukut eder. Eğer muhabbetten gelen bir incizab ve incizabdan gelen bir nevi sekir beraber bulunsa, şatahat nâmıyla haddinden çok fazla dâvâlar ondan sudur eder. Hem kendi zarar eder, hem başkasının zararına sebep olur.”⁶⁷

Bediüzzaman Hazretleri, seyr-ü sülûkun gayesini ve neticesini ise şöyle ifade eder: “Seyr-i sülûk-i kalbî ile ve mücadele-i rûhî ile ve terakkiyat-ı mâneviye ile insan-ı kâmil olmak için çalışmak; yani hakiki mü'min ve tam bir Müslüman olmak; yani, yalnız sûri değil, belki hakikat-ı îmanî ve hakikat-ı İslâm'ı kazanmak; yani, şu kâinat içinde ve bir cihette kâinat mümessili olarak, doğrudan doğruya kâinatın Hâlık-ı Zülcelâline abd olmak ve muhatap olmak ve dost olmak ve halil olmak ve âyine olmak ve ahsen-i takvimde olduğunu göstermekle, benî Âdem'in melâikeye rüçhaniyetini isbat etmek ve şerîatın îmanî ve amelî cenahlarıyla makamat-ı âliyyede uçmak ve bu dünyada saadet-i ebediyyeye bakmak, belki de o saadete girmektir...”⁶⁸

S-17) Râbîta ne demektir?

Râbîta kelimesi lügatte; bağ, münasebet, ilgi, alâka, bağlılık, mensub olmak gibi mânâlara gelir. Tasavvufta ise râbîta, müridin kendi şahsiyetinden sıyrılıp, önce şeyhinin daha sonra da Rasûlullah'ın şahsiyetinde fânî olması; hayata ve hâdiselere onların gözü ve bakışıyla bakmasıdır.

⁶⁷ Nursî, Mektubat, s. 496-497.

⁶⁸ Nursî, Mektubat, s. 509.

Bir başka tarif ile râbîta; bir müridin vuslata nâil olabilmesi için, mürşidine tevessül etmesi ve O'nun himmetiyle tevhidin hakikatlerine mazhar olmasıdır. Bir müridin, mürşidini hatırlaması onun şahs-ı mânevîsiyle bir râbîtadır. Bu, mürşidin sûretine değil; onda tecelli eden muhabbetullah ve mehafetullah gibi mâneviyatına, yani onun takvâ ve salahat gibi ulvî seciyelerine olmalı, bu mânâda ve bu tarzda değerlendirilmelidir. Böyle bir râbîta, mürşiddeki kâmil vasıfların müride aksetmesine sebebiyet verecektir.

Râbîta; Allahu Teâlâ'ya ve O'nun aziz Peygambere (s.a.v), sahabeye, evliyaya olan muhabbetten ibarettir. Kalben ve rûhen onlara bağlanmak ve şerîatın hudutları içerisinde iktida ve itaat etmektir.

Cenâb-ı Hakk, Hakîm isminin muktezasınca bu dünyada maddî ve mânevî her şeyi sebeplere bağlamış, bütün lütuf ve nimetlerini o sebepler vasıtasıyla ikram etmiştir. İnsanı da o sebeplere riayet etmeye mükellef kılmıştır. Hayata teveccüh eden bütün nimetlere güneşi, yağmuru ve toprağı vesile kıldığı gibi, insanın mânevî tekâmülüne, feyiz ve irfanına da Peygamberleri (a.s), ulemâyı ve evliyâları birer vesile kılmıştır. Hatta Hazreti Mûsâ gibi ûlû'l azm bir peygamberini, İlâhî esrar ve hikmetleri öğrenmesi için Hazreti Hızır'a tâbi kılmıştır.

Nazenin çiçek ve çimenler, bağ ve bahçeler güneşin ziyâsıyla feyizlenip neşv-ü nemâ buldukları gibi, insanlar da mânevî âlemlerin güneşi hükmünde olan enbiyâ, ulemâ ve evliyânın feyziyle feyizlenip tekâmül ve terakki ederler.

Bir hadis-i şerifte: “Benim sahâbîlerim yıldızlar gibidir. Hangisine iktida etseniz hidâyete erersiniz.”⁶⁹ buyurulur. Sahâbîler (r.a), Peygamberimizin (s.a.v) vârisleri olduğu gibi, hakiki mürşidler de O’nun bir nevi mânevî vârisleri ve vekilleridir. Şu hâlde onlara muhabbet ve itaat etmek, Peygambere itaat etmektir. Râbîta ise onlara uymanın ve onlara muhabbet etmenin bir ifadesidir.

Erbâb-ı irfan ve irşad, saâdet-i ebediyeyi temin için şu dört esası ihtiyar etmişlerdir: Râbîta-i Huzur, Râbîta-i Rasûl, Râbîta-i Mürşid, Râbîta-i Mevt.

Râbîta-i Huzur: Kul ile Allah arasında yüksek bir nisbet ve ulvî bir münasebettir.

Râbîta-i Rasûl: Cenâb-ı Hakk:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
ذُنُوبَكُمْ

“(Ey Habib-i Zîşan’ım!) De ki, eğer siz Allah’a muhabbet ediyorsanız, bana tâbi olunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.”⁷⁰ fermanıyla kendi muhabbetini Rasûlullah’a tâbi olmaya bağlamıştır. Zira hakaîk-ı diniyeyi hakkıyla tebliğ eden O Habib-i Hüdâ’dır. Hak yolunda nûr-u Hüdâ O’dur. O’nun nûruyla menzil-i maksuda varılır. O’nun füyuzât-ı mânevîsine mazhariyetle makamdan makama teâlî ederek muhabbet-i îlâhîye vâsıl olunur.

⁶⁹ Aclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfu’l-Hafa, Daru İhyai’t-Türâsi’l-Arabî, II. Baskı, Beyrut 1351, c. I, s. 132.

⁷⁰ Âl-i İmrân, 3/31.

Râbita-i Mürşid: Müridin, nûr-u nebeviyeden tefeyyüz eden mürşidine kalben ve rûhen bağlanmasıdır. Âyet-i kerimde meâlen: “Sâdıklarla beraber olunuz.”⁷¹ emredilmektedir. Bu âyetin emrine imtisalen râbitayı medâr-ı tefeyyüz edenler envâr-ı zikrullah ile münevver olacaklardır.

Râbita denilince, daha çok râbita-i mürşid akla gelmektedir. Ahmed Ziyaeddin Gümüshanevî, Camiu'l Usul'unda bu râbitayı şu şekilde ifade etmiştir: “Bir müridin, bir mürşid-i kâmile muhabbetle bağlanıp, onun sohbet ve hizmetinde bulunup, ona teslim olup itaat etmesidir.” Bu zât yine aynı kitabında intisabın mürşidin huzurunda olduğu gibi, onun gıyabında kitaplarını okuyup istifade etmek sûretiyle de olabileceğini ifade eder.

Râbita, kurbiyet-i îlâhîyeye vâsıl olmak için, müridin bir mürşid-i kâmile mânevî bir irtibatıdır. O hâlde mürşid, mürîd için bir gaye değil bir vesiledir; Rasûlullah'ın vârisi olan kâmil bir mürşid, îlâhî feyzin mazharıdır ve mürîd için bir lütf-u Rabbanidir. Zaten mürşidin gayesi de kendini nazara vermek değil, terbiye ettiği zâtı, nefs-i emmarenin esaretinden kurtarmakla, onun kalbindeki muhabbet ve aşkı bütün muhabbetlerin memba-ı ezeli olan Zât-ı Âlâ'ya inhisar ettirmektir. Şeyhin, müridine olan himmeti, teveccühü, mânevî terbiyesi bir duadır, hidâyet eden ancak Allahu Teâlâ'dır. “Evet, üstâd ve mürşid, masdar ve memba telâkki edilmemek gerektir. Belki mazhar ve makes olduklarını bilmek lazımdır. Mesela: Hararet ve ziyâ,

⁷¹ Tevbe, 9/119.

sana bir âyine vasıtasıyla gelir. Senden güneşe karşı minnettar olmaya bedel, âyineyi masdar telâkki edip, güneşi unutup ona minnettar olmak, divâneliktir. Evet, âyine muhafaza edilmeli, çünkü mazhardır. İşte mürşidin rûhu ve kalbi bir âyinedir. Cenâb-ı Hakk'tan gelen feyze makes olur. Müridine aksedilmesine de vesile olur. Vesilelikten fazla feyiz noktasında makam verilmemek lazımdır.”⁷²

Elbette ki bu hakikatin şuurunda olan bir mürid, şeyhine bu nokta-i nazardan hürmet edecek, ona muhabbetle intisap edecektir. O’nu düşünecek, O’nun ile beraber olmayı cidden arzu edecek ve bundan zevk ve feyz alacaktır. İşte sâdık bir müridin, silsilesi Hazreti Peygamber’e (s.a.v) ulaşan, müşahade makamına erişmiş bir mürşid-i kâmile samimiyetle bağlanması, O’nun ile mânevî bir alâka ve yakınlık içinde bulunması icab eder. Mürşidin sîret ve sûretini veya rûhaniyetini tahayyül etmesi, O’nun nasihatlerini kabul edip hayatına tatbik etmesi, bir tekâmül, bir terakki vesilesidir; kendisi için bir fevz-i azimdir. “Ehl-i tarikat ve hakikatçe müttefekun aleyh bir esas var ki; Tarik-ı Hak’da sülûk eden bir insan, nefs-i emmaresinin enaniyetini ve serkeşliğini kırmak için lâzım gelir ki; nazarını nefsin-den kaldırıp şeyhine hasr-ı nazar ede ede taa fenafiş-şeyh hükmüne gelir. Ben dediği vakit, şeyhinin hissiyatıyla konuşur ve hakeza... taa fenafirrasûl, fenafillaha kadar gider.”⁷³

⁷² Nursî, Lem’alar, s. 157.

⁷³ Nursî, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, Envar Neşriyat, İstanbul 1993, s. 149.

Hakikat noktasında esma-i İlâhîyenin en güzel ve en lâtif aynaları; enbiyâ, evliyâ ve mürşidlerin kalpleri-
dir. Mürşidin kalbinden akseden nurlara müridin maz-
har olabilmesi ise su üç esasa bağlıdır: İhlâs, edep ve
mürşidine muhabbet. Mürid bu üç esasa riayet ettiği
takdirde, onun kalbindeki muhabbet, mânevî bir nehir
gibi mürşidinin kalbine akar. Böylece mürşidinin nazar
ve şefkatini celb eder ve mürşidin kalbinde tecelli eden
feyz-i İlâhî müridin kalbine akseder ve aşk hâline ge-
lerek rûhunda hükmünü icra eder. Aşk rüzgârları gön-
lünde estikçe iradesi elden gider. Zevk ve sefasından
ne yapacağını bilemez hâle gelir. Bu zevk ve sefanın
hududuna nihayet yoktur. İnayet-i İlâhiye yaver olunca
bir anda semâ tabakalarını temâşâ eder, önünde küre-i
arz küçülür, bir top gibi ayağının altında döner durur.

Eğer mürşidi hayatta ise, onunla bir mekânda ol-
manın imkânı varsa, O'nun meclisinde yüz yüze, göz
göze ve diz dize oturur. O'ndan istifaze ve istifade eder.
Eğer böyle bir fırsat yoksa, o takdirde rûhen ve kalben
O'nun sûret ve sîretini tahayyül eder; onun ile meşgul
olur. Artık bu alâka ve râbita, mürîd ve mürşid arasında
rûhî ve mânevî bir dostluğa inkılâb eder. Müridin bu mu-
habbeti tezauf ederek aşk derecesine ulaşır. Mürşidinin
hâli ile hâllenir, kendi arzularını ve hissiyatını unuttur,
âdeta şeyhinin hissiyat ve iradesiyle yaşar. O'nun me-
ziyetlerini ve faziletlerini kendinde tasavvur edip zevk
alır. Tasavvufta bu mertebeye Fena-fişşeyh denilir. Bü-
tün bu hâllerin ve tavırların neticesi, huzur makamına
ulaşmaktır. Esasen mürşide yapılan râbita da bu nok-
taya ulaşmak içindir. Mürîd, feyz-i İlâhîyeye nâil ola-
bilmesi için mürşidini sadece bir vasıta ve vesile olarak

telâkki edip, her hayır gibi, feyz ve hidâyetin de ancak Cenâb-ı Hakk'tan olduğuna itikad etmelidir.

Râbıta-i mevt: İnsanı, tûl-i emelden ve riyâdan kurtarıp, ihlâsı kazandıran râbıta-i mevttir. “Yani, ölümünü düşünüp, dünyanın fâni olduğunu mülâhaza edip, nefsin desiselerinden kurtulmaktır. Evet, ehl-i tarikat ve ehl-i hakikat. Kur’ân-ı Hakîm’in:

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ

gibi âyetlerinden aldığı dersle, râbıta-i mevti sülûklarında esas tutmuşlar, tûl-i emelin menşei olan tevehhümü ebediyeti o râbıtayla izale etmişler.”⁷⁴

Bu mevzuya son verirken yanlış değerlendirilen bir hususu izah etmeyi faydalı buluyorum.

Râbıtanın hakiki mânâsını anlamayan bir kısım zâtlar, bu râbıta kelimesinin zâhiri mânâsına itirazda bulunmuşlar ve mutasavvıf-ı kiram ve meşayih-i izamın kabul ettikleri râbıtaya şirk nazarıyla, bir hiss-i nefret ve husumetle bakmışlardır. Râbıtanın mahiyetini kemâl-i dikkat ve hüsn-ü niyetle tahkik etseler zannederim ki, bu itirazlarından vazgeçerler. Râbıtanın hakikati mevzuunda, ilim ve irfan erbâbı aklî ve naklî delilleri ihtiva eden birçok risâle yazmışlar ve bu meseleyi vuzuha kavuşturmuşlardır.

Ezcümle, Mollâ Câmi’nin, Mevlânâ Halid’in, Abdulgani Nablusi’nin, Hâdimi Hazretlerinin ve daha birçok ulemânın râbıta mevzuunda risâleleri vardır. Bu risâlelerde serdedilen deliller mevzuumuzu te’kid eder

⁷⁴ Nursî, Lem’alar, s. 190.

mahiyettedir. Tafsilatıyla görmek isteyenler bu risâlelere müracaat edebilirler.

Kalpleri envâr-ı hakaikla dolu olan bu zâtlar, evliyâullahı lâyük olmayan isnatlardan vikâye etmişler ve İslâm kardeşliğini zedeleyen, mü'minleri vesvese ve evhama düşüren nifak ve tefrikaya vesile olan ve ümmet-i Muhammed'in efkârını bulandıran bu gibi su-i zanların zararlarını hakkıyla bertaraf etmişlerdir.

Mürşide itaat ve muhabbet mânâ-yı ismiyle değil, mânâ-yı harfiyledir. Yani muhabbet onun zâtına değil, vesile olduğu hakikatleredir. Her şeyde olduğu gibi, râbita noktasında da niyet ve nazar tarzı önemlidir. Şeyhine muhabbet ve itaat eden bir müridin niyet ve nazarını dikkate almak icab eder.

Eğer mürîd, mürşidini mânâ-yı ismiyle severse, yani Allah'tan kat-ı nazar, sırf onun şahsına muhabbetini hasreder ve ona bağlanırsa, Hıristiyanların Hazreti İsa'ya (a.s), Şîa'nın bazı müfritlerinin Hazreti Ali'ye (r.a) muhabbetleri gibi, bu muhabbet de elbette faydasız ve tehlikelidir. Ancak, en âmî bir mü'mine dahi Allah'a olan itikadı sorulduğunda alınacak cevap şudur: Cenâb-ı Hak, mahlûkatına benzemekten münezzehtir, her yerde hazır ve nazırdır, kalplerde yegâne tesir ve tasarruf sâhibidir. Böyle bir insanın, hüsn-ü zan ile bağlandığı mürşidini rehber olarak kabul etmesi, Allah'ın rızasına ermek için ondan himmet ve dua talebinde bulunması Kitabullah'a ve sünnet-i Rasûlullah'a aykırı değildir.

Şu da bir vakıdır ki, selef-i sâlihinden beri Allah yoluna basiretle dâvet eden mürşidler, bu râbitayı tarikatlarının bir âdâbı olarak uygulamışlardır. Bunların

arasında; İmam Rabbanî, Abdulkadir-i Geylanî, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Seyyid Ahmed-i Rifâî, Şâh-ı Nakşibend, İmam Gazâlî İmam Suyûtî Hazretleri gibi müçtehid derecesine yükselmiş müşidler vardır. Bu zâtlar, Batılı ilim adamlarının bile takdirini kazanmışlar ve faziletleri karşısında onları mütehayyir kılmışlardır. Onların, bilhassa Abdulkadir-i Geylanî hakkında “İslâmiyet”i kabul edemiyoruz, fakat Abdulkadir-i Geylanî’yi de inkâr edemiyoruz.” sözleri meşhurdur.

Râbitaya şirk nazarıyla bakanlar bu meşayih-i izam ve evliyâ-i kiram hazretlerini dalâletle ittiham etmiş olmazlar mı? Bu ise hakikatten –az da olsa– haberdar olan bir kimsenin bile cesaret edemeyeceği azîm bir hatadır.

Râbita mevzuunu bir hatıramla noktalamak isterim. Kısa bir zaman önce bir kısım dostlarımızın da hazır olduğu bir ilim meclisinde medrese tahsili görmüş bir grup dostla ilmî ve fikrî sohbetlerde bulunduk. Söz bir ara tarikat, tasavvuf ve râbita üzerinde temerküz etti. “Bir müşidin sûret ve sîretini tahayyül ve tasavvur etmek, itikadımızla nasıl bağdaşır?” diye kibarca bir itirazda bulundular. Ben de onlara dedim ki: “Sizler ilmiyeye mensup irfan sâhibi kimselersiniz. Malumunuzdur ki, aklın birçok garip hâlleri vardır. Herhangi bir hususta mükemmel bir malumat sâhibi olmayan insan, o hususta fâhiş hatalara düşebilir; hislerine mağlup olabilir. İsabetli hareket edebilmek için evvela o mevzuda yeterli bilgiye sâhip olmak gerekir. Meşayih-i izam tarafından tarikat ve âdâbına dair yazılmış eserler mevcuttur. Şayet bu eserleri okumuş olsaydınız, bu gibi zâtlara böyle bir itirazda bulunmazdınız. Kaldı ki, meşayih-i

izaman çoğu ilim noktasında zirve-i âladılar. Ahmed İbni Hanbel, İmam Şâfiî, İmam Gazâlî, Teftâzânî, Seyyid Şerif el-Cürçânî, Fahreddin-i Râzî gibi bütün Müslümanlarca hüccet kabul edilen büyük imamlar, bu meşayih-i izama karşı itiraz etmeleri şöyle dursun, bilakis onları tahsin ve takdir ederek, kendilerine ihtiramda bulunmuşlardır.

Sizler medrese tahsili görmüş âlim insanlarsınız. Sizi yetiştiren hocalarınıza karşı hürmet duyarsınız. Elbette ki, onları sever ve sûretlerini ve sûretlerini tahayyül edersiniz. Bu sevgi ve hürmetiniz rıza-ı İlâhî içindir, sizin Allah’a yaklaşmanıza vesile oldukları içindir. Binaenaleyh kurb-u İlâhîye vesile olan her şey sevilir. Bundan dolayı enbiyâ ve evliyayı, sıddıkları, mürşidleri sevmek fevkalâde güzel ve semeredardır. Onların eser ve fikirlerinden istifade etmek, ruhlarını hayır ile yâd edip şâd etmek ve onlar için Allah’a dua etmek ve bu dua ile kesb-i feyz eylemek, onları Allah’ı sever gibi değil, Allah için sevmek pek güzeldir.

Hem meselâ; namazda Kâbe’yi tahayyül etmek veya yanında kılarken ona bakmak namazın sıhhatine ve tevhid itikadına hâlel vermediği, bilakis sevaba vesile olduğu fıkıh kitaplarında beyan edilmektedir. Demek ki, neticeler güzel olduğu gibi vesileler de güzeldir.

Evet, güneş güzeldir, onu aksettiren aynalar da güzeldir. Semânın vüsât ve cesametini ihtiva eden bir su damlası da güzeldir. Azamet-i Rabbaniyeyi sinesinde gösteren menekşeler de güzeldir.

Hülâsa, Cenâb-ı Hakk’ın azamet ve kibriyâsını gösteren her şey güzeldir. İlâhî feyzin tecelligâhı olan ve müridi, Rıza-yı Bâri’ye yaklaştıran bir mürşidin kalbi

de güzeldir. İşte müridin mürşidine karşı aşk ve muhabbeti, o aynada tecelli eden İlâhî nurlardır. Hıristiyan âlemi taassuplu rûhbanîyetin zincir ve tahakkümleri altında ezilirken, İslâmîyet'in bu zincirleri kırıp attığı en âmî mü'minin bile bildiği bir gerçektir." dedim. Daha sonra Bediüzzaman'ın râbıtaya itiraz edenlere karşı yazmış olduğu şu veciz ifadelerini onlara okudum: "Şimdiki Hıristiyanlık, esbab ve vesaiti müessir bilir, mânâ-i ismi nazarıyla bakar. Akide-i velediyet ve fikr-i rûhbanîyet öyle ister, öyle sevk eder. Onlar azizlerine mânâ-i ismiyle birer memba-i feyz ve güneşin ziyâsından bir fikre göre istihâle etmiş lambanın nûru gibi birer ma'den-i nur nazarıyla bakıyorlar. Biz ise evliyâyâ mânâ-i harfiyle, yani âyine güneşin ziyâsını neşrettiği gibi birer ma'kes-i tecelli nazarıyla bakıyoruz. Bu sırdandır ki, bizde sülûk tevazudan başlar, mahviyetten geçer fenafillah makamını görür. Gayr-i mütenahi makamatta sülûka başlar."⁷⁵ Bediüzzaman'ın bu veciz beyânı karşısında dostlarım, şükran duygularını dile getirerek kalplerinde tam bir itminan hâsıl olduğunu ifade ettiler.

S-18) Kerâmet nedir?

Kerâmet; Cenâb-ı Hakk'ın sevgili kullarında İlâhî bir ikram olarak zuhur eden harikulâde hâllerdir.

Evliyâda kerâmetin zuhuru hadd-i tevâtüre vâsıl olmuştur, inkârı mümkün değildir. Kerâmet-i evliyâda te-

⁷⁵ Nursî, Hutbe-i Şâmiye, RNK Neşriyat, İstanbul, s. 141-142.

reddüt ve şüpheyi mahal kalmayacağına ehl-i sünnetin cumhuru müttefiktir.

Bu husus, Kur’ân-ı Kerîm ile de sâbittir. Süleyman aleyhisselâm’ın vezirlerinden bir mâneviyat âlimi, peygamber olmadığı hâlde:

أَتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَزِيدَ إِلَيْكَ طَرْفُكَ

“Gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm”⁷⁶ diyerek, göz açıp kapayınca kadar Yemen Melikesi Belkıs’ın tahtını, Süleyman (a.s)’ın huzuruna getirmiştir. Ve yine, Hazreti Meryem’in yanında İlâhî bir ikram olarak, kışın yaz, yazın da kış meyveleri bulunmuştur. Bu iki hâdis kerâmetin vukuuna en büyük ve en bahir iki bürhan değil midir? Bunun sübûtundan sonra, caiz olmasını, vukuundan sonra da imkânını isbata lüzum var mıdır?

Yine, Hazreti Faruk-u Âzam’ın İran’la yapılan meşhur Kadisiye muharebesi sırasında, Medine-i Münevvere’de, hutbe okuduğu esnada kumandanına: “Yâ Sariye! El cebel, el cebel!” buyurarak, komutan ve askerine dağ tarafına çekilmelerini emretmesi, kerâmetin vukuuna ayrı bir delildir.

Teftâzânî Hazretleri, kerâmet mevzuunda Şerh-i Makasîd’ında şöyle buyurmaktadır: “Kerâmet, evliyâlarda nübüvvet dâvâ etmeksizin zuhur eden harikulâde hâllerdir. Bu câizdir. Çünkü mu’cize cinsindendir. Bu hem sahâbîden, hem tabiinden, hem de birçok sâlih

⁷⁶ Neml, 27/40.

kimselerden zuhur ettiği tevâtür derecesine varmıştır.”⁷⁷ Teftâzânî Hazretleri bu mevzuun devamında kerâmeti inkâr fikrinin Mu’tezile mezhebinden geldiğini de ifade eder. Bu görüşü, Seyyid Şerif Cürcânî Hazretleri de Şerh-i Mevakıf’ında te’yid buyurmaktadır.⁷⁸

Kerâmet de, mu’cize de Allah’ın yaratmasıylaadır. Mu’cizeyi kabul edip, kerâmeti inkâr etmek akıl kârı değildir.

Bu mânâda, daha önce de ifade edildiği gibi, Peygamber Efendimiz, Allahu Teâlâ’nın bir hadis-i kudsîde şöyle buyurduğunu bildirmektedir: “Kulum bana, farz kıldığım ibâdetlerden daha sevgili bir şeyle yaklaşmaz. Nâfilelerle de bana yaklaşır. Taa ki onu severim, onu sevdiğim vakit, onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum.”⁷⁹

Evet, farz vazifelerin yanında, nâfile ibâdetleri de ihmal etmeyen bir mü’minin kulak, göz, el ve ayak gibi bütün uzuvlarını günahlardan korumasını, Cenâb-ı Hak, o kuluna ihsan eder. Giderek o mü’min kulun işitmesi, görmesi, tutması ve yürümesi, hep Hak nâmına olur.

Kerâmet hususunda, Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Ârabî Hazretlerinin Fütuhât-ı Mekkiye’inde verdiği tafsilatın hülâsası şudur: “Kerâmet, hissiye ve mâneviye diye iki kısma ayrılıyor. Kerâmet-i hissiye; evliyânın suda yürümesi, tayy-ı mekân etmesi, havada uçması gibi genelde âvam-ı nassın rağbet ettiği hâllerdir. İkinci kısım olan Kerâmet-i mâneviye ise; âdâb-ı şerîatı yaşayıp tatbik

⁷⁷ Sa’dî Teftâzânî, Şerh-i Makasîd, c. 5, s. 72.

⁷⁸ Bkz. Seyyid Şerif Cürcânî, Şerh-i Mevakıf, s. 220-221.

⁷⁹ Buhârî, Rikâk, 38; Tac Tercemesi, c. 5, Fasıl 5.

etmek, farz ve vâciblerini vakti zamanında edâ etmek, mü'minler hakkında su-i zan, kin ve haset gibi hastalıkları kalbinden izale etmekle hukukullahı ve kul hakkına riâyet etmek gibi hasletlerdir.”

İnsan kalbi, çok hassas alıcılar manzumesidir. Zikir, fikir, riyâzet gibi esaslarla kalb şeffafiyet kazanır, letafet kesbeder, hakikatler âlemine parlak bir ayna hâline gelir. Böylece bir kısım hakikatler, sırlar o kalbe akseder. Hassasiyeti ve şeffafiyeti nisbetinde bazı tecellilere mazhar olur.

Elhâsıl, kerâmet velilerin esas gayesi değil, sadece müridlerini irşada bir vesiledir. Yani, müridin mürşidinden gördüğü kerâmetler vesilesiyle, ona karşı muhabbeti artar, hüsn-ü zan besler ve hak yolda yürüyen mürşidine bağlılığı ziyâdeleşir. Bununla birlikte, mürşidde ve şeyhte şart olan kerâmet-i ilmiyyedir ve şerât-ı Muhammediyyeye azamî derecede ittibadır.

S-19) Tarikatta biat nedir?

Müridin, mürşidinin huzurunda günahlarından tevbe ederek, Allah ve Rasûlüne olan ahdini yenilemesine biat denir. Biat, mürşid ile mürîd arasında bir muahededir. Biat sâdık bir müridin, kâmil bir mürşide olan mânevî bağlılık ve teslimiyetinin ifadesidir.

Biat bütün tarikatların âdâbından olmakla beraber, ferdî ve içtimâî birçok faydaları da vardır. Mürid, verdiği ahdin muktezasınca ömür boyu Allahu Teâlâ Hazretlerini huzur-u kalp ile zikir ve tefekkür eder. Bütün mahlûkata şefkat ve merhametle bakar. Büyüklere

hürmet, küçüklere merhamet eder. Davranışlarında ifrat ve tefritten kaçınır, sırat-ı müstakimde yürür. Mü'minler arasında uhuvvet ve muhabbete itina gösterir.

Sûfiler, biatin sünnete istinad ettiğine kanidir. Buna delilleri ise, Rasûlullah'ın ashabtan, Akabe'lerde, Hudeybiye'de ve Şecere-i Rıdvan altında, farklı zaman ve değişik şartlarla aldığı taahhütleridir.

Evet, bu muahede Sahabe-i Kiram ile Peygamber (s.a.v) Efendimiz arasında birkaç defa akdölünmüştür. Bu mukavele ve bu biat, saçları ağartacak, dağları yerinden kaldıracak o korkunç ve tehlikeli günlerde mü'minlerin, Rasûlullah'ın (s.a.v.) elini tutarak, kendisinden ayrılmayacaklarına ve ona canlarıyla, mallarıyla yardım edeceklerine dair söz vermeleridir. Onlar, zaten Allah'ı ve Rasûlü'nü tasdik etmekle beraber, bu tasdiklerini muahedeler ile yeniden te'yid ve takviye etmişler, Allah Rasûlünün (s.a.v) mübârek elini tutup ona biat etmekle iki cihanın saadetine mazhar olmuşlardır.

Bediüzzaman Hazretleri, ashabın (r.a) biat ve iktida ettiği o mübârek eli şöyle tavsif buyurur: “Evet, (...) avucunda küçük taşların zikir ve tesbih etmesi, وَمَا رَمَيْتَ avucunda küçük taşların zikir ve tesbih etmesi, وَمَا رَمَيْتَ sırıyla, aynı avucunda, küçücük taş ve toprak, düşmana top ve gülle hükmünde onları inhizama sevk etmesi, وَأَنْشَقُّ الْقَمَرُ nassı ile, aynı avucunun parmağıyla, kameri iki parça etmesi ve aynı el çeşme gibi on parmağından suyun akması ve bir orduya içirmesi ve aynı el hastalara ve yaralılara şifâ olması, elbette o mübârek

el ne kadar harika bir mu'cize-i kudret-i İlâhîye olduğunu gösterir. Güya ahabab içinde o elin avucu küçük bir zikirhâne-i Sübhanidir ki; küçücük taşlar dahi içine girse zikir ve tesbih ederler. Ve â'daya karşı küçücük bir cephane-i Rabbanidir ki, içine taş ve toprak girse gülle ve bomba olur. Ve yaralılar ve hastalara karşı küçücük bir Eczahâne-i Rahmanîdir ki, hangi derde temas etse derman olur. Ve celâl ile kalktığı vakit, Kamer'i parçalayıp, Kab-ı Kavseyn şeklini verir ve cemâl ile döndüğü vakit âb-ı kevser akıtan on musluklu bir çeşme-i rahmet hükmüne girer. Acaba böyle bir Zât'ın bir tek eli böyle acîb mu'cizâta mazhar ve medâr olsa; O Zât'ın Halık-ı Kâinat yanında ne kadar makbul olduğu ve dâvâsında ne kadar sâdık bulunduğu ve o el ile biat edenler, ne kadar bahtiyar olacakları, bedahet derecesinde anlaşılmaz mı?"⁸⁰

Sahabe-i Kiram'ın, böyle mukaddes bir el ile biatini taklîden, bir Müslümanın da fazilet ve istikametle mutasîf bir vâris-i Nebevi, bir mürşid-i kâmil bulup onun huzurunda, Allah ve Rasûlü'nü şâhit tutarak o ana kadar ettiği günahlardan tevbe etmesi, o günden itibaren her türlü günden kendini muhafaza edeceğine dair söz vermesi de bir biattır. Bu ahid ile mürîd, o andan itibaren mürşidin terbiyesine girip onun murakabesi altında, Cenâb-ı Hakk'a karşı itaat ve ubûdiyetini ihlâs ve sadakat içinde ve iştîyak ile îfâ eder. Mürîd, kâmil bir mürşide biat etmekle, kendisine mânâ âleminde bir müzâhir bulmuş olur.

⁸⁰ Nursî, Mektubat, s. 153.

S-20) Tarikatta murâkabe nedir?

Murâkabe, insanın her işinin ve her düşüncesinin Cenâb-ı Hakk'ın müşahedesinde olduğunun şuurunda olmasıdır.

Murâkabe, Allahu Teâlâ Hazretlerinin hazır ve nazır olduğunu yakînen bilip, O'nu görüyormuş gibi kul-luk etmektir. Her ne kadar kul O'nu görmese de, O kulunu görür. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى

“Bu adam, Allah'ın (yaptıklarını) gördüğünü bilmez mi?”⁸¹ ve:

إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

“Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.”⁸²

Bu iki âyet-i celîle murakabenin en büyük delillerindendir.

Murâkabe, Hakk'ın sırlarının inkişafı için her an huzurda bulunmaktır. Kurbiyet nokta-i nazarından Allah'a ulaşan yolların en kısası murâkabe ve tefekkürdür. “Kulun murâkabesi, kalbinde ve gönlünde bulunan şeylere Allah'ın muttali olduğunu bilip, kalbini Rabbi'nin zikrinden alıkoyan kötü hatıralara karşı”⁸³ kontrol altında tutmasıdır.

⁸¹ Alâk, 96/14.

⁸² Nisâ, 4/1.

⁸³ Yılmaz, a.g.e., s. 53.

Murâkabe, tefekkür ile vahdet yüzünden kesret perdelerini ref etmektir.

Murâkabe, Cenâb-ı Hakk'ın azamet ve kibriyasını ve onun vahdaniyetine delalet eden acib ve garib tecellilerini tefekkürle kalpten gaflet perdelerini kaldırmaktır. Zira mârifet sahasında atılacak ilk adım, âsâr-ı İlâhîyeyi tefekkürdür ve mahlûkattan tecerrüt ile gönül âleminden hicabı kaldırmaktır. Zira gönüller üstündeki perdelerin en kalını, mahlûkat ile meşgul olmaktır.

Murâkabe, kendisini meşgul edecek her şeyden vazgeçip, Allahu Teâlâ ile ünsiyettir, O'nu zikretmektir. Murâkabe, masivaya iltifat ve teveccühten kalpleri muhafaza etmektir. Çünkü masivaya gönül vermek, âfetlerin en tehlikelisidir.

Murâkabe, rûhun derinliklerinde tecelli eden tevhidin hakikatini bilmek, azamet-i İlâhîyeyi gönüllere yerleştirmek, kalpleri O'na tevcih etmektir. Mürîd mânen tekâmül etmek için buna muhtaçtır.

İmam Gazâlî Hazretlerinin bu mevzudaki değerlendirmesi şöyledir: “Murâkabe, mârifetin kalpte uyardığı bir hâldir. Bu hâl, âzâlarda ameli doğurur. Hâl dediğimiz, kalbin devamlı olarak murâkıbı düşünmesi, O'nu yönetip, O'nunla meşgul olması demektir. Bu hâli doğuran mârifete gelince; bu da içinden geçenlere ve hatta bütün gizliliklere Allahu Teâlâ'nın muttali' olduğunu, kulların âmellerini murâkabe ettiğini, herkese kazancına göre muamele edeceğini ve kalbin bütün gizliliklerinin kendisine açık bulunduğunu bilmektir.”⁸⁴ Yine, İmam Gazâlî Hazretleri bu mevzuda şöyle buyurmuş-

⁸⁴ İmam Gazâlî, İhyâu Ulûmi'd-Dîn, c. IV, s.717.

tur: “Birisine, Allahu Teâlâ’nın: ‘Allah onlardan razıdır, onlar da Allah’tan razıdır. Bu, Rabbinden korkan kimseler içindir.” âyet-i celîlesinin tefsirinden sorduklarında: “Rabbisini murâkabe edip nefsinin muhâsebe eden ve âhîret için azıklanan kimselerdir, dedi.”⁸⁵

Elhâsıl, akıl sâhibi her insana düşen en büyük vazife, nefsi daima murâkabe etmek ve kayıt altında tutmaktır. Çünkü insan için her dakika ve her nefes, iadesi mümkün olmayan bir nimet-i uzmadır. İnsan, fırsatı ganimet bilerek nefsinin, ilim ve irfanla, ubûdiyet ve takvâ ile günahlardan temizlenmesine ihtimam göstermelidir. Onun mertebe-i kemâle ermesi için gayret sarf etmelidir. Evet, kendini kötülüklerden muhafaza için murâkabe-i nefis şarttır. Zira muhasebe ve murâkabe-i nefis, emr-i Kur’ânîyeden olduğu gibi, aklın da gereğidir.

S-21) Tarikatlarda ilâhî ve gazel söylemenin, mûsikî dinlemenin hakikati ve hükmü nedir?

Ulemâ-i izam hazretleri, bu meseleyi şu sûretle hâletmişlerdir:

İnsanı Hakk’a yaklaştıran semâlar helâl; nefsi ve şehveti tahrik eden sesler ise haramdır.

Eğer kişi, semâdan rûhen zevk alırsa, yani semâ onun irfan ve îkanına, aşk ve şevkine vesile olursa, mendup ve müstehaptır. Herkesin durumuna göre hüküm farklılık arz eder. O semâ ve raksa benzeyen hareketleri, herkes niyet ve nazarına göre kendi âleminde şekillendirir, sûret giydiren, ona göre de hüküm alır.

⁸⁵ İmam Gazâlî, a.g.e., c. IV, s. 716.

Yani semâ ehl-i nifak ve fıskın şehvetini, ehl-i hak ve mârifetin aşk ve vecdini arttırır.

“Semâ, kalpleri Hakk’a doğru yönlendiren bir vâridir. O’nu hak kulağıyla dinleyen hakikat erbâbından olur, nefis ile dinleyen ise zındıklığa düşer. Kendisine semâ hakkında soru sorulan Şiblî şöyle demiştir: “Semânın zâhiri fitne, bâtını ibrettir. İşareti tanıyana ibretle dinleyip semâ etmek helâl olur. Değilse semâ, fitneye dâvetiye çıkarır ve insanı belaya sevk eder.”⁸⁶

Bediüzzaman Hazretlerinin seslerin hükmü hakkındaki tespiti ise şöyledir: “Hüzn-ü Kur’ânî veya şevk-i tenzilî veren âlet, zarar vermez. Eğer hüzn-ü yetûmî veya şevk-i nefsanî verse, âlet haramdır. Değişir eşhasa göre; herkes birbirine benzemez.”⁸⁷

Aynı hakikati diğer bir eserinde ise şöyle ifade eder: “Ulûî hüznleri, Rabbanî aşkları îras eden sesler, helâldir. Yetimane hüznleri, nefsanî şehavatı tahrik eden sesler haramdır. Şerîatın tâyin etmediği kısım ise, senin rûhuna, vicdanına yaptığı tesire göre hüküm alır.”⁸⁸

Semâ hakkında, İmam Gazâlî Hazretleri de şunları söylemektedir: “Semâ, bazen haram, bazen mübah, bazen mekrûh ve bazen de müstehab olur. Dünya şehvetleri gâlip olanlar ve gençlerin çoğu için haramdır. Çünkü semâ ancak onların gönüllerini istila eden şehvetlerini galeyana getirir. Semâ’ı, oyun ve eğlence yolu ile âdet hâline getirerek, zamanlarının çoğunu semâ ile geçiren-

⁸⁶ Yılmaz, a.g.e., s. 264.

⁸⁷ Nursî, Mu’cizât-ı Kur’âniye, RNK Neşriyat, İstanbul, s. 324.

⁸⁸ Nursî, İşârât-ül İ’caz, s. 80.

ler için de mekruhtur. Yalnız güzel sesten zevk almak için dinleyenlere de mubahtır. Allah sevgisi kendisine galebe çalıp iyi vasıflarını harekete geçirenler için de semâ' müstehabtır.”⁸⁹

“Zûnnûn-i Mısırî (Allah rahmet etsin) diyor ki: “Semâ, Hakk'tan gelir ve kalbi Hakk'a doğru tahrik eder. Hak yönünden ona eğilen, Hakk'ı bulur. Nefis ve şehvet yönünden ona meyleden de zındıklaşır.”⁹⁰

Semâ üç kısımdır. 1- Semâ-i İlâhî, 2- Semâ-i Rûhanî, 3- Semâ-i Avamî'dir.

Semâ-i İlâhî'yi, İmam Gazalî şöyle tarif ediyor: “Allah'ı seven ve Allah'a âşık olanların ve Allah'a ulaşmaya iştiağı olanların semâ'ıdır. O, nereye bakarsa Allah'ı görür, nereden duyarsa duysun, Allah'tan duyar. Mûsikî bu gibilerin aşkını kuvvetlendirir, şevkini artırır, kalbinin ateşini alevlendirir ve onu öyle keşif ve taltiflere ulaştırır ki, onlar söz ile ifade edilemez, tadan bilir; tadını alamayanlar ise inkâr eder.”⁹¹

Evet, akıl ve mârifetin zevki ebedîdir. Rûha taalluk eden safa ve neşeler sonsuzdur, fezâ-yı nâmütenahi kadar geniştir. Yaş ilerledikçe insan mânevî lezzetlerden daha ziyâde lezzet alır. En kâmil lezzet rûhun lezzetidir. İnsanın yaşı ilerledikçe, nefse ait lezzetler zail olur; rûhî ve kalbî lezzetler ise artarak devam eder.

⁸⁹ İmam Gazâlî, a.g.e., c. II, s. 751.

⁹⁰ İmam Gazâlî, a.g.e., c. II, s. 722.

⁹¹ İmam Gazâlî, a.g.e., c. II, s. 696.

Tarikatlarda yaygın olan İlâhî ve gazel gibi manzum ifadeler muayyen bir tabakanın ilham kaynağıdır. İnsan kalbinin ücra köşelerinde gizli olan fıtrî ve lâhutî aşkı cezbeye getirir, vecd yoluyla semâya ve deverana kaldırır. İnsan, fikrînin ihata edemediği, zihninin yeti-şemediği hakikatleri, bazen erbâb-ı hakikatin terennüm ettiği bu gibi şiir, gazel ve manzumelerde bulabilir, hissiyatlarını onların vezinleştirdiği ifadelerde görebilir. Çünkü aşk, mârifet ve hikmetin bir mecrası da şiirde-
dir. Bu hususiyetler çağlayan bir ırmak gibi daima şiirle beraber akar. Şiirin kuvvet ve tesiri, ne yalnız vezin ve nazmında ve ne de yalnız terkip ve lisandadır. Onun asıl cezbesi, üslup ve lafzının altındaki rûh ve mânâdadır. Orada mânâlar dile gelir konuşur. Yalnız erbâbı anlar. Mısraların içinde cereyan eden derûnî feyizdir, heyecandır, histir, duyuş ve duyuruştur.

Bu itibarla, sır ve hikmetler taşıyan İlâhîler ve kasideler, çeşitli duygular, neşeler, neşveler vücuda getiriyor. Dinleyen kalpleri cezbeye teshir ediyor. Bu caddenin başında Mevlânâ, Fuzûlî, Yunus Emre gibi âşıkların dîvânları gelir. Evet, bunlar çok berrak, çok feyyaz ve cezbedici birer kaynaktırlar. Bunların kalplerde mühim tesirler meydana getirdiği bir hakikattir. Hususan güzel ses ve tatlı beyan ile terennüm edilirse gönüllerin pasını siler, aşk ve sevgi membalarını coşturur. Bu hikmete işareten Peygamber Efendimiz

(a.s.v): “Beyanın bir kısmında sihir vardır, yani sihir gibi kuvvetli tesiri vardır.”⁹² buyurmuşlardır.

Evet, hikmet insanın maşukasıdır. Ekser zamanlarda şairin kalbinden nebean edip, lisanından dökülür. Bu hakikate binaen kaside, ilâhî gibi manzum ifadeler, tarikatlarda mühim bir yer tutar. Zira şeyh, müridine kendi meslek ve meşrebinin düsturlarını, zevk ve neşesini, tasavvufun inceliklerini tâlim etmekte bu yolu istimal edebilir.

S-22) Vahdet-i Vücut hakkında ne dersiniz?

Bu meşreb hakkında birçok muhtelif, hatta birbirine zıt değerlendirmeler yapılmış ve yapılmaktadır. Gerçekte, zevkî ve hâlî olan bu meşrep, Muhyiddin-i Arabî ve Sadreddin Konevî gibi müstesna birkaç zâta mahsus kalarak umumî bir cadde olamamıştır. Nitekim Muhyiddin-i Arabî Hazretlerinin kendisi de “Bizden olmayan eserlerimizi okumasın, zarar görür.” buyurmuştur. Çünkü Muhyiddin-i Arabî Hazretlerinin istiğrak hâlinde söylediği bazı sözleri, bir insan uyanık hâlde iken O’nu taklid ederek söylese dinden çıkar. Bu dem öyle bir demdir ki, ne kitapta okunur, ne kalem ile yazılır, ne mektepte ne de medresede tahsil edilir. Bu istiğrak âlemi başka bir âlemdir. Onu zevk eden bilir. O bir cezbe ve zevk âlemidir. Fakat bu zevk içinde gizli bir tehlike korkusu da vardır. Bunu keşf ve teşhis eden ancak Bediüzzaman gibi asfiya derecesindeki mürşidlerdir. Bediüzzaman Hazretleri eserlerinde

⁹² Beyhaki, Şuabu'l-İman, Beyrut, 1990, c. IV, s. 227, 256.

bu meşrebi hâkimane bir üslup ile ele alarak müspet yönlerinin yanında tehlikelerini de çok güzel bir şekilde ortaya koymuştur.

Bu hususta, Alaaddin Başar Bey'in "Nur'la Aydınlanan Vahdet-i Vücut" adlı makalesini yeterli bir cevap olarak gördüğümünden, o güzel tespitlerinden bazı bölümleri takdim etmekle iktifa edeceğim:

"Vahdet-ül Vücut, "lâ mevcûde illâ hû" cümlesinde ifadesini bulan bir tasavvuf meşrebi. Felsefecisinden materyalistine kadar geniş kitlelerin dikkatini çeken ve bunların her birince değişik yönlere çekilen bir garip ekol. Önce, vahdet ve vücut kelimeleri üzerinde biraz duralım. Vahdet, lügat olarak birlik anlamına geliyor. Zıddı kesret, yani çokluk. Kesret tevhid edilir ve ortaya vahdet çıkar. Birbirinden ayrı beş harfi tevhid eder, bir araya getirirsiniz, bu vahdetten bir kelime çıkar ortaya... Beş-on kelime bir araya geldi mi cümle olurlar. Cümleler sahifede, sahifeler kitapta vahdete ererler. Kitap ortaya çıktı mı artık on binlerce kelime bir tek isimle anılır, bir tek eser olarak kendilerini gösterirler.

Kâinat kitabı denilen bu âlemde, bu mânâ daha güzel şekilde kendini gösteriyor. Yüzlerce dal bir ağaç olarak karşımıza çıkarken, milyarlarca hücre bir bedende birleşiyor. On iki gezegen bir Güneş sistemi oluyor. Sayısız denecek kadar yıldız samanyolunu meydana getiriyor. Arzı, semâyı, cennet ve cehennemi, melekleri ve rûhâniyatı, arşı ve kürsiyyi kısacası bütün varlık âlemini birlikte düşündüğümüzde, bütün bu kesret âleminin aynı İlâhî sıfatlarla yaratıldıklarını müşahade ederiz. Sonsuz eşya yedi sıfatta tevhid eder. Hepsini aynı

irade ile, aynı kudret ile vücut bulmuşlardır. Bu yedi sıfat ise aynı Zât'ın sıfatlarıdır... ilim başkasının da irade başkasının olamaz. Bu noktaya geldiğimizde, karşımızda kelime-i tevhidi buluruz: Lâ ilâhe illallâh... Bu mukaddes kelim, tevhid-i ulûhiyeti ifade eder. Bütün varlık âleminin ilâhı, yani Rabbi; Hâlıkı, Râzıkı, Mâlikî biridir. Vücud ve vahdet (varlık ve birlik) O'nun sıfatlarıdır. O'nun yarattığı bir varlık da vücut sıfatına kavuşmuştur, ama bu varlık onu yaratanın varlığı cinsinden değildir. İşte bu hakikati zihinlerde iyice yerleştirmek içindir ki, Allah'ın mukaddes varlığı için, Vâcib-ül Vücud, mahlûkatının varlığı için ise "mümkîn-ül vücud" tâbirleri kullanılır.

Vahdet-ül vücud meşrebindeki bir velî, Nur'un muazzaz müellifinin ifadesiyle "Vâcib-ül Vücudun, vücuduna hasr-ı nazar edip, sair mevcudatı o Vâcib-ül Vücudun vücuduna nisbeten zaif bir gölge görür ki, vücud ismine lâîk olmadığına hükmeder." Bu sevgili kul, Rabbine yakınlaşmada mesafeler kat ede ede, istiğrak dediğimiz mânevî bir sarhoşluk hâline girer, kendinden geçer. Artık kendisinin çok gerilerinde kalmış olan mahlûkatı inkâr edercesine la mevcude illa hu, yani O'ndan başka varlık yoktur der. Bu sözün cezbe hâlinde, mânevî sarhoşluk hâlinde söylendiği açıktır. Zira, O'ndan başka varlık olmasa, bu sözün de söylenememesi gerekirdi. Ama bu sözü söyleyen zât, o anda bunu da düşünecek hâlde değildir. Nitekim istiğrak hâlinde çıkıp kendine geldi mi, artık bu sözü de söylemez olur.

Vahdet-ül vücud için Mesnevi-i Nuriye'de "tevhid de istiğraktır ve nazara sığmayan bir tevhid-i zevkidir"

buyurulur. Bu meşrebin akıl ile izah edilemeyeceğine dikkat çekilir. Lem’alar’da ise “lâ mevcude illâ hû” denilmesi, güneşin aksini ve timsalini tutan parlak bir âyineye güneş denilmesine benzetilir. Bu harika teşbihi bir derece açmak isterim.

Bir aynayı güneşe karşı tuttuğunuzda, güneş o aynada görünür. Onun nûruyla ayna da aydınlanır. O da ışık saçmaya başlar. Bu ayna şuurlu olsa, güneşin nûrunu kalbinde taşır, ona îman eder ve kendisindeki bütün renklerin, ışığın, hararetin hep ondan geldiğini bilir, ona minnettar olur. Bu şuurlu aynanın güneşe doğru yaklaştığını farz edelim. Yaklaştıkça güneşten daha fazla ışık alacak, daha çok parlayacak, diğer yandan daha fazla ısınacak, yanacaktır. Ayna güneşe yaklaştıkça, onda güneşin görüntüsü dışında kalan saha gittikçe azalır. Ve sonunda aynanın tamamı güneşin nûruyla dolar. Artık onun kalbinde başkasına yer yoktur. Yaklaşma devam ettikçe, ışığın şiddetinden ayna kendini göremez olur. Şiddetli hararet ve nur ile kendinden geçer, istiğrak hâline girer. Artık ne kendisi kalmıştır ortada, ne de ışığı. Her yanı güneşle sarılmış ve o güneşten başka bir şey göremez olmuştur. İşte o ayna bu hâlde iken, “Güneşten başka bir şey yoktur.” derse, bu onun mânevî sarhoşluğunun ifadesidir. Bu sözü akıl ile tartmak ve ona göre bir hüküm vermek doğru değildir. O bu hâlinde mazurdur, söylediğinden mes’ul değildir. Zira ortada mes’ul olacak nefis kalmamıştır.

Rabbine yakınlıkta ileri giden ve O’nun cemel tecellisiyle kendinden geçen, celal tecellisiyle de varlığı kavrulup âdeta ortadan kaybolan bir veli, o hâlden çık-

tiğinde yanmanın, sarhoş olmanın yerini uyanıklık hâli alır ve artık o gibi sözleri söylemez olur.

Yine Nur Külliyyatından Mektubat'ta, "kalbî ve hâlî ve zevkî olan bu meşrebi, aklî ve kavî ve ilmî sûretine çevirmemek" gerektiği önemle vurgulanır. Ve Lem'alar'da bu mânâyı teyid için, "Bu mes'ele-i Vahdet-ül Vücudu şimdiki insanlara telkin etmek ciddi zarar verir," denilerek, çoğu insanımızın maddede boğulduğu, sebeplere gerektiğinden çok fazla önem verdiği bu gaflet zamanında, bu enaniyet asrında bu meşrebi insanlara telkin etmenin tam ters sonuçlar vereceğine dikkat çekilir. "O meşrep, daire-i esbabdan geçip, terk-i mâsiva sırrıyla mümkünattan alâkasını kesen ehass-ı havassın istiğrak-ı mutlak hâletinde mazhar olduğu sâlih bir meşreptir. Bu meşrebi, esbab içinde boğulanların ve dünyaya âşık olanlar ve felsefe-i maddiye ile tabiata saplananların nazarına ilmi bir sûrette telkin etmek, tabiat ve maddede onları boğdurmaktır ve hakikat-ı İslâmiyye'den uzaklaşturmaktır."

Hani bazı ilaçlar vardır, üzerine not düşülmüştür: "Çocukların ulaşamayacağı yerlerde muhafaza ediniz." diye... Bu meşrep de bana öyle gibi geldi. Kullanmanın şartı, ehass-ı havas olmak. Yani hasların hası olmak... Velâyetin en ileri derecelerinde bulunmak. Onlara da her zaman tavsiye edilmiyor. İstiğrak-ı mutlak hâlinde geçerli... Yani tevhid denizinde tam gark olup, o deryada boğulup, Allah'tan gayrı ne varsa hepsinden alâkayı kestikleri zaman "Lâ mevcude illâ hû" diyebiliyorlar. Denizden çıkınca, akılları o mânevî sarhoşluktan kurtulunca, onlar için de bu sözü söylemek doğru olmuyor, zaten söylemiyorlar da...

Bir diğer reçete de; o mümtaz zevatı pervasızca tenkide cür'et edenler için: “Ehass-ı havassın mazhar olduğu sâlih bir meşrep” ifadesi...

Her iklimin meyvesi ayrıdır. Bu asrın ikliminde bu meyve yetişmez. O hâlde Vahdet-i Vücudu bu zamanın insanlarıyla ilmî bir atmosferde tartışmanın mânâsı yoktur. Zira ancak aklın sahasına giren meseleleri ilmen tartışabilirsiniz. Zevkleri nasıl tartışacaksınız. Hele, o zevk tartışmacıların hiçbirinde yoksa... Nurlarda bu meşrebin sâlih olduğu, mensuplarının da ehass-ı havas oldukları zikredilmekle birlikte, bu meşrebin zannedildiği gibi en ileri bir hakikat yolu olmadığına da bilhassa dikkat çekilir. “Hulefâ-yı Râşidin'den ve Eimme-i Müçtehidin'den ve Selef-i Sâlih'in büyüklerinde o meşrep sarihan görünmüyor.” denilerek, bu meşrebin hususi kaldığı, umuma mal olamadığı vurgulanır.

Asırlarına yön vermekle vazifeli, İmam Gazâlî, İmam Rabbanî, Abdülkadir-i Geylânî gibi mümtaz zâtlar böyle bir yolda gitmemişler. Bütün gayretlerini nübüvvet vazifesi dediğimiz, insanları irşad etme, ikaz etme, hakkı sevdirmek, bâtıldan nefret ettirmede merkezleştirmişler. Bunlar ise, istiğrak değil, sahv yani uyanıklık hâlinde icra edilebilecek büyük hizmetlerdir. Nitekim Vahdet-ül Vücut meşrebinin meşhur sîmâsı büyük veli Muhyiddin-i Arabî Hazretlerinin ismini mücedditler silsilesinden göremiyoruz. “Bizim mertebemize çıkmayan kitabımızı okumasın.” buyurmakla, meşrebinin hususi kaldığını kendisi de bizzat beyan etmiş bulunuyor.

Bu zamanda, değil o büyük velinin makamına çıkmak, namaz kılmanın bile çok ötelerinde bulunan insanlara Vahdet-ül Vücut'dan dem vuruyorlar. Bediüzzaman Hazretleri, dünyaya olabildiğince dalmış, maddeyle

senli benli olmuş, mâneviyattan uzaklaşmış bu insanlara, “O’ndan başka varlık yoktur” denilmesinin onları tabiatperest edeceği endişesini dile getirir.

Nurlarda çok güzel işlenen bir diğer mesaj da, bu meşrebe giren bir velinin sadece Tevhid’de terakki ettiği, buna karşılık diğer îman rükünlerini hayal sayma gibi bir hatanın eşiğine geldiğidir. İstiğrak hâlinde söylenen, “lâ mevcude illâ hû” sözünün uyanık hâlde söylenemeyeceğinin önemli bir sebebi, bu sözün diğer beş îman rükününü dikkate almamasıdır.

“Erkan-ı îmanîyye altıdır. Îman-ı Billah’tan başka, îman-ı bilyevmi’l-âhir gibi rükünler var. Bu rükünler ise mümkinatın vücutlarını ister. O muhkem erkân-ı îmanîyye hayal üstünde bina edilmez.” Bu meşrebe göre, “Rahman, Rezzak, Kahhar, Cebbar, Hallak gibi isimler ise, tecellileri hakiki olmuyor, itibari oluyor. Hâlbuki o esmalar Mevcud ismi gibi hakikattirler, gölge olamazlar, aslîdirler, tebei olamazlar.”

Yine Nurlarda, “Mevcudat, evham ve hayal değil. Görünen eşya dahi Cenâb-ı Hakk’ın âsarıdır.” buyurularak bu noktaya dikkat çekilir.

Bu meşrebi uyanık hâlde iddia etmek, Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinin tecellilerini hayal ve vehim derecesine indirme gibi büyük bir cinayettir. Rızık hayal olunca, Cenâb-ı Hakk’ın rezzakîyeti de, hâşâ, hakikî olmayacaktır. Mahlûkata hayal dediniz mi Allah’ın halıkîyeti, yani yaratıcılığı da hayal olacaktır. Hayalî şeyleri yaratmak için sonsuz bir ilim, kudret, irade gerekemeyeceğinden, bütün İlâhî sıfatların ulviyetleri gizlenecektir. Yine bu hâlde; cennet, cehennem, melekler, peygamberler ve evliyâlar da hayal olacaklardır. Sadece Allah’ın Zât’ına nazar edilmekle, sıfatlara, fiillere

isimlere ve onların tecelligâhı olan mahlûkata bakamayacaktır. Bunun ise velâyette yüksek bir meşrep olmayacağı açıktır.”⁹³ ⁹⁴

S-23) Şefaât ve tevessül ne demektir? İslâm’daki yeri nedir?

Tevessül ve şefaât aynı mânâdadırlar. İnsan, Allahu Teâlâ’nın dostlarından istimdad ve şefaât dileyerek: “Yâ Rabbi! Bu zâtın hürmetine dualarımı kabul ve günahlarını mağfiret eyle.” diye yalvarır. Dualarının kabulü için o zâtlara âmin dedirtmek ister ve böylece Allahu Teâlâ’nın rızasına nâil olma talebinde bulunur. Bu hem meşru, hem de mâkuldür. Cenâb-ı Hakk’ın bir kulunun duasını, muhiblerinden birinin hatır ve hürmetine kabul etmesi niçin câiz olmasın? Zira tevessül ve şefaât başkadır, Cenâb-ı Hakk’ı hatıra getirmeden, doğrudan doğruya o zâtlardan medet dileme başkadır.

Evet, Allahu Teâlâ Hazretlerinin emirlerinin insanlara tâlim ve tebliğinde Peygamberler birer vesile oldukları gibi, ilim ve irfanın yüksek derecelerine vâsıl olmuş kâmil insanlar da birer vesiledirler. Hatta emr-i bi’l-mâruf, nehy-i âni’l-münker yapan her insan da bir vesiledir. Ve yine rıza-yı İlâhiyi kazanmak ve kurbiyetine nâil olmak için namaz kılmak, dua etmek ve sair ibâdetleri yapmak da hep birer vesiledirler.

⁹³ Başar, Alaaddin, Nur’dan Cümleler, Zafer Yayınları, İstanbul 1997, s. 157-165.

⁹⁴ Bu hususta daha geniş bilgi için Nur Külliyyatından ilgili bahislere, (Muhâkemat, 131-134; Lem’alar, s. 272-274; Mektubat, s. 83-85) bilhassa Telvihât-ı Tis’â’daki Beşinci Telvih’e müracaat edilebilir. Mektubat, s. 448-449.

Ne Kitab ve Sünnette, ne ehl-i sünnet müçtehidlerinin hükümlerinde şefaât ve tevessülün câiz olmayağına dair hiçbir delil yoktur. Vukuunun ise birçok delilleri vardır. Şu hâlde tevessül ve şefaati inkâr etmenin hiçbir mânâsı yoktur.

Bu dünya hikmet diyarıdır. Cenâb-ı Hak her şeyi bir sebep ile halk etmiştir. Meyveyi ağaca, hububatı toprağına bağlamıştır, insanın maddeten beslenmesinde anne, babasını ve gıdaları istihdam ettiği gibi; onun mânevî terakki, tekâmül ve hidâyetinde de Peygamberleri ve Peygamber vârislerini vesile ve vasıta kılmıştır. Zira kanun-u İlâhî gereğince bütün hayır ve kemâlat bu silsilenin eliyle beşere hediye edilmektedir. Bu hakikat, Kur’ân-ı mu’cizü’l-beyanda:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ

“Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”⁹⁵ diye zikredilir.

Bediüzzaman Hazretleri: “Esbab, bir perdedir. Çünkü izzet ve azamet öyle ister. Fakat iş gören, Kudret-i Samedâniyedir. Çünkü: Tevhid ve celâl öyle ister ve istiklâli iktiza eder.”⁹⁶ buyurmakla, sebeplerin elinde hakikî bir tesirin olmadığını veciz bir şekilde ifade etmiştir. Sebepler birer perdedirler. Sebebi de neticeyi de var eden yalnız kudret-i ilâhîyedir. Mü’min, sebeplere teşebbüs eder. Fakat neticeyi Allah’tan bekler. Allah’ın rahmet ve adaletine, hikmet ve kudretine sığınıp ona teslim olur, böylece huzur-u kalple yaşar.

⁹⁵ Enbiyâ, 21/107.

⁹⁶ Nursî, Sözler, s. 313.

Şefaâte karşı çıkan bazı kimselerin, “Allah ile kul arasına kimse giremez, böyle bir durum şirkir.” demelerinin ne bir hakikati vardır ve ne de şefaât dilemek tevhid akidesine zıttır... Nitekim Cenâb-ı Hak, Kur’ân-ı Kerîm’de:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ

“Ey îman edenler! Allah’ın rızasına muhalif hareketlerden sakının ve Kurb-u İlâhîyye’ye nâil olmak için vesile arayın.”⁹⁷ âyet-i celilesiyle bizlere vesile aramamızı emir buyurmuştur. Bu âyet-i celilede hem vesilenin varlığı açıkça beyan edilmiş, hem de insanlara vesile aramaları emredilmiştir. Birçok müfessir ve muhakkik de vesileye, “İnsanları Allah’a yaklaştıran ve O’na muhib kılan mürşid-i kâmilidir.” demişlerdir. Aliyyü’l Kâri Hazretleri Hac Menasik’inde, tevessül’ün meşruiyetini isbat için demiştir ki: “Bu âyetteki vesileden maksat, Hz. Peygamberdir.” Binaenaleyh diğer enbiyâ ve evliyâyâ tevessülün câiz olması da bu âyet ile sâbittir.

Mü’mine düşen, her meselede olduğu gibi, şefaât konusunda da ifrat ve tefritten uzak kalmasıdır. “Bazılarını görürsünüz, Allah’ın sevgili kullarının türbelerine o kadar aşırı ve ölçsüz rağbet gösterirler ki, sanki ne kadar günah işlerse işlesinler orada medfun zât, onları affetmeye güç yetirmiş gibi... Bazılarını da görürsünüz, birincilerin aksine evliyâyı inkâr ederler, kabristanları yerle bir etmeyi en büyük İslâmî hizmet sayarlar. Kabir ziyaretine karşı çıkar, kabre doğru dua etmeyi şirk

⁹⁷ Mâide, 5/35.

kabul ederler. Bunların ikisi de aşırı, ikisi de İslâm'ın rûhundan uzak davranışlardır.”⁹⁸

Aynı eserden, târiz ağırlıklı, ibretli bir cümle de şöyledir: “İbrâhîm Aleyhisselâm'ın eliyle yapılan Kâbe'yi tavaf etmeyi şirk saymayanların, âlemlere rahmet olarak gönderilen sevgili Peygamberimizin kabrinin ziyaret edilmesine karşı çıkmaları da anlaşılacak bir mantık değildir.”⁹⁹

Şefaât ve tevessül, başta Peygamber Efendimizden (s.a.v) ve Sahabe-i Kiram'dan, sonra da selef ve haleften sâdır olmuştur.

Şefaât ve tevessül aynı zamanda, Hazreti Peygamber Efendimizin âlemlere rahmet olarak gönderilmesinin de bir delilidir. Zira O Zât (s.a.v) hem dünyaya teşrif buyurmadan önce, hem hayatları müddetince, hem de dâr-ı bekaya irtihallerinden sonra, şefkat, muhabbet ve himmetlerini ümmetinin üzerinden esirgememiştir.

Hiz. Muhammed'in (s.a.v) dünyaya teşriflerinden önce, kendisiyle tevessülüne en güzel bir misâl şudur: Hiz. Âdem kendine nehyolunan meyveden yedikten sonra nedamet ederek, “Allahümme bi hürmeti haza'l veledi irhem haza'l validi.” duasıyla tevessül eylediğinde, Allahu Teâlâ Hazretleri, “Ey Âdem! Eğer ehl-i semâ ve ehl-i arz hakkında bana Muhammed ile şefaatte bulunsaydın, muhakkak ki kabul ederdim.”¹⁰⁰ cevabıyla karşılık verir.

⁹⁸ Başar, Bakış Açımız, Zafer Yayınları, İstanbul 1994, s. 67-68.

⁹⁹ Başar, Bakış Açımız, s. 70.

¹⁰⁰ Şeyh'ü-İslâm Ahmed İbn-i Zeyni Dehlân, ed-Dürerü's-Seniye fı'r-Reddi âle'l-Vehhabiye, (Beyhaki'nin, Delâili'n-Nübüvve'sinden) İhlâs Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 9.

Hız. Muhammed'in (s.a.v) dünyaya teşriflerinden sonra, kendisine gelen ihtiyaç sâhiplerinin, O'nun (s.a.v) iltiması ve şefaatiyle isteklerine nâil olmalarının misalleri ise sayılamayacak kadar çoktur. Biz, sadece birkaç tanesini nakledelim:

“Başta Nesâî olarak, erbâb-ı siyer, Osman İbn Huneyf'den haber veriyorlar ki; Rasûl-i Ekrem'in (s.a.v) yanına bir â'ma geldi, dedi ki: 'Benim gözlerimin açılması için dua et.' Rasûl-i Ekrem (s.a.v), ona ferman etti: “Git, abdest al, sonra iki rekât namaz kıl ve şöyle dua et: “Yâ Rabbi! Rahmet peygamberi olan Muhammed Peygamberi şefaatchi ederek sana yöneliyor ve senden istiyorum. Yâ Muhammed! Seni şefaatchi ederek Rabbime yöneliyorum ki gözlerimi açsın. Allah'ım, O'nun benim hakkımdaki şefaatinin kabul et.” O gitti, öyle yaptı, geldi... gözü açılmış, güzel görüyormuş, gördük.”¹⁰¹ hadis-i şerifi bu konuda manidardır. Yine, “Nübüvvetten evvel, cedd-i Nebî Abdülmuttalib, Rasûl-i Ekrem'in (s.a.v) küçüklük zamanında mübârek yüzüyle yağmur duasına giderdi. O'nun yüzü hürmetine gelirdi ki, o hâdise Abdülmuttalib'in bir şiri ile iştihar bulmuş.”¹⁰²

Bu mevzuda, Bediüzzaman Hazretlerinin şu tespiti de nazarlara sunmakta fayda mülâhaza ediyorum. “Evet, Rasûl-i Ekrem'in (s.a.v) mübârek eli, Hakîm-i Lokman'ın bir eczahanesi gibi ve tükürüğü Hazreti Hızır'ın âb-ı hayat çeşmesi gibi ve nefesi Hazreti İlsâ'nın (a.s) nefesi gibi medet-res ve şifâ-resan olsa; ve nev-i beşer çok musibet ve belalara giriftar olsa, elbette, Rasûl-i

¹⁰¹ Câmîü's-Sağır, Hadis no: 1290. (Nursî, Mektubat, s. 67)

¹⁰² Nursî, Mektubat, s. 157.

Ekrem’e (s.a.v) hadsiz müracaatlar olmuş, hastalar, çocuklar, mecnunlar pek kesretli gelmişler, cümlesi şifâ bulup gitmişler. Hatta kırk defa hac eden ve kırk sene sabah namazını yatsı abdestiyle kılan, Tabîînin azim imamlarından ve çok sahâbîlerle görüşen, Taus denilen Ebû Abdurrahman-il-Yemanî, kat’iyyen haber verir ve hükmeder ve demiş ki; ‘Rasûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselama ne kadar mecnun gelmişse, Rasûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselam sinesine elini koymuş ise, kat’iyyen şifâ bulmuştur; şifâ bulmayan kalmamış. İşte, Asr-ı Saadete yetişmiş böyle bir imam, böyle kat’i ve küllî hükmetmişse, elbette ona gelen hiçbir hasta kalmamış ki illa şifâ bulmuş. Madem şifâ bulmuş, elbette müracaatlar binler olacaktır.”¹⁰³

H. Muhammed’in, (s.a.v) dâr-ı bekāya irtihallerinden sonra da, ümmetiyle alâkadar olduğu ve Allahu Teâlâ’nın, O’nun şefaati kabul ettiği ve edeceği âyet-i kerîmeyle de sâbittir. Allahu Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de:

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ
لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

“Eğer onlar nefislerine zulmetmiş oldukları hâlde sana gelip, Allahu Teâlâ’dan mağfiret dileselerdi, Rasûl de onların bağışlanması için dua etseydi, Allahu Teâlâ’nın tevbeleri kabul ettiğini ve merhametli olduğunu göreceklerdi.” buyurmaktadır. Bu âyet Peygamberlerin yüksek huzurlarına gitmeyi terğib ve teşvik etmektedir. Bütün müfessirler bu âyet-i kerîmenin Peygamberimizin

¹⁰³ Nursî, Mu’cizât-ı Ahmediye, RNK Neşriyat, İstanbul, s. 126-127.

hem dünyevî hem de uhrevî huzuruna şâmil olduğunda ittifak etmişlerdir. “Vefat-ı Nebeviden sonra, Hazreti Ömer, Hazreti Abbas’ı vesile yapıp demiş: “Yâ Rab! Bu senin habibinin amucasıdır. Onun yüzü hürmetine yağmur ver.’ Yağmur gelmiş.”¹⁰⁴

Şefaatin hak ve meşru olduğuna dair, “Men zare kabri vecebet lehü şefaati” (Kim, benim kabrimi ziyaret ederse, şefaati ona vâcib olur.)¹⁰⁵ diğer bir rivâyette: “Ölümünden sonra beni ziyaret eden, beni hayatta ziyaret etmiş gibi olur.”¹⁰⁶ ve “Benim şefaati, ümmetimin günah-ı kebair işleyen kısmınadır.”¹⁰⁷ gibi birçok hadisler mevcuttur.

Yine, bu mevzuda birçok âyet-i kerîme mevcuttur. Bunlardan iki tanesini nakledelim:

وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ

“O’nun huzurunda kendisine izin verilenden başkasının şefaati fayda vermez.”¹⁰⁸ Ve:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ

¹⁰⁴ Nursî, Mektubat, s. 157.

¹⁰⁵ Mansur Ali Nasîfî, et-Tacu’l-Câmî’ Li’l-Usul fi Ehadişi’r Rasûl, el-Mektebetü’l İslâmiyye, İstanbul, c. II. s.190.

¹⁰⁶ Mansur Ali Nasîfî, a.g.e., c. II, s.190.

¹⁰⁷ Ebû Davud, Sünen, Müessesetü’l-Kütübü’s-Sekafiyye, Beyrut 1988, Süne, 21; İbn Mace, Zühed, 37; Ahmed b. Hanbel, el-Müsneid, III, 9, 50, 55.

¹⁰⁸ Sebe, 34/23.

“O’nun izni olmadan huzurunda şefaât edecek kimdir?”¹⁰⁹

Ziyaret veya tevessül şirk ve küfrü icab etseydi, gerek Habib-i Kibriya (s.a.v), gerek evliyâ-i izam efendilerimiz hiç kabirleri ziyaret ederler miydi? Hatta Efendimiz (s.a.v) “Allahumme inni eselûke bi hakkı sailin aleyke.” (Ey Allah’ım! Sen’den isteyenlerin, sual edenlerin hakkı için isterim.)¹¹⁰ diye dua buyurdıkları sahih hadislerle sâbittir.

Bu mevzuda şu hususu da önemle belirtmek isterim ki, günümüzde, zihinleri bulandırmak maksadıyla zaman zaman gündeme getirilen bu meselenin altında, Vehhabî zihniyeti vardır. Ehl-i sünnete mensup bazı mü’minler de bilmeyerek onların bu fikirlerinin savunuculuğunu yapmaktadırlar.

S-24) Vehhabîlik nedir?

Vehhabîliğin kurucusu, Muhammed İbni Abdulvehhab, şefaât ve tevessülü şirk sayar. Kendi elleriyle yaptıkları putlardan medet ve şefaât dileyen müşrikler hakkında nâzil olan âyetleri, her şeyin halıkı olan Allah’a îman edip ibâdetlerini ancak O’na hasreden muvahhidlere de teşmil eder.

Muhammed İbni Abdulvehhab’a göre, her kim Nebiyy-i muhterem Efendimizden veya diğer enbiyâ ve evliyâdan şefaât talep etse veya kabirlerini ziyaret etse, o şahıs müşrik olur. Delili de, Kur’ân-ı Kerîm’de

¹⁰⁹ Bakara, 2/255.

¹¹⁰ İbn Mace, Mesacid, 14; Ahmed b. Hanbel, III, 21.

müşriklerin, taptıkları putlar hakkındaki inançlarını beyan eden şu âyettir:

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ

“Bizi, Allah’a yaklaştırsınlar diye onlara (putlara) kulluk ediyoruz...”¹¹¹ Acaba hangi akl-ı selim ve hangi insaf sâhibi, mü’minlere böyle bir ithamda bulunabilir? Nur ile zulmeti bir tutmanın imkânı var mıdır? Bu en büyük bir zulüm olmaz mı?

Vehhabî liderinin bu kıyası birçok cihetle bâtil ve mânâsızdır. Çünkü mü’minler enbiyâ ve evliya hazretlerinin, Allahu Teâlâ’nın mahlûku olduklarına inanır, onların ibâdete katiyyen müstehak olmadıklarına itikat ederler. Dua ve niyazlarını kudreti sonsuz olan Kadir-i Zülcelâl’e takdim ederler. Cenâb-ı Hakk’ın Zât’ında, sıfatında, ef’al ve rububiyyetinde tek ve yekta olduğunu bilir ve ancak O’nu ma’bud-u bi’l-hak kabul ederler. “Ey insan! Cenâb-ı Hakk’ın mâsivasından hiçbir şeyi ona taabbüd edecek bir derecede kendinden büyük zannetme. Hem, sen kendini hiçbir şeyden tekebbür edecek derecede büyük tutma. Çünkü mahlûkat Mâbudiyetten uzaklık noktasında müsavi oldukları gibi, mahlûkiyet nisbetinde de birdirler.”¹¹² hakikatine rûh-u canlarıyla inanırlar.

Müşrikler, putlarının hiçbir şeyi icada muktedir olmadığını itirafla beraber, ömürleri boyunca ibâdet ve secdelerini, nezir ve kurbanlarını sanemlere sunmuşlar, onlardan yardım ve şefaât dilemişlerdir. Hatta tevhidin bayrağını elinde tutan Hazret-i Peygamberimizin ve

¹¹¹ Zümer, 39/3.

¹¹² Nursî, Lem’alar, s. 132.

O'nun âl ve ashâbının hayatına, işte bu putları nâmına kasdetmek istemişlerdir.

Muhammed İbni Abdulvehhab; kitab, haşır ve nübüvvet gibi îman hakikatlerini inkâr eden müşriklerle, Kur'ân'ın getirdiği, sünnetin te'sis ettiği tevhid akîdesini kabul eden, onu yaşayan ve yaşatan Müslümanları aynı mizana, aynı kefeye koymaktadır. Ehl-i sünnet âlimleri, fıtrat ve mantığın, akıl ve hikmetin iktiza ettiği vahdaniyyet hakikatini, aklî ve naklî delillerle beyan etmişler ve bu hususta ciltlerle kitab yazmışlardır. Mü'minlerin, mükerrerem ve mukarreb olan Peygamberlerden ve sâlih kullardan Allahu Teâlâ'nın dergâhında şefa'at istemeleri: "Yâ Rabbi! Sen bu zâtların hürmetine ve bereketine dualarımı, niyazlarımı kabul et." mânâsınadır. Bunda, sanıldığı gibi şirkin ne kokusu vardır, ne lekesi, ne de buluşığı. Her mü'min zarar ve faydanın yalnız ve yalnız Cenâb-ı Allah'ın kudretinde olduğuna inanır; "İbâdete müstehak ancak Allah'tır, Mabud-u bilhak O'dur, ne enbiyâ ne de hiçbir şey halk ve icad edemezler." diye itikad eder. Yâni, Cenâb-ı Hakk'ın ulûhiyetinde ve saltanatında şeriki olmadığı gibi; Rububiyetinde, ef'âl ve tasarrufunda dahi şeriki olmadığına inanırlar.

Teveşsül ve şefaate inanan Müslümanları tekfire cüret etmek, tehlikelerin en büyüğü ve en şen'isidir. Eğer, Vehhabîlerin itikadına göre şefa'at ve teveşsül ile herhangi bir mü'minin şirke düşmesi lâzım gelse, namazı kılan ve tahiyyatta Rasûl-i Ekrem'e, "Esselâmü aleyke eyyühennebiyyü." diye hitap ve dua eden bütün Müslümanların şirke girmesi iktiza eder ki, o zaman Vehhabîler de bu hükmün şümulünden hariç kalamazlar.

Muhammed ibn'ül-Vehhab ve ona tâbi olanlar, Allahu Teâlâ'yı hakkıyla birleyip, O'nu şirkten tenzih eden,

her gün kıldıkları namaz ve yaptıkları niyaz ile hakikî mâbudun Allahu Teâlâ olduğunu lisanları ile ikrar, fiille-riyle tasdik eden ehl-i tevhidi, sanemlerini Allah’a ortak koşan ve onlara ibâdet eden yahut onları Allah katında şefaatçi telakki eden müşriklerle nasıl olur da müsavi tutarlar? Kaldı ki; putlar kendilerine ibâdet edenleri tanımaz, şefkat ve merhamet edemezler, câmiddirler, bir aracılık yapamaz ve kendilerine tapanları Allah’a götüremezler. Hâlbuki Peygamberler Allah’ın ortağı değil; O’nun kulu ve elçisidirler; ümmetlerine şefkat, muhabbet eder, gerektiğinde muhtaçların ihtiyaçlarını Allah’ın ihsan ve yardımıyla karşılar ve ümmetlerinin îmanına ve ubudiyetlerine vesile olurlar.

O hâlde, müşrikler hakkındaki âyetler, demagoji ve mübalağa ile ehl-i sünnete nasıl teşmil edebilirler? Böyle bir kıyas, mânâsız ve bâtıldır. Zira ilim ve hakikat nokta-i nazarında tutarsızdır.

Allahu Teâlâ’nın dostlarından dua istemek, şefaat talep etmek hayatlarında câiz ve meşrû’ olduğu gibi, vefatlarından sonra da câizdir. İmam Gazâlî Hazretleri buyurmuştur ki: “Hayatında kendilerinden tefeyyüz ve istimdat edilen zâtların vefatlarından sonra da kendilerinden istimdat edilebilir.” İmam Şâfiî Hazretleri de buyurmuşlardır ki: “İhtiyacım olduğu zaman İmam Azam Hazretlerinin kabri-i şerifine gidiyorum, onu vesile ederek Allah’tan istiyorum. Dualarım kabul oluyor, müşküllerim çözülüyor, ihtiyacım görülüyor.” Evliyâullahın ruhlarından istifaze ve istifadelere dair sayılamayacak kadar çok menkıbeler mevcuttur. Bunları yok sayan yahut görmezlikten gelenler kendilerini aldatmaktan başka bir şey yapmış olmazlar.

Hülâsa; tevhid akîdesine bağlı bir Müslüman, beşeriyet muktezası olarak yapmış olduğu bir günahının affı için insanlara değil, yalnız Allah’a yalvarır ve yalnız ondan af diler. Yani bir Müslüman, herhangi bir işi için ne türbelere, ne kabirlere ne de kendisi gibi âciz olan insanlara değil, ancak Allah’ın rahmetine yönelir ve O’nun kudretine güvenir. Kendi ile Hâlîk’ı arasına putperestler veya Hıristiyanlar gibi bir vasıta koymayı şirk ve küfür telakki eder. Binaanaleyh Vehhabîlerin itirazları hadd-i zâtında Müslümanlar için değil, Hıristiyanlar için geçerlidir. Çünkü bir Hıristiyan mutlaka rûhanî reislere boyun eğer, günahlarının affını Allah’tan değil, papazdan bekler. Ona yalvarır ve ona zillet gösterir. Hıristiyanlıkta, birisinin dinde kalması veya din-den çıkması rûhanî reislerin elindedir. Günahlarını Hz. Îsâ’nın mutlak vekili olan papaz affederse Allah da affeder, affetmezse Allah da affetmez.

Beşeriyeti zillet ve şirke düşüren bozulmuş bir din, nasıl olur da tevhid dini olan İslâmîyet’le bir tutulur? Böyle bir anlayışı, İslâm dinini hakkıyla tahkik ve tetkik eden birisi elbette ki reddeder.

Ehl-i sünnet ulemâsının eserlerini tedkik edenler, şefaât ve tevessülün meşru olduğuna dair pek çok delilleri görürler. Zira dört mezhebe mensup birçok ulemâ, Muhammed İbni Abdulvehhab’ın görüşlerinin hatalı olduğuna dair risâleler yazarak halkı ikaz ve irşad etmişlerdir.

Bediüzzaman Hazretleri de, Vehhabîliğin doğuşunu, tarihî seyrini ve ehl-i sünnet itikadına muhalif taraflarını, Mektubat isimli eserinde genişçe tahlil ettikten sonra, mevzuya şu hikmetli ve müjdeli cümlelerle son veriyor: “Vehhabîlerin seyyiat ve tahribatlarıyla beraber, medâr-ı

şükran bir cihetleri var ki, o çok mühimdir. Belki onların tahribkârane olan seyyiatlarına mukabil o cihettir ki; onları şimdilik muvaffak ediyor. O cihet de şudur ki; namaza çok dikkat ediyorlar. Şerâatın ahkâmına tatbik-i harekete çalışıyorlar. Başkaları gibi lakaydlık etmiyorlar. Güya dinin taassubu nâmına tecavüz ediyorlar. Başkaları gibi dinin ehemmiyetsizliğine binaen şear-i diniyeyi tahrib etmiyorlar. Hem Vehhabîlik az bir fırkadır. Koca âlem-i İslâm'ın havz-ı kebirî içinde ya erir, ya i'tidale gelir. Çünkü membâi hariçte değil ki, âlem-i İslâm'ı bulandırısın. Membâi hariçte olsaydı çok düşündürecekti.”¹¹³

S-25) Hak tarikatların mümessil ve müşidlerini kısaca tanıtabilir misiniz?

Bu suale cevap vermek için ciltlerle kitap yazmak lâzımdır. İnsanlık âlemine rehberlik eden milyonlarca faziletperver müşidin hepsini zikretmeye kitabımızın hacmi müsaade etmediğinden, bazı müşid-i kâmiller hakkında deryadan katre kabilinden kısaca bilgi vermekle yetinelim:

Abdulkadir Geylanî Hazretleri (1077-1166): Cehrî tarikatının pîridir, evliyâullahın en büyüklerinden-
dir, dünyaca mâruf ve meşhurdur. Avam ve havas bütün mü'minler, hatta gayrimüslimler, O'nun nihayetsiz fazilet ve kemâlâtını kabul etmişlerdir. Kendisi esrâr-ı Kur'âniye'ye çok vâkıftı. Sırlar âleminin bir deryası, bir hazinesiydi. Menkıbe ve kerâmetleri hem çoktur, hem meşhurdur, yazmakla bitmez. Zamanının kutbu

¹¹³ Nursî, Mektubat, 28. Mektub'un 6. Meselesi, s. 468.

ve gavsıydı. Aktab-ı Erbaâ'dandı.¹¹⁴ Feyz ve bereketi Şark'ı ihata etmişti. O'nun hizmeti sadece tarikatla kalmamış, nice evliyânın irşad ve terbiyesine vesile olması yanında, birçok ulemâ ve fukaha da yetiştirmiştir. Çok celâlli ve şecaatliydi. Kendisini gören bir anda havf ve dehşete düşerdi. O'nun feyziyle yüzlerce nasara ve yahudi İslâm'la müşerref olmuştur.

O'nun tarikatını, yüzlerce halife ve binlerce talebesi, İspanya'ya ve Gırnata'nın düşüşü üzerine de Fas'tan başlayarak bütün Afrika'ya yaydılar. Hindistan ve Çin'de İslâm'ın yayılmasında büyük gayret gösterdiler. "Tarikatının şerîata uygun olduğu İbn Teymiye gibi bir münekkîd tarafından bile kabul edilmiştir."¹¹⁵ Ve yine: "Nevevî, Suyûtî ve İbn Hacer gibi âlimler de onu bu konularda takdir edenlerdendir."¹¹⁶ Bu mevzuda, "...Evliyâyı inkâr eden Vehhabînin müfrit kısmı dahi Hazret-i Şeyhi inkâr edemiyorlar. Evliyâ, onun derece-i celâletine yetişmediği bütün ehl-i tarikatça teslim edilmiştir." diyen Bediüzzaman Hazretleri de Hazreti Şeyhi tasdik ve takdir etmektedir.

Abdulkadir Geylanî Hazretlerinin, oğlu Abdurrezzak'a verdiği son vasiyeti şöyledir: "Ey oğul! Allah bize ve sana Müslümanlara yardım etmeyi nasib etsin. Âmin. Sana Allah'tan korkmayı, O'na ibâdet etmeyi, şerâtına bağlanmayı ve Allah'ın hududunu muhafaza etmeyi tavsiye ederim. Çünkü bizim yolumuz, kitab ve sünnete,

¹¹⁴ Aktab-ı Erbaâ diye bilinen dört büyük kutup şunlardır: Abdulkadir Geylanî Hazretleri, Ahmed-i Rifâî Hazretleri, Ahmed-i Bedevî Hazretleri, İbrâhîm Desukî Hazretleri.

¹¹⁵ Kara, Mustafa, Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler 1, Uludağ Üniv. Yayınları, 1990, s. 20.

¹¹⁶ İslâm Ansiklopedisi, c. I, s. 235.

gönlün selâmetine, elin cömertliğine, hayrı yaymaya, cefayı defetmeye, eziyete katlanmaya ve ihvanın hatalarını görmemeye dayanmaktadır.”¹¹⁷

Şâh-ı Nakşibendî Hazretleri (1318-1389): Zamanında bulunan evliyânın baştacıydı. Bütün ahval ve harekâtı sünnet-i seniyye dairesinde cereyan ederdi. Tarikatını zıkr-i hafî üzerine bina etmişti. Beşeriyet kabuğunu aşk ateşiyle yakmıştı. O hakikatin imamı ve din-i İslâm’ın âbide bir şahsiyetiydi. Milyonlarca insanın felah ve necâtına, hidâyet ve saadetine vesile olduğu gibi, sayısız da evliyâ yetiştirmiştir. Hakikaten, bu büyük zâtın feyz-i rûhanîsi nice gönülleri revnektar etmiştir ve hâlen de etmektedir. Tarikatıyla şark ve garbı gülistana çevirmiştir. Kendinden zâhir olan kerâmetler ise saymakla bitmez.

İmam Rabbanî Hazretleri (1563-1624): İkinci Bin’in müceddididir. Kutbu’l-aktab, âlicenab bir gavsıdır. İslâm dini için bir delil ve bir rehberdi. Ehl-i irfanın alemdarı, ehl-i hidâyetin istinadgâhıydı. En müşkül meseleleri gayet kolayca faslederdi. Zühd ve takvâsı, kerem ve şefkati meşhurdur. Nakşi tarikatının imamıydı. Tarikat ve hakikatin bir esrar hazinesi olan Mektubat’ı meşhurdur. Bugün, Hindistan’daki Müslümanların varlığı O’nun cihadının neticesidir.

Ahmed-i Rifâî Hazretleri (1118-1182): Zamanındaki evliyanın eşrefidir. İrşad ettiği zâtların haddi hesabı yoktur. Sohbeti çok bereketliydi. Konuşmaya başlayınca öyle feyzler tecelli ederdi ki, o sohbetle müşerref olan birinin hidâyete gelmemesi âdeta mümkün değildi. Bazen bir nazarı dahi kömür ruhlu fâsık

¹¹⁷ Vassaf, Hüseyin, Sefîne-i Evliya, s. 69.

insanların hidâyete gelmelerine biiznillah vesile olurdu. Aktab-ı Erbaâ'dan biridir. Gayet halim selimdi. İnsanların eziyetlerine karşı tahammül ederdi. Hatta hayvanların hastalıklarına baktığı ve onları yıkadığı olmuştur. Denilmiştir ki; kim iki dünyanın felah ve saadetini isterse, Rifâî Hazretlerinin sohbetine devam etsin.

Ahmed Yesevî (?-1194): Türkistan'ın Yesî şehrinde doğmuş, doğduğu yere nisbetle de Yesevî diye meşhur olmuştur. Orta Asya Türkleri arasında İslâm'ı tebliğ etti. Yetiştirdiği talebelerin her biri bir memlekete giderek, İslâmiyet'i öğretip yaydılar. Dergâhı; fakir, yetim ve çaresizler için sığınak yeri idi. Kendisinin ve talebelerinin ihtiyaçları için sanatla uğraşır ve elinin emeğiyle geçinirdi. Sünnet-i seniyyeyi rehber ittihaz etmişti. Maddî fetihlerin, gönüllerin fethi ile daha da perçinleneceğinin idrakinde olan Yesevî Hazretleri, Fuat Köprülü'nün beyanına göre, Anadolu'ya 99.000 müridini göndererek Anadolu'nun İslâmlaşmasında mühim hizmetler îfâ etmiştir. Bu milletin tekâmül ve terakkisinde olduğu kadar, mazideki ihtişam ve şerefinde de Yesevî Hazretlerinin mühim bir payı vardır.

Ahmed Yesevî Hazretlerinin alperenleri, bu necip milletin huzur ve saadetle ebed müddet yaşamasının istinadı olan îman ve ahlâk gibi âli rükünlerin tahkim edilmesi için büyük gayretler göstermişlerdir. Kur'ân'a hakkıyla bağlı, berrak ve feragatli bir ahlâk anlayışını, Ata Yurt'tan Ana Yurda taşıyan binlerce alperenin himmet ve gayretlerinin istinadı hep Ahmed Yesevî Hazretleri olmuştur. Güzel ahlâk, istikamet, feragat ve fedakârlığı tâlim eden bu veli ve hak dostları sayesinde Anadolu dalâlet ve cehâletin karanlık gecelerinden, medeniyet ve hidâyetin nurlu sabahına ulaşmıştır.

Hacı Bektaş-ı Veli Hazretleri (1281-1338): İmam Mûsâ Kazım Hazretlerinin neslinden ve Horasan erele-rindendir. Daha küçük yaşta iken ailesi tarafından ilim öğrenmesi için, Ahmed Yesevî'nin halifesi Lokman-ı Perende'ye teslim edildi. Tahsilini tamamladıktan sonra Anadolu'ya geldi. Halka doğru yolu göstermeye başla-yıp kıymetli talebeler yetiştirdi. Dinî, iktisadî, askerî ve sosyal bir teşkilat olan Ahîlik teşkilatının kurucuların-dan biri olarak Anadolu'da mühim hizmetler îfâ eyledi. Osmanlı sultanları tarafından sevilip sayıldı. Bilhassa, Orhan Gazi ile sıkça meşveretleri olmuştur. Birçok Hı-ristiyan çocuğuna din-i İslâm'ı tâlim ve tebliğ ederek onları İslâm mücahidi olarak yetiştirmiş, Yeniçeri oca-ğını mânevî himayesine alarak tarihimizde pek mühim bir mevkii ihraz etmiştir.

Büyük evliya Hacı Bektaş-ı Velî'nin derslerini din-leyen, sohbetlerine katılan ve ondan feyz alanlara tasav-vuftaki usûle uyularak Bektaşî, bu yola da Bektaşîye veya Bektaşîlik adı verildi. Hacı Bektaşî Veli Hazret-lerinin mânevî himmetiyle birçok faziletperver necib sîmâlar yetişmişti. Ne çare ki, O Hazretten kısa bir za-man sonra bu tekkeler ehliyetsiz ellere geçti, buralar-dan irfan şulesi söndü. Timur Han'ın önünden kaçan Hurufîler de kendilerini kurtarmak için Bektaşî tekke-lerine sığındılar. Kendilerini Bektaşî gibi göstererek bu tarikatı kendilerine siper ettiler. Anadolu'ya sığı-nan Hurufîler Bektaşî tekkelerini kendi menfur emel ve maksatlarına âlet ettiler. Zayıf itikadlı insanları cel-bederek birçok rezaletleri onlara fazilet diye takdim et-tiler. Haramlara helâl, nefsin arzu ettiği kötü isteklere serbest demekle bozuk ruhlu insanlar arasında yayıl-

dılar. Halk arasında anlatılan Bektaşî fıkraları hep bu sahte Bektaşî olan hurufîlere aittir.¹¹⁸

Bektaşîlerin Caferî mezhebine mensubiyetleri de yalnızca lafızdan ibarettir ve Şîa'nın avam kısmını saf-larına çekmek içindir. Hâlbuki Şîalar ehl-i Sünnete muhalif olsalar bile namazlarını kılar, oruçlarını tutar, zı-nayı, işreti haram kabul ederler. Bektaşîler ise Hazret-i Ali ve evlatlarının uluhiyyetine inanırlar. Bâtınîler gibi onlar da emir ve nehye dair ne kadar dinî teklifler varsa hepsini tevil ederler.

Kadın erkek hepsi Bektaşî şeyhinin huzurunda O'nun helâl ettiği, hatta takdis ettiği müskirattan içerler, çalgı çalarlar, menhiyatta bulurlardı. Sefâhat ve işreti ibâdet mertebesine çıkarırlardı. Ne yazık ki, bunlar nefisle-rine mahkûm olarak; bu gibi hurafeleri, İslâmiyet'in ulvî ve sade ahkâmına tercih ettiler. Onların İslâm'ın sinesinde açtıkları yaralar, maalesef, hâlâ iltiyam bulmamış ve kapanmamıştır.

Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri (1352-1429): Anadolu'nun mânevî hâmisi olan Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri, Kayseri'de Somuncu Baba ismiyle mâruf Hamîdeddin-i Velî Hazretlerinin himayesinde talebe-liğe başladı. Din ve fen ilimlerinde yüksek derecelere nâil oldu. Hocasının vefatından sonra Ankara'ya ge-lerek talebe yetiştirmekle meşgul oldu. Kendine in-tisab eden müridlerini istidatlarına göre bir mesleğe sevk ve teşvik ediyor, irşad ve nasihatleriyle de onları gafletten kurtarıp, insan-ı kâmil olma yolunda terakki ettiriyordu. Devrin padişahı Sultan II. Murad Han ile de görüşmüş, O'na, İstanbul'un fethini, “Şu beşikte

¹¹⁸ Vassaf, Hüseyin, a.g.e., c. VIII, s. 199.

yatan körpe ile (Fatih Sultan Mehmed) şu bizim köseye (Akşemseddin Hazretleri) müyesser olacaktır.” diyerek müjdelemiştir.

Hacı Bayramı Veli, hayatı müddetince İslâmiyet’in neşr ve terakkisi için çalıştı. Devlete ait vazifeler derûhte eden me’murların da, adalet ve istikamet çizgisinde kalmalarına vesile oldu, onların nazarına, ‘Halka hizmet Hakk’a hizmettir.’ düstûrunu yerleştirdi ve onların aşk ve şevklerini teşci’ etti. Bu gibi mürşid-i kâmiller, mü’mînler arasında tesanüd, muhabbet, uhuvvet râbitalarını te’yid ve tahkim ederek, medeniyet sahasında memleketin teâlî ve terakkisi için feyyaz bir yol takip etmişlerdir.

Ahî Evran Hazretleri (1171-1262): Zamanındaki Moğol tehlikesine karşı Müslümanları teşkilatlandırmaya çalıştı. Vaazlarında, özellikle esnafa İslâmiyet’i anlatarak dünya ve âhiret işlerini düzenli hâle getirmeleri için nasihatlerde bulundu. Kurduğu tarikat, aynı zamanda gençlerin bir meslekte maharet kesp etmelerine çalışan ve onların enerjilerini, içtimâî hayat için zarûî olan mesleklere, bir ibâdet neşvesi içinde kanallize eden bir esnaf tarikatıdır. Selçuklu Devleti’nin zayıflamasıyla uçlara, yani serhatlara yerleşip tekke ve zaviyeler kurarak, Osmanlı devletinin kurulmasında mühim hizmetler gördüler. Örnek ahlâklarıyla çok sayıda gayrimüslimin Müslüman olmasına vesile oldular. Osman Gazi’nin kayınpederi olan Şeyh Edebali, bir Ahî şeyhiydi. Talebeleri O’nun yolunu devam ettirerek Allahu Teâlâ’nın rızasını kazanmak ve O’nun dinini yaymak aşkıyla cihat eden sayısız alperenleri ve gazileri yetiştirdiler.

Mevlânâ Celâleddin-i Rumî Hazretleri (1207-1273): Yeryüzünde Peygamberî ahlâkın mücessem bir misaliydi. Kendi asrının kutbuydu. Mâsivadan geçmiş, Hakk’a vâsıl olmuştu. O zâhiren halk içinde, bâtinen Hak ile beraberdi. Ulûm-u diniye ve maârif-i İlâhîyede bir nâziri yoktu. Şems-i Tebrizî Hazretleri buyurmuştur ki: “Peygamberimizin ahlâkına muttali olmak isteyen, Mevlâna’ya nazar etsin.” Kalbi bir feyz membaı, lisanı bir hikmet mecraıydı ki, Mesnevi o membâdan nebean etmiştir. Kâmil bir mürşid olarak yazmış olduğu mesnevisi ile yakmış olduğu meşale, insanlık âlemine hâlâ ışık tutmaktadır. Mevlânâ Câmî Hazretlerinin, O’nun hakkındaki şu sözü meşhurdur: “Peygamber değildir ama kitap sâhibidir.”

Hazreti Mevlânâ, tasavvufun bir dehâsı ve Anadolu’nun coşkun bir şairidir. Selçuklu hükümdarları, ona mütevazı bir mürîd olmakla iftihar ediyorlardı. Mevlânâ Hazretleri aynı zamanda bir medeniyet müessisidir. Öyle ki, topsuz, tüfeksiz olarak yaptığı cihadında gönüller fet-hederek birçok irfan merkezi vücuda getirmiştir. Onun bu cihadı sayesinde birçok Hristiyan İslâm ile müşerref olmuştur. Evet, Allahu Teâlâ Hazretleri, o veliye asrını tesiri altına alan bir nüfuz, bir feyz bahsetmiştir. Ümidi kaybolmuş, temelleri çökmüş, istinadgâhları tahrip edilmiş bir milletin fertlerinden taze ve sağlam bir terkiple yeni bir cemaat meydana getirmeye çalışmış ve bu gayesinde de bilfiil muvaffak olmuştur. Mürîdlerine, berak bir îmanın, İlâhî heyecanın, Rabbanî bir aşkın kapılarını açmıştır. Onların ruhlarını hikmet, fazilet ve irfan ile yoğurmakla içtimâî nizamın hem esaslarını te’sis etmiş, hem de muhafaza etmiştir.

Semâ ve raksını aşkına kisve yapan Mevlâna, şiir ve mûsikî ile de cemiyet rûhunun karanlıklarını yarıp, insana îmanî tefekkürün ufuklarını açmıştır. Mevlânâ, aşk ve şevkinin hissiyle, gaflet perdesi altında uyuyan gönülleri cevval hâle, uyuşan ruhları heyecana getirmiştir.

Şu bedihî bir hakikattir ki; Selçuklunun buhranlı günlerinde Mevlânâ, Yunus ve Edebâli gibi rehberler olmasaydı, cihanı şereflendiren Âl-i Osman belki doğmayacak ve tarih, karanlığını yaşamaya devam edecekti.

Ebû İshak (Kazerunî) Hazretleri (963-1034): Tarikatların içerisinde Ebû İshak Hazretlerinin te'sis ettiği Kazerunî tarikatının ayrı bir hususiyeti, ayrı bir makamı vardır. Bu zümre-i mücâhidin kendilerine, Asr-ı Saadetteki Ashab-ı Suffa'yı örnek almışlardır. Onlar bir taraftan İslâm dininin ihyâsı için gayret gösterirken, diğer taraftan da mukaddes vatanlarını düşmanlara karşı muhafazaya hayatlarını fedâ ve vakf etmişlerdi. Bu tarikatın serhadlerde te'sis ettiği ribatlar (han, konak, bağ) hem tekâmül etmiş birer tekke, hem de intizamlı birer kışla vazifesini derûhte ediyordu. Öyle ki; 'Çin'den Balkanlar'a kadar uzanan geniş bir alana bu tarikatın zaviyeleri kurulup hizmet vermiştir.'¹¹⁹ Aynı zamanda bu tarikat, XI. ve XII. yüzyıllarda İslâm dünyasının en meşhur tarikatlarındandı. Zamanın mânevî sultanı Ebû İshak Hazretlerinin nasihatlerinden istifade ederdi. Gayret ve irşadlarıyla birçok putperest ve ateşperest, Müslüman olmuştur.

¹¹⁹ Köprülü, M. Fuat, Belleten, XXXIII, s. 228.

Elhâsıl; yukarıda sadece bir kısmından bahsettiğimiz mürşid-i kâmiller, İslâmî hakikatleri fertler arasında sevdirecek yaymış, ehl-i sünnet akidesini muhafaza etmiş ve tasavvuf perdesi altında Din-i Hakk’a büyük hizmetler yapmışlardır.

Bu hamiyetperver mürşidlerin bir kısmı aynı zamanda hükümdarların etrafını çeviren birer i’tidal çemberiydiler. Fikir ve hislerini, samimiyetlerinin sadeliği içinde ifade eden ve onlara yol gösteren birer ıstık mihrakıydılar. Fatih’in Akşemseddin’i, Selim’in Zembilli ve İbni Kemal’i gibi zâtların milletin terbiye ve ırfaındaki büyük tesirleri ve bereketli hizmetleri olmuştur. Evet, Fatih Sultan’a gemileri karadan yürüten, Sultan Selim’e ordusunu geçit vermez yollardan, kervan geçmez çöllerden geçiren, hep o büyük mürşidlerden süzülüp gelen îman şuuru ve cihad rûhudur. Bu ruh ve bu şuur onlarda müşterek bir ideal hâlinde yaşamıştır. Her fânî gibi bu şahsiyetler de cismen dünyadan ayrılmışlardır. Fakat ideâl ve fikirleri zinde ve hayattardır. Elbette ki, tasavvufun zevkini alan ve onu yaşayanlar her devirde olduğu gibi zamanımızda da mevcuttur. Asırlardan bu yana, ruh ve kalplere sinen bu neşe ve bu neşve kolay kolay silinemez, perdelenemez, perde-lense bile koparılıp atılamaz.

II. BÖLÜM

RİSALE-İ NUR VE TARİKAT

Risale-i Nur ve Tarikat

S-1) Bediüzzaman Hazretlerinin tarikata bakışı nasıldır?

Bu mevzuya girmeden önce Bediüzzaman Hazretlerinin şahsiyetinden ve hizmetlerinden kısaca bahsetmek isterim.

Bediüzzaman Hazretleri, Kur'ân-ı Kerim'in en mümtaz ve en kâmil bir talebesidir. Deryalar kadar engin fikir ve istidadı, fazilet ve irfanı ile zamanımıza İlâhî bir hediyedir. 1876'da Bitlis'in Nurs köyünde necib bir aileden dünyaya geldi ve 23 Mart 1960'ta Şanlıurfa'da Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Çok hareketli ve hararetili geçen gençlik yıllarını ilim tahsiliyle değerlendirdi. Kısa bir sürede medrese ilimlerini tahsil etti, din ve fen ilimlerinde kendisini yetiştirdi. Doğuda dinî ilimlerle fen ilimlerinin birlikte okutulacağı bir dâru'l-fünuna ihtiyaç olduğunu hissedenden Bediüzzaman, bu maksadını Padişah'a iletmek için 1907'de İstanbul'a gitti. Kendisini İstanbul ulemâsına kısa sürede kabul ettiren Bediüzzaman Hazretleri, dönemin gazete ve dergilerinde çeşitli yazılar yayınlarak hürriyet ve meşrutiyete İslâm adına sâhip çıktı. 31 Mart Vakasında yatıştırıcı rol oynamasına rağmen

Divan-ı Harbe verildi ancak beraat etti. Bundan sonra Van'a dönerek doğudaki aşiretler arasında dolaşıp halkın hürriyeti yanlış anlamamaları için sohbetler düzenledi. Bu sohbetlerini Münazarat adı altında telif etti. Daha sonra Şam'a giderek İslâm âleminin geri kalış sebepleri ve hâl çarelerini ihtiva eden bir hutbe irad etti. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle talebelerinden teşekkül ettirdiği gönüllü milis alayının başına geçerek vatan müdâfaasında bulundu. Bu esnada Ruslara esir düşerek üç seneye yakın esarette kaldı. Bu esaret yıllarından sonra İstanbul'a geldi, İstanbul'da ümerâ ve ulemânın büyük teveccühleriyle karşılanarak, orduyu temsilen, Dârü'l-Hikmetü'l-İslâmiye âzâlılığına tâyin edildi. İstanbul'un işgali esnasında te'lif ettiği Hutuvat-ı Sitte adlı eseriyle İngilizlerin ve işgalci kuvvetlerin planını bozdu. Kuva-i Millîye hareketini isyan olarak vasıflandıran esaret altındaki Şeyhü'l-İslâm'ın fetvasına mukabil bir fetva yayınlayarak millî kurtuluş hareketinin meşruiyetini ilan etti.

Ankara Hükümetinin dâvetlisi olarak 1922 yılında Ankara'ya giden Bediüzzaman Hazretleri, Meclis'te resmî bir hoşamedî ile karşılandı. Ankara'da kaldığı günlerde, bazı mebusların dindeki lakaydlıklarından çok müteessir olarak on maddelik bir beyanname hazırlayıp meclis âzâlarına dağıttı. Bu beyannamede devlet ve hükümet yetkililerini İslâm şearine sâhip çıkmaya çağırırdı. Kendisine şark umumî vaizliği, milletvekilliği, hususî bir köşk, yüksek derecede bir maaş ve diyânet âzâlığı teklif edildi, ancak Bediüzzaman bu teklifleri kabul etmeyerek tekrar Van'a döndü. Bu esnada Şeyh Said hareketi cereyan etti. Kendisinden: "Sizin nüfuzunuz kuvvetlidir." diyerek yardım isteyen Şeyh Said'e:

“Türk milleti asırlardan beri İslâmiyet’e hizmet etmiş ve çok veliler yetiştirmiştir. Bunların torunlarına kılınc çekilmez; siz de çekmeyiniz, teşebbüsünüzden vazgeçiniz; millet irşad ve tenvir edilmelidir.” diye karşılık vererek onu bu niyetinden vazgeçirmeye çalıştı. Buna rağmen Bediüzzaman, bu hareket sonrasında evhamlanan bazı yetkililer tarafından Van’daki uzlethânesinden alınarak Burdur’a, oradan da Isparta’nın Barla nahiyesine nefyedildi.

İşte bu tarihten sonra kendi tâbiriyle Yeni Said olarak îman hizmetine başladı. Garb menşeli olan dalâlet ve sefâhat cereyanlarıyla bu milletin ve gençliğinin dinsiz ve sefih yapılmak istendiğini fevkalâde bir vukufiyet ile tesbit etti ve kendine ihsan olunan fitrî dehâsıyla, mantığın murakabesi altında, beliğane ifadelerle kaleme almaya başladığı Nur Külliyyatıyla îmanlı, ahlâklı, vatanperver, kalbi aşk ile dolu, realist ve mütefekkir bir cemaatin teşekkülüne muvaffak oldu.

O’nun bu hizmetlerinden rahatsız olan devrin bazı idarecileri, O’nu Eskişehir, Denizli, Afyon ve İstanbul mahkemelerinde yarım asra yakın takibe aldılar. Bir netice alamadıkları hâlde kendisini rahat bırakmadılar; hatta her geçen gün işkence ve baskılarını daha da arttırdılar. O, yine azminden, ümidinden vazgeçmedi. Dağların zirvelerinde, ağaçların başlarında, hapishane köşelerinde te’lif eylediği 6000 sahifelik külliyyatıyla insanları cehâletin karanlığından, nefs-i emmarenin esaretinden, hayvanî hislerin tahakkümünden kurtardı, muhakemeli rûha sâhip ve vicdanlı insanlar hâline getirdi.

Yatağına sığmayan bir nehir gibi önüne çıkan bütün sedleri yıktı. Küfrün istinadlarını yıkarak, îmanın

güzelliğini parlattı, aydınlattı. Bin bir renkli bir çiçek gibi birbirini tamamlayıcı, paha biçilmez bir mârifet goncası olan Risale-i Nur külliyyatıyla gönülleri şevke, vicdanları cezbeyle getirdi. Beşaretili ifadeleriyle İslâm âlemini yeis ve korkunun karanlık gecelerinden, ümit ve emniyetin nurlu sabahlarına çıkardı. Meziyetleriyle gönüllerde, hizmetleriyle mefkûrelerde taht kurdu. O'nun hizmeti sadece kitap ve satırlarda kalmadı; gönüllerde hafızalarda aksederek hayatın rûknü ve malı oldu, nazarîden âmelîyeye geçti. O'nun irfan ve kültürümüze yaptığı hizmetler tadat ile bitmez. Bunlardan birisi asırlardan beri kendi kültür ve seciyesiyle yaşayan necip milletimizin genç kuşaklarını, Avrupa'nın sefahat ve rezaletinden muhafaza etmesidir.

Yirminci asırda batıdan gelen felsefî cereyanların hücum ve taarruzu ile bozulan kalpler, zedelenen îmanlar, bu milletin bünyesinde açılan rahneler, yapılan tahribatlar karşısında bu zâtı; yılmayan, usanmayan bir gayretle, bu milletin îmanını, ahlâkını, izzetini muhafaza azmi içinde görüyoruz. Hakaik-ı îmanîyeye ait akîl ve naklî delillerden müteşekkil külliyyatıyla küfr-ü mutlakın belini kırmıştır. Bu hizmetlerinden dolayı da ehl-i îman olarak kendisine medyun-u şükranız. Çok az mütefekkiye nasib olan sanatlı muhteşem ifadeler, belagatlı cümleler ile îmanın heyecanını, Allah aşkını tarife sığmaz bir gayretle muhtaç gönüllere ulaştırmıştır.

Bu felâket ve helaket asrının kudretli, şanlı mücâhidi, hayatının her safhasında heyecanla Anadolu'yu düştüğü gafletten uyandırmaya gayret etti. Asırlardan bu yana kalınlaşan gaflet ve cehâlet perdelerini parçaladı, Kur'ân'ın mânevî cevherlerini zamanın çarşısında işler

hâle getirdi, şark ve garbın nazar-ı dikkatini çekti. Bin yıldan beri teraküm eden karanlıkları izale ederek yeni bir çağın kapılarını yeni bir cihad şuuruyla açtı. Bir asır boyu ıstıraplar içinde geçen ömrünü bu gayeye hasr ve vakfetti.

Birçok âli meziyetlerle mücehhez olan bu büyük ve vakur insan hakkında fikir ve beyana kalkışmam, uçsuz bucaksız bir denizin kenarında oturup çakıl taşlarıyla oynayan bir çocuğun, o denizin keyfiyet ve mahiyetinden haber vermesi gibidir. Böyle nev-i şahsına münhasır bir nâdire-i hilkat olan müstesna ve bedî bir zâtı anlamak, anlatmak ve tarif etmek benim gibi âciz bir insan için oldukça zor ve müşkül bir meseledir. Bediüzzaman'ın en güzel tarif edicisi, hakikatler manzumesi olan Risale-i Nur Külliya'dır.

Risale-i Nur'un Tarikata Bakışı

Cenâb-ı Hakk'a hadsiz şükür olsun ki, kalplere hayat bahşeden, ruhlara nesim-i hidâyet estiren hak tarikatları, insaniyet semâsında yıldız gibi parıldayan kutuplar, gavslar, ârifler ve evliyaların vesilesiyle bu millete ih-san etmiştir. Hakikî tarikat silsilesi ise hicri ikinci asırdan bugüne kadar gayet mazbut olarak gelmiş, kalb ve gönül âleminde hakikî mürşidler yetiştirerek İslâm dininin kayyumu olmuşlardır. Bu gibi zâtlar kendilerine sünnet-i seniyye dairesinde ihlâs ve sadakatle intisab edenlerin îmanını inkişaf ettirmiş, onlara mârifet ve muhabbetullahın hakikî zevkini tattırmışlardır.

Yine Cenâb-ı Bârî Hazretlerine nihayetsiz hamd-ü senâlar olsun ki, bu tarikatların sayısız faydalarını, güzelliklerini, hikmetlerini, dindeki yerini izah eden, çok

harika ve çok ehemmiyetli Telvihat-ı Tis'a¹²⁰ nâmındaki eseri Bediüzzaman Hazretlerinin vesilesiyle bizlere lütuf ve ikram etmiştir.

Bediüzzaman Hazretleri bu eserinde tarikata intisap eden bazı ehliyetsiz fertlerin hatalarını pazara vererek, tarikata hücum eden gâfillere karşı tarikatın maksadını, gayesini ve ehemmiyetini fevkalâde bir vukufiyetle ortaya koymuştur. Diğer taraftan din düşmanlığı nâmına tarikata hücum eden ehl-i dalâlete şiddetli ve dehşetli tokatlar vurmuş, herkesin kendi köşesine çekildiği o dehşetli dönemde kaleme aldığı bu eseriyle mühlidleri ilzam etmiş, müzminleri bilhassa tarikat ehlini mesrur ve memnun etmiştir.

Bediüzzaman Hazretleri, tarikatın saâdet-i ebediyeye ait hadsiz meyvelerinden ve faziletlerinden yüzer numunelerini bu eserinde beyan etmiş ve hüccetler ile ortaya koymuştur. Kimin haddi var ki o hüccetleri cerh edip bu hakikatleri perdeleyebilsin? Elbette ki, kalbi nûr-u Rabbanî ve feyz-i Rahmanî'den mahrum, insaf ve mürüvvetten de yoksun olanlar bu eserdeki hakikatlerin zevkini idrak ve kıymetini takdir edemezler.

Hakikaten, takdir ve tebrike lâıyk olan bu eseri okuyanlar tarikatların îfâ ettikleri harika hizmetlerden haberdar olarak, tarikatın fikir ve vicdanlarda, zikre, ibâdete, ihlâsa, mârifete ve muhabbete vesile olduğunu göreceklidir. Akılları muhakemeye sevk eden Nur'un bu eseri, tarikatın ihtiva ettiği ulviyet ve güzellikleri göstermiş ve tarikatın İslâm'ın bir şiarı, bir şubesi ve sarıılmaz bir kalası olduğunu ispat ve izah etmiştir. Bu

¹²⁰ Tarikatın çok geniş, yüksek ve derin hakikatlerine dokuz işaret.

yolda salıklarının düşecekleri hata ve vartaları da, ikaz sadedinde ortaya koymuştur.

Evet, mütalaasına hiç doyulamayacak bir selaset ve letafetle yazılan Telvihat-ı Tis’a risalesini okuyan herkes onun feyzinden, nûrundan ve bereketinden istifade edip sürûr duymaktadır. Bu harika eserden bazı parçaları numune olarak takdim ediyoruz.¹²¹

Birinci Telvih

Bediüzzaman Hazretleri, bu telvihte tarikatın tarifini, gaye ve maksadını hülâsa olarak şöyle ifade eder: “Tarikatın gaye-i maksadı, ma’rifet ve inkişaf-ı hakaik-ı îmanîyye olarak, Mi’rac-ı Ahmedi’nin (s.a.v) gölgesi altında kalb ayağıyla bir seyr-ü sülûk-u rûhanî neticesinde, zevkî, hâlî ve bir derece şuhudî, hakaik-ı îmanîyye ve Kur’ânîyyeye mazhariyet; tarikat, tasavvuf nâmıyla ulvî bir sırr-ı insanî ve bir kemâl-i beşerîdir.”¹²²

İkinci Telvih

Bu telvihte ise Bediüzzaman Hazretleri, zikir ve fikrin güzellik ve faydalarından bahseder. “Bu zikir ve fikrin mehâsini, tâdat ile bitmez. Hadsiz fevâid-i uhreviyeden ve kemâlât-ı insaniyyeden kat’ı nazar, yalnız şu dağdağalı hayat-ı dünyeviyeye ait cüz’i bir faidesi şudur ki: Her insan, hayatın dağdağasından ve ağır tekâlifinden bir derece kurtulmak ve teneffüs etmek için; herhalde bir teselli ister, bir zevki arar ve vahşeti izale edecek

¹²¹ Daha geniş bilgi için, Bediüzzaman Hazretlerinin “Mektubat” isimli eserine müracaat edilebilir.

¹²² Nursî, Mektubat, s. 493.

bir ünsiyeti taharri eder. Medeniyet-i insaniyye neticesindeki içtimaat-ı ünsiyetkârane, on insanda bir ikisine muvakkat olarak, belki gafletkârane ve sarhoşcasına bir ünsiyet ve bir ülfet ve bir teselli verir. Fakat yüzde sekseni ya dağlarda, derelerde münferid yaşıyor, ya derd-i maişet onu hücre köşelere sevk ediyor, ya musibetler ve ihtiyarlık gibi âhireti düşündüren vasıtalar cihetiyle insanların cemaatlerinden gelen ünsiyetten mahrumdurlar. O hâl onlara ünsiyet verip teselli etmez.

İşte böylelerin hakikî tesellisi ve ciddi ünsiyeti ve tatlı zevki; zikir ve fikir vasıtasıyla kalbi işletmek, o hücre köşelerde, o vahşetli dağ ve sıkıntılı derelerde kalbine müteveccih olup “Allah!” diyerek kalbi ile ünsiyet edip, o ünsiyet ile etrafında vahşetle ona bakan eşyayı ünsiyetkârane tebessüm vaziyetinde düşünüp, “Zikrettiğim Hâlikımın hadsiz ibadî her tarafta bulunduğu gibi, bu vahşetgâhımda da çokturlar. Ben yalnız değilim, tevahhuş mânâsızdır.” diyerek, îmanlı bir hayattan ünsiyetli bir zevk alır. Saâdet-i hayatiyye mânâsını anlar, Allah’a şükreder.”¹²³

Üçüncü Telvîh

Bediüzzaman Hazretleri, bu telvihte ise velâyet ile şerîat arasındaki münâsebeti veciz bir şekilde şöyle dile getirir: “Velâyet, bir hüccet-i Risalettir. Tarikat, bir bürhan-ı Şerîattır. Çünkü: Risaletin tebliğ ettiği hakaik-ı îmaniyyeyi, velâyet; bir nevi şühûd-u kalbî ve zevk-i rûhanî ile aynelyakîn derecesinde görür, tasdik eder.

¹²³ Nursî, Mektubat, s. 494.

Onun tasdiki, Risaletin hakkaniyetine kat'î bir hüccettir. Şerîat ders verdiği ahkâmın hakaikını tarîkat; zevkiyle, keşfiyle ve ondan istifadesiyle ve istifazasıyla o ahkâm-ı şerîatın hak olduğuna ve Hak'tan geldiğine bir bürhan-ı bâhirdir. Evet, nasıl ki velayet ve tarikat, Risalet ve Şerîatın hücceti ve delilidir; öyle de: İslâmiyet'in bir sırr-ı kemâli ve medar-ı envârı ve insaniyetin, İslâmiyet sırrıyla bir mâden-i terakkiyatı ve bir memba-ı tefeyyüzâtıdır.”¹²⁴

Daha sonra mevzunun tahliline geçip tarikatın yapmış olduğu hizmetleri senakârane takdir eder. Evet, Bediüzzaman Hazretleri bu samimi kanaatinden dolayıdır ki, herkesin sustuğu ve kabuğuna çekildiği bir dönemde bu feyiz membalarına taarruz eden ve oraları kapatmak isteyen zihniyetlere şöyle karşı çıkmıştır: “En ziyâde medâr-ı teessüf şudur ki; Ehl-i Sünnet ve Cemaatin bir kısım zâhirî ulemâsı ve Ehl-i Sünnet ve Cemaate mensub bir kısım ehl-i siyaset gâfil insanlar, ehl-i tarikatın içinde gördükleri bazı su'î istimalatı ve bir kısım hatîatı bahane ederek, o hazine-i uzmayı kapatmak, belki tahrip etmek ve bir nevi ab-ı hayatı dağıtan o kevser membanı kurutmak için çalışıyorlar. Hâlbuki eşyada kusursuz ve her ciheti hayırlı şeyler, meşrebler, meslekler az bulunur. Âlaküllihâl bazı kusurlar ve su'î istimalât olacak. Çünkü; ehil olmayanlar bir işe girseler, elbette su'-i istimal ederler. Fakat Cenâb-ı Hak, âhirette muhasebe-i a'mal düsturuyla, adalet-i Rabbaniiyesini, hasenat ve seyyiatın muvazenesiyle gösteriyor. Yani, hasenat racih ve ağır gelse mükâfatlandırır, kabul eder, seyyiat racih gelse cezalandırır, reddeder. Hasenat ve seyyiatın

¹²⁴ Nursî, Mektubat, s. 495.

muavazenesi, kemiyete bakmaz, keyfiyete bakar. Bazı olur, bir tek hasene bin seyyiata tereccüh eder, affettirir. Madem adalet-i İlâhîye böyle hükmeder ve hakikat dahi bunu hak görür; tarikat, yani Sünnet-i Seniyye dairesinde tarikatın hasenatı seyyiatına kat'ıyyen müreccah olduğuna delil: Ehl-i tarikat, ehl-i dalâletin hücumu zamanında îmanlarını muhafaza etmesidir. Âdi bir samimi ehl-i tarikat; suri, zâhiri bir mütefenninden daha ziyâde kendini muhafaza eder. O zevk-i tarikat vasıtasıyla ve o muhabbet-i evliya cihetiyle îmanını kur-tarır. Kebairle fâsık olur, fakat kâfir olmaz; kolaylıkla zındıkaya sokulmaz. Şedit bir muhabbet ve metin bir itikad ile akta kabul ettiği bir silsile-i meşayihî, onun nazarında hiçbir kuvvet çürütemez. Çürütmediği için onlardan itimadını kesemez. Onlardan itimadı kesilmezse, zındıkaya giremez. Tarikatta hissesi olmayan ve kalbi harekete gelmeyen, bir muhakkik âlim zât da olsa, şimdiki zındıkların desiselerine karşı kendini tam muhafaza etmesi müşkülleşmiştir.”¹²⁵

Dördüncü Telvih

Bu telvihte, Bediüzzaman Hazretleri, ehl-i tarikata meslek ve meşrebini anlatarak seyr-ü sülûkun mahiyet ve hakikatini güzelce izah eder. Bu izahların bir kısmını takdim ediyorum:

“Tarikatta, seyr-i enfûsî ve seyr-i âfâkî tâbirleri altında iki meşrep var. Birinci meşrep; enfûsî meşrebidir; nefisden başlar, hariçten gözünü çeker, kalbe bakar, enaniyeti deler geçer, kalbinden yol açar, hakikati bulur,

¹²⁵ Nursî, Mektubat, s. 495-496.

sonra âfâka girer. O vakit âfakı nûranî görür. Çabuk o seyri bitirir. Enfûsî dairesinde gördüğü hakikati, büyük bir mikyasta onda da görür. Turuk-u hafiyyenin çoğu bu yol ile gidiyor. Bunun da en mühim esası; enâniyeti kırmak, hevâyı terk etmek, nefsi öldürmektir.

İkinci meşrep; âfaktan başlar, o daire-i kübranın me-zahirinde cilve-i esmâ ve sıfatı seyredip, sonra daire-i enfüsiyyeye girer. Küçük bir mikyasta daire-i kalbinde o envarı müşahede edip, onda en yakın yolu açar. Kalb, ayine-i Samed olduğunu görür, aradığı maksada vâsıl olur. İşte birinci meşrebde süluk eden insanlar nefsi-i emmareyi öldürmeye muvaffak olamazsa, hevâyı terk edip, enaniyeti kırmazsa; şükür makamından, fahr makamına düşer, fahirden gurura sukut eder. Eğer muhabbetten gelen bir incizab ve incizabdan gelen bir nevi sekir beraber bulunsa, şatahat nâmıyla haddinden çok fazla dâvâlar ondan sudur eder. Hem kendi zarar eder, hem başkasının zararına sebep olur.”¹²⁶

Beşinci Telvih

Bu telvihte ise Bediüzzaman Hazretleri, Vahdet-ül Vücut meşrebini özetle şöyle tarif eder:

“Tarikatın gayet mühim bir meşrebi olan Vahdet-ül Vücut nâmı altındaki Vahdet-üş-Şühud, yani Vacib-ül-Vücutun vücuduna hasr-ı nazar edip, sair mevcudatı, o Vücut-u Vacibe nisbeten o kadar zaif ve gölge görür ki, vücud ismine lâayık olmadığını hükmedip, hayal perdesine sarıp, terk-i masiva makamında onları hiç saymak, hatta mâdum tasavvur etmek, yalnız

126 Nursî, Mektubat, s. 496-497.

cilve-i Esmâ-i İlâhiyyeye hayalî bir âyine vaziyeti vermek kadar ileri gider.

İşte bu meşrebin ehemmiyetli bir hakikati var ki; Vacib-ül Vücudun vücudu, îman kuvvetiyle ve yüksek bir velayetin hakkalyakîn derecesinde inkişafıyla vücud-u mümkinat o derece aşağıya düşer ki, hayal ve ademden başka onun nazarında makamları kalmaz; âdeta Vacib-ül-Vücudun hesabına kâinatı inkâr eder.”¹²⁷

Bu bahsin devamında vahdet-i vücud meşrebi hakkında harika tesbit ve tahlillere yer verilmiştir.

Altıncı Telvih

Bu telvihte Bediüzzaman Hazretleri, Sünnet-i Seniyyeye ittibanın ve ihlâsın ehemmiyetini üç noktada izah etmiştir:

“Birinci Nokta: Velayet yolları içinde en güzeli, en müstakimi, en parlağı, en zengini; Sünnet-i Seniyyeye ittibadır. Yani: A’mal ve harekâtında Sünnet-i Seniyyeyi düşünüp, ona tâbi olmak ve taklid etmek ve muamelât ve ef’alinde ahkâm-ı şer’iyyeyi düşünüp rehber ittihaz etmektir...

İkinci Nokta: Velayet yollarının ve tarikat şubelerinin en mühim esası, ihlâstır. Çünkü ihlâs ile hafî şirklerden halas olur. İhlâsı kazanmayan o yollarda gezemez. Ve o yolların en keskin kuvveti muhabbettir. Evet muhabbet, mahbubunda bahaneler aramaz ve kusurlarını görmek istemez. Ve kemâline delalet eden zaif emareleri kavî hüccetler hükmünde görür. Daima mahbubuna

127 Nursî, Mektubat, s. 499.

taraftardır. İşte, bu sırra binaendir ki, muhabbet ayağıyla mârifetullahı teveccüh eden zâtlar; şübehata ve itirazâta kulak vermezler, ucuz kurtulurlar...

Üçüncü Nokta: (...) Ehl-i velâyet (...) Keşif ve keramet, ezvak ve envar verildiği vakit, bir iltifat-ı İlâhî nevinden kabul edip setrine çalışıyorlar. Fahre değil, belki şükre, ubudiyete daha ziyâde giriyorlar. Çokları o ahvalin istitar ve inkitamı istemişler, taa ki amellerindeki ihlâs zedelenmesin. Evet, makbul bir insan hakkında en mühim bir ihsan-ı İlâhî, ihsanını ona ihsas etmemektir; taa niyazdan naza, şükürden fahre gitmesin. İşte bu hakikate binaendir ki, velâyeti ve tarikatı isteyenler; eğer velâyetin bazı tereşşuhatı olan ezvakı ve keramâtı isterlerse ve onlara müteveccih ise ve onlardan hoşlansa; bakî uhrevî meyveleri, fânî dünyada fânî bir sûrette yemek kabilinden olmakla beraber; velâyetin mayası olan ihlâsı kaybedip, velâyetin kaçmasına meydan açar.”¹²⁸

Yedinci Telvih

Dört nükteden ibaret olan bu telvihte, Bediüzzaman Hazretleri, şerîat, tarikat ve hakikat arasındaki münasebetleri gayet güzel bir tarzda işlemiştir. Numune olarak ikisini takdim ediyorum.

“Birinci Nükte: Şerîat, doğrudan doğruya, gölgesiz, perdesiz, sır-ı Ehadiyet ile Rubûbiyet-i Mutlaka noktasında hitâb-ı İlâhî’nin neticesidir. Tarikatın ve hakikatin en yüksek mertebeleri, şerîatın cüzleri hükmüne geçer. Yoksa daima vesile ve mukaddime ve hadim

¹²⁸ Nursî, Mektubat, s. 501-502.

hükmündedirler. Neticeleri, şerîatın muhkematıdır. Yani: Hakaik-ı şerîata yetişmek için, tarikat ve hakikat meslekleri, vesile ve hadim ve basamaklar hükmündedir. Git gide en yüksek mertebede, nefis-i şerîatta bulunan mânâ-yı hakikat ve sırr-ı tarikata inkılab ederler. O vakit, şerîat-ı kübranın cüz'leri oluyorlar. Yoksa bazı ehl-i tasavvufun zannettikleri gibi, şerîatı, zâhirî bir kışır, hakikati onun içi ve neticesi ve gayesi tasavvur etmek doğru değildir. Evet şerîatın, tabakat-ı nâsa göre inkişafatı ayrı ayrıdır. Avâm-ı nâsa göre zâhir-i şerîatı, hakikat-ı şerîat zannedip, havassa münkeşif olan şerîatın mertebesine hakikat ve tarikat nâmı vermek yanlıştır. Şerîatın, umum tabakata bakacak merâtibi var. İşte bu sırra binaendir ki; ehl-i tarikat ve ashab-ı hakikat ileri gittikçe, hakaik-ı şerîata karşı incizabları, iştiaqları, ittibaları ziyâdeleşiyor. En küçük bir Sünnet-i Seniyyeyi, en büyük bir maksad gibi telakki edip, onun ittibasına çalışıyorlar, onu taklid ediyorlar. Çünkü: Vahiy ne kadar ilhamdan yüksek ise; semere-i vahiy olan âdâb-ı Şer'iyye, o derece semere-i ilham olan âdâb-ı tarikat-tan yüksek ve ehemmiyetlidir. Onun için, tarikatın en mühim esası, Sünnet-i Seniyyeye ittiba etmektir.

İkinci Nükte: Tarîkat ve hakikat, vesilelikten çıkmamak gerektir. Eğer maksud-u bizzat hükmüne geçseler; o vakit şerîatın muhkematı ve ameliyatı ve Sünnet-i Seniyyeye ittiba resmî hükmünde kalır, kalb öteki tarafa müteveccih olur. Yani: Namazdan ziyâde halka-i zikri düşünür; feraizden ziyâde evradına müncezip olur; kebairden kaçmaktan ziyâde âdâb-ı tarikatın muhalefetine kaçır. Hâlbuki muhkemat-ı şerîat olan farzların bir tanesine evrad-ı tarikat mukabil gelemeyiz; yerini dolduramaz! Âdâb-ı tarikat ve evrad-ı tasavvuf, o feraizin

içindeki hakiki zevke medar-ı teselli olmalı, menşe' olmamalı. Yani: Tekyesi, camideki namazın zevkine ve tadil-i erkânına vesile olmalı; yoksa camideki namazı çabuk resmî kılıp, hakikî zevkini ve kemâlini tekyede bulmayı düşünen, hakikatten uzaklaşıyor...”¹²⁹

Sekizinci Telvih

Bediüzzaman Hazretleri, bu telvihte ehl-i tarikatın seyr-ü süluklarında düşebilecekleri hata ve tehlikeleri –vartaları– beyan eder. Bunlardan numune olarak iki tanesini alıyorum:

“Üçüncüsü: İfrat ile tarikat taassubu taşıyanların bir kısmı âdab ve evrad-ı tarikatı Sünnet-i Seniyyeye tercih etmekle sünnete muhalefet edip sünneti terk eder, fakat virdini bırakmaz. O sûretle âdab-ı Şer’iyyeye bir lakaydlık vaziyeti gelir, vartaya düşer. Çok sözlerde isbat edildiği gibi ve İmam Gazâlî, İmam Rabbanî gibi muhakkikin-i ehl-i tarikat derler ki: ‘Bir tek Sünnet-i Seniyyeye ittiba noktasında hâsıl olan makbûliyet, yüz âdab ve nevâfil-i hususiyyeden gelemes! Bir farz, bin Sünnete müreccah olduğu gibi, bir Sünnet-i Seniyye dahi, bin âdab-ı tasavvufa müreccahtır!’ demişler.

Yedincisi: Bir kısım ehl-i zevk ve şevk, sülukünde fahrı, nazı, şatahatı, teveccüh-ü nâsı ve merciiyeti; şükre, niyaza, tazarruata ve nâsdan istiğnaya tercih etmekle vartaya düşer. Hâlbuki en yüksek merteye ise, ubudiyet-i Muhammedîyye’dir ki, mahbubiyet unvanıyla tâbir edilir. Ubudiyetin ise sırr-ı esası; niyaz, şükür, tazarru’,

¹²⁹ Nursî, Mektubat, s. 502-503.

huşû, acz, fakr, halktan istiğna cihetiyle o hakikatin kemâline mazhar olur. Bazı evliya-yı âzime, fahr ve naz ve şatahat muvakkaten, ihtiyarsız girmişler; fakat o noktada, ihtiyaren onlara iktida edilmez; hâdidirler, mühdi değillerdir; arkalarından gidilmez!”¹³⁰

Dokuzuncu Telvih

Bediüzzaman Hazretlerinin, bu telvihte dokuz madde ile hülâsa ettiği tarikatın faydalarından numune olarak üç tanesini takdim ediyorum:

“İkincisi: Makine-i insâniyyenin merkezi ve zenbereği olan kalbi, tarikat vasıta olup işletmesiyle ve o işletmekle, şâir letâif-i insaniyyeyi harekete getirip, netice-i fitratlarına sevk ederek hakikî insan olmaktır.

Üçüncüsü: Âlem-i Berzah ve âhiret seferinde, tarikat silsilelerinden bir silsileye iltihak edip ve o kafiye-i nûraniyye ile ebed-ül-âbâd yolunda arkadaş olmak ve yalnızlık vahşetinden kurtulmak ve onlarla, dünyada ve berzahta mânen ünsiyet etmek ve evham ve şübehatın hücumlarına karşı, onların icmaina ve ittifakına istinad edip, her bir üstadını kavi bir senet ve kuvvetli bir bürhan derecesinde görüp, onlarla o hâtıra gelen dalâlet ve şübehâtı def etmektir.

Sekizincisi: Tarikatta, zikr-i kalbi ile tefekkür-ü aklî ile kazandığı teveccüh ve huzur ve kuvvetli niyetler vasıtasıyla, âdetlerini ibâdet hükmüne çevirmek ve muamelat-ı dünyeviyyesini, a'mâl-i uhreviyye hükmüne getirip sermaye-i ömrünü hüsn-ü istimal etmek cihetiyle,

¹³⁰ Nursî, Mektubat, s. 74, 76.

ömrünün dakikalarını hayat-ı ebediyyenin sünbüllerini verecek çekirdekler hükmüne getirmektir.”¹³¹

S-2) Bediüzzaman Hazretleri, tarikatın fayda ve hikmetlerini çok hâkimane bir üslupla kaleme aldığı hâlde, niçin “Zaman tarikat zamanı değil, belki îmanı kurtarmak zamanıdır.”¹³² diyerek mesleğini tarikat üzerine bina etmemiştir?

İnsanın hikmetini kavrayamadığı bir sözü hemen inkâr ve reddetmektense; onu tahkik ve tetkik etmesi daha tutarlı ve ihtiyata daha uygun bir yoldur. Erbab-ı akıl ve irfanın şânı da budur; insaf ve adalet de bunu icab ettirir. Hem insan için en selâmetli yol hüsn-ü zan ve hüsn-ü nazardır.

Bütün hareketlerinde akıl ve hikmeti esas ittihaz eden, milletin uhuvvet ve muhabbetine fevkalâde hassasiyet gösteren, fitnenin kapısını kapamaya hayatı boyunca gayret eden, İslâmiyet’in rûhuna hakkıyla nüfuz eden, bu asrın efkâr ve irfanından hakkıyla haberdar olan ve “Biz muhabbet fedaileriyiz, husumete vaktimiz yoktur.”¹³³ diyen bir zât, “Zaman tarikat zamanı değil.” demişse, elbette bu sözü bir hikmete binaen söylemiştir. O’nun mukaddes hizmeti bir küll hâlinde ele alınıp incelenmedikçe, bu ifade ile neyi kastetmek istediği hakkıyla takdir edilemez.

¹³¹ Nursî, Mektubat, s. 77, 79.

¹³² Nursî, Emirdağ Lâhikası, I/29.

¹³³ Nursî, Hutbe-i Şâmiye, s. 91.

Bu kısa açıklamadan sonra mevzunun tahliline geçelim. Evvela, “Zaman tarikat zamanı değil, hakikat zamanıdır.” ifadesindeki zaman mefhumu üzerinde durmak icab ediyor. Şöyle ki:

Tekye, zaviye ve medreselerin kapatılmış, her türlü dinî tedrisat yasak edilmiş, Kur’ân okuyup okutanlar takibat altına alınmışlardı. Batı kaynaklı menfî cereyanlar meydana çıkarak, bu necip milletin îmanına ve vicdanına hücum ediyor, inkıraz ve izmihlaline çalışıyordu. Okuyan gençlerin mukaddesatına set çekiliyor, vicdanlarına taarruz ve tahakküm ediliyordu. Bu hâl milletimizi mânen sarsmış ve rûhen çökertmişti. Mekteplerde sadece fen ve tekniğe ait dersler okutulmuş, din ilimleri ihmal edilmişti. Ulvî prensiplere âdetâ cephe alınmıştı. Öyle ki, İslâmiyet hafife alınıyor, ulvî hakikatlerle istihza ediliyordu. Böylece, dinî ve millî şuurdan mahrum, kendi mukaddesatıyla alay eden bir nesil yetişmeye başladı. Artık dimağlar düşünmekten, zihinler tettebbudan menedilmiş, akıl ve muhakeme tahakküm altına alınmış, fikirlere kilit vurulmuştu. İslâmî ahlâkın kapıları sımsıkı kapatılmıştı. Avrupa’ya tahsil için gönderilen gençler materyalist felsefenin etkisinde kalarak oradan ilim, irfan ve teknoloji yerine; şüphe, tereddüt ve inkâr getirmişlerdi. Artık hariçten gelen menfî cereyanlar ve ideolojilere karşı kapılar ardına kadar açılmıştı. Yetişen nesil, mukaddesatına, tarihine, öz kültürüne karşı yabancılaşmış, dinî ve millî seciyelerini muhafaza ve müdafaa etmek istidadını bütün bütün kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya bırakılmıştı. Az zaman içerisinde cehâlet bulutları âfakı kaplamıştı. Mânevîyat ve mukaddesat düşmanları yekvücut olmuş-

lar ve cemaat hâlinde bütün müesseseleriyle İslâm’a karşı hücumla geçmişlerdi.

O dehşetli zamanın tesbit ve teşhisini, Üstad Bediüzzaman’ın ifadelerinden takip edelim: “Eski zamanda küfr-ü mutlak ve fenden gelen dalâletler ve küfr-u inadiden gelen temerrüd bu zamana nisbeten pek az idi. Onun için, eski İslâm muhakkiklerinin dersleri, hüccetleri o zamanlarda tam kâfi olurdu. Küfr-ü meşkûkü çabuk izale ederlerdi. Allah’a îman umumi olduğundan, Allah’ı tanıttırmakla ve cehennem azabını ihtar etmekle çokları sefâhatlerden, dalâletlerden vazgeçebilirlerdi.”¹³⁴

“Onların zamanlarında îmanın esasatına ve köklerine hücum yoktu ve erkân-ı îman sarsılmıyordu. Şimdi ise köklerine ve erkânına şiddetli ve cemaatli bir sûrette taarruz var.”¹³⁵

Yine bir başka Risalesinde de hâl-i âlemi şöyle tasvir eder:

“Evet, bu asrın dehşetine karşı taklidi olan itika-dın istinat ka’aları sarsılmış ve uzaklaşmış ve perdelenmiş olduğundan, her mü’min tek başıyla dalâletin cemaatle hücumuna mukavemet ettirecek gayet kuvvetli bir îman-ı tahkikî lâzımdır ki dayanabilsin.”¹³⁶

Kastamonu Lahikasında da zamanın dehşet ve vahşetini şöyle ifade eder: “Sedd-i Zülkarneyn’in tahribiyle Ye’cüc ve Me’cüclerin dünyayı fesada vermesi gibi; Şeriat-ı Muhammediye (s.a.v) olan Sedd-i Kur’anînin

¹³⁴ Nursî, Şuâlar, s. 570.

¹³⁵ Nursî, Kastamonu Lâhikası, RNK Neşriyat, İstanbul 2020, s. 17.

¹³⁶ Nursî, Mektubat, s. 520.

tezelsüliyle, Ye'cüc ve Me'cüc'den daha müdhiş olarak ahlâkta ve hayatta zulmetli bir anarşilik ve zulümlü bir dinsizlik fesada ve ifsada başlıyor.”¹³⁷

Aynı mânâyı Eşref Edip ile yaptığı bir mülakatta şu ateşli ifadelerle dile getirir: “Dünya büyük bir mânevî buhran geçiriyor. Mânevî temelleri sarsılan garp cemiyeti içinde doğan bir hastalık, bir veba, bir taun felâketi gittikçe yeryüzüne dağılıyor. Bu müthiş sârî illete karşı İslâm cemiyeti ne gibi çarelerle karşı koyacak? Garbın çürümüş, kokmuş, tefessüh etmiş bâtul formülleriyle mi? Yoksa İslâm cemiyetinin ter-ü taze îman esaslarıyla mı? Büyük kafaları gaflet içinde görüyorum. İman kalesini, küfrün çürük direkleri tutamaz. Onun için ben yalnız îman üzerine mesaimi teksif etmiş bulunuyorum.”¹³⁸

Bu hikmete binaen asırlarını feyizleriyle nurlandıran büyük tarikat kahramanları bu zamanda olsalar bütün himmet ve gayretlerini îmanda temerküz ettireceklerini şu berrak ifadeleriyle ortaya koymuştur: “Ben tahmin ediyorum ki; eğer Şeyh Abdulkadir-i Geylânî (r.a) ve Şâh-ı Nakşibend (r.a) ve İmam Rabbanî (r.a) gibi zâtlar bu zamanda olsaydılar, bütün himmetlerini, hakaik-ı îmanîyenin ve akaid-i İslâmiyenin takviyesine sarf edeceklerdi. Çünkü: Saâdet-i Ebediyyenin medarı onlardır. Onlarda kusur edilse, şekavet-i ebediyyeye sebebiyet verir. İmansız Cennete gidemez, fakat tasavvufsuz Cennete giden pek çoktur. Ekmeksiz insan yaşaya-

¹³⁷ Nursî, Kastamonu Lâhikası, s. 136.

¹³⁸ Nursî, Tarihçe-i Hayat, s. 615.

maz, fakat meyvesiz yaşayabilir. Tasavvuf meyvedir, hakaik-ı İslâmiye gıdadır.”¹³⁹

Hakikaten, zamanın fetvaya tesirine binaen o vazifeli zâtlar asırlarının ilcaatlarına göre hizmet etmişlerdi. Eğer Bediüzzaman Hazretleri de onların asırlarında gelmiş olsaydı, onların yaptıklarından başka bir şey yapmayacaktı. Bediüzzaman’ın bu ifadelerinden açıkça anlaşılacağı gibi, bu zamanda şüphe ve tereddütlerin izalesi akıllıların tatmini ve kalplerin tenvir edilmesiyle îman hakikatlerinin sarsılmaz delil ve burhanlarla insanın rûhuna, vicdanına, aklına ve bütün his dünyasına nakşedilmesi ile olabilir. Yoksa bu ifadeyi, bu zamanda tarikat verilmez, zikir yapılmaz şeklinde anlamak doğru değildir.

Bediüzzaman Hazretleri’nin müdakkik ve muhakik talebelerinden Mustafa Sungur, bu mevzuda Üstad Hazretlerinin şöyle buyurdıklarını nakletmektedir: “Bu zamanda ehl-i îmanı hakikate ulaştıracak bir yol taharri ederdim, araştırırdım. Evvelâ Felsefe mesleğine müracaat ettim. Sırf akılla hakikate ulaşmak için baktım, beşerin dâhileri yarı yolda kalmışlar, hakikate ulaşamamışlar. Ben dedim. Beşerin en dâhilerinin gidemediği bir yol umuma cadde olamaz. Sonra tasavvuf mesleğine müracaat ettim, baktım çok nurlu, çok feyizli fakat a’zami i’tina istiyor. Bu yolda bu zamanda ehass-ı havas gidebilir. Bu da bu zamanda umuma cadde olamaz. Sonra Kur’ân’dan istimdad ettim, Rahmet-i İlâhîyye bana Risale-i Nur’u ihsan etti.”

¹³⁹ Nursî, Mektubat, s. 24.

Bediüzzaman Hazretleri, ihsan-ı İlâhi olarak kalem aldığı bu Nur Külliyyatının te'sir ve muvaffakiyeti hakkında şöyle buyuruyor: “İşte Cenâb-ı Hakk’a hadsiz şükürler olsun ki, bu zamanın tam yarasına bir tiryak olarak Kur’ân-ı Mu’ciz-ül Beyan’ın bir mu’cize-i mâneviyesi ve lemaatı bulunan Risale-i Nur, pek çok muvazenelerle en dehşetli muannid mütemerridleri, Kur’ân’ın elmas kılıncı ile kırıyor ve kâinat zerrelere adedince vahdaniyet-i İlâhîyeye ve îmanın hakikatlerine hüccetleri, delilleri gösteriyor ki, yirmi beş sene-den beri en şiddetli hücumlara karşı mağlub olmayıp galebe etmiş.¹⁴⁰

Bu kısa değerlendirmeden sonra, “Zaman tarikat zamanı değil, hakikat zamanıdır.” ifadesinin bir başka ciheti üzerinde de kısaca durmak isterim. Bu cümle, “Şüphe ve tereddütlerle kalpleri yaralanan bu asrın gençliğine, hakikatleri, tasavvuf berzahına girmeden, sahabe döneminde olduğu gibi doğrudan doğruya takdim etmek gerekir.” şeklinde anlaşılmalıdır. Nitekim Bediüzzaman Hazretleri de: “Risale-i Nur mesleği, tarikat değil, hakikattir; sahabe mesleğinin bir cilvesidir. Bu zaman, tarikat zamanı değil, îmanı kurtarmak zamanıdır. Risale-i Nur dairesi, Hazret-i Ali ve Hasan ve Hüseyin’in dairesidir... Zâten Üveysî bir sûrette doğrudan doğruya hakikat dersimi Gavs-ı Azam’dan (k.s) ve Zeynelâbidin (r.a) ve Hasan ve Hüseyin (r.a) vasıtasıyla İmam-ı Ali’den (r.a) almışım. Onun için, hizmet

¹⁴⁰ Nursî, Âyet-ül Kübra, RNK Neşriyat, İstanbul, s. 162.

ettiğimiz daire onların dairesidir.”¹⁴¹ buyurmuşlardır. Bir başka eserinde, sahabe mesleğinin hakikatini şöyle ifade eder: “Sahâbîlerin velâyeti, velâyet-i kübra denilen verâset-i nübüvvetten gelen berzah tarıkına uğramayarak, doğrudan doğruya zâhirden hakikate geçip, akrebiyet-i İlâhîyenin inkişafına bakan bir velâyettir ki, o velâyet yolu gayet kısa olduğu hâlde gayet yüksektir. Harikaları az, fakat meziyyatı çoktur.”¹⁴²

İmam Rabbanî Hazretleri de bu mevzuyu: “Cenâb-ı Hakk’a ulaştıran yollar ikidir. Birinci yol, Nübüvvet yolu ile tarikat berzahına girmeden kurb-u İlâhîyeye vâsıl olunur. Haddizâtında aslına ulaştıran bu yolda tavassut ve hail yanı, sülûk, cezbe, çile gibi tarikat âdablarına tevessül yoktur. Bu yolda gidenler, başta Enbiyalar, sonra Sahabe-i kiram, bir de her ne kadar az da olsalar kendilerine ikram edilen ve ümmetin büyük müridlerinden başkalarıdır. İkinci yol ise velâyet yoludur. Aktab, evtad, bûdela, nüceba ve Evliyaullah’ın da bütünü bu yoldan vâsıl olurlar. Tavassut yani, sülûk ve diğer âdab-ı tarikat bu yolda gidenlere mahsustur. Bu yolun başında Hazreti Ali Efendimiz ve O’nun mübârek nesli, daha sonra da Şeyh Abdulkadir Geylânî ve İmam Rabbanî Hazretleri bulunmaktadır.” diye beyan ettikten sonra yine aynı mektubunda şu mühim noktaya da dikkat çekmişlerdir: “İsâ Aleyhiselâm, Mehdi Aleyhirridvan ise birinci yoldan vâsıl olmaktadırlar. Nitekim Şeyheyn (Hazreti Ebû Bekir ve Hazreti Ömer) dahi,

¹⁴¹ Nursî, Emirdağ Lâhikası, I/69.

¹⁴² Nursî, Hakikat Nurları, RNK Neşriyat, İstanbul, s. 88.

Rasûlullah (s.a.v) Efendimizin zımnında birinci yoldan vâsıl olmaktadır.”¹⁴³

Peygamber Efendimizin (s.a.v) döneminde başlayan risalet cenahıyla İslâm’a hizmet, Kur’ân hakikatlerini hayata tatbik, gönüllere sevdirep fikirlere kabul ettirme mesleği, tebe-i tabiin döneminden sonra yerini tarikatlara bırakmıştır. Âhir zamanda yine, sahabe döneminde olduğu gibi, verâset-i nübüvvet cenahının vazifeyi deruhde edeceğini İmam Rabbanî Hazretleri şöyle anlatır: “Malûmdur ki Hatem-ül Enbiya ile Peygamberlik kapandı. O’ndan sonra O’nun Risalet vazifesini sahabe-i kiram kâmil mânâda deruhde etti. Tabiin ve tebe-i tabiin zamanında ise filcümle bu vazife devam etti. O’ndan sonra hikmetin icabı Risalet ciyeti perdelenerek tarikatlar velâyet cihetini esas tutarak İslâm’a hizmet etmeye başladılar. Ümit edilir ki bin sene geçtikten sonra (yani 1300’den sonra) risalet cenahı Mehdiyetle yeni baştan tezahür edip kemâliyle hizmeti deruhte edecek ve bundan sonra tarikatlar perdelenecektir.”¹⁴⁴ İşte, Müceddid-i Elfi Sanî İmam Rabbanî Hazretlerinin bu ifadesi, Bediüzzaman Hazretlerinin içtihadıyla tam bir uygunluk göstermektedir. İmam Rabbanî Hazretlerinin sarahaten ifade ettiği tarih, tam olarak bu asra tevafuk etmektedir.

Evet, İmam Rabbanî Hazretlerinin de buyurduğu gibi, tarikatlar, Tebe-i Tabiin’den sonra bin yıla yakın İslâm’a kemâliyle hizmet ettiler. Onların kurdukları

¹⁴³ İmam Rabbanî, Mektûbât, c. II, 534. Mektûb.

¹⁴⁴ İmam Rabbanî, Mektubat, c. I, s. 548, 260. Mektup; Osmanlıca Baskı, c. I, s. 183, 260. Mektup; Arapça baskı, Fazilet Neşriyat ve Matbaacılık, trs, İstanbul, c. 1, s. 251. 260. Mektup.

tekke ve hangâhlar birer daru'l irfandı ve İslâm dininin en metin, en sağlam istinadgâhlarıydı. Ubudiyet, incelikleriyle buralarda yaşanırdı. İhlâs, sadakat, takvâ gibi necib hisler buralarda inkişaf ederdi. Bu zaviyeler cidden birer merkez-i feyz ve mârifetti. Dinin hikmet ve faziletleri buralarda talim edilerek, cehâletle ölmüş olan kalp ve gönüller hayatlandırılırdı. İnsanî seciyelerin temelleri buralarda ta'lim edilirdi. Şerîatın rûhuna uymayan, İslâmî inanca ters düşen bidatlardan şiddetle kaçınılır, İslâm'ın getirdiği İlâhî hükümlere zarar verecek, insanları dalâlete sürükleyecek hurafe ve safsatalardan içtinap edilirdi. Bu feyz membalarında gayret ve azamet rûhu o derece ihya olundu ki; ilim ve kemâlattan mahrum tembel insanlara bedel milletin maddî mânevî tekâmülüne ve saadetine hizmet eden mürşidler yetiştirildi. Bu sayede akıl almaz hizmetler icra edildi, ilim ve fazilet ile temeyyüz etmiş zâtlar İslâm âleminin her tarafını sardı. Meselâ; Mezopotamya'da Abdulkadir Geylanî, Ahmed-i Rifâî, Afrika'da Ahmed-i Bedevî, Şazeli, Anadolu'da Mevlâna, Maverâünnehir'de Şâh-ı Nakşibendi ve Yesevî gibi birçok kudretli ve necib sîmâlar yetişip bu ümmet-i Muhammed'in imdadına koşular.

Her ehl-i insafın kabul etmesi gerekir ki, İslâm medeniyetlerinin en muhteşem zamanları tekke, zaviye ve dergâhların en feyizli anlarıdır. Yapılan bu tarihî hizmetler ile'l-ebed rahmet ile anılıp, takdir ile yâd edilecektir.

Bediüzzaman Hazretleri tarikatların bu değerli hizmetlerini çok iyi bilmek ve takdir etmekle beraber, zamanın şartlarını nazara alarak tasavvuf ve tarikat mesleğine girmeden bir ilim ve irfan hareketi başlatmıştır. Bu

hareketi kendisi şöyle ifade etmiştir: “Esrâr-ı Kur’âniyeye ait yazılan Sözler, şu zamanın yaralarına en münasip bir ilaç, bir merhem ve zulûmatın tehacûmatına mâruz hey’et-i İslâmiyeye en nâfi’ bir nur ve dalâlet vâdilerinde hayrete düşenler için en doğru bir rehber olduğu itikadındayım. Bilirsiniz ki; eğer dalâlet cehâletten gelse izalesi kolaydır. Fakat dalâlet, fenden ve ilimden gelse, izalesi müşküldür. Eski zamanda ikinci kısım, binde bir bulunuyordu. Bulunanlardan ancak binden biri irşad ile yola gelebilirdi. Çünkü: Öyleler kendilerini beğeniyorlar; hem biliyorlar, hem kendilerini bilir zannediyorlar. Cenâb-ı Hak şu zamanda, i’caz-ı Kur’ân’ın mânevî lemaatından olan malum Sözler’i, şu dalâlet zındıkasına bir tiryak hâsiyetini vermiş tasavvurundayım.”¹⁴⁵

Bu hakikati te’yiden bir başka eserinde de şöyle buyurur: “Risale-i Nur; ibâdet yerinde, ilim içinde hakikate bir yol açmış; sülûk ve evrad yerinde, mantukî bürhanlarla ilmî hüccetler içinde hakikat-ül hakaika yol açmış ve ilm-i tasavvuf ve tarikat yerinde, doğrudan doğruya İlm-i Kelam içinde ve İlm-i Akide ve Usul-id-Din içinde bir velâyet-i kübra yolunu açmış.”¹⁴⁶

Malûmdur ki, rûhu ve fikri şüphe ve tereddütlerle yaralanan, kalp ve vicdanında derin cerihalar alan, itikadî meselelerde tereddütlere düşen bir insana, “Gel tarikata gir, zikir yaparak akıl ve kalbini tatmin et, îman hakikatlerini yakînen anla ve böylece şüphe ve tereddütlerden kurtul!” diyerek onu irşad etmek mümkün değildir. Dinsiz felsefeden gelen şüphe ve tereddütlere tarikatın âdabıyla karşı çıkmanın fevkalâde zor olduğu ehl-i

¹⁴⁵ Nursî, Mektubat, s. 24.

¹⁴⁶ Nursî, Emirdağ Lâhikası, I/95.

dikkatin malûmudur. İşte Bediüzzaman Hazretleri'nin, "Zaman tarikat zamanı değil, hakikat zamanıdır." demesinden maksat bu olsa gerektir. Yoksa bu sözden tarikatları ve yaptıkları ulvi hizmetleri inkâr mânâsını çıkarmak mümkün değildir.

Bir kısmını zikredebildiğimiz yukarıdaki hakikatlere binaen Bediüzzaman Hazretleri asrın müceddidi olarak Risale-i Nur'u kaleme alma lüzumunu hissetmiştir. Bu eserler hakikatleri, zıddına imkân veremeyecek bir katiyyette izah ve isbat etmiştir. Hakikaten, Bediüzzaman inayet-i İlâhîyeye mazhar, şahsiyeti müstesna, fikirleri hakîm, sözleri tesirli, vefakâr ve fedakâr bir mürşid ve bir müceddid-i âzamdır. Kur'ân ve sünnetten aldığı irfan ile beşerin karararı ufuklarını aydınlattı. Getirdiği nûrun hakikati karşısında dinsizliği teşvik eden bütün fikir ve hayaller, dalâlet ve zulûmatlar perişan ve zail oldu. Yeni ve istikbâli görebilen nesiller O'nun telif ettiği Nur külliyyatı ve te'sis ettiği îman ve Kur'ân hizmeti etrafında toplandı.

Üstad Bediüzzaman Hazretleri bu hizmetiyle, yani delil ve bürhan, fesahat ve belagat kılıçları ile muarızlara karşı durup, İslâm'a cephe alan mütecavizleri def etti. Yıllardan beri birikmiş esrarengiz sualleri vuzuha kavuşturdu. Meselâ, hükemanın bile hakkıyla içinden çıkamadıkları, haşr-i cismaninin isbatı, küllî ve cüz'î iradenin tevfiği, insanın kâinatla olan münasebeti gibi mevzuları akıllara güneş gibi gösterdi. Böylece, dalâlete düşen ve azim bir felâket ile karşı karşıya kalan gençlerin îmanlarını, iffetlerini ve haysiyetlerini kurtarmaya muvaffak oldu.

“Elbette nev-i beşer âhir zamanda ulûm ve fûnuna dökülecektir. Bütün kuvvetini ilimden alacaktır. Hüküm ve kuvvet ise ilmin eline geçecektir... Ulûm ve fûnunun en parlağı olan belağat ve cezalet bütün envayıyla âhir zamanda en merğub bir sûret alacaktır.”¹⁴⁷ hakikatince bu asrın, akıllara tereddüt veren, kalplere şüphe saçan ve zihinleri bulandıran bâtl fikirlerine ilim ve hüccet ile karşı durdu. Evet, müsellemler bir hakikattir ki, beşerî fikrine istikamet vermek ilim ve irfan iledir. Fikirler üzerinde tesir icra etmek ancak delil ve hüccet ile olabilir. İlim ise öyle bir nur, öyle bir ziyâdır ki, insanın hem aklını, hem kalbini, hem de vicdanını aydınlatır.

Risale-i Nur, çaresizlik içinde kıvranan, mânen dehşetli yaralar alan ve kalplerinin en derin köşelerine kadar dalâlet darbelerini yiyen bu asır gençliğinin ruh ve vicdanlarını tedavi etti. Mânevî yaralarını sardı, nesim-i sabâ gibi müşfik ve merhametli nefesiyle idraklere çöken buzları eritip kalpleri hayatlandırdı. Ve bu asrın bütün dalâlet ve sefahat cereyanlarına rağmen îmanını, irfanını, ihlâsını, haysiyetini muhafaza edebilen tahkiki îman sahibi bir nesil yetiştirmeye, –biiznilah– muvaffak oldu.

Evet, Üstad Bediüzzaman Hazretleri, Risale-i Nur ile umum insanlık âlemine müteveccih bir îman ve irfan hareketi gerçekleştirdi. Bu ulvî hizmetinin vüsat ve ihatasını şöyle ifade buyurmaktadır:

“Risale-i Nur yalnız bir cüz-i tahribatı ve bir küçük hâneyi tamir etmiyor; belki küllî bir tahribatı ve İslâmiyet’i içine alan ve dağlar büyüklüğünde taşları

¹⁴⁷ Nursî, Sözler, s. 283.

bulunan bir muhit kal'ayı tamir ediyor. Ve yalnız hususi bir kalbi ve has bir vicdanı ıslaha çalışmıyor, belki bin seneden beri tedarik ve teraküm edilen müfsid âletler ile dehşetli rahnelenen kalb-i umumiye ve efkâr-ı ammeyi ve umumun bahusus avam-ı mü'mininin istinadgâhları olan İslâmî esaslar ve cereyanlar ve şairlerin kırılmasıyla bozulmağa yüz tutan vicdan-ı umumiye, Kur'ân'ın i'cazıyla îmanın ilaçlarıyla tedavi etmeye çalışıyor.”¹⁴⁸

Risale-i Nur bu mukaddes gayesine hem akli hem de kalbi nazara alarak, her ikisini de tatmin eden ulvî ve nûranî dersleriyle muvaffak olmuştur. Bu hususu Bediüzzaman Hazretleri şöyle beyan etmektedir: “Risalet-in-Nur, sair ulemânın eserleri gibi, yalnız aklın ayağı ve nazarı ile ders vermez ve evliya misüllü yalnız kalbin keşif ve ruh ve sair letaifin te'avünü ayağıyla hareket ederek evc-i a'laya uçar. Taarruz eden felsefenin değil ayağı, belki gözü yetişemediği yerlere çıkar, hakaik-i îmaniyeyi kör gözüne de gösterir.”¹⁴⁹

İnsaf ile Risale-i Nurlara nazar eden ve sahifelerini dikkatle mütalaa eden her akl-ı selim, onlardaki her bir hüccet ve bürhanın şüphe ve tereddütleri yakıp mahveden birer yıldız mesabesinde olduğunu idrak eder.

Elhâsıl, Bediüzzaman Hazretleri bu asrın mânevî bir hekimidir. Vazifeli bulunduğu îman hizmeti noktasında îman hakikatlerine müteveccih şüphe ve tereddütleri izale ederek îmanları taklidden tahkike çıkarmaya gayret etmiş, bu hizmetini, tasavvuf mesleğini tasvib etmediğinden değil; zamanın icabını dikkate

¹⁴⁸ Nursî, Kastamonu Lâhikası, s. 36.

¹⁴⁹ Nursî, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, s. 186.

olarak tarikata bina etmemiştir. Elbette ki, bütün ömrü boyunca mü'minlerin birlik ve beraberliği için azamî gayret gösteren ve bu hususta Risaleler telif eden bir zâtı, mezkûr ifadelerini yanlış değerlendirerek tarikata karşı göstermek insaf ve vicdan ehline yakışmaz. Kaldı ki, O'nun bu ifadesinden, bütün İslâmî hizmetlerin Risale-i Nur'a hasredildiği mânâsını çıkarmak da mümkün değildir. Çünkü Bediüzzaman Hazretleri, ihlâs ve hakperestliği, 'Müslümanların nereden ve kimden olursa olsun istifadelerine taraftar olmak'ta¹⁵⁰ görerek, Hakk'a ve hakikate hizmet eden bütün meslek ve meşrepleri takdir etmiş ve onları kucaklamıştır.

S-3) Bediüzzaman Hazretleri, Risale-i Nur'un meşrebini "acz, fakr, şefkat, tefekkür tarîkı" olarak tarif ve izah ediyor. Bazı kimseler bu cümleden dolayı Risale-i Nur'u tarikat şeklinde yorumlamaya çalışıyorlar. Bu husustaki kanaatiniz nedir?

Mâlûmdur ki, delile müstenid ve hakikatle müeyyed olmayan kanaatler şâyân-ı itibar olmamalıdır. Hakikati bulmak için tetkik ve tahkik şarttır, sathî bir nazar ile iktifa etmek akıl kârı değildir. Bedihî hakikatler asılsız evham bulutlarıyla setredilemez.

Tarikatın istilahî bir mânâsı vardır ki, Risale-i Nur'a o mânâda tarikat demek mümkün değildir. Meselâ; tarikattaki râbıta, biat, şeyh, halife, seyr-ü sülûk, icâzet,

¹⁵⁰ Nursî, Lem'alar, s. 177.

riyâzet, çile, mürşid gibi âdab ve düsturlar Risale-i Nur'da kesinlikle yoktur. Tasavvuf ve tarikatın hizmetlerini takdir eden Bediüzzaman Hazretleri, zaman ve şartları da göz önünde bulundurarak yeni bir çıkış açmıştır. Bu zamanda inkâr ve tehlike ekseriyetle felsefenin bâtıl kısmından geldiği için, asrımızın –bilhassa genç nesillerimizin– şüphe ve tereddütlerine delil ve bürhanlarla karşı koyma mecburiyeti vardır.

Evet, ehl-i küfür ve dalâletin, korkunç inkâr ve küfür bulutlarıyla âlem-i insaniyeti sarsıp, îman ehlini muzdarip ettiği, insanlığın şaşkın bir şekilde yeisler, hüznler içinde bocaladığı bir devirde Risale-i Nur, ufuklardan bir mârifet güneşi olarak tulû etti, dehşetli zulumatları dağıttı, nurdan nehirler ile o kızıl ateşleri söndürdü, hasta dimağları, kanayan kalpleri, sefahat içinde kavrulan sineleri tedavi ile vicdanlardan kopan feryatları teskin etti.

Hakikaten, Risale-i Nur'a tarikat nâmını vermek, yokluğa varlık rengi vermek gibi bir vehim ve bir hülyadan ibarettir. Zira Bediüzzaman Hazretleri bizzat kendisi “Ben sûfî değilim.”¹⁵¹ “Ben şeyh değilim... Ben hocayım.”¹⁵² “Ben size nisbeten kardeşim, mürşidlik haddim değil. Üstad da değilim, belki ders arkadaşım.”¹⁵³ gibi sarıh ifadeleriyle de hizmetini tekkeye değil medreseye, tarikata değil ilme binâ ettiğini açıkça beyan etmiştir. Hakikaten; O, fikir ve irfan ehlini kendisine hayran kılan bir müceddid, bir irfan âbidesi ve bir fikir mimarıdır. İnsanlık âlemine yeni bir sima, yeni bir hüviyet ile

¹⁵¹ Nursî, Lem’alar, s. 189.

¹⁵² Nursî, Mektubat, s. 68.

¹⁵³ Nursî, Kastamonu Lâhikası, s. 75.

çıkarak ilim ve irfanda tecdid hareketini başarmıştır. Kendine has bir üslûb ile asrın ihtiyacına cevap verecek bir ekol ve bir mektep te'sis etmiştir. Ömrü boyunca ilim ve fikrin yörüngesinden hiçbir zaman çıkmamış, en kalbî bahisleri bile delil ve burhanlar ile akla kabul ettirmiştir. Mesleğini fikir ve mantık üzerine te'sis etmiştir. Mukaddesatı inkâr eden her türlü bâtil felsefî fikirleri, aklî ve naklî delillerle akim bırakmıştır. Gerçekten de O'nun telif etmiş olduğu Risale-i Nur Külliyyatı; insanlık âlemini tenvir ve ihyâ edebilecek mantuk ve hikmet bürhanlarıyla doludur. Kat'i sûrette tahakkuk etmiştir ki; Risale-i Nur bütün insaniyeti içine alan mantukî ve aklî deliller ile müeyyed umumî bir ilim ve irşad hareketidir. Gerçek budur ve Risale-i Nur hizmetini başka yöne çekmek mazide vaki olmadığı gibi, istikbâlde de mümkün olmayacaktır.

Risale-i Nur'un tarikat olmadığının diğer bir delili ise; Bediüzzaman Hazretlerinin yanında, yakınında kalıp, senelerce hizmetinde bulunan, tarz-ı hareketini bizzat kendinden görüp, hizmet düsturlarını ondan öğrenen Nur talebelerinin, himmet ve mesailerini, Bediüzzaman Hazretleri gibi, îman kurtarma hizmetinde merkezleştirerek tarikatvarî bir tarza girmemeleridir. Eğer, Bediüzzaman Hazretleri tarikat dersi verseydi, önce bu en yakın talebelerine verirdi. Hâlbuki kendisi; hiçbir talebesine tarikat dersi vermediği gibi; Nur'un büyük bir rûknünü de tarikata olan az bir meybinden dolayı: "Bu şehre bir kutub, bir Gavs-ı Âzam gelse, seni on günde velâyet derecesine çıkaracağım dese, sen Risale-i Nur'u bırakıp onun yanına gitsen, Isparta kah-

ramanlarına arkadaş olamazsın.”¹⁵⁴ diyerek ikaz etmiştir. Ayrıca, Risale-i Nur’ları okuyan ve onun meslek ve meşrebinde hizmet edenlere, derviş, mürid değil; Nur talebesi denmektedir.

Bir diğer önemli husus da; tarikatta şahıs, şeyh esastır. Risale-i Nur’da ise; şahs-ı mânevî esastır. Nur talebeleri, Risale-i Nur’dan aldıkları dersle, şeyh ve mürid mânâsında herhangi bir şahsın değil; Şahs-ı mânevî olan Risale-i Nur’un etrafında toplanmışlardır. Bu hakikate binaen, Nur hizmeti hiçbir beldeye, hiçbir şahsa ve hiçbir merkeze bağlı ve tâbi değildir. Bediüzzaman Hazretleri de defalarca ve şiddetle bu mevzuda tahşidat yapmıştır. Bunlardan bir kısmını nakledelim:

“Bu zaman cemaat zamanıdır. Ferdî şahısların dehâsı ne kadar hârika da olsalar, cemaatin şahs-ı mânevîsinden gelen dehâsına karşı mağlub düşebilir.”¹⁵⁵

“Bu zaman, ehl-i hakikat için, şahsiyet ve enâniyet zamanı değil. Zaman cemaat zamanıdır. Cemaatten çıkan bir şahs-ı mânevî hükmeder ve dayanabilir. Büyük bir havuza sâhip olmak için bir buz parçası hükmündeki enâniyet ve şahsiyetini, o havuza atmaktır ve eritmek gerektir. Yoksa o buz parçası erir zâyî olur; o havuzdan da istifade edilmez.”¹⁵⁶

“Baki bir hakikat, fânî şahsiyetler üstüne binâ edilmez. Edilse hakikate zulümdür. Her cihetle kemâlde ve devamda bulunan bir vazife, çürümeye ve çürütülmeye

¹⁵⁴ Nursî, Kastamonu Lâhikası, s. 69.

¹⁵⁵ Nursî, Emirdağ Lâhikası, I/73.

¹⁵⁶ Nursî, Kastamonu Lâhikası, s. 130.

mâruz ve mübtela şahsiyetlerle bağlanmaz; bağlansa, vazifeye ehemmiyetli zarardır.”¹⁵⁷

“Peygamber Efendimiz:

عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَأَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ

ferman etmiş. Gavs-ı Âzam Şâh-ı Geylânî, İmam Gazâlî, İmam Rabbanî gibi hem şahsen, hem vazifeten büyük ve harika zâtlar bu hadisi, kıymetdar irşadlarıyla ve eserleriyle fiilen tasdik etmişler. O zamanlar bir cihette ferdiyet zamanı olduğundan hikmet-i Rabbaniye onlar gibi feridleri ve kudsî dâhileri ümmetin imdadına göndermiş. Şimdi ise aynı vazifeye, fakat müşkilatlı ve dehşetli şerait içinde, bir şahs-ı mânevî hükmünde olan şakirdlerini bu cemaat zamanında o mühim vazifeye koşturmuş.”¹⁵⁸

İşte bu hakikatlerin farkında olan nur talebeleri, dikkatleri şahıslarına çekmeden, bütün nazarları Risale-i Nur’a ve şahs-ı mânevîyeye tevcih etmişlerdir. Zâten, Bediüzzaman Hazretleri kendinden sonra hiçbir şahsı halife olarak bırakmamıştır. Ancak talebelerine Kur’ân hakikatlerini ihtiva eden Risale-i Nur’u ve cemaatin şahs-ı mânevîsini miras bırakmıştır.

Bunun içindir ki, bir nur talebesinin şeyh postuna bürünerek, Nur hizmetini bir tarikat gibi göstermek isteyen, nazarları şahs-ı mânevî yerine kendisine celbetmeye çalışan sahte kişilerin arkasından gîtmesi mümkün değildir.

¹⁵⁷ Nursî, Emirdağ Lâhikası, I/72.

¹⁵⁸ Nursî, Kastamonu Lâhikası, s. 13.

Evet, bugün Risale-i Nur dost ve düşman herkesin hissiyat ve efkârında bir ilim ve irfan hareketi olarak yerleşmiştir. O’nu tarikat olarak göstermeye ma’tuf gayretler akîm kalmaya mahkûmdur.

Şunu da ifade etmek isterim ki, Risâle-i Nur, tarikatın meslek ve meşrebi üzerine müesseses olmadığı gibi, aralarında esas itibarıyla ihtilaf gerektiren bir nokta da yoktur. Her iki hizmet grubu da îman ve Kur’ân nokta-i nazarından kardeşirler. Sadece hizmet düsturlarında fark vardır. Yani, tarikatlarda zikir, tesbih ve nâfile ibâdetler esas iken; Risale-i Nur hizmetinde asıl olan ilim ve irfan yoluyla îmanları kurtarıp, îman hakikatlerinde şüphe ve tereddütleri ortadan kaldırıp insanları tahkikî îman sâhibi yapmaktır.

Tarikat adına nurlara karşı bir tavır almak doğru olmadığı gibi, nurlar adına hak tarikatlara ve hakiki müşidlere karşı bir vaziyet almak da muvafık değildir. Çünkü mü’minler arasındaki hasımane bir mücadele, tefrikaya sebep olup fitne kıvılcımlarını ateşleyeceğinden dinen yasak olduğu gibi, aklen de merduttur. Nur talebeleri, hak tarikat mensuplarına daima muhabbet ve uhuvvetle bakmışlardır. “Biz muhabbet fedaileriyiz husumete vaktimiz yoktur.” düsturu Nur hizmetinde mühim bir esastır. Nur talebeleri, “Kim olursa olsun, madem îmanı var, o noktada kardeşimizdir. Bize düşmanlık da etse, mesleğimizce mukabele edemeyiz. Çünkü daha müdhiş düşman ve yılanlar var.”¹⁵⁹ düsturuna gönülden bağlanmış ve “Dostlarına karşı mürüvvetkârâne muâşeret ve düşmanlarına karşı sulhkârâne muamele

¹⁵⁹ Nursî, Kastamonu Lâhikası, s. 233.

etmek,”¹⁶⁰ hakikatini kendilerine rehber ittihaz etmişlerdir. Ve yine, “Sen, mesleğini ve efkârını hak bildiğin vakit: ‘Mesleğim haktır veya daha güzeldir demeye hakkın var. Fakat yalnız hak benim mesleğimdir.’ demeye hakkın yoktur.”¹⁶¹ hükmüne itaatle hiçbir meslek ve meşrep sâhibiyle münakaşaya girmeden tahkikî îman derslerine devam etmektedirler.

Bediüzzaman Hazretleri bu sualde geçen târîk kelimesinin izahını yapmış ve Nur hizmetinin meslek ve meşrebinin şartlarını da şöylece beyan etmiştir: “Cenâb-ı Hakk’a vâsıl olacak tarikler pek çoktur. Bütün hak tarikler Kur’ân’dan alınmıştır. Fakat tarikatların bazısı, bazısından daha kısa, daha selâmetli, daha umumîyetli oluyor. O târikler içinde, kasır fehîmimle Kur’ân’dan istifade ettiğim acz ve fakr ve şefkat ve tefekkür târîkidir. Evet, acz dahi, aşk gibi belki daha eslem bir tarikdir ki, ubudiyyet tarikiyle mahbubiyete kadar gider. Fakr dahi, Rahman ismine isal eder. Hem şefkat dahi aşk gibi belki daha keskin ve daha geniş bir tarikdir ki, Rahim ismine isal eder. Hem tefekkür dahi aşk gibi belki daha zengin, daha parlak, daha geniş bir tarikdir ki, hakîm ismine îsal eder.” Bu veciz beyandan da anlaşılacağı gibi buradaki târîk lügat olarak yol ve düstur mânâsındadır; ıstılâhî olan tarikat mânâsında değildir. Bu ifadede geçen; acz, fakr, şefkat ve tefekkür kelimelerini kısaca açıklamakta fayda mülâhaza ediyorum.

¹⁶⁰ Nursî, Mektubat, s. 293.

¹⁶¹ Nursî, Mektubat, s. 291.

Acz ve Fakr

İnsan, acz ve fakrdan terkip edilmiştir. Bunlar onun zâtî hasseleridir. Böyle bir mahiyet ile yaratılmamızın hikmetini Bediüzzaman Hazretleri şöyle izah ediyor: “Fâtır-ı Hakîm, insanın mahiyet-i mânevîyesinde nihayetsiz azîm bir acz ve hadsiz cesim bir fakr dercetmiştir. Taa ki, kudreti nihayetsiz bir Kadîr-i Rahîm ve gınası nihayetsiz bir Ganiyy-i Kerîm bir Zât’ın hadsiz tecelliyatına câmî geniş bir âyine olsun.”¹⁶² Evet, mutlak kudret ve zenginlik Cenâb-ı Hakk’ın sıfatı olduğu gibi, mutlak acz ve fakirlik de mahlûkun lâzımıdır. İnsandaki bu nihayetsiz acz ve fakr, onu nihayetsiz Kudret ve Rahmet sâhibinin dergâhına iltica ettirir. Bu mahiyette yaratılan insanın vazifesi ise azamet-i İlâhîyeye karşı zillet ve mahviyetini, acz ve zaafını ubudiyet sûretinde ilan etmektir. Gerçekten insanın şeref ve meziyeti acz ve fakrını bilmesindedir. İzzeti ise, Cenâb-ı Allah’a karşı olan zilletindedir. Zira Hakk’a karşı aczini bilen haddini tecavüz etmez.

Erbab-ı kemâl, şeref ve faziletlerini, daima acz ve fakrde bulmuşlardır. İnsan o derece fakirdir ki, dünyadaki bütün nimetler onun ihtiyacı için hazırlandığı gibi, âhiretteki nimetler de yine onun saadeti için yaratılmıştır. Evet, fıtrat-ı insaniyede asıl olan tevazu ve mahviyettir; gurur ve kibir değildir. Zira gurur ve kibir tevfik-i Rabbanîyenin en büyük hicabıdır. İnsan, kusur ve zaafının, fakr ve ihtiyacının şuurunda olduğu nisbette gurur ve kibirden kurtulup lütf-û İlâhîyeye nâil olur.

¹⁶² Nursî, Sözler, s. 345.

Aklı başında her insan bilir ki, kendisine verilen bütün ihsan, lütuf ve nimetler kendisinin iktidarıyla değil; Allah'ın ihsan ve keremiyledir. Bediüzzaman Hazretleri bu hakikati şöyle veciz bir şekilde ifade etmiştir: “Evet, bir gözsüz akrep ve ayaksız bir yılan gibi haşerâta mağlub olan insana, bir küçük kurttan ipeği giydiren ve zehirli bir böcekten balı yediren onun iktidarı değil, belki onun za'fının semeresi olan teshir-i Rabbanî ve ikram-ı Rahmanîdir.”¹⁶³

Şefkat

Rahmet ve merhametin kemâli, Vâcibü'l-Vücud olan Allah'a mahsustur. Çünkü hakikatte Rauf ve Rahim yalnız O'dur. Mahlûkattaki şefkat ve merhamet Cenâb-ı Hak'ın rahmetinin birer cilvesidir.

Evet, insanın güzel seciye ve latifelerinden biri de şefkattir. Onun en esaslı kaynağı ise îmandır. Bir insanda îman ne kadar inkişaf ederse, onda şefkat ve merhamet, insaf ve mürüvvet o kadar ziyâde olur. İman bakımından insanların en üstünü olan Sahâbîler, şefkat ve merhamette de en ileri derecedeydiler. Hatta onların bu meziyetlerini Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'de bizzat senâ etmiştir.¹⁶⁴ Peygamber Efendimiz de: “Merhamet etmeyene merhamet edilmez.”¹⁶⁵ buyurarak şefkatin ehemmiyetine dikkat çekmiştir.

Bu haslete mâlik olanlar, halka ülfet ve muhabbetle nazar ederler. Şefkatin en ileri derecesi, âlemlere rah-

¹⁶³ Nursî, Sözlür, s. 352.

¹⁶⁴ Bkz. Fetih sûresi, 49/29.

¹⁶⁵ Buhârî, Edeb, 19, 27; Müslim, Fezail, 65.

met olan Hazret-i Peygamberimizde tezâhür etmektedir. İnsanın dünya hayatı, anne ve babasındaki şefkate dayandığı gibi, onun kalb ve rûhunun terbiyesi ve cennete lâayık bir kıymet alması da Peygamberlerin, âlim ve mürşidlerin şefkat ve gayretleri sayesinde. Şefkatin neyleri çoktur, en mühimi ise; insanları küfür ve dalâletin, rezalet ve sefâhatin girdaplarından kurtarıp, îman ve hidâyetin, mârifet ve faziletin emniyetli ağışına teslim etmektir.

İşte, “Risale-i Nur’un dört esasından birisi şefkattir ki, ism-i Rahîm’in mazhariyetinden gelmiş.”¹⁶⁶ diyen Bediüzzaman Hazretleri, o azîm şefkatinin icabı olarak bütün ömrünü îman kurtarma hizmetine hasretmiş ve “Bu zamanda en büyük bir ihsan, bir vazife, îmanını kurtarmaktır, başkalarının îmanına kuvvet verecek bir sûrette çalışmaktır.”¹⁶⁷ buyurmuşlardır. Eşref Edip Bey’le yaptığı bir mülakatında, gençlerimizin îmansızlık tehlikesiyle karşı karşıya kalmasından duyduğu ızdırabı şöyle dile getirmiştir: “...Karşımda müt-hiş bir yangın var. Alevleri göklere yükseliyor. İçinde evlâdım yanıyor, îmanım tutuşmuş yanıyor. O yangını söndürmeğe, îmanımı kurtarmağa koşuyorum...”¹⁶⁸

Bediüzzaman Hazretleri, “Bir adamın îmanını kurtarmak ise on mü’mini velâyet derecesine çıkarmaktan daha mühim ve daha sevaplıdır. Çünkü îman, saâdet-i ebedîyeyi kazandırdığı için bir mü’mine, küre-i arz kadar bir saltanat-ı bâkiyeyi te’min eder. Velâyet ise, mü’minin cennetini genişlettirir, parlattırır. Bir adamı sul-

¹⁶⁶ Nursî, Emirdağ Lâhikası, I/42.

¹⁶⁷ Nursî, Emirdağ Lâhikası, I/64.

¹⁶⁸ Nursî, Tarihçe-i Hayat, s. 12.

tan yapmak, on neferi paşa yapmaktan ne kadar yüksek ise, bir adamın îmanını kurtarmak, on adamı veli yapmaktan daha sevaplı bir hizmettir.”¹⁶⁹ ve “Zaman tarikat zamanı değil, belki, îmanı kurtarmak zamanıdır. Tarikatsız cennete gidenler çoktur, îmansız cennete giden yoktur.”¹⁷⁰ buyurarak, Nur hizmetinin tarikattan farklılığını kesin olarak ifade ettiği hâlde, altı bin sahi-felik bir eserden, birkaç kelimeye tekellüflü tevillerle takılarak Risale-i Nur hizmetini tarikat gibi göstermeye çalışmak en azından büyük bir gaflettir.

Evet, Bediüzzaman Hazretleri, “Ben îmanın cereyanındayım. Karşımda îmansızlık cereyanı var, başka cereyanlarla alâkam yok.”¹⁷¹ buyurarak, bütün mesai-sini îman hizmetinde temerküz ettirmiştir.

Gerçekten de O’nun bütün endişesi ehl-i îmanın hususan gençliğin îmansızlık cereyanına kapılma tehlikesidir. Bu endişesini şöyle dile getirir: “Bir tek gayem vardır: O da, mezara yaklaştığım bu zamanda, İslâm memleketi olan bu vatanda Bolşevik baykuşlarının seslerini işitiyoruz. Bu ses âlem-i İslâm’ın îman esaslarını zedeliyor. Halkı, bilhassa gençleri îmansız yaparak kendisine bağlıyor. Ben bütün mevcudiyetimle bunlarla mücadele ederek gençleri ve Müslümanları îmana dâvet ediyorum. Bu îmansız kitleye karşı mücâdele ediyorum. Bu mücâhedem ile inşaallah Allah huzuruna girmek istiyorum...”¹⁷²

¹⁶⁹ Nursî, Kastamonu Lâhikası, s. 69.

¹⁷⁰ Nursî, Emirdağ Lâhikası, I/29.

¹⁷¹ Nursî, Mektubat, s. 76.

¹⁷² Nursî, Şuâlar, s. 388.

O, şüphe ve tereddütlerle ifsad edilen fikir ve kalpleri tahkikî îman dersleriyle ıslah etmekle mânen vazifelidir. Kendisinin; “Rıza-i İlâhîden başka, fitrî vazife-i ilmiyyenin sevkiyle yalnız ve yalnız îmana hizmet hususu bana gösterildi.”¹⁷³ ifadesi de bu hakikate ayrı bir delildir.

Bediüzzaman Hazretleri, Emirdağ Lâhikası’nda: “Nur şakirdleri, hiç siyasete karışmadılar, hiçbir partiye girmediler. Çünkü îman, mâl-i umumîdir. Her taifede muhtaçları ve sâhipleri vardır. Tarafgirlik giremez.”¹⁷⁴ buyurarak, engin şefkatiyle îman hizmetini her türlü siyasî cereyanın üstünde tutmuştur. Şuâlar adlı eserinde de: “Risale-i Nur’daki şefkat, vicdan, hakikat, hak bizi siyasetten men’ etmiş.”¹⁷⁵ buyurmuş ve îman ve Kur’ân hizmetini her türlü şaibeden, dünyevî ve siyasî lekelerden uzak tutmaya âzamî hassasiyet göstermiştir.

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ وَالسِّيَاسَةِ

“Kovulmuş şeytandan ve siyasetten Allah’a sığınırım” demesi de bu hikmete binâendir. Îman hakikatlerinin siyasete âlet edilmesinin mahzurlarını ise şöyle ifade etmektedir: “...Hakaik-ı îmaniye ve Kur’âniye birer elmas hükmünde olduğu hâlde, siyaset ile âlûde olsa idim; elimdeki o elmaslar iğfal olunabilen avam tarafından, ‘Acaba taraftar kazanmak için bir propaganda-i siyaset değil mi?’ diye düşünürler. O elmaslara, âdi şişeler nazariyle bakabilirler. O hâlde ben o siyasete temas

¹⁷³ Nursî, Tarihçe-i Hayat, s. 701.

¹⁷⁴ Nursî, Emirdağ Lâhikası, I/188.

¹⁷⁵ Nursî, Şuâlar, s. 295.

etmekle, o elmaslara zulmederim ve kıymetlerini tenzil etmek hükmüne geçer...”¹⁷⁶

Bediüzzaman Hazretleri, bu kudsi hizmetin maddî-mânevî hiçbir şeye âlet olmayacak bir tarzda yapılmasının zarureti de şöyle dile getirir: “...Hiçbir şeye âlet olmayacak bir tarzda bir Kur’ân dersi vermek lâzımdır ki; küfr-ü mutlakı ve mütemerrid ve inatçı dalâleti kırsın; herkese kat’î kanaat verebilsin. Bu kanaat de bu zamanda bu şerait dâhilinde dinin hiçbir şahsî, uhrevî, dünyevî, maddî ve mânevî bir şeye âlet edilmediğini bilmekle husûle gelebilir.”¹⁷⁷

İşte, Bediüzzaman Hazretleri herkesin idrak edemeyeceği bu ince sırlardan dolayı dine hizmetin siyasetle olamayacağı fikrindedir. Sünuhât adlı eserinde ise bu hakikati şöyle ifade eder: “...Dediler: Dinsizliği görmüyor musun meydan alıyor. Din nâmına meydana çıkmak lâzım? dedim: Evet lâzımdır... Fakat kat’î bir şart ile ki müteharrik; aşk-ı İslâmiyet ve hamiyet-i dinîye olmalı. Eğer, müteharrik veya müreccih siyasetçilik veya tarafgirlik ise tehlikedir. Birincisi hata da etse belki ma’zurdur. İkincisi isabet de etse mes’uldür.

Denildi nasıl anlıyorsunuz? Dedim: Kim fâsık siyasetdashını mütediyyin muhalifine su-i zan bahaneleriyle tercih etse muharriki siyasetçiliktir. Hem, umumun mal-i mukaddesi olan dini, inhisar zihniyetiyle kendi meslektaşlarına daha ziyâde has göstermekle kavi bir ek-

¹⁷⁶ Nursî, Mektubat, s. 67.

¹⁷⁷ Nursî, Tarihçe-i Hayat, s. 701.

seriyette dine aleyhtarlık meyli uyandırmakla nazardan düşürmek ise muharriki tarafgirliktir...”¹⁷⁸

Yukarıda bir kısmını zikrettiğimiz hikmet ve maslahatlara binaen Bediüzzaman Hazretleri: “İki elimiz var. Eğer yüz elimiz de olsa, ancak Nur’a kâfi gelir. Topuzu tutacak elimiz yok!”¹⁷⁹ buyurarak, siyasete girmeksizin bütün mesaisini îman ve Kur’ân hizmetine hasr ve vakfetmiştir.

Tefekkür

Akıl, insan rûhuna hediye edilmiş bir nur ve bir cevherdir. Hak ve hakikate ulaşmada bir mürşid ve bir rehberdir. Akim şânı ise, zararları def ve menfaatleri celbetmektir. Bu noktadan, akıldan daha büyük bir nimetin tasavvuru mümkün değildir. Aklın vazifesi ise tefekkürdür. İnsan bu sayede mevcudatın sırlarına vâkıf olabilir. Tefekkür mârifet ve muhabbet-i İlâhiyenin vesilesi ve insanı ma’kul ve meşru olmayan şeylerden men edip, ulvî hakikatlere sevk eden bir nimet-i İlâhîyedir.

Evet, mârifet nûru insan kalbinde tefekkür neticesi olarak tecelli eden İlâhî bir hediyedir. İlâhî mârifete vesile olmayan aklın ise hiçbir kıymeti yoktur. Zira insanın istidat ve kabiliyetleri tefekkürle inkişaf eder ve insan, ancak bu sayede mükerrer ve mümtaz bir mahlûk olabilir. İnsanın bu tefekkür vazifesini hakkıyla îfâ edebilmesi ise, ilim ve mârifetle mümkündür.

¹⁷⁸ Nursî, Sünuhât, Sözlere Yayınevi, İstanbul 1977, s. 49-50.

¹⁷⁹ Nursî, Lem’alar, s. 121.

Evet, meziyet ve faziletlerin en ulvîsi, mârifetullahtır. Cenâb-ı Hak bu hakikati:

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

“Hiç, bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”¹⁸⁰ âyet-i celîlesiyle beyan etmektedir. Sıddıkların en âla mertebesi tefekkürdür. Böyle şerefli bir hakikate ise akli başında her insanın âşık olması ve muhabbet etmesi gerekmektedir.

Hazret-i Peygamber Efendimiz de tefekkürün ehemmiyetini, “Bir saat tefekkür bir sene nâfile ibâdetten daha hayırlıdır.”¹⁸¹ hadis-i şerifiyle en güzel bir şekilde ifade buyurmuşlardır. Bu hadis-i şeriften de anlaşılacağı gibi tefekkür; ilim, mantık ve muhakemeye dayanan zor bir hakikattir. İşte Risale-i Nur bu zor hakikatin metod ve formüllerini en kolay bir şekilde ortaya koyan bir ilim ve irfan mektebidir.

İnsan ancak her biri İlâhî eser olan mahlûkatı tefekkür ekmekle mârifetullahda mesafeler alabilir. Cenâb-ı Hakk’ın zâtını tefekkür ise mümkün değildir. Nitekim Cenâb-ı Hak da Kur’ân-ı Kerim’de:

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ

“Muhakkak ki, semâvat ve arzın yaratılmasında, gece ve gündüzün birbiri ardınca gelip gitmesinde –uzayıp

¹⁸⁰ Zümer, 39/9.

¹⁸¹ İbn Mübârek, Zühd, I/332.

kısalmasında– akl-ı selim sâhipleri için Allah’ın birlik ve kudretine ait ibret verici deliller vardır.”¹⁸²

وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَاراً وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“O, yeri döşeyen, onda oturaklı dağlar ve ırmaklar yaratan ve orada bütün meyvelerden çiftler yaratan. Geceyi de gündüzün üzerine O örtüyor. Şüphesiz bütün bunlarda düşünen bir kavim için ibretler vardır.”¹⁸³ gibi bir çok âyet-i kerime ile insanı âsar-ı İlâhîyeyi tefekküre sevk ediyor. Çünkü tefekkür, gafleti izale eder ve haşyeti celb eder.

İşte, bu sırra binaen, Risale-i Nur, gerek insanın kendi yaratılışında derç edilen, gerekse kâinatta sergilenen İlâhî eserler hakkında tefekkür örnekleriyle dolu engin ve zengin bir deryadır. İsm-i Hakem ve Hakîm’in mazharı olan Risale-i Nur, kâinattaki harika nizamı nazar-ı ibret ile temaşa ettirerek, insanı arş-ı kemâlata uruc ettirir. Kâinattaki her eseri, İlâhî birer mektub olarak gösterir ve onlarda tecelli eden esmâyı okutturur. Ni’met içinde in’amı gösterir, Rahman’ın iltifatını hissettirir. Masnu’dan Sani’i, mahlûktan Halik’ı, imkândan vücub’u gösterir. Akıl ve sair latifelerin tekâmülüne vesile olur. İnsanları, cehâlet lekesinden temizleyerek hürmete lâıyk bir makama terakki ettirir. İnsanın yaratılmasından asıl maksadın mârifetullah olduğunu bildirir.

¹⁸² Âl-i İmran, 3/190.

¹⁸³ Ra’d, 13/3.

Îman hakikatlerine ait binlerce delil ve bürhanlar ile fikir ve kalplerdeki zülumat ve karanlıkları izale ederek talebelerini ehl-i tahkik mertebesine çıkarır.

Fen ve ilmin hükmettiği bu asırda, Bediüzzaman Hazretleri Kur’ân-ı Kerim’den mülhem olarak insanlar için en kısa, en sağlam, en şümûllü, şüphe ve tereddütlerden de en uzak bir tefekkür yolu açmıştır. Tarikatçı olsun olmasın bütün insanların istifadesine sunulan bu yolu sadece tarikat olarak göstermek hakikate muhaliftir.

Sünnete Tâbi Olmak

Bediüzzaman Hazretleri, Risale-i Nur hizmetinin metodunu, acz, fakr, şefkat ve tefekkür olarak özetledikten sonra, bu îman hizmetinin esaslarını da “Şu kısa tarıkın evradı ittiba-ı sünnettir, ferâizi işlemek, kebâiri terk etmektir. Ve bilhassa namazı tadil-i erkân ile kılmak, namazın arkasındaki tesbihatı yapmaktır.”¹⁸⁴ şeklinde tespit etmiştir.

İttiba-i sünnet, Bediüzzaman Hazretlerinin Nur hizmetinde en fazla ehemmiyet verdiği ana umdelerden biridir. Zira sünnet-i seniyye hususî meşreblere veya mü’minlerin bir kısmına münhasır değildir; avam-havas bütün Müslümanlar, hatta bütün beşeriyet için bir cadde-i kübradır. Bu mevzuyu bir derece izah etmeyi faydalı görüyorum.

Sünnet, lügatte yol, âdet ve kanun mânâsındadır. İstılahta ise, İlâhî terbiye ile mümtaz olan Nebiyy-i Zîşan

¹⁸⁴ Nursî, Sözler, s. 521.

Efendimizin (s.a.v) Kur’ân-ı Kerim’de vaz edilen hükümleri, lisanen, fiilen ve hâlen açıklayıp göstermesi mânâsına gelir.¹⁸⁵ Malumdur ki, edille-i şeriyeye; Kitab, Sünnet, İcma-i ümmet ve Kıyas-ı fukaha olmak üzere dörttür. Edille-i şeriyenin Kur’ân-ı Kerim’den sonraki temel kaynağı ise, Hazret-i Peygamber’in sünnet-i seniyyesidir. Sünnet-i seniyye bütün faziletlerin membaıdır. Hidâyet yollarının en mükemmeli ve en şümûllüsüdür. Rızâ-yı İlâhîye mazhariyetin en sağlam ve en makbul vesilesidir. Ferdî ve içtimaî hayatın nizam ve âhenginin yegâne kefilidir.

Evet, Sünnet-i Seniyye, umum beşeriyetin ıslahına kâfi ve bütün Müslümanları muhabbete ulaştıracak meziyetleri ihtiva eden bir düsturlar manzumesidir. İnsanlığı saadete götürecektir yegâne çare sünnet-i Peygamberiyyeye ittiba etmektir. Bu hakikati şu âyet-i kerimeler en güzel bir şekilde ifade etmektedir:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

“Hayır; Rabbine and olsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânâsıyla kabullenmedikçe îman etmiş olmazlar.”¹⁸⁶

وَمَا آتِيَكُمْ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

¹⁸⁵ Seyyid Şerif Cürcânî, Târifat, Bâyezîd Kütüphanesi, s. 82-83.

¹⁸⁶ Nisâ, 4/65.

“Peygamber size ne verdiğiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının.”¹⁸⁷ Bu son âyet-i kerime hakkında şöyle bir hâdise cereyan etmiştir: “Abdullah bin Mes’ud Hazretleri, bir kadını yaptığı yanlış bir hareketinden dolayı ikaz ettiğinde, kadın: ‘Ben iki kapak arasında bulunan Allah’ın kitabını okudum ama böyle bir şey görmedim.’ diye karşılık verince, Abdullah bin Mes’ud: ‘Peygamber size neyi verdiğiyse onu alın, neyi sakındırıdıysa ondan da vazgeçin.’ âyetini görmedin mi? diye cevap vermiştir.”¹⁸⁸ Demek ki, sünnete ittiba etmek, Kur’ân’a ittiba etmek demektir.

Cenâb-ı Hak, Kur’ân-ı Kerim’den sonra şerîatın en mühim bir rûknünün sünnet-i seniyye olduğunu şu âyet-i kerimelerle beyan buyurmuşlardır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ
مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ
كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

“Ey îman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e ve sizden olan ulü’l-emre de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz –Allah’a ve âhirete gerçekten inanıyorsanız– onu Allah’a ve Rasûl’e götürün. Bu hem hayırlı hem de netice bakımından daha güzeldir.”¹⁸⁹

¹⁸⁷ Haşr, 59/7.

¹⁸⁸ İbn Kesir, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, Çağrı Yayınları, İstanbul 1985, c. XIV, s. 7809.

¹⁸⁹ Nisâ, 4/59.

Yine bu mevzuda diğer bir âyet-i kerimede de meâlen şöyle buyrulmaktadır:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“De ki, eğer Allahu Teâla’yı seviyorsanız bana ittiba edin ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı mağfiret buyursun.”¹⁹⁰ Bu âyet-i kerimelerden de anlaşılıyor ki, Cenâb-ı Hak kullarını O’na (s.a.v) ittiba ve itaat ile mükellef kılmıştır.

Evet, Allah’ı sevmenin, rızasına mazhar ve gadabından mahfuz olmanın yolu sünnet-i seniyyeye uymaktan ve muhalefet etmemekten geçer. Cenâb-ı Allah’ın mağfiret ve rahmetine nâil olabilmek de ancak bu sayede mümkün olur.

Kur’ân-ı Kerim birçok âyet-i celilesiyle Sünnete ittiba etmeyi sarahaten emrettiği gibi, bu husus icmâ ile de sâbittir. Sünnet-i Seniyyenin dinimizin ikinci bir delili ve bir membaı olduğuna, taa asr-ı saadetten beri bütün müçtehidin-i i’zâmin, umum ulemâ-i kiramın ve bütün mü’minlerin ittifakı sarsılmaz bir delildir. Mü’minlerin icmâi ise:

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ
سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا

¹⁹⁰ Âl-i İmrân, 3/31.

“Kim, Peygambere karşı çıkar ve kendisi için doğru yol belli olduktan sonra mü'minlerin yolundan başka bir yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir.”¹⁹¹ âyet-i celîlesinin ve “Ümmetim dalâlet üzerinde ittifak etmez.”¹⁹² ve “Mü'minlerin iyi gördüğü şey Allah katında da iyidir.”¹⁹³ hadis-i şeriflerinin sarahatleriyle kat'i bir hüccettir.

Evet, Kur'ân ile Sünnet, güneş ile ziyâ gibi birbirinden ayrı düşünülemezler. Kur'ân-ı Kerim'e inanan bir kimsenin yüzlerce âyet-i kerimenin te'yid ettiği Sünnet-i seniyyeyi inkâr etmesi veya görmezlikten gelmesi düşünülemez. Çünkü bu hâl bir te'zad ve bir çelişkidir; Kur'ân'ın bir kısmına inanıp bir kısmına inanmamak gibi tutarsız ve bâtıldır ki, bu tenakuz, âyet-i kerimde şu istifhamla beyan buyrulmaktadır:

أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ

“Yoksa sizler Allah'ın kitabından bir kısmına îman edip de, diğer bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz.”¹⁹⁴ öyle ise, Sünnet-i Seniyyeyi hafife alan veya kabul etmeyen birinin, “Kur'ân bana kâfi geliyor.” sözüne itibar edilemez; esasen hiçbir delile dayanmayan bu söz şahsî ve indî kalmaya mahkûmdur. Zira: “Bir fikre dâvet, cumhur-u ulemânın kabulüne vâbestedir. Yoksa dâvet bid'attir; reddedilir.”¹⁹⁵

¹⁹¹ Âl-i İmrân, 3/31.

¹⁹² İbn Mâce, Fiten: 8.

¹⁹³ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, c. I, s. 379.

¹⁹⁴ Bakara, 2/85.

¹⁹⁵ Nursî, Mektubat, s. 525.

Kur’ân-ı Azîmü’ş-şan, sünnetin fevkalâde azametini ve ehemmiyetini sarahaten ifade ettiği hâlde, Sünnet-i Seniyyeyi ehemmiyetsiz görmek, onu bid’atle bozmaya, değiştirmeye çalışmak, başta umum müçtehidin-i izam, fukaha-i kiram olmak üzere bütün ulemânın mânen nefretlerine mazhar olmak ve “Sünnetimden yüz çeviren benden değildir.”¹⁹⁶ hadis-i şerifinin de tokadına müstehak olmak demektir. Çünkü “Zât-ı Risaletin akvâli gibi, ef’al ve ahvalı ve etvar ve harekâtı dahi menâbi-i din ve şerîattur ve ahkâmın me’hazlarıdır.”¹⁹⁷ Gerçekten de, Peygamber Efendimizin, ef’âl ve harekâtında rehberi, mercii kitabullahtı. O, cinlerin ve insanların mutlak mürşidi ve rehberidir. Hakikat ehline muallimdir. Kemalât ehli, bütün âdetlerini âdâb-ı muaşeretlerini O’ndan ta’lim etmiştir. O’nun sîret ve sünnetini kendimize rehber etmek terbiye-i Kur’âniyenin muktezasındandır. Nitekim Efendimizin ahlâkı, Hazreti Âişe validemizden sorulunca hulâseten şöyle cevap vermiştir: “Siz hiç Kur’ân okumadınız mı? İşte, Rasûlullah’ın ahlâkı Kur’ân ahlâkıydı.”

Yine, Kur’ân-ı Kerim, Hazreti Peygamberin (s.a.v) şer’î ahkâmla ilgili sözlerinin vahiy olduğunu, “O hevasından konuşmaz. O’nun konuştuğu ancak kendisine bildirilen bir vahiydir.” âyet-i celîlesiyle beyan buyurmaktadır. “Bu âyet-i celîle, esas itibariyle Kur’ân hakkında olmakla beraber, hadislere de şâmilidir. Ancak, Peygamberimizin şahsî içtihadında isabet olmadığı takdirde vahiy tashih edilmektedir.”¹⁹⁸

¹⁹⁶ Müslim, İbni Asakir: İbni Ömer’dan.

¹⁹⁷ Nursî, Mektubat, s. 28.

¹⁹⁸ Bkz. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’ân Dili,

Bediüzzaman Hazretleri de bu âyetin tefsiri sadesinde şöyle buyurur:

“Hem o kendi zâtında bütün ihlâsıyla ve takvâsıyla ve ciddiyetiyle ve emanetiyle ve sair bütün ahval ve etvariyle gösterir ki; O kendi nâmına, kendi fikriyle demiyor. Belki, Hâlikı nâmına konuşuyor. Hem O’nu dinleyen bütün ehl-i hakikat, keşif ve tahkik ile tasdik etmişler ve ilmelyakîn îman etmişler ki; O kendi kendine konuşmuyor, belki Hâlik-ı Kâinat O’nu konuşturuyor, ders veriyor, O’nunla ders verdiriyor.”¹⁹⁹

Madem Cenâb-ı Hak, Rasûlüyle ders verdiriyor, Kur’ân’ın mücmel âyetlerini O’nunla (s.a.v) izah ettiriyor, dinî hükümlerde onu ikinci bir merci olarak takdim ediyor, elbette ki basiretli mü’mine düşen vazife, her cihetle O’nu takib edip O’ndan ders almaktır. Allah Rasûlünden işittiği her şeyi yazan Abdullah bin Amr, bazılarının itirazı üzerine bir ara yazmayı bırakmıştı. Durumu Rasûlullah’a arz ettiğinde, Allah Rasûlü: “Yaz! Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, benden hakkın dışında bir şey çıkmaz.”²⁰⁰ buyurmuşlardır. Allah Rasûlü (s.a.v) aşağıdaki gibi birçok hadisler ile ümmetini bu konuda ikaz etmiş ve şöyle buyurmuşlardır:

“Bana itaat eden Allah’a itaat etmiş olur. Bana isyan eden Allah’a isyan etmiş olur. Vazifelendirdiğime itaat eden bana itaat etmiştir. Ona isyan eden bana isyan etmiş olur.”²⁰¹

Azım Dağıtım, İstanbul 1992, c. VII, s. 290.

¹⁹⁹ Nursî, Mektubat, s. 210.

²⁰⁰ İbn Kesir, Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, c. XIII, s. 7529.

²⁰¹ Buhârî, Kitâbü’l-Ahkâm, 8/98

“Size Allah’a âsi olmaktan korunmanızı, başınızda Habeşli bir köle de olsa dinlemenizi ve itaat etmenizi tavsiye ederim. Şu bir gerçektir ki; Benden sonra yaşayanlarınız birçok ihtilaflar görecek. Siz, sünnetime bağlanın, onlara yapışın, sımsıkı sarılın. Dinde bid’at çıkararlardan sakının. Zira dinde çıkarılan her bid’at (Kur’ân ve sünnetin rûhuna aykırı olan yenilikler) dalâlettir; bütün dalâletlerin neticesi ise nardır.”²⁰²

“Ümmetimin fesadı zamanında kim sünnetime yapışırsa, ona yüz şehid sevabı vardır.”²⁰³

Yine, hadis-i şerifin ehemmiyeti ve hadise tâbi olmanın lüzumu hususunda Allah Rasûlü, birçok tembihte bulunmuşlardı; bunlardan üçünü takdim ediyorum:

“Süslü koltuğuna yaslanmış adama, benim hadislerimden birisi okunur da, o (kişi)nin, vaziyetini hiç bozmadan ‘Bizlerle sizler arasında Allah Teâlâ’nın kitabı vardır. Ondan bulduğumuz helâl şeyleri helâl sayıyoruz, haram olarak bulduğumuz şeyleri de haram kabul ediyoruz.’ diyebilme zamanı yaklaşmıştır. Sizleri ikaz ediyorum! Allah Rasûlünün (s.a.v) haram kıldığı şeyler Allah Teâlâ’nın haram kıldığı şeyler gibidir. (Öyle ise, kitap ve sünnet birbirinden ayrı sayılamaz.)”²⁰⁴

“Herhangi birinizi tahtına yaslanmış olup, benim emrettiğim veya yasakladığım bir husus ona intikal edince (umursamadan), ‘bilemem biz Kitabullah’da ne

²⁰² Tirmizi: Ebû Davud –Hadisin lafzı Ebû Davud’un– Sünnetin lüzumu babı, 2/506.

²⁰³ Beyhakî, Taberânî, –Ebû Hureyre’den– Terğib: 1/44.

²⁰⁴ Hatipoğlu, Haydar, Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları, İstanbul 1982, c. I, s. 23.

bulduksa ona tâbi olduk. (Artık hadîse tâbi olmayız)’ söyler durumda bulmayayım.”²⁰⁵

“Öyle bir cemaat gelecek ki, Sünneti öldürecekler ve dine itibar etmeyecekler, (haddi tecavüz ederek dinin safvetini bozacaklar,) Allah’ın, lânet edicilerin, meleklerin ve bütün insanların laneti onların üzerine olsun.”²⁰⁶

İşte, geleceği Cenâb-ı Allah’ın bildirmesiyle bilen Allah Rasûlünün istikbâle ait bu hadis-i şerifleri, birçok esrarı havî olduğu gibi, basiret gözü kapalı olmayanlara da birer ibret dersidir. Bu hadis-i şerifler, istikbâlde sünnete muhalif bazı kimselerin ortaya çıkacağını mu’cizane haber vermekle sünnet-i seniyyeye muhalefet etmenin tehlikesini bildirmektedirler.

Evet, Hazreti Peygamberin getirdiği hakikatlere ehemmiyet vermeyerek, kendini onlardan müstağni görmenin azîm bir hata olduğu hadis-i şeriflerden anlaşılmaktadır. Peygamber Efendimizin emir ve yasaklarını nazara almayarak kendi fikriyle, görüşüyle hareket etmek, aslında Peygambere îman rüknüyle de bağdaşmaz. Risaletin hikmetiyle de te’lifi mümkün olmayan bu hâl insanı edeb ve terbiye dairesinin haricinde bırakır. Mahlûkat içinde eşi ve benzeri bulunmayan bir Zât’ın (s.a.v) nihayetsiz feyzine göz kapayarak kendi şahsî fikrine itimad etmek, akl-ı selimin kârı değildir.

Bediüzzaman Hazretleri, böyle kimseler hakkında teessüf ve taaccüplerini şöyle ifade ediyor: “Pek çok

²⁰⁵ Hatipoğlu, a.g.e., c. I, s. 24-25.

²⁰⁶ Ahmed Ziyâüddin Gümüşhanevî, Ramûz el-Ehadis, (Mütercim, Abdülaziz Bekkine) Milsan Basın, 1982, c. II, s. 507.

merakâver, lüzumlu hakaikî ders veren bu Zâta (s.a.v) karşı her şeyi bırakıp O'na koşmak, O'nu dinlemek lâzım gelirken; ekser insanlara ne olmuş ki, sağır olup kör olmuşlar, belki divâne olmuşlar ki, bu hakkı görmüyorlar. Bu hakikati işitmiyorlar, anlamıyorlar!”²⁰⁷

Evet, bir insanda ziya-yı basiret parlamaz, nûr-u hidâyetin eseri görünmezse, artık o insan, en açık hakikatlerden bile ibret alamaz.

Gerçekten, bahtiyardır o kimse ki, haddini bilip edeb dairesinde hareket eder. Edeb, hakikaten insaniyetin mânevî cemâli, hakikî zîneti olduğu gibi, îmanın da libasıdır. Hakikî edeb ise akıl ve nakle muvafık hareket etmekle mümkündür, insan edebini takınarak haddini tecavüz etmediği müddetçe, hürmet ve muhabbete mazhar olur; aksi hâlde tekellüf ve tasannua düşer, ehl-i hakikat nazarında nefret ve tahkir darbesini yer.

Mâlumdur ki, her makamın kendine mahsus ayrı bir edebi vardır. Meselâ; Allahu Teâlâ Hazretlerine karşı edeb; takvâ ve amel-i sâlih dairesinde yaşamak, O'nu görür gibi ibâdet etmek ve O'nun rızası dairesinde kalmaktır; O'nun muhabbetine kalbini bağlamak, O'nu ta'zim, tenzih ve takdisde bulunmaktır. Bu hâl ise îmanın muktezasındandır. Peygamber Efendimize karşı edeb ise Allah'ın habibi olan O Zât-ı Muâllayı (s.a.v) bütün fiil, hâl ve harekâtında rehber edinmektir. Selef-i sâlihine ve Müçtehidin-i izama karşı edeb, onları takdir edip lâıyk oldukları hürmeti göstermek ve ilim ve irfanlarından istifade etmekle olur. Zâten insaf ve vicdanın gereği de budur. Aksi hâlde selef-i sâlihinin, bütün

²⁰⁷ Nursî, Sözler, s. 255.

zamanların hacatına dar gelmeyen sâfi ve hâlis içtihatlarını beğenmemek, eksik görmek büyük bir mahrumiyettir. Böyleleri hakkında Bediüzzaman Hazretleri şöyle buyurmaktadır: “Eğer gurur sâikasıyla başkalarının kemalâtına tenezzül etmeyip, kendi kemalâtını kâfi ve yüksek görürse, o insan nakıstır. Böyle insanlar, malûmat ve keşfiyatlarını daha yüksek görmekle, eslâf-ı îzam’ın irşadat ve keşfiyatlarından mahrum kalırlar. Ve evhama mâruz kalarak, bütün bütün çizgi-den çıkarlar...”²⁰⁸

Risale-i Nur’da İttiba-i Sünnet

Bediüzzaman Hazretleri Risale-i Nur hizmetinde sünnet-i seniyyeye ittibanın en büyük bir esas olduğunu şöyle izah etmektedir: “Velâyet yolları içinde en güzeli, en müstakimi, en zengini, Sünnet-i Seniyyeye ittibadır. Yani a’ mâl ve harekâtında Sünnet-i Seniyyeyi düşünüp ona tâbi olmak ve taklid etmek ve muamelât ve ef’âlinde ahkâm-ı şer’iyyeyi düşünüp rehber ittihaz etmektir. İşte bu cadde-i kübra, velâyet-i kübra olan ehli verâset-i Nübüvvet olan Sahabe ve Selef-i Sâlihînin caddesidir.”²⁰⁹

Yine, başka bir eserinde bu hususu: “Nur’un mesleği, hakikat ve Sünnet-i Seniyye ve ferâize dikkat ve büyük günahlardan çekinmek esastır.”²¹⁰ şeklinde ifade eder.

²⁰⁸ Nursî, Mesnevî-i Nuriye, RNK Neşriyat, İstanbul 2020, s. 64.

²⁰⁹ Nursî, Mektubat, s. 501.

²¹⁰ Nursî, Emirdağ Lâhikası, I/255.

Şu hâlde, mârifetullaha, muhabbetullaha ve mânevî feyizlere nâil olmak isteyen, O’nun (s.a.v) sünnet-i seniyyesini rehber ittihaz etmeli, sünnetin usûl ve âdabına yapışmalıdır. Çünkü “İttiba-i Sünnet-i Ahmedîye (s.a.v) en büyük bir maksad-ı insanî ve en mühim bir vazife-i beşeriye”dir.²¹¹

Bediüzzaman Hazretleri eserlerinde sünnet-i seniyyeye ittibâ hususunda çok tahşidat yapmıştır. Bunlardan birkaçını aşağıda takdim ediyorum:

“Ey nefis! Az bir ömürde hadsiz bir âmel-i uhrevî istersen ve her bir dakika-i ömrünü bir ömür kadar faideli görmek istersen ve âdetini ibâdete ve gafletini huzura kalbetmeyi seversen, Sünnet-i Seniyyeye ittiba et.”²¹²

“Madem dost ve düşmanın ittifakiyle Zât-ı Ahmediyye (s.a.v), mehâsin-i ahlâkın en yüksek mertebelerine mazhardır. Ve madem bil’ittifak nev-i beşer içinde en meşhur ve mümtaz bir şahsiyettir. Ve madem binler mu’cizâtın delaletiyle ve teşkil ettiği Âlem-i İslâmiyyetin ve kemalatının şehâdetiyle ve mübelliğ ve tercüman olduğu Kur’ân-ı Hakîm’in hakaikının tasdiğiyle en mükemmel bir insanı-ı kâmil ve bir mürşid-i ekmeldir. Ve madem semere-i ittibaiyle milyonlar ehl-i kemal, merâtib-i kemalatta terakki edip saâdet-i dareyne vâsıl olmuşlardır. Elbette, o Zâtın sünneti, harekâtı iktida edilecek en güzel numunelerdir ve takib edilecek en sağlam rehberlerdir ve düstur ittihaz edilecek en mükemmel kanunlardır. Bahtiyar odur ki; bu ittiba-ı

²¹¹ Nursî, Lem’alar, s. 66.

²¹² Nursî, Sözler, s. 388.

sünnette hissesi ziyâde ola. Sünnete ittiba etmeyen tenbellik ederse hasaret-i azîme; ehemmiyetsiz görür ise cinayet-i azîme; tekzibini işmam eden tenkid ise dalâlet-i azîmedir.”²¹³

“Arkadaş! Vesvese ve evham zulmetleri içinde yürürken, Rasûl-i Ekrem’in (s.a.v) sünnetleri birer yıldız, birer lâmba vazifesini gördüklerini gördüm. Her bir sünnet veya bir hadd-i şer’î, zulmetli dalâlet yollarında güneş gibi parlıyor. Ve keza, o sünnetleri, sanki semâdan tedelli ve tenezzül eden ipler gibi gördüm ki, onlara temessük eden yükselir, saadetlere nâil olur. Muhalefet edip de akla dayananlar ise, uzun bir minare ile semâya çıkmak hamakatinde bulunan Fir’avun gibi bir fir’avun olur...”²¹⁴

“Muhabbetullah, ittibâ-i Sünnet-i Muhammediyye Aleyhissalâtu Vesselamı istilzam eder. Çünkü: Allah’ı sevmek O’nun marziyyatını yapmaktır. Marziyatı ise, en mükemmel bir sûrette Zât-ı Muhammediyede (s.a.v) tezahür ediyor. Zât-ı Ahmediyeye (s.a.v) harekât ve ef’alde benzemek, iki cihetledir.

Birisi: Cenâb-ı Hakkı sevmek cihetinde emrine itaat ve marziyatı dairesinde hareket etmek, o ittibai iktiza ediyor. Çünkü bu işte en mükemmel İmam Zât-ı Ahmediyedir (s.a.v).

İkincisi: Madem Zât-ı Ahmediye (s.a.v), insanlara olan hadsiz ihsanat-ı İlâhîyenin en mühim bir vesilesidir. Elbette Cenâb-ı Hak hesabına hadsiz bir muhabbete lâyıktır. İnsan sevdiği zâta eğer benzemek kabil

²¹³ Nursî, Lem’alar, s. 67.

²¹⁴ Nursî, Mesnevi-i Nuriye, s. 75.

ise, fıtraten benzemek ister. İşte Habibullah'ı sevenlerin, Sünnet-i Seniyyesine ittiba ile Ona benzemeye çalışmaları, kat'iyyen iktiza eder.”²¹⁵

Sünnet-i Seniyye hususunda bu kadar hassas davranan Bediüzzaman Hazretleri, sakal bırakmak ve evlenmek gibi iki mühim sünnete acaba niçin ittiba etmemiştir diye yer yer sorulan bir soruya da bu vesileyle cevap vermek isterim:

Bediüzzaman Hazretlerinin sakal-ı şerif mevzusundaki şu değerlendirmesini en güzel bir cevap olarak aynen takdim ediyorum: “Sakal meselesi ise: Bu bir sünnettir, hocalara mahsus değil. Bu millette yüzde doksan sakalsız olanların içinde küçüktenberi sakalsız bulundum. Bu yirmi senedir bana resmî hücumlarda –bâzı arkadaşlarımın sakallarını kestirmeleriyle– benim sakal bırakmadığım, bir hikmet, bir inâyet-i İlahiyye olduğunu isbat etti. Eğer sakal olsaydı, tıraş edilseydi, Risale-i Nur’a büyük bir zarardı. Çünkü ölecektim, dayanamayacaktım. Bâzı âlimler ‘Sakalı tıraş etmek caiz değildir.’ demişler. Muradları, sakalı bıraktıktan sonra tıraş etmek haramdır demektir. Yoksa hiç bırakmayan, bir sünneti terk etmiş olur. Fakat bu zamanda, dehşetli pek çok günah-ı kebireden çekinmek için, bu terk-i sünnete mukabil, Risale-i Nur’un irşadiyle, yirmi sene haps-i münferid içinde işkenceli bir hayat geçirdik; inşaallah o sünnetin terkinde bir keffarettir.”²¹⁶

Bu izahdan sonra şunu da ifade etmek isterim ki, Bediüzzaman Hazretleri Şâfiî mezhebındendir. Hanefî

²¹⁵ Nursî, Lem’alar, s. 66.

²¹⁶ Nursî, Emirdağ Lâhikası, I/50.

mezhebinde sakal vâcib olduğu hâlde Şâfiî mezhebinde sünnettir. “Hanefî, Mâlikî, Hanbelî mezheplerinde sakalı tıraş etmek haram iken, Şâfiî mezhebinde tenzîhen mekruhtur.”²¹⁷ “İmam Gazâlî, Şeyhü'l-İslâm Zekerîyya el-Ensârî, İbn-i Hacer, Remli, Hatib-i Şirbini ve İmam Nevevî gibi Şâfiî fıkıh âlimlerine göre de sakal kesmek haram değil, tenzîhen mekruhtur.”²¹⁸ Kerahet-i tenzîhiyeyi işleyene ikab ve azab olmamakla beraber, sevabdan mahrumiyet mevzubahistir.

Bu mevzuda Halil Gönenç Hocaefendinin tesbit ve tavsiyesi ise şöyledir: “Sakal meselesi ulemâ arasında ihtilâflı bir meseledir. Şayet bir Müslüman sakal bırakırsa, Peygamberin sünnetine imtisal ettiği için büyük sevaba nâil olur. Bırakmazsa üç mezhebe göre günahkâr olsa da Şâfiî mezhebine göre günahkâr değildir. Âcizane, Müslüman kardeşlerimize tavsiyem; bu mesele için ihtilâfa girmemeleri ve sakal bırakmayan kimseyi fısk ile itham etmemeleridir. Bu gibi ihtilâflar bize hiçbir fayda sağlamaz.”²¹⁹

Bediüzzaman Hazretleri, evlenmeyip mücerred kalması hususunu ise Hanımlar Rehberi adlı eserinde şöyle izah etmektedir: “Birincisi: Kırk seneden beri gayet dehşetli bir zındıka hücumu karşısında, her şeyini fedâ edecek hakikî fedakârlar lâzım geldiği bir zamanda, Kur’ân-ı Hakîm’in hakikatına, değil dünya saadetimi, belki lüzum olsa âhiret saadetimi dahi fedâ

²¹⁷ Cezîrî, Abdurrahman b. Muhammed, el-Fıkhu âle'l-Mezâhibi'l-Erbâa, Çağrı Yayınları, İstanbul 1987, c. II, s. 44.

²¹⁸ İânetü't-Talibin, c. II, s. 340.

²¹⁹ Gönenç, Halil, Günümüz Meselelerine Fetvalar, İlim Yayınları, İstanbul 1983, c. II, s. 176.

etmeye karar verdim. Değil bir sünnet olan muvakkat dünya zevcelerini almak, belki bu dünyada on hûri de bana verilse idi bırakmaya mecburdum ki, ihlâs-ı hakikî ile hakikat-ı Kur'âniyeye hizmet edebileyim...

Saniyen: Âyet-i kerîmede: ²²⁰ فَانْكُحُوا مَا طَابَ لَكُمْ ve hadis-i şerifteki: ²²¹ تَنَكَحُوا تَكَثَّرُوا gibi emirler, emr-i dâîmi ve vücûbî değildirler. Belki, istihbabî ve sünnet emirleridir. Hem şartlara bağlıdır. Hem de herkes için her vakit değildir. Hem de ²²² لَا رُهْبَانِيَّةَ فِي الْإِسْلَامِ (Ruhbaniyet İslâmîyette yoktur.) mânâsı ruhbaniler gibi tecerrüd merduttur, hakikatsizdir, haramdır demek değildir. Belki: ²²² خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ hadîsinin sırrı ile hayat-ı içtimâîyeye hizmet etmek için, içtimâî bir âdet-i İslâmîyeye terviçtir. Yoksa selef-i sâlihînden binlerle ehl-i hakikat inziyaya, mağaralara muvakkaten girmişler. Dünyanın fanî müzeyyenatından istiğna ve tecerrüt etmişler. Taa ki, hayat-ı ebedîyelerine tam hizmet etsinler. Madem şahsî ve hususî kemalât-ı bâkiyesi için dünyayı terk edenler, selef-i sâlihînden çok var. Elbette hususî değil; küllî ve umumî olarak çok biçarelerin saadet-i bâkiyeleri için ve dalâlete düşmemeleri ve îmanlarını takviye edip kurtarmaları için ve hakikat-ı Kur'âniye ve îmanîyeye tam hizmet etmek ve hariçten gelen, dâhilde çıkan dinsizlere karşı dayanmak için, zail ve fânî dünyasını terk et-

²²⁰ “Size helâl olan kadınlardan halinize göre ... nikâh edebilirsiniz.” Nisâ Sûresi, 4:3.

²²¹ “İzdivaç ediniz, çoğalımız.” el-Münâvî, Feyzü'l-Kadîr, 3:269, hadis no: 3366; el-Aclânî, Keşfü'l-Hafâ, 1021.

²²² “İnsanların en hayırlısı onlara en faydalı olanıdır.” el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 2:463; el-Münâvî, Feyzü'l-Kadîr, 3:481, hadis no: 4044; Suyûtî, el-Fethû'l-Kebîr, Kahire, tarihsiz, 2/98, 3/252.

mek, elbette sünnet-i seniyyeye muhalefet değil; belki hakikat-ı sünnete mutabakattır...”²²³

Yeri gelmişken, Bediüzzaman Hazretlerinin, sünnetin mertebeleri hakkındaki şu ifadelerine de yer vermek isterim:

“Sünnet-i Seniyyenin merâtibi var. Bir kısmı vâciptir, terk edilmez. O kısım, Şerîat-ı Garrâda tafsîlâtıyla beyan edilmiş. Onlar muhkemattır. Hiçbir cihette tebeddül etmez. Bir kısmı da, nevâfil nev’indendir. Nevâfil kısmı da, iki kısımdır. Bir kısım, ibadete tâbi Sünnet-i Seniyye kısımlarıdır. Onlar dahi şerîat kitaplarında beyan edilmiş. Onların tağyiri bid’attır. Diğer kısmı, âdab tâbir ediliyor ki, Siyer-i Seniyye kitaplarında zikredilmiş. Onlara muhalefete bid’a denilmez. Fakat âdab-ı Nebvi’yeye bir nevi muhalefettir ve onların nûrundan ve hakikî edebten istifade etmemektir.”²²⁴

Te’sisi İslâmiyette çok mühim vazifeler îfâ eden Ashab-ı Suffe’nin mücerred yaşamaları, Hazreti Îsâ Aleyhisselâm ve Hazreti Yahya Aleyhisselâmın da evlenmemeleri, selef-i sâlihinden Veysel Karanî, İbrâhîm bin Edhem, Rabiâtü’l-Adeviye, Bîşr Hâfî, Bâyezîd-i Bistami, Ahmed-i Bedevî gibi birçok zâtların bu tarz hayatı tercih etmeleri de gösteriyor ki, evlilik konusunda Bediüzzaman’a yapılan itirazlar fevkalâde yersiz ve tutarsızdır.

Evet, Bediüzzaman Hazretlerinin hayatını insaf ve dikkatle mütalaa edenler, O’na yapılan böyle bir itirazın ne kadar yersiz ve geçersiz olduğunu açıkça

²²³ Nursî, Hanımlar Rehberi, RNK Neşriyat, İstanbul 2020, s. 24-27.

²²⁴ Nursî, Lem’alar, s. 60.

göreceklardır. Bu hakikati Eşref Edip Bey’le yaptığı mülakatından takib edelim: “Seksen kûsûr senelik bütün hayatımda dünya zevki nâmına bir şey bilmiyorum. Bütün ömrüm harb meydanlarında, esaret zindanlarında yahut memleket hapishanelerinde, memleket mahkemelerinde geçti. Çekmediğim cefa, görmediğim ezâ kalmadı. Divan-ı harblerde, bir cani gibi muamele gördüm; bir serseri gibi memleket memleket sürgüne yollandım. Memleket zindanlarında aylarca ihtilâttan menedildim. Defalarca zehirlendim. Türlü türlü hakaretlere mâruz kaldım.”²²⁵

Ashab-ı Suffe gibi mücerred kalarak, bütün hayatını, îman ve Kur’ân hizmetine vakfeden, bu dünyada değil evi; bir tek dikili ağacı dahi olmayan, bütün ömrü hapislerde, sürgünlerde geçen bir zâtın evlenmemesini tenkid etmenin insaf ve hakikatten ne kadar uzak olduğu bedihidir.

Hem Bediüzzaman Hazretleri de “Risale-i Nur’un talebelerine, “başkaları evleniyorlar, siz tezevvücten vazgeçiniz,” dememiş, denilmez...”²²⁶ buyurmakla bu hâlin umum nur talebelerine mahsus bir hâl olmadığını beyan ederek, şu hakikati de ehl-i dikkatin nazarlarına sunmaktadır: “Ehl-i faziletin en mühim meşrebi, acz ve fakr ve tevazu ile hayat-ı içtimâîye-i beşeriyeye karışmak tarzındadır. Lillahilhamd bu meşreb üstünde hayatımız gitmiş ve gidiyor.”²²⁷

²²⁵ Nursî, Tarihçe-i Hayat, s. 616.

²²⁶ Nursî, Hanımlar Rehberi, s. 27.

²²⁷ Nursî, Lem’alar, s. 200.

Bedayî, Bahr-i Raik, Muhtar, İbn Abidin, Mülteka gibi bütün fıkıh kitaplarının “Babu’n-Nikâh” bölümlerinde evliliğin üç hükmü olduğu kaydedilmiştir:

Birincisi: Eğer kişi hanımını geçindirebilecek kadar bir mâli güce sâhip ve harama düşme tehlikesi varsa, evlilik ona farzdır.

İkincisi: Eğer kişi i’tidal üzere ise yani, evlenmeye gücü var, fakat evlenmediği takdirde de harama düşme tehlikesi yoksa, onun evlenmesi sünnet-i müekkededir.

Üçüncüsü: Zevcesini geçindirecek mâlî güce sâhip değilse veya evlendiği takdirde zevcesini maddî-mânevî mağdur edecekse, bu kişi için evlenmek tahrîmen mekruhtur. O kişinin nâfile ibâdetle meşgul olması, hakkında daha hayırlıdır. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v) evlenmek için yeterli mâlî güce sâhip olmayanlara oruç tutmalarını tavsiye buyurmuşlardır. Bu hususta, Deylemi’den (r.a) mervî bir hadis-i şerif meali de şöyledir: “Allah bir kulunu sevdiği vakitte onu Zât-ı Ulûhiyetine hizmet etmek için seçer. Onu kadınla ve evlâd ile meşgul ettirmez.” Bu, bilhassa hicretin 200 senesinden sonrası içindir. Çünkü bir de “200 senesinden sonra en hayırlınız zevcesi ve çocuğu olmamakla yükü hafif olanınızdır.” hadis-i şerifi vardır. Bu hadis-i şerif ile ‘izdivaç ediniz, çoğalınız. Ben kıyâmette sizin kesretinizle iftihar edeceğim.” hadis-i şerifi arasında tenakuz yoktur. Şöyle ki, nikâhlanmayı emreden hadis-i şerif, şartları haiz olanlara, nikâhtan dolayı mücâhedeyi terk etmeyenleredir. Yukarıdaki hadis-i şerifler ise şart-

ları haiz olmayan ve dini uğrunda mücahedeyi evlenmekten dolayı terk edenleredir.”²²⁸

Bütün İslâm âleminde, hususan memleketimizde, tesanüd, muhabbet ve uhuvet gibi ulvî bağları geliştirmenin zarurî olduğu bu dehşetli zamanda, bu gibi meseleleri medarı münakaşa yaparak mü'minler arasında kin ve nefreti uyandırmak fevkalâde meşguliyetli bir hâdisedir. Müslümanlar bu gibi mesuliyeti icab ettiren durumlardan sakınmalı ve başkalarını tenkid etmek yerine kendileri sünnet-i seniyyeye ittiba hususunda azamî gayret ve itina göstermelidirler. Böyle bir davranış mü'minler için daha hayırlıdır. Bahsimizi Bediüzzaman Hazretlerinin şu ibretli ifadeleriyle bitirelim:

“Ne mutlu o kimseye ki, sünnet-i Seniyyeye ittibandan hissesi ziyâde ola.

Veyl o kimseye ki, Sünnet-i Seniyyeyi takdir etmeyip, bid'alara giriyor.”²²⁹

²²⁸ Gümüşhânevî, Ahmed Ziyâüddin, Levâmi-ül Ukul Şerhi, c. I, s. 173.

²²⁹ Nursî, Lem'alar, s. 60.

Bibliyografya

Kur'ân-ı Kerîm.

Aclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfu'l-Hafa, Daru
İhyai't-Türâsi'l-Arabî, II. Baskı, Beyrut 1351.

Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, Çağrı Yayınları,
İstanbul 1992.

Âmilî, Bahâeddin, Risâle-i Bahaiyye, Bahriye
Matbaası, İstanbul 1306.

Aynî, Mehmet Ali, Tasavvuf Tarihi, Kitabevi, Yayın
No: 7, İstanbul, 1992.

Başar, Alaaddin, Bakış Açımız, Zafer Yayınları,
İstanbul 1994.

_____, Nur'dan Cümleler, Zafer Yayınları, İstanbul
1997.

Beyhaki, Şuabu'l-Îman, Beyrut, 1990.

Bilmen, Ömer Nasuhî, Muvazzah İlm-i Kelâm
Dersleri, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul
1342.

Cezîrî, Abdurrahman b. Muhammed, el-Fıkhu
âle'l-Mezâhibi'l-Erbâa, Çağrı Yayınları,
İstanbul 1987.

Cürcânî, Seyyid Şerif, Şerh-i Mevakıf.

_____, Târifat, Bâyezîd Kütüphanesi.

- Dehlân, Ahmed İbn-i Zeyni, ed-Dürerü's-Seniye
fı'r-Reddi âle'l-Vehhabiye, (Beyhaki'nin,
Delâili'n-Nübüvve'sinden) İhlâs Vakfı
Yayınları, İstanbul 1994.
- Ebû Davud, Sünen, Müessesetü'l-Kütübü's-
Sekafiyye, Beyrut 1988.
- Gönenç, Halil, Günümüz Meselelerine Fetvalar,
İlim Yayınları, İstanbul 1983.
- Gümüşhânevî, Ahmed Ziyâüddin, Levâmi-ül Ukul
Şerhi.
- _____, Ramûz el-Ehadis, (Mütercim, Abdülaziz
Bekkine) Milsan Basın. 1982.
- Güngör, Erol, İslâm Tasavvufunun Meseleleri,
Ötüken Neşriyat, İstanbul 1996.
- Hatipoğlu, Haydar, Sünen-i İbni Mâce Tercemesi
ve Şerhi, Kahraman Yayınları, İstanbul 1982.
- İbn Abdi'l Berr, Câmiu Beyânî'l-İlm ve Fadlihi,
Daru'l-Kütübi'l-Hadise, Kahire, 1975.
- İbn Kesir, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, Çağrı
Yayınları, İstanbul 1985.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, es-
Sünen, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- İmam Gazâlî, İhyâü Ulûmi'd-Dîn, Bedir Yayınevi,
İstanbul 1975.
- İmam Rabbanî, Mektûbat, Terc: Abdulkadir
Akçiçek, Çile Yayınları, İstanbul, 1981.
- _____, Mektubat, Fazilet Neşriyat ve Matbaacılık,
İstanbul.
- İsmail Hakkı İzmirli, İlm-i Kelâm.

- Kara, Mustafa, Bursa’da Tarikatlar ve Tekkeler 1, Uludağ Üni. Yayınları, 1990.
- _____, Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, Dergâh Yayınları, İstanbul 1995.
- Köprülü, M. Fuat, Belleten, XXXIII.
- Kuşeyrî, Kuşeyrî Risâlesi, Terc. Süleyman Uludağ, İstanbul 1978.
- el-Mektebetü’l-İslâmîyye, İstanbul, trs.
- Nasîfî, Mansur Ali, et-Tacu’l-Câmî’ Li’l-Usul fi Ehadisi’r Rasûl, el-Mektebetü’l İslâmîyye, İstanbul.
- Nursî, Said, Âyet-ül Kübra, RNK Neşriyat, İstanbul.
- _____, Emirdağ Lâhikası, RNK Neşriyat, İstanbul 2020.
- _____, Hakikat Nurları, RNK Neşriyat, İstanbul.
- _____, Hanımlar Rehberi, RNK Neşriyat, İstanbul 2020.
- _____, Hutbe-i Şâmiye, RNK Neşriyat, İstanbul.
- _____, İşaratü’l İ’caz, RNK Neşriyat, İstanbul 2020.
- _____, Kastamonu Lâhikası, RNK Neşriyat, İstanbul 2020.
- _____, Lem’alar, RNK Neşriyat, İstanbul 2020.
- _____, Mektubat (Osmanlıca baskı), Envar Neşriyat, İstanbul 1996.
- _____, Mektubat, RNK Neşriyat, İstanbul 2018.
- _____, Mesnevî-i Nuriye, RNK Neşriyat, İstanbul 2020.
- _____, Mu’cizât-ı Ahmedîye, RNK Neşriyat, İstanbul.

____, Mu'cizât-ı Kur'âniye, RNK Neşriyat, İstanbul.

____, Münâzarât, RNK Neşriyat, İstanbul 2020.

____, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, Envar Neşriyat, İstanbul 1993.

____, Sözler, RNK Neşriyat, İstanbul 2020

____, Sünuhât, Sözler Yayınevi, İstanbul 1977

____, Şuâlar, RNK Neşriyat, İstanbul 2020

____, Tarihçe-i Hayat, RNK Neşriyat, İstanbul 2020

Seyyid Ebî Bekri, İânetü't-Talibin, Beyrut, tarihsiz.

Seyyid Muhammed Hakkı, Hazinet-ül Esrâr, 1315.

Suyûti, el-Câmiu's Sağir.

____, el-Fethû'l-Kebir, Kahire, tarihsiz.

Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi, Tarih-i İslâm, Hikmet Matbaası, İstanbul 1326.

Teftâzânî, Şerh-i Makasîd, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1989.

____, Teftâzânî, Şerh-i Mevakif.

Vassaf, Hüseyin, Sefîne-i Evliya.

Yazır, Muhammed Hamdi (Elmalılı), Hak Dini Kur'ân Dili, Azim Dağıtım, İstanbul 1992.

Yeni Rehber Ansiklopedisi, İhlas Gazetecilik, İstanbul 1993.

Yılmaz, H. Kâmil, İslâm Tasavvufu, (el-Lüma') Altınoluk Yayınları, İstanbul, 1996.

İndeks

A

Abdulgani Nablusi 97
Abdulkadir Geylânî 72, 167
Abdullah İbn Meymun 77
Abdülmuttalib 124
Abdurrezzak 133
âdab 74, 158, 159, 167, 175,
206
Afrika 43, 45, 133, 169
Afyon 147
Ahî 138
Ahî Evran 138
Ahîlik 136
âhiret 64, 65, 69, 85, 109,
138, 160, 204
ahlâk 18, 25, 39, 63, 64, 65,
66, 80, 135
ahlâk-ı İlâhîyye 25
Ahmed er-Rifâi 29
Ahmed-i Bedevî 43, 133,
169, 206
Ahmed İbni Hanbel 72, 100
Ahmed-i Ticânî 45
Ahmed Yesevî 43, 135, 136
Ahmed Ziyaeddin
Gümüşhanevî 94

Akide 101, 170
aklî deliller 176
Akşemseddin 138, 141
Aktab-ı Erbaâ 133, 135
Alamut 80
Âl-i Beyt 35
Âl-i Osman 140
Anadolu 19, 43, 45, 46, 48,
135, 136, 137, 139,
148, 169
Ankara 137, 146
Arnas 84
ashâb-ı kiram 14
Ashab-ı Suffa 140
Asya 19, 43, 45, 79, 80, 135

B

Bağdat 19, 70
Bahr-i Hazar 80
Bahr-i Raik 208
Balkanlar 46, 140
bâtıl 42, 77, 78, 79, 81, 128,
164, 172, 175, 176
Bâtınîler 77, 79, 80, 137
Bâtınîlik 77
Bâyezîd-i Bistamî 88

Bedayî 208

Bediüzzaman 21, 32, 35, 36,
42, 52, 62, 64, 65, 66,
68, 71, 72, 85, 90, 91,
101, 105, 110, 113,
118, 121, 124, 131,
133, 145, 146, 147,
149, 150, 151, 152,
153, 154, 155, 156,
157, 159, 160, 161,
163, 165, 166, 168,
169, 171, 172, 173,
174, 175, 176, 177,
178, 180, 181, 182,
183, 184, 185, 186,
187, 190, 196, 198,
200, 201, 203, 204,
206, 207, 209

Bektaşî 136, 137

Bektaşîlik 136

Bektaşîye 136

Belkıs 102

biat 20, 31, 34, 104, 105, 106,
174

Birinci Dünya Savaşı 146

Bîşr Hâfî 206

Bitlis 145

Buhara 19, 70

bürhan-ı akliye 71

C-Ç

Cebrâil 27, 89

cehâlet 41, 67, 71, 81, 148,
162, 189

cemaat-i insaniyye 64

cenaze 67

Cennet 53

Cibril 27

çile 167, 175

Çin 133, 140

cum'â 67

Cüneyd-i Bağdadî 26, 43

D

dâr'ül-aceze 45

Dârü'l-Hikmetü'l-İslâmiye
146

demagoji 130

Denizli 147

Deylemi 208

dinî tedrisat 162

düsturlar 175, 191

E

Ebû Abdurrahman-il-
Yemanî 125

Ebû Hanife 72

Ebû İshak 140

Ebu'l Hasan-ı Şazelî 45

Ebû Nasr 29

Ebû'n Nasr es-Serrac et-Tusî
26

Ebû Yezid 76

Edille-i Şeriyye 35

Ehadis-i Şerife 35

ehl-i küfür 175

Ehl-i Suffa 46

Ehlullah-ı Îzam 83

Eimme-i Müçtehidin 118

Ekmelü'r-Rüsûl 58

ekol 17, 114, 176

Elmalılı Muhammed Hamdi
54, 57, 195

enbiyâ 92, 96, 100, 122, 127,
128, 129

Endülüs 70
 Erbab-ı akıl 161
 Erbab-ı ilim 58
 Erdebil 77
 Eskişehir 147
 Eşref Edip 164, 183, 207
 Evliyâ 29, 133
 Evliyaullah 167
 evliya-yı âzime 160

F

Fahreddin-i Râzî 100
 faiz 14
 Faruk-u Âzam 102
 Fas 133
 fâsık 134, 154, 186
 Fatih 46, 138, 141
 Felsefe 165
 fen 71, 137, 145, 162
 ferdî 18, 42, 43, 65, 68, 71,
 104
 Fir'avun 202
 Fuat Köprülü 135
 fukaha-i izam 72, 73, 74
 Fuzûlî 112

G

Garb 39, 147
 Gavs-ı Âzam 176, 178
 Gırnata 133

H

hac 14, 125
 Hâce-i Azam Bahaeddin
 Nakşibend 90
 Hacı Bayram-ı Veli 137

Hacı Bektaş-ı Veli 136
 Hakaik-ı îmaniye 185
 hakaik-ı îmaniyye 151
 hakem 191
 Halid-i Bağdadi 82
 halife 133, 174, 178
 Halil Gönenç 15, 204
 Hallaç 76
 Hamîdeddin-i Velî 137
 Hanbelî 72, 204
 Hanefî 203, 204
 Hâris 76
 Hasan 19, 45, 53, 80, 166
 Hasan-ı Basrî 53
 Hasan Sabbah 80
 hastahane 45
 Hatem-ül Enbiya 168
 Hatib-i Şîrbini 204
 Hazreti Abbas 126
 Hazreti Ali 53, 98, 167
 Hazreti Meryem 102
 Hazreti Ömer 126, 167
 Hazreti Yahya 206
 Hegel 85
 hidâyet 30, 48, 65, 71, 78, 94,
 134, 149
 hilm 81, 89
 Hindistan 28, 43, 45, 133,
 134
 Hıristiyan 45, 101, 131, 136,
 139
 hüccet 30, 100, 152, 172, 173
 Hudeybiye 105
 Hülâgü 80
 Hulefâ-yı Râşidin 118
 Hurufiler 136

Hurufilik 77
 Hurufiyye 79
 Hüseyin 134, 137, 166, 214
 Hz. Âdem 123
 Hz. Muhammed 123, 124,
 125

I-İ

ibâdet 14, 27, 31, 36, 47, 59,
 61, 63, 64, 65, 66, 74,
 78, 128, 130, 133, 137,
 138, 160, 170, 199
 İbahiyye 79
 İbn Abidin 208
 İbn Hacer 133
 İbni Kemal 141
 İbn Teymiye 133
 İbrâhîm 123, 133, 206
 icâzet 174
 İcma-i Ümmet 35
 içtimâî terbiye 18
 ifrat 63, 65, 105, 122
 ihlâs 14, 21, 27, 30, 59, 60,
 61, 84, 89, 106, 149,
 156, 157, 174, 205
 ihsan 27, 59, 84, 85, 103,
 130, 147, 149, 157,
 165, 166, 182, 183
 ilim 15, 20, 32, 39, 41, 42,
 43, 52, 58, 60, 63, 69,
 70, 71, 72, 79, 81, 87,
 89, 97, 99, 100, 109,
 115, 119, 120, 130,
 136, 145, 162, 169,
 170, 172, 176, 179,
 187, 188, 199
 İlm-i Kelam 89, 170
 İmam Ahmed 74, 76

İmam Âzam 74
 İmam Gazzâlî 26, 29, 52, 53,
 72, 99, 100, 108, 109,
 110, 111, 118, 130,
 159, 178, 204, 212
 İmam Mâlik 14, 74, 76
 İmam Nesefî 36, 37
 İmam Nevevî 204
 İmam Numan 76
 İmam Rabbânî 27, 29, 32,
 37, 38, 43, 51, 60, 61,
 87, 90, 99, 118, 134,
 159, 164, 167, 168,
 178, 212
 İmam Suyûtî 99
 İran 76, 79, 102
 Îsâ 38, 98, 124, 131, 167, 206
 İsmail Safevî 77
 İspanya 133
 İşrâkiyyun 17, 18
 İstanbul 15, 19, 26, 27, 34,
 38, 44, 46, 52, 54, 57,
 70, 76, 85, 95, 120,
 123, 126, 137, 145,
 146, 147, 168, 187,
 192, 194, 196, 197,
 204, 211, 212, 213, 214
 itikad 63, 66, 97, 129, 154
 İzmirli İsmail Hakkı 76

K
 Kâbe 100, 123
 Kab-ı Kavseyn 106
 Kadisiye muharebesi 102
 Karamete 79, 80
 Kayseri 137
 Kerâmet 85, 101, 102, 103
 Kitabullah 35, 98, 197

küfür 131, 175, 183
 Kurbiyet 107
 Kurtuba 70
 Kuva-i Milliye 146
 kuvve-i akliyye 64
 kuvve-i gadabiyye 64
 kuvve-i şehevîyye 64

L

Lokman-ı Perende 136

M

mahbubiyet 159
 Mala Adaları 45
 Mâlikî 204
 mârifet 21, 60, 81, 83, 87,
 108, 112, 148, 149,
 175, 183, 187
 Maury Moret 45
 Maveraünnehir 169
 Mecusî 77
 Medine 102
 medrese 46, 99, 100, 145
 Mehdi 167
 Mescid-i Nebevî 46
 Mevlânâ 19, 38, 97, 99, 112,
 139, 140
 Mevlânâ Câmî 139
 Mezopotamya 169
 mîrac 88, 89
 mistik 17
 mistik hâller 17
 Mısır 28
 Moğol 138
 Mollâ Câmî 97
 Muaz bin Cebel 53

muhabbet-i İlâhiyye 83
 Muhammed Ali Aynî 45
 Muhammed İbni
 Abdulvehhab 127,
 129, 131
 Muhyiddin-i Arabî 76, 113,
 118
 Murâkabe 107, 108
 mürid 30, 95, 177
 mürşid 19, 31, 36, 46, 81, 82,
 83, 84, 88, 89, 94, 95,
 96, 104, 106, 122, 132,
 138, 139, 141, 171,
 175, 177, 187, 201
 Mûsâ 38, 92, 136
 Mustafa Sungur 165
 mütevâtir 14
 Mu'tezile 103

N

nâfile 61, 75, 76, 103, 179,
 188, 208
 Nakşibendiye 45
 namaz 13, 14, 67, 74, 75, 76,
 78, 118, 120, 124, 130
 Nasraniyet 45
 Nevâfil 206
 nikâh 67, 205
 Nizamü'l Mülk 80
 Noktaviyye 79
 Nübüvvet 167, 200
 Nuseyrî 80

O-Ö

Ömer Nasuhî Bilmen 75
 Ömer Ziyâuddin Dağistanî 37
 Orhan Gazi 136

Orta Asya 19, 43, 135
Osman İbn Huneyf 124
Osmanlı Devleti 48

P

Padişah 145
papaz 131

R

Rabiatü'l-Adeviye 206
Râbîta 91, 92, 93, 94, 97, 99
Râbîta-i Huzur 93
Râbîta-i Mevt 93
Râbîta-i Mürşid 93, 94
Râbîta-i Rasûl 93
Remli 204
Risâle-i Bahaiye 53
Risale-i Nur 15, 145, 148,
149, 165, 166, 170, 171,
172, 173, 174, 175, 176,
177, 178, 179, 183, 184,
185, 188, 189, 190, 200,
203, 207
Risalet 153, 168, 173
riyâzet 28, 82, 104, 175
Rıza makamı 61
Ruhbanîyet 205

S-Ş

Sabbahîlik 77
sadakat 30, 89, 106, 169
Şâfiî 72, 74, 76, 100, 130,
203, 204
Sahabe 29, 34, 105, 106, 123,
167, 200
Sahabe-i Kiram 29, 34, 105,
106, 123

Sahâbîler 93, 182
Şâh-ı Geylanî 72
Şâh-ı Nakşibendî 43, 134
Şahs-ı mânevî 177
Sakal meselesi 203, 204
Şam 146
Şanlıurfa 145
Şark 80, 81, 133
Sasanî 77
Şatahat 15
Şattariye 45
Say 14
Şazelî 45, 169
Şecere-i Rıdvan 105
seciye 18, 70, 182
şefaat 20, 120, 121, 122, 127,
128, 129, 130, 131
sefalet 70
Selahaddin-i Eyyubî 46
Selçuklu 138, 139
Selçuklu Devleti 138
Selef-i Sâlihî 118
semâ 15, 96, 109, 110, 111,
123
Semâ-i Avamî 111
Semâ-i İlâhî 111
Semâ-i Rûhanî 111
semâvat 188
semâvî 29
Şems-i Tebrizî 139
Şeriat 29, 31, 58, 59, 60, 61,
62, 63, 64, 65, 69, 70,
74, 83, 153, 157, 163,
206
şeyh 38, 40, 88, 113, 174,
175, 177, 178

Şeyh Edebalı 138
 Şeyheyn 167
 Şeyh Said 146
 Şeyhü'l-İslâm Zekerıyya el-Ensârî 204
 seyr-ü sülûk 34, 88, 89, 151
 Seyr-ü sülûk 88, 90
 Seyyid Abdulhakim Arvasî 38
 Seyyid Şerif el-Cürânî 100
 Şia 77, 98, 137
 şifâ 13, 105, 124, 125
 siyaset 153, 185
 sıdk 64, 81
 sırr-ı insanî 151
 Sokrates 84
 Somuncu Baba 137
 sûfiler 47
 Sühreverdi 27, 29
 Süleyman 26, 102, 213
 Sultan II. Murad Han 137
 Sünnet 11, 14, 31, 32, 35, 62, 83, 135, 153, 154, 156, 158, 159, 190, 191, 193, 194, 195, 200, 201, 202, 203, 206, 209
 sünnet-i seniyye 11, 32, 134, 149, 190, 192
 Sünnet-i Seniyye 154, 159, 191, 200, 203, 206
 Sunusî Hazretleri 45
 Suriye 80

T

Taarruz 173
 takvâ 15, 18, 29, 31, 63, 92, 109, 169, 199

tarikat 17, 19, 20, 21, 25, 31, 32, 34, 36, 37, 40, 42, 46, 58, 60, 62, 63, 72, 74, 81, 87, 88, 89, 95, 97, 99, 138, 140, 149, 150, 151, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 174, 175, 176, 178, 179, 180, 184, 190
 Tasavvuf 14, 15, 25, 26, 27, 29, 49, 63, 74, 85, 165, 175, 211, 213
 taun felâketi 164
 Taus 125
 tavaf 14, 123
 Tebe-i Tabiîn 168
 tefekkür 27, 51, 54, 104, 108, 160, 174, 180, 187, 188, 189, 190
 tefrit 63, 65, 67
 Teftâzânî 77, 89, 90, 100, 102, 103, 214
 tekke 18, 138, 140, 169
 tekkeler ve zaviyeler 46
 Tekye 162
 Telvihât-ı Tis'a 150, 151
 tevâzu 14
 tevbe 14, 104, 106
 teveccüh 15, 92, 157, 159, 160
 Tevessül 120, 129
 tevfik 30, 181
 Tevhid 119, 121
 Timur Han 136
 Türkistan 135

U-Ü

Ubudiyet 169

ulemâ 38, 72, 81, 89, 92, 131,
133, 193, 204

Usul-id-Din 170

Üveysî 166

56, 57, 63, 76, 104,

105, 106, 151, 152,

165, 170, 179

zühd 14, 29, 63

Zûnnûn-i Mısırî 111

V

Vahdet-ül Vücud 114, 118,
155

Vahiy 62, 158

Van 146, 147

veba 164

Vehhabî 127, 128

Vehhabîlik 127, 132

Y

Yavuz 46

Ye'cüc ve Me'cüc 164

Yeniçeri 136

Yesî 135

yetimhâne 45

Yunanistan 28

Yûnus 57, 86

Yunus Emre 112

Z

zâhirî ulemâ 72

Zât-ı Ahmediyye 201

zaviye 162, 169

zekât 13, 14, 67

Zekât 13

Zembilli 141

Zeynelâbidin 166

zikir 14, 29, 30, 33, 37, 47,
50, 51, 52, 53, 54, 55,

